

UNIVERSITATIS LABACENSIS RECTOR FUI
Spomini na rektorska leta

UNIVERSITATIS LABACENSIS RECTOR FUI

Spomini na rektorska leta

Izdala in založila: Univerza v Ljubljani
Za Univerzo v Ljubljani: Igor Papič, rektor

Uredil: Stane Pejovnik v sodelovanju s Tonetom Smolejem

Avtorji: Ivan Kristan, Janez Peklenik (zanj Jasna Kontler Salomon), Boris Sket, Miha Tišler, Alojz Kralj, Jože Mencinger, Andreja Kocijančič, Stane Pejovnik, Ivan Svetlik

Jezikovni pregled: Tomaž Sajovic
Oblikovanje in prelom: Jure Preglau, Polona Šubelj
Fotografija na naslovnici: Borut Krajnc
Tisk: Birografika Bori d. o. o.

Podatki o rektorjih so povzeti po knjigi:
Univerza v Ljubljani in njeni rektorji (Jože Ciperle et al., Univerza v Ljubljani, 2006)

Avtorji biografij:
Tea Anžur, Igor Steiner (34.–39. rektor)
dr. Jože Ciperle, Tea Ažur, Tatjana Dekleva (40. rektor)
Tea Anžur, dr. Jože Ciperle, dr. Bogomir Mihevc (41. rektor)
Tatjana Dekleva (42. in 43. rektor)

Portreti rektorjev so del umetniške zbirke Univerze v Ljubljani.

Naklada: 300
Ljubljana, 2019
Publikacija je brezplačna.

Univerza v Ljubljani
Kongresni trg 12, SI-1000 Ljubljana, Slovenija

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca. /
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/>
DOI: 10.4312/9789616410663

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

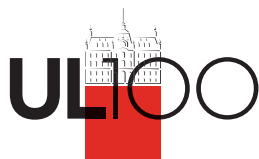
Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID=302477312
ISBN 978-961-6410-65-6

E-knjiga
COBISS.SI-ID= 302537728
ISBN 978-961-6410-66-3 (pdf)

UNIVERSITATIS
LABACENSIS
RECTOR FUI
Spomini na rektorska leta

Uredil Stane Pejovnik v sodelovanju s Tonetom Smolejem

Univerza v Ljubljani

KAZALO

Knjigi na pot

7

Predgovor

9

prof. dr. Ivan Kristan

13

prof. dr. Polde Leskovar

23

akad. prof. dr. Janez Peklenik

27

akad. prof. dr. Boris Sket

37

akad. prof. dr. Miha Tišler

55

akad. prof. dr. Alojz Kralj

91

akad. prof. dr. Jože Mencinger

141

prof. dr. Andreja Kocijančič

171

prof. dr. Radovan Stanislav Pejovnik

187

prof. dr. Ivan Svetlik

209

KNJIGI NA POT

Spomin je kot življenje – raznolik in nepredvidljiv. Da ga lahko ohranimo, moramo skrbeti zanj, ga negovati. In kaj je lepšega kot to, da ga zapišemo in mu omogočimo živeti večno?

V tej knjigi so zbrani spomini, ki niso le del avtorjev samih, temveč so brez dvoma povezani z mnogimi, ki smo kdajkoli prestopili prag Univerze v Ljubljani. Prikazujejo svet tistih, ki so z njo dihal, jo usmerjali, nemalokrat branili, predvsem pa pomembno vplivali na njen razvoj. Skozi osebne izpovedi rektorjev Univerze v Ljubljani pridobimo pomemben uvid v funkcijo rektorja.

V prvem študijskem letu 1919/1920, ko je bila Univerza v Ljubljani ustanovljena, je bilo nanjo vpisanih 942 študentov, v letošnjem študijskem letu jih je okrog 36.000. Univerza je skozi svoj obstoj rasla in vloga rektorja je bila ves čas ključna. S ponosom lahko rečem, da so bile vsem rektorjem Univerze v Ljubljani skupne naslednje lastnosti: pogum, povezovalni duh, trdna volja ter želja po napredku in prepoznavnosti naše univerze doma in v svetu.

Čeprav je v evropskem merilu mlada univerza, se Univerza v Ljubljani uvršča na najuglednejše akademske lestvice in med najboljše univerze na svetu. Smo univerza s številnimi pridobljenimi

evropskimi projekti, naše fakultete in akademije uspešno sodelujejo z okoljem, raziskovalci so mednarodno priznani in študenti žanjejo uspehe na mednarodnih tekmovanjih. Smo torej prepoznana, mednarodno odprta in odlična raziskovalna univerza, ki ustvarjalno prispeva h kakovosti življenja. Da smo prišli tako daleč, ni samoumevno. O tem jasno govori zgodovina, katere časi nam niso bili vedno naklonjeni, vedno pa smo verjeli, da zmoremo. Brez jasne vizije in znanstvenoraziskovalne miselnosti, ki so jo imeli že njeni ustanovitelji, med katerimi je bil tudi prvi rektor Univerze v Ljubljani matematik dr. Josip Plemelj, Univerze v Ljubljani morda danes sploh ne bi bilo ali pa vsaj ne v takšni obliki.

Z Univerzo v Ljubljani sem povezan že od študijskih let in prepričan sem, da nihče od nas, rektorjev, Univerze ni oziroma je ne bo mogel nikoli zares zapustiti. Ko nam je bila dana naloga voditi tako pomembno institucijo, je ta postala del nas. Nikoli nam ne bo vseeno za njeno prihodnost, njene nadaljnje poti in vedno jo bomo podpirali. Ob stoletnem jubileju najstarejše in največje univerze v Sloveniji so spomini rektorjev Univerze v Ljubljani zato zagotovo dragocena zapuščina in zakladnica visokošolskega izobraževanja naše domovine.

Prof. dr. Igor Papič

44. rektor Univerze v Ljubljani

PREDGOVOR

Knjiga, ki je pred vami, je nastajala skoraj sedem let, zato potrebuje bralec tudi informacije o tem dogajanju. V mesecu maju leta 2011 smo se ob tradicionalnem letnem srečanju rektorjev in njihovih ekip v ožjem krogu pogovarjali tudi o tem, da bi rektorji lahko zapisali spomine na obdobje, ko so vodili Univerzo v Ljubljani (UL). Vendar takrat nismo sprejeli nobenih obvezujočih sklepov.

Mesec ali dva po tem srečanju sva se na rektoratu dobila z akademikom prof. dr. Janezom Peklenikom in ocenila idejo za zelo dobro, Janez pa je takoj sprejel moje povabilo, da bi postal sourednik knjige.

Ga. Tanja Pibernik, vodja mojega kabineta na UL, je sprejela vlogo tajnice in skupno smo koncipirali prvo pismo vsem živim rektorjem, ki jih izpostavljam v nadaljevanju.

Najstarejši rektor, 34. po vrsti od ustanovitve UL, je bil prof. dr. Ivan Kristan. Rektorsko funkcijo mu je 11. septembra leta 1985 predal prejšnji rektor prof. Ivo Fabinc, ki je žal že umrl. Takrat je o izvolitvi in razrešitvi rektorja in njegove ekipe še odločal Univerzitetni svet. Dve leti pozneje (1987) je funkcijo predal prof. Poldetu Leskovarju, ki pa je dejansko ni nikoli opravljal, saj je takoj po slovesnem prevzemu zbolel in kmalu zatem umrl. Zato njegovih spominov v tej knjigi ni bilo mogoče pripraviti. Kot 36. rektor je bil v ponovljenem postopku izvoljen akademik prof. dr. Janez Peklenik. Z njim sva se dogovorila, da rektorjem ne bova dala nikakršnih navodil, kako naj pripravijo zapis spominov na obdobje vodenja Univerze v Ljubljani. Vsem sva pustila popolno svobodo pri odločitvi, kaj in kako bodo opisovali. Bralec bo sicer dobil občutek, da knjiga ni enotna, vendar se nama je zdelo pomembneje, da pač vsak zapiše tisto, kar mu je najbolj ostalo v spominu. Edina pomoč, ki jo je vsak pisec prejel, je bila pomoč Arhivsko muzejske službe UL in gospe Tatjane Dekleva, ki to službo vodi. Zahvaljujem se ji za izredno dobro in kakovostno sodelovanje.

Velika večina rektorjev je povabilo takoj sprejela in začela s pisanjem, nekateri pa so imeli zadržke

in se niso takoj odločili za sodelovanje. Na koncu smo vsi oddali svoje zapiske, le Janez Peklenik je s pisanjem odlašal, ker ga je začela mučiti bolezen. Zato sem se odločil in povabil novinarko Jasno Kontler Salomon, da mu pri pisanju asistira. Jasna je povabilo sprejela, se pogovorila s Peklenikovo soprogo in nekaterimi sodelavci ter zapisala kratek tekst, ki je objavljen v knjigi. Tekst je odobrila soproga, seveda pa to niso originalni Peklenikovi spomini na obdobje vodenja Univerze. Sam lahko zapišem, da je bil rektor Peklenik nosilec številnih sprememb na UL. Bil je pobudnik samostojnega zakona o univerzi, pobudnik elitne podiplomske šole, pod njegovim vodstvom je Univerza v Ljubljani leta 1988 v Bologni podpisala Magno Charto Universitatum in slovesno proslavila 70-letnico ustanovitve. Dragi Janez, hvala za vso pomoč in napotke pri pripravi knjige.

Naslednji, 37. rektor, akademik prof. dr. Boris Sket, je bil leta 1989 izvoljen po novem Pravilniku o postopku evidentiranja in imenovanja rektorja in prorektorjev. Iz postopka, ki je prvokrat v celoti potekal le na univerzi, je bila izključena SZDL (Socialistična zveza delovnega ljudstva). Univerzi je bil po 21 letih vrnjen naziv Univerza v Ljubljani in znotraj nje so se okrepila prizadevanja po integraciji in avtonomiji. Prvi rektor v samostojni Sloveniji je postal akademik prof. dr. Miha Tišler, ki je funkcijo kot 38. rektor opravljal v dveh dvoletnih mandatih do leta 1995. Sledil mu je akademik prof. dr. Alojz Kralj, ki ga je izvolil Senat univerze z večino glasov. Rektorja Tišler in Kralj sta imela za glavno nalogo urediti notranje akte z novo – slovensko zakonodajo in poskusiti uveljaviti pravno subjektiviteto, ki jo je Univerza prevzela od članic. V spominih sta podrobno popisala, kako so ti postopki potekali in kako sta se soočala z nasprotovanji velikim spremembam, ki so se dogajale v tem času. 40. rektor akademik prof. dr. Jože Mencinger se je v zgodovino Univerze v Ljubljani vpisal kot rektor, ki je do danes najdlje vodil našo almo mater (osem let). V spominu sodelavcev bo zapisan po dveh pomembnih prispevkih: zagovarjal je

neodvisnost ustanove od političnih pritiskov ter zavračal njeno podrejenost trgu. Zato tudi nikoli ni našel lepih besed za bolonjski proces prenove evropskih univerz in je bil in ostal oster kritik bolonjske reforme. Nihče pa ne more spregledati dejstva, da je pod njegovim vodstvom in izjemnim trudom potekala celovita obnova rektorata, ki je danes v ponos Univerzi v Ljubljani, mestu Ljubljana in državi Sloveniji. Sledila mu je prof. dr. Andreja Kocijančič – kot prva in doslej edina rektorica Univerze v Ljubljani. Imela je izjemno težko nalogo – izpeljati bolonjsko reformo. Tudi po njenih zapisih so največji uspeh pri združevanju znanstvenoraziskovalnega dela dosegli z ustanovitvijo Doktorske šole. Doktorski študij je postal praviloma interdisciplinaren. Tako je Univerza v Ljubljani s prejšnjih 82 doktorskih programov prišla na 19 vrhunskih doktorskih programov.

Zadnja dva rektorja sva imela lažjo nalogo, saj so spomini bolj sveži. Oba sva bila izvoljena po novih statutarnih določbah, v skladu s katerimi v

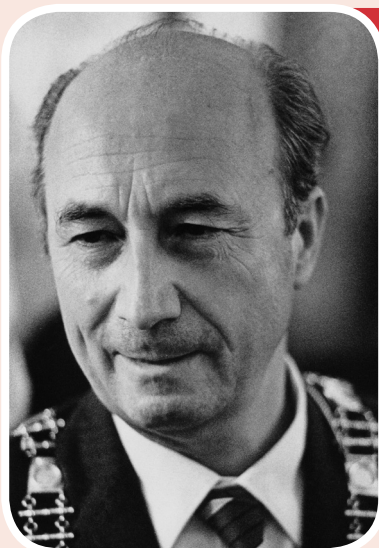
prvem krogu volitev volijo vsi na Univerzi zaposleni visokošolski učitelji, znanstveni delavci in visokošolski sodelavci ter študentje, ki jim pripada ena petina glasov od skupnega števila glasov visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in visokošolskih sodelavcev na posamezni članici. Najkrajše povedano: postopek volitev v prvem krogu se ni spremenil, za drugi krog med dvema najvišje uvrščenima kandidatoma pa je bilo določeno, da poteka z istim volilnim telesom kot prvi krog. Kot 42. rektor (za leta 2009–2013) sem bil izmed štirih kandidatov izvoljen v drugem krogu, prof. dr. Ivan Svetlik pa je bil za mandat 2013–2017 izvoljen v prvem krogu.

Sedanjemu rektorju prof. dr. Igorju Papiču se zahvaljujem za pomoč pri izdaji knjige in za uvodni zapis.

Posebna zahvala pa gre tudi ekipi Znanstvene založbe Filozofske fakultete UL, Matevžu Rudolfu, Juretu Preglauu in Evi Vrbnjak, ki je knjigo v celoti pripravila za tisk.

Stane Pejovnik
urednik

prof. dr. Ivan Kristan

34. rektor v letih 1985–1987

Prof. dr. Ivan Kristan, rojen 12. junija 1930 v Arnovem selu pri Brežicah, je vojna leta preživel v izseljeniških taboriščih v Nemčiji. Po vrnitvi v domovino se je vpisal na gimnazijo v Brežicah in leta 1951 maturiral. Želja po študiju ga je pripeljala v Ljubljano, kjer je kot izredni študent leta 1957 diplomiral na Pravni fakulteti. Po diplomu je deloval kot pravni svetovalec pri Republiškem svetu Zveze sindikatov Slovenije in se pri tem srečal z vrsto statuten različnih podjetij, kar ga je spodbudilo k podiplomskemu študiju. Uspešno opravljen zagovor doktorske disertacije o *Statutih delovnih organizacij v procesu odmiranja prava* mu je leta 1965 prinesel naziv doktor pravnih znanosti. Leta 1970 je postal docent za ustavno pravo SFRJ, leta 1974 izredni, leta 1977 pa redni profesor. Od leta 1981/82 do 1984/85 je bil dekan Pravne fakultete.

Osrednje teme njegovih raziskav so bile varstvo človekovih pravic, varstvo ustavnosti in zakonitosti, nacionalno vprašanje in z njim povezan koncept federalizma ter problematika parlamentarizma in znotraj nje problem dvodomnosti. Njegova prizadevanja na znanstvenem področju, h katerim je treba šteti tudi njegova večkratna študijska izpopolnjevanja v tujini (štipendist Humboldtove fundacije), so mu po funkciji dekana Pravne fakultete prinesla imenovanje za rektorja Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. Postopek evidentiranja za rektorja v marcu 1985 je prvič dal več možnih kandidatov. V ožji izbor je ob upoštevanju meril in kriterijev RK

SZDL ter dejstva, da »integrirana univerza zahteva določen ritem izmenjave na vodstvu«, prišel kandidat Pravne fakultete. Na seji univerzitetnega sveta je bil tako za novega rektorja imenovan dr. Ivan Kristan.

Leto, ko je kot rektor nastopil profesor Kristan, je bilo tudi leto uvajanja usmerjenega izobraževanja na univerzo, hkrati pa se je začela akcija za spreminjanje Zakona o usmerjenem izobraževanju kot priprava posebnega Zakona o visokem šolstvu. V razpravah se je uveljavljala misel o samostojnejši in učinkovitejši univerzi, splošno razpoloženje na njej pa se je nagnilo v korist spoštovanja in upoštevanja stroke in znanja. Izraz spoštovanja je Univerza v Ljubljani profesorju dr. Ivanu Kristanu izkazala v letu 2003, ko ga je razglasila za zaslužnega profesorja.

KNJIGA REKTORJEV

I

Pobuda, o kateri smo se maja lansko leto pogovarjali pri rektorju prof. Pejovniku, da bi nekdanji rektorji pripravili svoje prispevke za knjigo rektorjev, je dobra. Predvsem je koristna s stališča ohranjanja spomina na univerzo kot ustanove, in sicer gledano skozi očala njenih najvišjih predstavnikov v določenem mandatu. Po drugi strani pa je koristna s stališča oživljanja osebnega spomina na obdobje rektorovanja.

Čeprav mi je pisanje »poročila« o dveletnem rektorskem mandatu (1985–1987) vzelo kar nekaj časa in mi je povzročalo težave zaradi pešanja spomina, mi tega truda ni žal. Ko sem iskal sledi o opravljanju rektorske funkcije, se mi je spomin ustavil pri številnih prijetnih doživljajih. Rad se spominjam skupinskega dela s takratno ekipo prorektorjev in ekipe v tajništvu. Žal sta od takratne ekipe že umrla prorektor prof. Miha Likar in tudi glavni tajnik univerze Zvonimir Zalar.

Rektorsko funkcijo mi je 11. septembra leta 1985 predal prejšnji rektor prof. Ivo Fabinc. Dve leti pozneje (8. septembra leta 1987) sem funkcijo predal prof. Poldetu Leskovarju, ki pa je, žal, kmalu zatem umrl. Takrat je o izvolitvi in razrešitvi rektorske ekipe še odločal Univerzitetni svet. Ob prevzemu rektorske funkcije je bil predsednik Univerzitetnega sveta že pokojni Jože Smole, ob predaji rektorske funkcije pa akademik Ciril Zlobec.

Če bi hotel svoje dveletno rektorovanje od leta 1985 do leta 1987 opisati glede na seje univerzitetnega sveta in seje komisij, pa še številne konference, ki smo jih organizirali v tem času, bi bila stvar preobsežna in bi preseгла namen knjige rektorjev. Zaradi tega se bom dotaknil samo nekaj dogodkov, ki so po mojem mnenju posebej označevali tedanji čas in so bili pomembni tudi za razvoj univerze.

II

Osrednji problem, ki se je pojavil na začetku mojega rektorskega mandata, je bilo **usmerjeno izobraževanje**. Pravzaprav sem imel privilegij, da sem bil na čelu univerze, ko je v študijskem letu 1985/1986 usmerjeno izobraževanje doseglo tudi univerzo, in da sem bil rektor še leta 1987, ko smo začeli usmerjeno izobraževanje potiskati z univerze. Zato bom glavni del svojega poročila posvetil prav temu vprašanju. Operativno se je ta problematika začela s pripravo projekta dolgoročnega razvoja univerze, ki naj bi ga dokončali v obdobju od leta 1986 do leta 1990 in v katerem naj bi ugotovili osnovne dileme razvoja univerze, končala pa se je leta 1987 s predlogom za sprejem posebnega zakona o univerzi.

Ta del mojega poročila je lahko zanimiv za poznavalce usmerjenega izobraževanja in je zaradi tega vredno, da je zabeležen v knjigi rektorjev. Pravzaprav se tedanja prizadevanja za reformo univerze v sistemu usmerjenega izobraževanja kažejo v veliki meri v ustanovitvi »zunanjetrgovinske šole« leta 1986.

III

Ugotavljam, da je pri pripravi in izvedbi tako vzgojno-izobraževalnih kot tudi znanstvenoraziskovalnih programov prišlo do zglednega **sodelovanja med obema slovenskima univerzama** in do uskladitve programov. V sodelovanju z Univerzo v Mariboru je bil pripravljen osnutek dokumenta »Naloge in program aktivnosti slovenskih univerz pri nadaljnji preobrazbi visokega šolstva«. Takrat je mariborska univerza začela intenzivneje uvajati visokošolske programe. Med drugim je bilo dogovorjeno, da v okviru postopnega uveljavljanja programov VII. stopnje v pedagoški usmeritvi prične s študijskim letom 1985/1986 Pedagoška akademija v Mariboru izvajati programe VII. stopnje za izobraževanje učiteljev osnovne šole na devetih področjih. Rad se spominjam uspešnega sodelovanja z rektorjem mariborske univerze prof. Danetom Melavcem.

IV

Glede na znane prostorske stiske fakultet je prav, če opozorim, da smo takrat začeli pripravljati srednje-ročni **program prostorskega razvoja univerze** za obdobje 1986–1990 in za dolgoročni razvoj do leta 2000. V načrtu za obdobje 1986–1990 so bili zajeti: Centralna tehniška knjižnica, Biološko središče, sanacija Filozofske fakultete, Predklinični inštituti Medicinske fakultete in Univerzitetna knjižnica. Sedanji rektor bo ocenil, kaj je oviralo uresničitev teh ciljev.

V

Med vprašanji, ki so bila po mojem pomembna, naj omenim še **meduniverzitetno povezovanje** tudi **zunaj Slovenije**. Menim namreč, da je sodelovanje med univerzami in znanstvenimi inštituti eden najpomembnejših dejavnikov za razvoj univerze oziroma za razvoj posameznih znanstvenih disciplin. O tem sem še posebej prepričan, ker se je to sodelovanje v zadnjih letih razvilo do stopnje, o kateri v mojem mandatu še sanjati nismo upali. Naša univerza uživa v svetu velik ugled, prav tako pa uživajo velik ugled nekateri znanstveni inštituti. Preveliko breme bi si naložil, če bi hotel ovrednotiti in oštevilčiti dosežke tega sodelovanja. Že samo naštevanje vseh univerz, s katerimi sodeluje naša univerza, bi zahtevalo preveč prostora.

Rad se spominjam podpisa pogodb z Univerzo v Regensburgu in z Državno univerzo v Clevelandu (Cleveland State University, CSU).

Na Univerzo v Regensburgu me namreč vežejo spomini, ker sem bil kot Humboldtov štipendist na novi Univerzi v Regensburgu in je bil prvi rektor univerze prof. Franz Mayer moj mentor (žal je nepričakovano umrl). Pogodbo o sodelovanju z Univerzo v Regensburgu pa sem sklenil z njegovim naslednikom potem, ko sem bil rektor ljubljanske univerze.

Univerze v Clevelandu se rad spominjam, ker je bil podpis pogodbe o sodelovanju leta 1986 ocenjen kot zelo pomemben s stališča razvijanja stikov med Slovenijo in zvezno državo Ohio oziroma glavnim mestom Clevelandom. Šlo je za krepitev povezanosti Slovenije s Clevelandom. Poudarjeno

je bilo, da so s sklenitvijo pogodbe med obema univerzama dotedanji stiki s Slovenci v Clevelandu, ki so bili v glavnem na ravni folklornih zabavnih prireditev, dobili dodatno novo višjo dimenzijo, to je znanstveno sodelovanje. Takrat je bil generalni konzul SFRJ v Clevelandu Ivo Vajgl, ki je o obisku podrobno poročal v Beograd. H krepitvi teh stikov je prispeval tudi profesor na Državni univerzi v Clevelandu Karlo Bonutti, sicer zaslužni profesor. S predsednikom Državne univerze v Clevelandu Walterjem Waetjenom, s katerim sva pogodbo podpisala 29. aprila leta 1986, sva ohranila prijateljske stike (žal je umrl že pred leti). Takrat sem imel več razgovorov s predstavniki slovenske manjšine in predavanj. Župan Clevelanda Voinovich mi je izročil ključe mesta. Pokojna Vajglova žena Meta Vajgl mi je potem poslala fotografijo ob podpisu pogodbe in izrezek poročila v časopisu *The Plain Dealer*.

Zanimivo je, da je poročevalec v *Plain Dealerju* poudaril, da so ljubljansko univerzo ustanovili že leta 1595 jezuiti. Mi se s to letnico ustanovitve naše univerze bolj redko predstavljamo.

S področja meduniverzitetnih stikov naj omenim še **stike s Heidelbergom**, in sicer z univerzo in z Inštitutom Maxa Plancka za mednarodno javno pravo in mednarodno pravo. Obiska v Heidelbergu, posebej pa udeležbe na proslavi 600-letnice Univerze v Heidelbergu (15. 10. 1986), se rad spominjam iz dveh razlogov. Najprej zaradi občudovanja, kako univerza in mesto Heidelberg negujeta zgodovinski spomin. Zavidal sem jim, s kakšno skrbnostjo so beležili tekoča dogajanja in tako skladiščili zgodovinski spomin, ki jim je bil tudi kažipot za prihodnost. Rektor univerze dr. Gisbert Freiherr zu Puttlitz je v poslanici na pot zborniku ob 600-letnici univerze dal naslov, ki ga ni bilo mogoče spregledati: *Iz tradicije v prihodnost (Aus Tradition in die Zukunft)*. Da v primerjavi s 600-letnico njihove univerze ne bi naša univerza glede na uradno ustanovitev izpadla preveč mlečnozoba, sem rektorju omenil, da tradicija naše univerze pravzaprav seže v leto 1595, ko je bil ustanovljen jezuitski kolegij. Rektor mi je poslal zbornik s proslave, opremljen s fotografijami celotne svečanosti. Našel sem se na fotografiji rektorjev oziroma predsednikov domačih in tujih univerz, in sicer v vrsti tik za gostiteljem.

S Heidelbergom – z rektorjem dr. Gisbertom Frhr. zu Putlitzem in z dr. Rudolfom Berhardtom, direktorjem Inštituta Maxa Plancka za mednarodno javno pravo in mednarodno pravo in bivšim predsednikom Evropskega sodišča za človekove pravice – sem ohranil dobre stike, kar mi je prav prišlo ob osamosvajanju Slovenije. Takrat me je dr. Bernhardt povabil, da sem imel na Inštitutu Maxa Plancka predavanje o razmerah v Jugoslaviji in agresiji JLA na Slovenijo in Hrvaško. To predavanje v Heidelbergu in še druga predavanja v Zvezni republiki Nemčiji so predstavlja neke vrste zasebno »internacionalizacijo« agresije JLA oziroma Miloševića na Slovenijo in Hrvaško.

VI

V poročilo želim vključiti še dogodek, ki ga ne smemo pozabiti, to je **fotografski zbornik Slovenški študenti v boju za narodno in socialno osvoboditev 1919–1941**, ki je izšel leta 1987. S tem zbornikom bo pozabi iztrgan pomemben izsek iz življenja univerze oziroma njenih študentov in tudi učiteljev. To je bil izredno zahteven projekt, za katerega izvedbo ima zasluge uredniški odbor pod vodstvom pokojnega prof. Marjana Britovška.

Zbornik izpričuje svobodoljubnost in nacionalno usmerjenost študentskega gibanja v nekdanji Jugoslaviji vse od leta 1919 dalje do okupacije leta 1941. Zbornik izraža tudi zahvalo več kot 200 študentom, znanstveno-pedagoškim in drugim delavcem ljubljanske univerze, ki so dali svoja življenja med Narodnoosvobodilnim bojem 1941–1945.

VII

Torej k jedru mojega poročila: srečanje z usmerjenim izobraževanjem na univerzi in korak k poslovitvi od njega.

Vodilo za naše delo je bilo geslo, ki ga ni odkrila šele moja rektorska ekipa niti se ni izčrpalo z našim mandatom, namreč geslo, da mora univerza dobiti vidnejšo vlogo v družbenem razvoju, da mora prevzeti svoj del odgovornosti pri sprejemanju temeljnih odločitev slovenske družbe. To geslo je konkretizirano predvsem v zahtevi, da mora

univerza postati povezovalni dejavnik na področju visokega šolstva v obeh njegovih funkcijah, to je vzgojno-izobraževalni in znanstvenoraziskovalni funkciji. Poudarjali smo enotnost obeh funkcij, ker druga drugo pogojujeta.

Čeprav se zdi nesporna opredelitev univerze kot znanstvenoraziskovalne in vzgojno-izobraževalne ustanove, v praksi medsebojna povezanost obeh funkcij ni bila zagotovljena niti s stališča financiranja niti s stališča statusnega organiziranja, saj je veljal ločeni sistem financiranja znanstvenega in izobraževalnega dela in ločene samoupravne interesne skupnosti.

Univerza je imela svoj sedež v Izobraževalni skupnosti, ne pa v Raziskovalni skupnosti. Jedro problema je bilo, kako iz ločenega financiranja dveh tretjin za pedagoško in ene tretjine za raziskovalno delo na univerzi doseči enotno financiranje.

Dvojni sistem financiranja raziskovalne in izobraževalne dejavnosti je postavil na dnevni red tudi problem odnosa med univerzo in samostojnimi raziskovalnimi inštituti. V bistvu je šlo za odnos med temeljnimi in aplikativnimi raziskavami. Šlo je za vprašanje, ali je univerza središče in nosilec temeljne in aplikativne raziskovalne dejavnosti ali pa se z aplikativnimi raziskavami selijo na samostojne inštitute tudi temeljne raziskave.

Prav to je bil eden od problemov, zaradi katerih smo imeli večkrat na dnevnem redu vprašanje vključitve samostojnih znanstvenih inštitutov v univerzo. Formalne vloge za vključitev v univerzo sta že takrat dala Institut Jožefa Stefana in Kemijski inštitut Boris Kidrič. Tega vprašanja takrat nismo razrešili. Za sejo univerzitetnega sveta je bil sicer že pripravljen sklep o vključitvi obeh inštitutov v univerzo, vendar pa je bil potem umaknjen. Verjamem, da bo to zgodbo dokončal sedanji rektor prof. Pejovnik, ki je bil takrat direktor Kemijskega inštituta Boris Kidrič.

Začetek usmerjenega izobraževanja na univerzi je bil povezan z ustanovitvijo »**zunanjetrgovinske šole**«, ki sta jo leta 1986 ustanovila Pravna fakulteta in Gospodarska zbornica Slovenije (GZS). Ob otvoritvi podiplomskega tečaja »Pravo mednarodnih gospodarskih poslov« je bila v zbornični dvorani univerze 16. januarja 1986 slovesnost, na

kateri sta poleg mene o pomenu tega dogodka spregovorila predsednik Gospodarske zbornice Slovenije inž. Marko Bulc in dekanja Pravne fakultete prof. Alenka Šelih.

Simbolično je bilo povezovanje univerze oziroma fakultete z gospodarstvom poudarjeno s tem, da je predsednik GZS podaril dekansko verigo dekanji Pravne fakultete, ki je izvajala program zunanjetrgovinske šole, za katerega si je gospodarska zbornica prizadevala.

Konkretno je bilo sodelovanje univerze in gospodarske zbornice pri ustanovitvi »zunanjetrgovinske šole« izvedeno v več smereh. Ustanovljena sta bila dva centra: Center za zunanjo trgovino v Radencih (skupaj z Ekonomsko fakulteto) in Center

za izobraževanje poslovnih kadrov na Brdu pri Kranju, ki se je uspešno razvijal naprej in njegovo tradicijo nadaljuje sedanja poslovna šola na Bledu, ki jo vodi Danica Purg.

Takratno sodelovanje univerze z gospodarsko zbornico, predvsem pa ustanovitev »zunanjetrgovinske šole«, je prispevalo k temu, da v vodstvu univerze njene reforme v okviru koncepta usmerjenega izobraževanja nismo razumeli zgolj kot enkratno spremembo vzgojno-izobraževalnih programov, s katerimi bi zagotovili nadgradnjo srednješolskih programov, ampak smo jo razumeli kot kompleksen proces prestrukturiranja vzgojno-izobraževalnega in znanstvenoraziskovalnega dela na univerzi.

Problem reforme univerze

Prvič se je izostril v zahtevi, da se zagotovi enotnost financiranja vzgojno-izobraževalnega in znanstvenoraziskovalnega dela na univerzi, saj univerza ni samo šola – ni samo nadaljevanje srednje šole –, ampak je tudi znanstvenoraziskovalna ustanova.

Drugič pa se je izostril v razumevanju podiplomskega študija kot stalnega izobraževanja z dvojnim ciljem: po eni strani razvoj posameznih disciplin z vrhunsko izobrazbo (zaključno z doktorskim študijem), po drugi strani pa zagotovitev, da bo prodrlo spoznanje, da študij ne more biti omejen samo na dosego diplome na fakulteti, ampak je stalni proces prepletanja dela in študija po diplomi. To spoznanje naj bi pripeljalo do vzpostavljanja trajne povezanosti med univerzo in diplomanti, ki bi vedno znova prihajali na univerzo po osvežitve svojega znanja ali pa po novo znanje za nove poklice.

Na otvoritvi podiplomskega tečaja prava mednarodnih gospodarskih poslov januarja leta 1986 sem opozoril na oceno, da bomo do leta 2000 morali približno polovici zaposlenih zagotoviti dodatno izobrazbo in usposabljanje, ker bo njihovo znanje že zastarelo. Opozoril sem, da govorimo o znanosti kot produkcijskem dejavniku, da govorimo o vključevanju v projekt Eureka in druge znanstveno-tehnološke projekte, hkrati pa imamo med zaposlenimi komaj pet odstotkov delavcev z visoko strokovno izobrazbo.

Ideja povezovanja univerze (fakultet) z njenimi diplomanti, ki naj bi se vedno vračali na univerzo, ki bi jim zagotavljala sveže znanje in nadgradnjo prejšnjega znanja, so vsi podpirali, vendar pa – tako se mi zdi – ostaja v veliki meri neuresničen ideal. Spomnim se, kako smo bili pred leti vsi navdušeni nad akcijo takratnega dekana Pravne fakultete prof. Štiblarja, ki je sklical na družabno srečanje vse dosegljive diplomante (alumne) Pravne fakultete. Nisem raziskoval, kakšne povezave med fakulteto in njenimi diplomanti so nastale na podlagi tega družabnega srečanja.

Ugotavljanje problemov ob uvedbi usmerjenega izobraževanja na univerzi je bil prvi korak, ki je svoje logično nadaljevanje dobil v **predlogu za statusno reformo univerze**, to je v predlogu za izločitev univerze iz enovitega sistema usmerjenega izobraževanja, v katerega je bila potisnjena leta 1980.

Zanimivo je, da je Univerza v Ljubljani že imela svoj položaj urejen v posebnem zakonu (Zakon o Univerzi v Ljubljani, Uradni list LRS št. 23/1957). Vendar pa je bil ta zakon razveljavljen

z Zakonom o visokem šolstvu leta 1960, v katerem so bili kot visokošolski zavodi določeni fakultete, visoke šole, umetniške akademije in višje šole. Za ustanovitev univerze so bile potrebne najmanj tri fakultete.

Tako je bil poslej položaj univerze urejen skupaj z višjimi in visokimi šolami v zakonu o visokem šolstvu (ta je doživel več novel) vse do leta 1980, ko je bil sprejet Zakon o usmerjenem izobraževanju. Takrat je univerza izgubila svoj razmeroma samostojni položaj in se je utopila v konceptu usmerjenega izobraževanja, ki pa se je na univerzi začel uveljavljati šele v študijskem letu 1985/1986.

Glede na to, da sem bil profesor za ustavno pravo, je bilo pravzaprav razumljivo, da sem si prizadeval, da bi probleme univerze razreševali v sklopu razprav o spremembah in dopolnitvah zakona o usmerjenem izobraževanju. V ospredje je bilo potrebno postaviti statusna in organizacijska vprašanja univerze. Na eni strani je šlo za položaj univerze v okviru samoupravnih interesnih skupnosti, na drugi strani pa za pravno ureditev univerze.

Ker ni bilo mogoče doseči, da bi univerzi zagotovili samostojni položaj v okviru obstoječih samoupravnih interesnih skupnosti, smo predlagali, da se univerza izloči iz zakona o usmerjenem izobraževanju in se njen položaj uredi z zakonom o univerzi.

Ustavno podlago za sprejem zakona o univerzi smo utemeljili na 321. členu Ustave SR Slovenije, po katerem SR Slovenija z zakonom ureja sistem vzgojno-izobraževalne dejavnosti. Pripravili smo predlog za izdajo zakona o univerzi (delovni osnutek je bil objavljen v *Vestniku* Univerze v Ljubljani št. 5/1987). Predlog za izdajo zakona je dobil široko podporo na obeh univerzah in v javnosti, pa tudi v skupščini, ki je univerzama naročila, da pripravita strokovne podlage za izdajo zakona. Ko je Univerzitetni svet na seji 29. junija 1987 podprl predlog za izdajo zakona o univerzi, se je zdelo, da je bil storjen odločilni korak za to, da se bo univerza izločila iz nedomišljenega sistema usmerjenega izobraževanja in da bomo po tridesetih letih ponovno dobili zakon o univerzi.

Glede na naše aktivnosti, da bi prišlo do izdaje zakona, smo utemeljeno pričakovali, da bo vrnitev samostojnega položaja univerzi kronana z zakonom o univerzi. To se potem, žal, ni zgodilo, ampak je bila leta 1989 sprejeta samo novela zakona o usmerjenem izobraževanju.

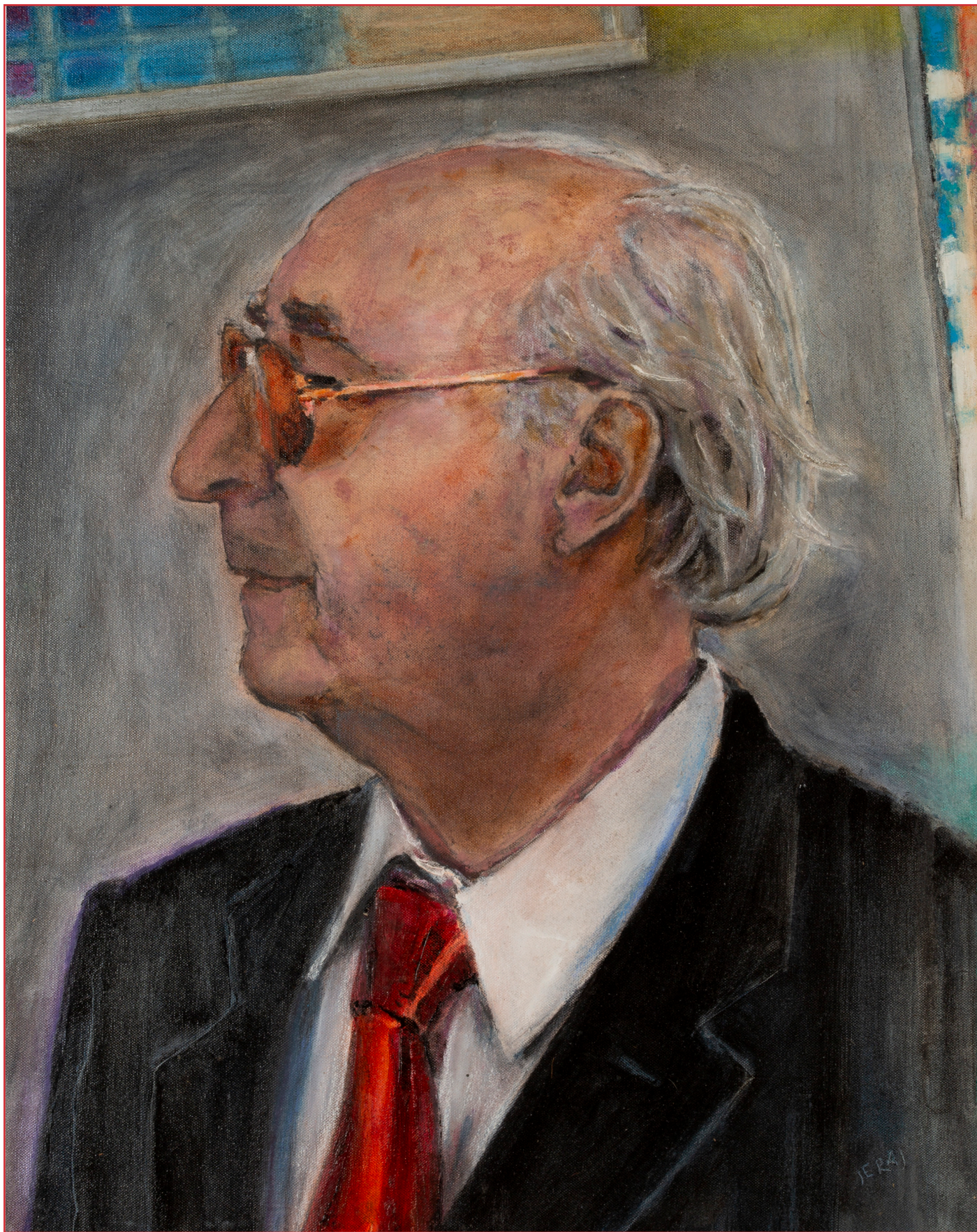
VIII

Ko končujem poročilo o mojem dveletnem rektorovanju, me ne muči toliko vprašanje, ali sem zainteresiranim bralcem knjige rektorjev povedal vse bistveno iz mojega dveletnega vodenja univerze, ampak me bolj zanima, kakšen odmev je univerza pustila za seboj, kakšno sled je pustila v javnem življenju.

Za to izpraševanje lastne vesti se mi zdi najustreznejša misel, ki jo je ob deseti obletnici univerze zapisal njen deseti rektor prof. Milan Vidmar:

Univerza ni institucija, ki bi ji bil edini namen dajati državi in narodu neko število uradnikov, zdravnikov, odvetnikov, sodnikov itd., marveč je najvišji hram duha, tvoriteljica trajnih duševnih vrednot, javna svobodna last svobodnega naroda.

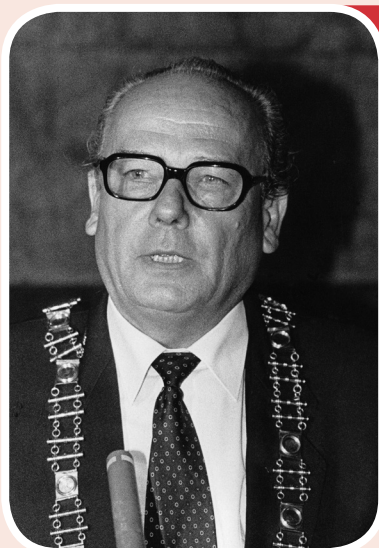
Škofja Loka, oktober 2012

PROF. DR. IVAN KRISTAN

(portret: Zmago Jeraj)

prof. dr. Polde Leskovar

35. rektor v letu 1987

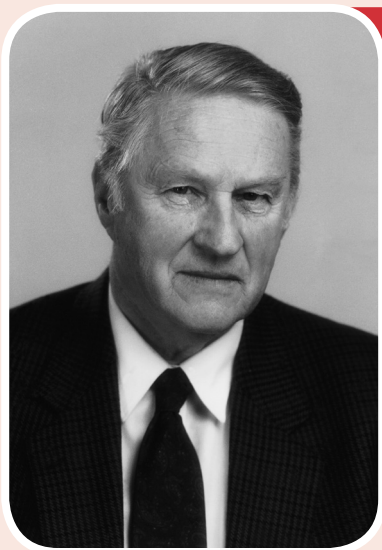
Prof. dr. Polde Leskovar, ki je luč sveta zagledal 17. septembra 1926 v Spodnjih Lažah pri Poljčanah, je nižjo gimnazijo končal v Slovenskih Konjicah, srednjo šolo pa v Ljubljani leta 1948, ko je maturiral na Tehniški srednji šoli. Med 2. svetovno vojno se je pridružil partizanom, po vojni pa je po opravljeni maturi sprva kot strojni tehnik delal v lesnoindustrijskem podjetju v Mariboru, pozneje pa na Ministrstvu za lesno industrijo v Ljubljani. Zanimanje za študij strojništva ga je pripeljalo na Tehniško fakulteto, kjer leta 1957 diplomiral. Med študijem, zlasti pa po njem, si je praktične izkušnje iz strojništva nabiral z delom v Zvezni republiki Nemčiji. Potem ko se je z novimi znanji vrnil domov, se je zaposlil kot asistent na Fakulteti za elektrotehniko in strojništvo in raziskoval kovinske materiale. Slednje ga je spodbudilo k ustanovitvi Raziskovalnega laboratorija za toplotno obdelavo in k podiplomskemu študiju, ki mu je med prvimi pri nas prinesel naziv magister strojništva. Leta 1973 je doktoriral z disertacijo *Analiza transformacijskega procesa pri odrezavanju lahkih kovin s pomočjo transfernih funkcij, glede na fizikalne in geometrične vhodne in izhodne slučajnostne procese*. V laboratoriju je skupaj s sodelavci proučeval vplive obdelovalnih in drugih proizvodnih procesov na kakovost oz. integriteto površin in vplive fizikalnih in kemičnih lastnosti materialov na njihovo obdelovalnost, o čemer je tudi zapustil vrsto strokovnih del, med

katerimi izstopajo *Tehnologija gradiv I. in II.* in učbenik *Preizkušanje gradiv*. Leta 1979 je postal redni profesor za tehnologijo kovin na Fakulteti za strojništvo, leta 1983 pa njen dekan.

Leta 1975 je dobil nagrado Sklada Borisa Kidriča za delo na znanstvenoraziskovalnem področju. Leta 1983 je bil izvoljen za rednega člana mednarodne organizacije za proizvodno tehnologijo CIRP.

Pri postopku za izbiro novega rektorja je Univerzitetni svet v letu 1987 kot dodatna merila in kriterije sprejel sklep, da se pri izbiri upoštevajo tudi programi dela, ki so jih morali pripraviti evidentirani kandidati. O programih so razpravljale visokošolske organizacije na sejah svetov. Po opravljenem postopku glasovanja in usklajevanja na seji Univerzitetnega sveta je bil za rektorja imenovan dr. Polde Leskovar. Kot glavno nalogo si je v svojem programu zadal odpiranje univerze v svet. Poleg tega je želel pritegniti k sodelovanju vse znanstvene delavce, ki bi želeli prispevati k nadaljnjemu razvoju univerze in spremeniti miselnost in odnos do lastnega znanja in lastne ustvarjalnosti. V svojem programu je napovedal tudi skrb za enotnost in kvaliteto univerze kot najvišje ustanove na znanstvenem, vzgojno-izobraževalnem in kulturnem področju. V septembru je novi rektor slovesno prevzel rektorske časti in dolžnosti. Še preden pa je uspel dokončno sestaviti svojo prorektorsko ekipo, je 22. oktobra 1987 nepričakovano umrl.

akad. prof. dr. Janez Peklenik

36. rektor v letih 1987–1989

Prof. dr. Janez Peklenik je bil rojen 11. junija 1926 v Tržiču. Šolanje na srednji šoli v Ljubljani je moral zaradi nemške okupacije prekiniti in dokončati po vojni. Med vojno je sodeloval v NOB. Zaradi velikega zanimanja za strojništvo se je odločil za študij na Tehniški fakulteti v Ljubljani, ki ga je leta 1954 končal z odliko. Za svoje diplomsko delo je prejel univerzitetno Prešernovo nagrado. Še istega leta je postal raziskovalec na Institutu Jožefa Stefana, vendar ga je želja po znanju in izpopolnjevanju kmalu popeljala na podiplomski študij v Aachen, kjer je leta 1957 na Tehnični visoki šoli tudi doktoriral ter postal znanstveni sodelavec in vodja raziskovalne skupine za avtomatizacijo. Delo *Natančnostna vprašanja v kibernetizirani proizvodnji* mu je leta 1961 prineslo status docenta. Kot redni oziroma gostujoči profesor je deloval na univerzah v Pittsburghu, Berlinu in Birminghamu, kjer je leta 1964 kot redni profesor za obdelovalne sisteme uvedel prvo pedagoško stolico za obdelovalne sisteme na svetu in bil ob koncu delovanja izvoljen za častnega profesorja. Kot redni profesor na Fakulteti za strojništvo v Ljubljani je konec šestdesetih let ustanovil Katedro in laboratorij za tehnično kibernetiko, obdelovalne sisteme in računalniško tehnologijo.

Po smrti rektorja Leskovarja je moral Univerzitetni svet jeseni 1987 ponoviti postopek evidentiranja možnih kandidatov za rektorja. 23. decembra istega leta je bil za rektorja imenovan dr. Janez Peklenik.

Takrat si je Univerza vzporedno z uresničevanjem zamisli o samostojnem zakonu o univerzi prizadevala, da bi se že ob spreminjanju in dopolnjevanju veljavnega Zakona o usmerjenem izobraževanju realizirale vse mogoče spremembe. Orise prihajajočih sprememb na tem področju je bilo zaznati že v sklepih Univerzitetnega sveta iz leta 1988. Med prednostnimi cilji rektorja Peklenika je bilo tudi povečanje učinkovitosti in kakovosti študija in raziskovalnega dela, ureditev podiplomskega študija ter posodobitev učnih prostorov. Na področju mednarodnega sodelovanja je ljubljanska univerza intenzivno sodelovala znotraj skupnosti Alpe-Adria, v Bologni pa je podpisala »Magno Charto«. Aktivno je sodelovala tudi na jugoslovanskih rektorskih konferencah in skupščinah ter z Univerzo v Mariboru. Ob koncu mandata rektorja Peklenika je ljubljanska univerza slovesno praznovala svojo 70-letnico.

Za znanstvene dosežke je profesor Peklenik prejel vrsto priznanj, ob upokojitvi pa mu je bil podeljen naziv zaslužni profesor.

Umrli je leta 2016.

REKTOR, KI JE ZAČRTAL VIZIJO LJUBLJANSKE PODDIPLOMSKE ŠOLE

Napisala Jasna Kontler - Salamon s pomočjo in soglasjem družine ter sodelavcev akademika Peklenika

Od leta 1987 do leta 1990 je ljubljansko univerzo, takrat imenovano Univerza Edvarda Kardelja, vodil akademik prof. dr. Janez Peklenik, eden mednarodno najuspešnejših slovenskih raziskovalcev na področju tehniških znanosti in eden ključnih snovalcev moderne Fakultete za strojništvo. Velja omeniti, da je bilo pred profesorjem Peklenikom med rektorji že nekaj strojnih inženirjev, a za njim doslej še nobeden.

Svojo mednarodno akademsko kariero je akademik Peklenik pričel leta 1961 s habilitacijo na elitni TU (Tehniški univerzi) Aachen. Naslednje leto je bil povabljen v ZDA kot gostujoči izredni profesor na Carnegie-Mellon University v Pittsburghu. Temu je leta 1964 sledila izvolitev za rednega profesorja na Univerzi v Birminghamu v Angliji. Tam je z ustanovitvijo prve stolice za računalniško krmiljenje obdelovalnih sistemov na svetu in dopolnitvijo tehnoloških raziskav z upoštevanjem naključnega značaja procesov ter statistično obdelavo eksperimentalnih podatkov postavil nove temelje za raziskovalno delo na področjih modernih visokih proizvodnih tehnologij.

Najvidnejše uspehe je akademik Peklenik dosegel na področjih sprotne identifikacije in adaptivnega krmiljenja obdelovalnih procesov in sistemov, opisa in karakterizacije stohastičnih lastnosti tehničnih površin ter površinskih vmesnikov.

Že leta 1960 je kot mladi raziskovalec dobil prestižno ameriško priznanje – medaljo F. W. Taylorja, eno samo na leto za ves svet. Akademsko širino je pridobil zlasti v sodelovanju s CIRP, Mednarodno akademijo za proizvodno inženirstvo, s sedežem v ZDA, katere glavni namen je razvoj proizvodnih tehnologij, ki vključuje optimizacijo, kontrolo in upravljanje procesov, strojev in sistemov. Za njegov izjemni prispevek na tem področju mu je bila leta 1980 podeljena tudi medalja CIRP za vodilne raziskovalce v svetu.

Za vrhunske znanstvene dosežke je dobil še vrsto priznanj, med njimi državno Kidričevo nagrado (1975), berlinsko nagrado Georgea Schlesingerja (1988), državno nagrado Republike Slovenije za življenjsko delo (1996), in bil imenovan za Ambasadorka znanosti Republike Slovenije (1992). Je častni profesor Nanjinške Univerze za aeronavtiko in astro navtiko na Kitajskem, Univerze v Birminghamu v Angliji in zaslužni profesor Univerze v Ljubljani.

Poleg tega je profesor Peklenik redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, častni član mednarodne akademije CIRP, redni član Evropske akademije, Ruske inženirske akademije in – najpomembnejše – ustanovitelj in častni predsednik Inženirske akademije Slovenije.

Že iz teh bežnih podatkov se da marsikaj razbrati, med drugim tudi njegovo izjemno energijo v stremljenju k ustvarjalnosti. To potrjuje tudi podatek, da se je, na primer, Peklenikov rektorski kolegij v letu 1988 sestel kar osemindvajsetkrat. Zabeleženo je, da so razpravljali tudi o uresničevanju projekta o dolgoročnem razvoju visokega šolstva v Sloveniji in o ideji zakona o univerzi. V sodelovanju s Skupnostjo univerz Jugoslavije je kolegij obravnaval razvoj in racionalizacijo visokošolskih organizacij v takratni državi. Rektorjev kolegij se je zlasti zavzemal za učinkovito organizacijo podiplomskega študija, s katerim bi bilo mogoče dosegati najvišjo možno kakovost. Obenem si je Peklenik kot rektor močno prizadeval za večje spoštovanje tradicije univerze, kar je bilo tedaj vgrajeno v priprave na sedemdesetletnico ljubljanske univerze.

Razburkano obdobje ljubljanske univerze

Čeprav je rektorski kolegij deloval samostojno, pa je bil seveda povezan tudi s tem, kar se je sočasno dogajalo v univerzitetnem svetu. Marca, maja in decembra leta 1988 je univerzitetni svet razpravljal o rezultatih javne razprave o spremembah zakona o usmerjenem

izobraževanju in o pripravah zakona o univerzi. Ob tem je prevladalo stališče, da potrebuje univerza samostojni zakon, ki bo celovito normiral visokošolsko dejavnost in ob tem enakopravno upošteval njeni glavni sestavini, izobraževanje in raziskovanje. Zavzeli so se za zakon, ki bo univerzi zagotovil njeno avtonomnost in uredil tudi upravljanje in financiranje univerze. So pa v univerzitetnem svetu menili, da je nekatera bistvena vprašanja treba rešiti že v okviru novele zakona o usmerjenem izobraževanju – takšno stališče so posredovali tudi republiški skupščini.

Univerza je bila v mandatu rektorja Peklenika v razburkanem obdobju. Po eni strani je bil to

čas prizadevanj za utrjevanje avtonomije evropskih univerz – v starodavnem univerzitetnem mestu Bologna so ob petstoletnici nastanka najstarejše evropske univerze rektorji številnih univerz, med katerimi je bil tudi ljubljanski, podpisali listino Magna Charta Universitatum evropskih univerz, iz katere je, kot vemo, samo leto pozneje izšel bolonjski program prenove visokega šolstva.

V tem času pa so se znotraj Jugoslavije stopnjevala nacionalna in druga nasprotja, to pa je sprožilo tudi oster odziv Peklenika, ki je močno nasprotoval politično insceniranim sporom. O tem priča tudi njegov govor, objavljen v univerzitetnem *Vestniku*:

Kot delavci in študenti v vseh naših zavodih tudi mi čutimo strah pred iracionalnim zaostrovanjem političnih nesoglasij, zato odklanjamo parole in pozive, ki se poigravajo z usodo naših ljudi in prihodnostjo Jugoslavije. (...) Z največjim obžalovanjem opažamo, da tudi nekateri razumniki Jugoslavije, med njimi najdemo celo univerzitetne delavce, pri tem prilivajo olje na ogenj in s tem delujejo v nasprotju z načeli, ki jih Magna Charta Universitatum evropskih univerz formulira kot zavračanje netolerance in stalni dialog, ter v nasprotju z načeli, na katerih temelji delo naše univerze in skupnosti jugoslovanskih univerz. Naj ne bo na univerzah nobenega takega primera in naj tudi tisti posamezniki iz nekaterih jugoslovanskih okolij, ki grešijo zoper ta plemenita načela, razmislijo in se povrnejo k pravemu duhu univerze! Naša znanost nikoli in nikjer ne bo zlorabljena za politikanstvo in iracionalne izbruhe ...

Odgovoril je tudi srbskim sodelavcem in študentom Univerze v Prištini, ki so pozvali študente in sodelavce Univerze v Ljubljani, naj se jim pridružijo v protestu proti zahtevam albanske večine z enodnevno ustavitvijo dela. Peklenik je ta poziv zavrnil in opozoril, da bi morali storiti vse, da se obnovi možnost mirnega reševanja problemov in sožitja med ljudmi vseh narodnosti. V nadaljevanju je Peklenik (že leta 1988!) predvidel možnost »padca v barbarske metode razreševanja sporov«. Pozival je k »uporabi vsega znanstvenega in moralnega ugleda, da bo zmagal razum«.

Zakaj omenjamo tudi to, kar bi se lahko komu danes zdelo nepomembno? Ker to kaže izjemno zapletenost razmer, v katerih je pred četrto stoletja moral delovati rektor Peklenik. Tudi tisti, ki se danes morda ne strinjajo z njegovimi stališči, morajo priznati, da bi spoštovanje njegovih pozivov k preprečevanju konfliktov v takratni državi

preprečilo veliko gorja, katerega posledice trpimo še danes.

Rektor Peklenik pa ni le svaril pred izbruhom nacionalizma in poskusov nasilnega dušenja ustavnih pravic. V času napada na Slovenijo je skupaj s slovenskimi člani Academia Europaea prof. dr. Aleksandro Kornhauser, prof. dr. Robertom Blicem in prof. dr. Vitom Turkom podpisal apel na mednarodno znanstveno skupnost, naj podpre napadeno Slovenijo in njene napore za osamosvojitve – to so objavili ugledni britanski časopisi, kar je sprožilo val širše mednarodne politične podpore.

Za učinkovit podiplomski študij vrhunske kakovosti

V programu, ki ga je akademik Peklenik predložil ob kandidaturi za rektorja, je bila med prioritetskimi nalogami, »zaradi velikega pomena kadrov za

naš razvoj«, navedena »ureditev čim bolj kvalitetnega in učinkovitega podiplomskega študija«.

Zakaj je tako močno poudaril prav ureditev univerzitetne podiplomske šole? Na Peklenikovo rektorsko delovanje so močno vplivale izkušnje, ki si jih je pridobil med skoraj dvajsetletnim izobraževalnim in raziskovalnim delom na uglednih tujih univerzah, Tehniški visoki šoli v Aachnu v Nemčiji, Univerzi Carnegie-Mellon v Pittsburgu v ZDA ter na Univerzi v Birminghamu v Angliji.

Za prof. Peklenika ni bilo ločenega izobraževalnega in raziskovalnega dela, zanj sta bili to enakovredni in prepleteni področji. Že v Angliji je začel razvijati idejo, da je treba predvsem mladim podiplomskim študentom omogočiti, da razvijejo svojo ustvarjalnost, svoje kompetence pri razvoju visoko tehnoloških procesov in proizvodov, da postanejo generatorji novih idej.

V Slovenijo se je vrnil leta 1973, ko je bil star 46 let. Nekaj let pozneje je postal tudi redni član SAZU. Na ljubljanski Fakulteti za strojništvo je ustanovil Katedro za tehniško kibernetiko, obdelovalne sisteme in računalniško tehnologijo. Strokovno je bil izredno uspešen. Prof. dr. Jože Duhovnik, ki mu je akademik Peklenik omogočil raziskovalno delo na Japonskem, se spominja, da je bilo v tujini dovolj omeniti Peklenikovo ime in že so se mladem raziskovalcu odprla vsa vrata. S podobno zgodbo se lahko pohvali še veliko drugih uglednih slovenskih znanstvenikov. Razumljivo je torej, da si je strokovnjak takega znanja, izkušenj in ugleda lahko privoščil, da je bil kritičen do takratnega sistema podiplomskega študija na ljubljanski univerzi.

Gradil je na izkušnjah, pridobljenih na vodilnih svetovnih univerzah

To si je lahko privoščil tem bolj, ker je imel zelo bogate izkušnje s podiplomskim študijem, saj je bil v Sloveniji in po svetu mentor 94 magistrim in 39 doktorjem znanosti. V intervjuju, ki je bil objavljen ob Peklenikovi petdesetletnici, je med razlogi za vrnitev v domovino navedel tudi svojo željo, da prispeva k razvoju slovenskega visokega šolstva.

Razumljivo je torej, da se je rektorskega dela lotil z jasno, mednarodno preverjeno vizijo

sprememb, ki jih je v težnji po napredku želel doseči. Na prvem mestu je bila zanj ves čas ustanovitev ljubljanske univerzitetne podiplomske šole, ki bi bila zasnovana na razvojno usmerjenem vrhunskem raziskovanju in bi omogočila magistrski in doktorski študij s poudarkom na interdisciplinarnosti in najvišji možni kakovosti. Opozarjal je, da je bil tedanji podiplomski študij na Univerzi v Ljubljani močno razdrobljen in tudi neusklajen, zaprt v fakultetne okvire in bistveno premalo mednarodno izpostavljen. Predlagal je tudi, da bi pri izvedbi te šole sodelovala Institut Jožef Stefan in Kemijski inštitut.

Ta pobuda akademika Peklenika je aktualna in živa tudi danes. Slovenija brez dvoma potrebuje vrhunsko, celostno povezano slovensko podiplomsko šolo, ki bo vključevala najboljše strokovnjake z vseh slovenskih visokošolskih institucij in raziskovalnih inštitutov, ter se hkrati neposredno povezovala z vrhunskimi tujimi podiplomskimi šolami. Samo s tako podiplomsko šolo se bomo lahko postavili ob bok najuglednejšim univerzam v Evropski uniji in v svetovnem okviru in samo s takšno povezanostjo bomo lahko uresničevali tehnološke in socialne izzive visokih tehnologij, ki so pogoj za naš napredek.

V univerzitetnem letnem poročilu Univerze v Ljubljani za leto 1988 – to sicer zajema čas od Peklenikove izvolitve do februarja leta 1989 – najdemo tudi zapise iz različnih virov, kako se je rektor s svojo ekipo lotil omenjene prednostne programske naloge, organizacijske in vsebinske zasnove univerzitetne podiplomske šole. »Oblikovali smo delovno skupino iz zastopnikov fakultet in akademij, ki je pripravila izhodiščne koncepte in v nadaljevanju tudi strukturo podiplomskega študija na univerzi po dogovorjenih kriterijih ter potrebne ukrepe, ki jih bo predložila enotam univerze in nato univerzitetnemu svetu v sprejem,« je v svojem poročilu zapisal rektor Peklenik.

Obisk najboljših ameriških univerz

Omenjeno posebno delovno skupino je imenoval univerzitetni svet na predlog odborov za vprašanja vzgojno-izobraževalnega in znanstvenoraziskovalnega

dela, vodil pa jo je rektor. Akcija za preobrazbo podiplomskega študija na ljubljanski univerzi je imela jasen cilj, namreč vzpostaviti univerzitetno podiplomsko šolo, ki bi zagotovila – navajamo omenjeno letno univerzitetno poročilo – »enake pogoje organiziranja in izvajanja podiplomskih vzgojno-izobraževalnih programov ter hkrati pogoje in oblike za uvajanje interdisciplinarnih podiplomskih oblik izobraževanja«. Na Peklenikovo pobudo so ob organizacijski in finančni podpori ameriške vlade skupaj z rektorjem odpotovali v ZDA na enomesečno proučevanje sistema podiplomskega študij na najboljših ameriških univerzah tudi trije profesorji z Univerze v Ljubljani. V omenjeni skupini so bili prorektorica prof. dr. Alenka Šelih ter profesorja dr. Peter Fajfar in dr. Vito Starc. Med 12. septembrom in 12. oktobrom leta 1988 so obiskali niz znamenitih ameriških univerz – Harvard, MIT, Univerzo George Washington, Stanford, Berkeley.

Poleg tega je omenjena delovna skupina, ki jo je vodil rektor, sistematično zbirala gradivo na fakultetah, ki izvajajo podiplomski študij. Zbirala je podatke o programih, predmetih, nosilcih predmetov, strukturi in pogojih študija. Rektor je, kot je sam napisal, predvidel, da naj bi gradivo zbrali in uredili do konca oktobra, tako »da bo služilo za podrobnejšo analizo, usklajevanje in strukturiranje programov«.

Ob koncu leta 1988 je rektor opravil več razgovorov o problematiki reformiranja podiplomskega študija, in sicer z republiškima izobraževalno in raziskovalno skupnostjo in s predstavniki izvršnega sveta republiške skupščine. Rektor je načrtoval nadaljevanje pogovorov v naslednjem letu, pri čemer naj bi bilo v ospredju organiziranje in financiranje podiplomskega študija, mladih raziskovalcev, opremljanje univerzitetnih podiplomskih laboratorijev, zagotavljanje sodobne izobraževalne opreme, prostorskega razvoja in drugega.

Zavrnitev podiplomske šole

Kljub skrbni pripravi in zelo prepričljivim argumentom je bil Peklenikov predlog takrat na ljubljanski univerzi zavrjen. Ni podatkov, na podlagi katerih bi se dalo navesti pravi razlog zavrnitve.

Menda se je nekaterim zdelo, da rektor podiplomsko šolo ustanavlja po svoji meri, medtem ko bi bila taka podiplomska šola hud pretres za druge.

Prof. dr. Peklenik je bil rektor samo en mandat. Kandidiral je sicer še za en mandat, a ni uspel. Po nekaterih mnenjih je Peklenik ogrožal nekatere (vrtičkarske) koristi fakultet in potiskal univerzo v uporabo svetovnih meril in tekmo, kar mnogim ni ustrezalo. Nekaj let pozneje se je zametek podiplomske šole vendarle vsaj delno uresničil. Na žalost se podiplomska šola Univerze v Ljubljani ni razvila v format, ki bi ga Slovenija potrebovala in kot ga je rektor Peklenik načrtoval.

Čeprav se je Peklenikov mandat končal leta 1989, bi lahko med njegove rektorske aktivnosti prišteli še tisto iz leta 2007, ko je šest nekdanjih rektorjev ljubljanske univerze – poleg akademika Peklenika še akademik prof. dr. Alojz Kralj, prof. dr. Ivan Kristan, prof. dr. Jože Mencinger, prof. dr. Boris Sket in akademik dr. Miha Tišler – pozvalo takratnega resornega ministra Jureta Zupana, naj umakne osnutek skupnega zakona o visokem šolstvu in raziskovalno-razvojni dejavnosti. Kot razlog svojega poziva so navedli vsiljevanje omenjenega zakona, ki da pomeni grožnjo razsula univerzitetne avtonomije prav v času, ko Univerza v Ljubljani »postaja trdna, avtonomna, v svet odprta in v svetu priznana univerza, ki je sposobna premišljeno slediti sodobnim tokovom«.

Vsekakor je vredno omeniti, da se je Peklenik podpisal pod to kritiko Zupanove politike kljub temu, da je bila ravno v Zupanovem mandatu uzakonjena Inženirska akademija Slovenije, katere ustanovitelj in prvi predsednik je bil akademik Janez Peklenik. Dokaz Peklenikove načelnosti, ki jo je kazal tudi kot rektor.

Tudi akademski ples krepi univerzitetno pripadnost

Ljubljanska univerza je bila na začetku mandata rektorja Peklenika izrazito razdrobljena univerza. Čut skupne pripadnosti univerzi ni bil niti približno tolikšen kot na uglednih tujih univerzah, ki jih je ta rektor dobro spoznal med svojim delom v tujini. Kot se spominja dr. Bogomir Mihevc, se

je rektor Peklenik odločil, da bo po zgledu tujih univerz poskrbel za bolj dostojanstven videz vodilnih predstavnikov ljubljanske univerze. Po njegovi zaslugi so bila takrat izdelana svečana oblačila rektorja in dekanov (talarji in pokrivala), ki jih ti od tedaj oblačijo za svečanosti v Zbornični dvorani. Ljubljanska univerza pred tem ni poznala takih oblačil, obstajala je le veriga rektorja. Iz enakega razloga – da okrepi čut pripadnosti univerzi in tudi neformalno bolj poveže člane njene akademske skupnosti – je akademik Peklenik dal tudi pobudo za elitni univerzitetni ples, katerega dobiček je šel v dobrodelne namene.

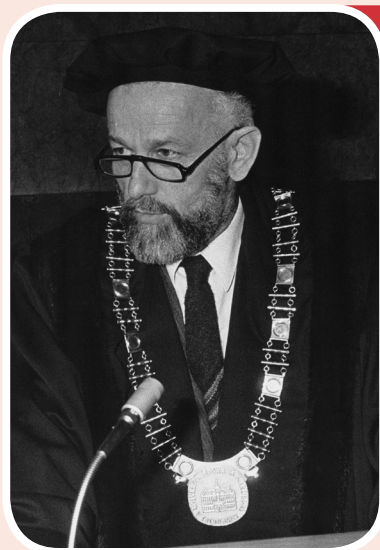
Ljubljana, september 2015

AKAD. PROF. DR. JANEZ PEKLENIK

(portret: Ivo Mršnik)

akad. prof. dr. Boris Sket 37. rektor v letih 1989–1991

Prof. dr. Boris Sket se je rodil 30. julija 1936 v Ljubljani. Osnovno šolo je končal v domačem kraju. Nižjo gimnazijo je obiskoval v Bjelovarju in Karlovcu, višjo gimnazijo pa v Beogradu in Ljubljani. Zaradi velikega navdušenja nad biologijo je leta 1954 postal študent na biološkem oddelku Prirodoslovno-matematične fakultete v Ljubljani. Dvakrat je prejel univerzitetno Prešernovo nagrado in leta 1958 diplomiral. Leto pozneje je postal asistent na zoološkem oddelku Naravoslovne fakultete v Ljubljani. Disertacija *Problemi speciacije pri naših sladkovodnih izopodih* mu je leta 1961 prinesla naslov doktorja bioloških znanosti. Leta 1965 je postal docent za speleobiologijo, ki je bila v jugoslovanskem in evropskem prostoru posebnost Univerze v Ljubljani. Sprva kot izredni, pozneje pa redni profesor za zoologijo nevretenčarjev in speleologijo na Biotehniški fakulteti je največ pozornosti posvetil proučevanju podzemeljskih habitatov (zlasti kraškega podzemlja) in ogroženosti okolja in živalskih vrst. Aktivno je sodeloval na mednarodnih simpozijih in se v svetu uveljavil kot priznani speleolog. Za raziskovalno delo je leta 1965 prejel nagrado Kidričevega sklada, leta 2003 pa Zoisovo nagrado za vrhunske znanstvene dosežke. Od leta 1997 je častni senator Univerze v Ljubljani.

Za rektorske volitve v letu 1989 je Univerzitetni svet sprejel Pravilnik o postopku evidentiranja in imenovanja rektorja in prorektorjev. Ves postopek je odtlej potekal na univerzi. Nosilci evidentiran-

ja kandidatov so postale fakultete, SZDL je bila iz postopka izključena. V skladu z določili pravilnika je bil prof. dr. Boris Sket v decembru leta 1989 izvoljen za novega rektorja ljubljanske univerze.

V njegovem obdobju so pripravljali nov zakon o univerzah in visokih šolah, ki naj bi opredelil odnos med univerzo in družbo. Obe slovenski univerzi sta teze zanj predložili Sekretariatu za vzgojo in izobraževanje. Sprememba družbenopolitičnega sistema je prinesla tudi spremembo vrednot. Opazna so bila prizadevanja za integracijo univerze, njeno institucionalno avtonomijo, neodvisnost in apolitičnost. Po enaindvajsetih letih je bil univerzi vrnjen naziv Univerza v Ljubljani. Za štipendiranje nadarjenih študentov je bil ustanovljen Sklad dr. Franca Munde. Neugodni finančni položaj je Znanstveno-pedagoški svet poskušal rešiti s sklepom o »avtonomnosti in poslanstvu najvišje znanstvenoraziskovalne in izobraževalne institucije« in opredelitvijo načina njenega financiranja iz neodvisnega republiškega sklada za visoko šolstvo.

REKTOR V POSEBNEM ČASU

Uvod

Bralcu se že vnaprej opravičujem, če bo (ker bo) moje poročilo verjetno precej drugačno. Bo bolj osebno, pa še politično obarvano povrh. Bil sem namreč rektor v posebnih razmerah, posebnem času. V obdobje mojega rektorstva so padli razpad Jugoslavije, osamosvojitev Slovenije, politični prevrat. In prevrat v naših glavah. In, v nikakršni zvezi z omenjenim, nenavadna sestava našega kolegija. Ne vem, kakšni so bili v preteklosti običajni, zapovedani postopki za sestavljanje prorektorske skupine. Tokrat so prorektorje izvolili pred volitvami rektorja, kar dva že imenovana prorektorja pa sta potem kandidirala za mesto rektorja (skupaj z menoj in še z enim dekanom). Bolj jasno povedano, dva prorektorja sta bila moja protikandidata na volitvah za rektorja, tretji je bil pred mojim nastopom v. d. rektorja, torej tako rekoč začasni rektor, četrti pa je bil bodoči rektor Univerze na Primorskem.

Prorektorji so bili torej izvoljeni 'avtonomno', na kar so me nekajkrat tudi opozorili; pa za to ni bilo kakšnih hudih razlogov. In ni sprožilo posebnih problemov. Ko smo se na začetku kandidacijskega postopka predstavljali javnosti, sem dobil vtis tolikšne sorodnosti, da bi kar dobro delovali kot »kolektivni rektor«; seveda sem takšno inovacijo le omenil in je nisem predlagal – a neformalno se je skorajda primerila.

Tiste posebne razmere pa so pripravili drugi ...

⁸ Partija je z različnimi manipulacijami uspela postaviti na mesto rektorja svojega človeka tudi v sedanjem obdobju. Med drugim je

No, pa smo tam!

Čeprav drugje piše: '... prvi demokratično izvoljeni rektor.'

Kot naj vam ponazori le zelo skromen izbor besed iz tedanjega časopisja, so me nemudoma ožigosali kot eksponenta še vladajoče partije. Ne vem, kako so lahko prišli na tako idejo, moj edini greh je

bil, da sem se postavil v bran Univerzi in sebi tam, kjer so 'kritiki' pretiravali. Postal sem bolj oprijemljiv substitut Univerze, ki je nekaterim res, drugim pa namišljeno, v preteklosti storila hude krivice. Seveda povsem brez mojega sodelovanja.

Zato stopimo korak nazaj, za **mojo izpoved in pojasnilo**. Ta bo pojasnila nekatere konflikte z novodobnimi politikanti.

Ja, bil sem član Zveze komunistov, vse od študentskih let pa do njenega konca. Iz treh razlogov. Prvič, bil sem privrženec idej in idealov, ki jih je Zveza komunistov deklarirala. Drugič, lažje si postoril kaj dobrega kot član, kot pa bi mogel zunaj teh vrst. Kot član si lahko dobil podporo pri koristnih akcijah. Zveza komunistov je res imela neko moč, ki jo je lahko izrabila v dobro ali pa zlorabila. Odvisno od ljudi. To je počela tako v državnem merilu kot na drobno, v delovni skupini. Oh, v TOZD-ih, tudi v VTOZD-ih. Podobne zlorabe so mogoče tudi danes, v večstrankarskem sistemu, le da je tako delujočih 'skupin pritiska' več in seveda niso tako močne. In tretjič, samo kot član si lahko zaviral zlorabe politične moči. No, sam sem neredko izrabil 'moč' člana prav s slednjim, seveda na svoji nizki ravni, na ravni oddelka, morda fakultete. In na ta račun sem bil v neprestanem konfliktu z nekaj močnimi rogovileži kar v lastni osnovni organizaciji – višje pač nisem segal. Zveza komunistov je imela tudi svojo svetlo plat, če ste jo pripravljeni videti ali ne. Saj vem, da mi kdo ne bo verjel, a to je že njegov problem. To svetlo plat lahko prezrete le ob popolni slepoti ali pa ob popolnem sprenevedanju.

Zveza komunistov torej ni imela nobenega razloga, da bi si izmislila ali vsaj posebej podpirala mojo kandidaturo. Nič mi ni bila dolžna. Pa tudi od mene ni mogla pričakovati nobenih neupravičenih uslug, saj ji nisem bil ničesar dolžan. No, pač. Ob nekem seminarju sem bil deležen še svojega prvega smučarskega tečaja; in posledice čutim še danes, kar ne morem se odpovedati temu razvedrilu. Sicer pa mi je članstvo vedno pomenilo le veliko dodatno delovno in moralno obremenitev.

for. Rektor Boris Sket! 9.03.1991
Ko sem Vas dne 8.03.1991 poslušal na
TV programu in iskreno bojezen o
neodvisnosti Univerze, sem se spomnil,
da ste bili prve, kuže, lišega
rešena Univerze Edvarda Kardelja.
Počasi, ste bili, če res je, očiščali
Kardelj ali Bros. tako, ste jima
nasledili doktorate Ali ni tako.

Na tej dopisnici podpisanega doktorja ni na seznamu doktorjev naše univerze. Kaže pa neverjetno seznanjenost z mojim značajem. Še lepo, da sem kot kuža v narekovajih.

Če bi se cesar Bokassa zavzel za zaščito otroka, bi bilo to podobno zavzemanju sedanjih univerzitetnih funkcionarjev za ustvarjalno svobodo.

ni samo pomembno, kaj kdo piše in razglasa, temveč tudi, kdo kaj oznanja. Nekdanji lakaji, hlapci in valpi ne morejo biti nikoli glasniki svobode in neodvisnosti.

Podpisan profesor in akademik.

GOSPOD SKRET, PARDON, SKET, ME JE ZADNJIČ MED VRSTICAMI OKARAL, NO

Kako lepo. To človeka vrne v brezskrbna, rosna leta. Tako me je kdaj oslovil kak prijazen sošolec, še v kratkih hlačah.

Vendar, kot nepopoljšljiv naravoslovec in pošten raziskovalec sem se lotil preverjanja, ali je bila morda ‚politika‘ vendarle kaj vpletena pri moji kandidaturi. Mimo moje vednosti, pač. Ne, ničesar takega nisem našel!

Prišel pa me je v imenu dekanov tehniških fakultet vprašat dekan naše (ki ni bil član Zveze komunistov), če bi bil pripravljen kandidirati za rektorja. In tako smo pri zapisniku seje **dekanov** in tajnikov **tehniških fakultet** ... dne 17. 10. 1989. In pri tedanji ugotovitvi, da je izbrani kandidat prof. dr. Boris Sket kandidaturo po premisleku sprejel.

Ob koncu zapisnika ‚Fakultete svojemu kandidatu ... dajejo **obvezo, da ostane v borbi** za izvolitev za rektorja tudi v primeru neprijetnih soočanj‘. Iz tega izhaja tudi navedba, da je bil Boris Sket **prvi demokratično izvoljeni rektor** Univerze v Ljubljani. Kakšen je bil postopek kandidiranja in volitev poprej, ne vem. ‚Neprijetnih soočanj‘ med samim postopkom niti ni bilo veliko, a toliko več pozneje.

Berem še: »Za rektorske volitve v letu 1989 je Univerzitetni svet sprejel Pravilnik o postopku evidentiranja in imenovanja rektorja in prorektorjev. Ves postopek je odslej potekal na Univerzi. Nosilci evidentiranja kandidatov so postale fakultete, Socialistična zveza delovnega ljudstva je bila iz postopka izločena. V skladu z določili pravilnika je bil prof. dr. Boris Sket v decembru leta 1989 izvoljen za novega rektorja ljubljanske univerze.« Sodeč po pisanju naših prijateljev so bili vsi dekani tehniških fakultet bodisi zadržani komunisti bodisi cepci, ki jim je partija zlahka podtaknila nekaj takega, kot sem jaz. Ali pa jih je prikrito izsiljevala. »Partija je z različnimi manipulacijami uspela postaviti na mesto rektorja svojega človeka.« Pika!

rektor Boris Sket v intervjuju za *Tribuno* (št. 1, 12. 1. 1990) med drugim izjavlja: »Ne vidim nikakršnega razloga, zaradi katerega marksističnega centra – intelektualnega kluba – na Univerzi ne bi bilo. V zadnjih letih so prišle od tam dobre ideje, kot recimo ta, da bi družboslovci poslušali nekatere naravoslovne predmete in ne le naravoslovci družboslovne.« (Str. 4) Stopnja sprenevedanja je grozljiva. Marksistični center pa intelektualni klub?!

Ja, »Marksistični center pa intelektualni klub?!« Nekateri sodniki so izjemno vzvišeni.

Ko sem prekladal kar zajeten kup dokaj neurejenih papirjev, sem naletel tudi na tipkopis, naslovljen **Boris Sket: Zaključno poročilo rektorja, Ljubljana, 11/1-92**. Kolikor vem, to ni bilo nikjer objavljeno. Menda sem iskal še neke podatke za dopolnilo, počasi pa sem nanj pozabil.

Zato vam danes ponujam najprej razne drobce kot zanimivost, kot bizarnost iz nekega minulega obdobja, morda tudi v poduk. Morda je zadeva celo rahlo zabavna, ko se ne bi na drugih področjih in v drugi podobi nezadržno nadaljevala kot

tragedija. In se končno zažrla tudi v univerzo. Tja sicer v drugačni, tudi precej manj zločesti obliki.

A v tistem času, verjemite, mi ni bilo lahko.

Poglavje, ki ga v zaključnem poročilu slučajno ni, zadeva ime naše univerze. Ob mojem nastopu je bila Univerza v Ljubljani **Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani**. To je bil čas velikih dejanj, brez dvoma je med takšna sodilo tudi brisanje Edvarda Kardelja iz imena naše univerze. Bilo je kar nekaj pozivov, seveda tudi v časopisju. Upravičeno. Berem, da je avgusta leta 1990 univerzitetni senat zahteval, naj Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo pripravi utemeljitev opustitve takšnega imena. Na spletu sicer najdemo takole zgodovino poimenovanja:

- Univerza Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani/Universitas Labacensis (1919–1929)
- Univerza Kralja Aleksandra I. v Ljubljani/Universitas Alexandrina (1929–1941)
- R. universita di Lubiana/Kraljeva univerza v Ljubljani (1941–1943) (najbrž je kot kralj misljen Vittorio Emmanuele III, Re d'Italia)
- Universität Laibach/Univerza v Ljubljani (1943–1945)
- Univerza v Ljubljani (1945–1979)
- Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani (1979–1990)
- Univerza v Ljubljani (1990–danes)

Preimenovanje neke univerze seveda ne more biti čisto preprosto. Zahteva čas in premislek. Na 9. seji Univerzitetnega senata 21. septembra leta 1990 je rektor pojasnil, da je vodstvo rektorata večkrat razpravljalo o spremembi imena univerze. Bilo je namreč **več predlogov**. Tokrat pa je »... Univerzitetni svet sprejel sklep: ‚spremeni se ime tako, da glasi **Univerza v Ljubljani**‘«.

Zapis bom sklenil z najdenim Zaključnim poročilom, le z nekaj drobnimi popravki in z nekaj pojasnili. Poročilo je brez dvoma verodostojno, čeprav morda danes česa ne bi več znal podpreti z argumenti. Prosim, ves čas upoštevajte datum poročila!

Da ne pozabimo. V času mojega mandata je razpadla Jugoslavija, prišlo je do bojev, prišlo je do **popolnega političnega prevrata**. To pojasnjuje marsikaj. Na primer, da se je zavzemanje za avtonomijo univerze kar naenkrat iz nuje sprevrglo v greh.

partijci ubrali drugo, hipokrizijsko taktiko. Začeli so se zavzemati za avtonomijo, na primer za avtonomijo raziskovalne dejavnosti. V tem primeru »avtonomija« kajpada ne pomeni nič drugega kot nadaljevanje njihove oblasti; zavzemanje zanjo je zavzemanje za to, da še naprej sami postavljajo zakone, se pravi branijo osvojeno in prilaščeno oblast. Nihče naj se ne bi vmešaval v fevd, ki so si ga pridobili, pač pa

Sedanji rektor piše: avtonomija na univerzi pomembna za narod

Enako velja za zavzemanje za višje plače univerzitetnih učiteljev. Kar naenkrat so nujna postala dejanja, podobna tistim, ki so jih očitali prejšnjim oblastem, češ da so bila namenjena le slabitvi (ljublanske) Univerze. Takšno je bilo pretvarjanje Univerze v skupnost fakultet, pa (res nesmiselno) ločevanje znanstvenoraziskovalnih enot od Univerze, pa zloglasno ‚tozdiranje‘. Celo ustanovitev Univerze v Mariboru naj bi služila temu razdiralnemu namenu. Čisto drugačnim namenom pa je sledilo skoraj verižno ustanavljanje novih šol, tudi fakultet (zunaj obstoječih univerz), v novem času. Jih mar ustanavljajo ostaline rdečega režima?

Res, spremenili smo sistem, državno ureditev, odpravili zlovešči naziv »socialističen« iz imen uradnih ustanov, upravnih organov, spreminjamo imena ulic in mest, nimamo več stare ljudske milice, spremenili smo ime Udbi, čimprej skušamo zbrisati zunanje simbole komunistične okupacije, nočemo ali ne znamo pa se upreti tem bivšim oportunistom, današnjim kameleonom in konvertitom. Spremenili smo ime univerze, da ne nosi več tistatega zloveščega imena, nismo se pa niti dotaknili tistih 5 odstotkov, z rdečim rektorjem na čelu, ki so se rodili v 45 let dolgi negativni selekciji slovenskega vrha razumnštva. In danes prav ti najbolj kričavo zahtevajo akademsko svobodo, avtonomnost in sta-

Kaj ni lepo povedano, lepo razloženo? Zanimiv izračun, tistih 5 odstotkov. Le kdo vse še tiči tam notri?

Potrebovali smo desetletje ali dve, da smo se zavedeli, kako bebave so nekatere od teh zmerljivk.

A kaj žene ljudi, da si dovolijo takole obrekovati stanovskega kolega, ki ga sploh ne pozna? In ki – zagotavljam – ni v življenju nikomur po nedolžnem skrivil lasu!

Torej:

Boris Sket:

Zaključno poročilo rektorja

Ljubljana, 11/1-92

Zastavljeni program

Program naše skupine in moj posebej je bil zastavljen na osnovi splošno priznanih nalog univerze:

- dajati narodu primerno število visoko, tudi po-diplomsko izobraženih kadrov,
- vzdrževati stik z razvojem strok v svetu, prispevati k poznavanju domovine,
- dajati neodvisna in objektivna strokovna stališča ter vrhunske znanstvene in umetniške stvaritve.

V ta namen mora biti univerza

- ugledna in odlična ustanova,
- na njej morajo delati najsposobnejši strokovnjaki in najboljši učitelji,
- biti mora brez pretiranih in stalnih gmotnih težav,
- biti mora organizacijsko samostojna ter politično in gospodarsko nevezana (avtonomna),
- biti mora v pravnji meri notranje povezana.

Program je izhajal seveda tudi iz ugotovitev stanja in dejanskih ali predvidenih možnosti:

- Univerza v Ljubljani je bila edina ustanova, ki zajema celotno pahljačo narodovega bivanja in dejavnosti,
- ki pa deluje v nevzdržnih gmotnih razmerah in ob mestoma sramotnih osebnih dohodkih,
- ki čuti posledice nasilne ločitve raziskovalnega dela od izobraževanja, zato ...
- kakovostni strokovnjaki celo uhajajo z univerze, merila za imenovanje učiteljev pa se v zadnjih desetletjih iz različnih razlogov nižajo.

Program je torej zajemal naslednja področja:

- strokovno kakovost univerze in odnos do študentov,
- urejanje gmotnega stanja, tako osebnih dohodkov učiteljev kot študentskega standarda in še posebej prostorskih in drugih možnosti za izobraževalno in raziskovalno delo na ustanovi,
- ohranitev avtonomije.

Tem dolgoročnim nalogam pa smo dodali še nekaj (navidez) kratkoročnih, kot

- urejanje normativnih aktov (zakon, statut),
- vprašanje organiziranosti (celovitosti) Univerze v Ljubljani,
- reorganizacijo univerzitetnih služb,
- urejanje odnosov z raziskovalnimi inštituti.

Podedovano stanje

Brez dvoma še danes čutimo hude posledice razbijanja univerze, ki univerzitetno »vodstvo« postavlja v narekovaje, mu jemlje skoraj vse kompetence in pogosto onemogoča usklajevanje stališč znotraj takšne konfederacije. Prav tako se še danes čutijo posledice negativne selekcije. Ta je bila resda na nekaterih fakultetah pogojena s političnimi pritiski, na drugih z obupnimi gmotnimi razmerami, povsod pa podprta še s klikami, ki so v preteklosti in bodo tudi v prihodnje znale izrabiti kakršnekoli trenutne razmere. In čutimo seveda tudi neposredne posledice gmotne stiske, ki nekaterim članicam komaj še omogoča delovanje (ne bom rekel »normalno delovanje«).

Ob vsej kritiki, ki jo zaslužita tako naš po-vojni družbeni razvoj kot tudi sama Univerza v Ljubljani, pa se je stanje v nekaterih pogledih začelo popravljati že pred mojo izvolitvijo za rektorja. Tako je že moj predhodnik, spoštovani rektor Peklenik, lahko zatrdil, da je univerza z dopolnili k Zakonu o usmerjenem izobraževanju ponovno pridobila avtonomijo, čeprav je njegova trditev, da bo tako »onemogočen vsak vpliv politike na izvolitev vodstva«, seveda pretirana. A že takrat se je začel dejanski umik družbenopolitičnih organizacij z univerze. Ugotavljam tudi nekoliko več razumevanja za potrebe znanosti in univerze v tem obdobju, ki pa mu neugodne gmotne razmere seveda niso omogočale pravega učinka. Rektor Peklenik je naredil tudi poskus s centralizacijo po-diplomskega študija, ki sicer še ni doživel polne uveljavitve, a je vsaj ustvaril podlago za nadaljnje smiselno izravnavanje kakovosti in tehnologije na tem področju.

Družbeno okolje

Naša ekipa je torej prevzela delo na univerzi v času, ko so se začele razmere postopoma izboljševati, ko so se tudi razmere v družbi na sploh demokratizirale, uveljavljala se je različnost mnenj. Kazalo je, da bo Univerza končno v miru lahko urejala samo sebe, ob razumevanju okolja, brez zunanjih pritiskov in direktiv. Etiketiranje naj bi zamenjali podatki, samovoljo argumenti, pritiske stvarna razprava, namesto moči politike naj bi nastopila moč strokovnosti.

Prve večstrankarske volitve žal niso dale za univerzo takšnih rezultatov. Očitno mora vsakemu prevratu (tudi če ne gre za revolucijo *sensu stricto*), slediti obdobje negotovosti, iskanja ravnovesij, ob tem seveda tudi iskanja vzvodov moči. In te igre seveda dejansko ne morejo biti vedno čiste in poštene. Tako so se tudi v našem primeru ohranili in celo razbohotili vsi tisti postopki, ki jih tako radi poimenujemo kot boljševistične. Seveda z novimi igralci.

bolj ustvarjalni in bolj delavni kot nekomunisti.

Boljševik na čelu univerze

Univerza je v 70. in 80. letih postala popolnoma podrejena partijsko-državnemu kompleksu. V tem podrejanju so sodelovali univerzitetni funkcionarji vključno z rektoratom. Če ne drugega, so molčali in tiho

Podpisani trije profesorji. Obsežen članek je nastal kot odgovor na mojega, v katerem sem s številkami pokazal, da članstvo v Zvezi komunistov nikakor ni bil nujen pogoj za prevzem dekanske funkcije. V nasprotju s splošnim prepričanjem. Kdo se torej vede 'boljševistično'? Seveda v smislu psovke, kot to pojmujejo podpisniki.

Piscem bi morda kdo pripisal naivno prepričanje, da »ljudožercev pri nas ne bo več, ko bomo požrli ta zadnjega«, in s tem tudi dober namen.

Tako stanje v prehodnem obdobju torej sprejemam – danes – z vsem razumevanjem, nikakor pa ne morem mimo dejstva, da je za delovanje univerzitetnega vodstva skrajno neugodno in mu dejansko povzroča prazen tek. Saj ga pretirano zaposluje z nujnim odzivanjem. Ker so nas razmere polno obremenile z nujnim odzivanjem na potencialno usodne sunke iz okolja, se nismo mogli dovolj posvečati nalogam, ki smo si jih zadali. Zato sem decembra leta 1990 sklenil univerzi in javnosti predlagati krajši moratorij za vse normativne dejavnosti, ki bi kakorkoli neposredno zadevale univerzo. (Pod moratorijem sem si predstavljal: premor pri sprejemanju novih zakonov, ki zadevajo univerzo, odložitev sprejemanja novih dodiplomskih študijskih programov, ureditev začasnega sistema financiranja, ki naj bi vključeval raziskovalno delo in bi se lahko pokazal za trajno uporabnega. Tak moratorij bi omogočil sprostitev sil, da bi lahko univerza – na podlagi tudi predstavljenega akcijskega načrta – kaj naredila s samo seboj. Verjetno moram lastni neprepričljivosti pripisati dejstvo, da ta predlog že na Univerzi v Ljubljani ni bil ugodno sprejet, zato ni prišel v javnost.

Naše delo, težave in dosežki

Kakovost univerze: strokovnost, pedagoški proces, odnos do študentov

Na rektorat sem sicer prišel kot kritik kakovosti naše univerze, vendar pa sem že v samem začetku delovanja doživel toliko diskvalifikacij te ustanove, kot jih je bilo slišati v preteklosti, ko je bila tako priljubljena novinarska krilatica »okostenela univerza«. Žal je – poleg upravičene, seveda – prihajala povsem neargumentirana kritika tudi izpod peres nekaterih univerzitetnih učiteljev, kar je še posebej žalostno. To me je prisililo, da sem začel v večji meri poudarjati po eni strani vrline univerze, po drugi strani pa razmere, zaradi katerih je na univerzi prišlo do dejanskih slabosti. To je morda ustvarilo napačen vtis, da slabosti svoje ustanove ne vidimo. Razpoložljivi podatki v resnici kažejo, da je učinkovitost Univerze v Ljubljani na dodiplomski ravni in ob tisti študentski populaciji, ki jo ima, v povprečju enaka »Evropi«. Res pa je, da je pri nas študirajočih

razmeroma malo in da bi se relativna učinkovitost pri razširjenem izboru študentov najbrž znižala. Vemo tudi, da so razmere povsem nezadovoljive na podiplomskem študiju. Trdim, da takšno stanje res ni razveseljivo, a je v gmotnih razmerah, v kakršnih živi in dela večina naših šol, vsaj opravičljivo, če že ne presenetljivo dobro.

Glede na zatečeno stanje, mislim zlasti na že začeto usklajevanje financiranja med ministrom za šolstvo in rektoratom obeh univerz, se v teh dveh letih nismo lotili bistvenega prestrukturiranja študijskih programov, skušali smo jih predvsem racionalizirati, zmanjšati, študente razbremeniti. Tako je bilo že prej dogovorjeno in na tej podlagi naj bi izpeljali tudi predvideno sistemizacijo učiteljev in uredili financiranje. Ob številnih zapletih in ob bojazni, da bo imela neugodne finančne posledice, je bila ta akcija delno izpeljana.

Osnovna pomanjkljivost te kampanje se mi zdi dejstvo, da so šole najprej posegle po času, ki so ga poprej zasedali tako imenovani »skupni predmeti« – družboslovni na nedružboslovnih šolah in še ne uveljavljeni tehniško-naravoslovni na družboslovnih. V času, ko zahodnoevropske in ameriške univerze razširjajo delež takšnih predmetov, pa v času, ko se naša družba pospešeno prenavlja, se mi zdi izobraževanje bolj ali manj izrazitih »fahidiotov« naravnost neodgovorno. Zavedam se časovne stiske, v kateri je strokovno izobraževanje ob današnjem eksplozivnem naraščanju védenja, vendar bomo morali najti tudi čas za umeščanje svežih izobražencev v prostor, čas, družbo. Določeni premik smo dosegli na področju podiplomskega študija, ki smo ga naredili preglednejšega, kar naj bi spodbudilo tudi postopno usklajevanje; upam seveda, da na višji ravni. Pripravo univerzitetnega (medfakultetnega) programa za podiplomski študij varstva okolja prav tako razumem kot jedro, ki bi spodbudilo pripravo drugih, podobnih. Upam, da bodo takšen način izgradnje univerzitetne ponudbe tudi fakultete sprejele z več razumevanja, kot bi ga bilo deležno (»nasilno«) združevanje.

Ob nekaterih ekscesnih primerih, ki so med drugim tudi posledica razčlenjene in neuskajene univerzitetne oziroma fakultetne administracije, smo se morali posebej dogovarjati za izboljšanje odnosa do

študentov. Kaže, da so fakultete vzele dogovor resno, saj v zadnjem času pritožb ni bilo. Vendar moramo še naprej izboljševati obveščanje študentov, skrbeti za urejenost študijskega režima, skrbeti, da jim pri študiju ne bi delali nepotrebnih administrativnih ovir.

Kot vodilo doslej in pozneje omenjanim dejavnostim bi morali služiti izsledki široko zasnovanega raziskovalnega projekta Dolgoročni razvoj visokega šolstva v Sloveniji. Projekt, ki se je v času mojega predhodnika zožil na razumnejšo mero, naj bi zdaj dal končne rezultate. Žal mi je bil v tem smislu predstavljen sicer pregleden spis, ki pa je imel bolj značaj novinarskih razglabljanj kot pa z argumenti podprtih, znanstvenih izsledkov. Takšnega poročila v imenu univerze seveda nisem mogel sprejeti, na kaj kakovostnejšega pa še čakamo.

Gmotno stanje. Prostorski razvoj, delovne in življenjske razmere

Komisija za prostorski razvoj je pripravila pregled nujnih in dolgoročnejših potreb po prostorih, ki smo ga predložili tudi vladi. Odgovora ni bilo, tako kot ga ni bilo na nekatera druga vprašanja. Nekaj najhujših problemov so uspele fakultete rešiti z lastnim denarjem in s pomočjo mesta. V skromnem obsegu se je nadaljevala tudi republiško financirana gradnja Biološkega središča. Na zahtevo po Mladiki in morebitnih drugih vojaških objektih, ki smo jo predstavili že leta 1990 in jo pozneje večkrat ponovili, tudi preprosto ni odgovora – ne od mestnih ne od državnih oblasti.

Ob posebnem zanimanju za univerzo, kakršnega je – podobno kot predsednik vlade – ob začetku svojega mandata izrecno omenil ljubljanski župan, bi lahko pričakovali, da bo vsaj tale seja že v univerzitetnem mestu. Predstavniki univerze smo sicer povedali, kako si predstavljamo sodelovanje med mestom in univerzo, oblikovanja dvostranske delovne skupine, ki bi to natančno določila, pa že nismo uspeli izsiliti; bojda zaradi pomanjkanja časa. Univerzitetno mesto omenjam v tem sklopu zato, ker bi sodelovanje lahko razrešilo marsikateri prostorski problem z dogovorjenim razporejanjem prostora, primernim prometnim režimom, sodelovanjem pri zadovoljevanju osnovnih in manj osnovnih potreb študentov.

Za štipendiranje posebej nadarjenih študentov smo ustanovili Sklad dr. Franca Munde.

Z dokaj uspešnim urejanjem razmer in režima v študentskem naselju se izboljšuje študentski standard, nekaj pa je pridobila tudi druga stran univerze – nekaj bivališč za gostujoče učitelje namreč. Ne glede na to zmogljivosti še vedno močno zaostajajo za potrebami.

Posebej boleč problem so seveda osebni dohodki, ki so na nekaterih fakultetah povzročili odhajanje delavcev, drugod pa ukvarjanje z univerzi neprimerno dejavnostjo. Takšne razmere so pripeljale celo do stavke, ki pa je bila zelo omejena in je naltela le na medlo podporo drugih delov univerze. Ob tem tudi ne morem mimo dejstva, da so z nekaterih fakultet zelo ostro očitali rektorju premajhno prizadevanje za reševanje osebnih dohodkov, obenem pa niso pokazali prav nikakršne pripravljenosti, da bi ga seznanili s svojim dejanskim finančnim stanjem. Takšno ravnanje ni le človeško nesprejemljivo, temveč predstavlja tudi nazorno karikaturu naše skrajno decentralizirane univerze.

Kako drugače so na to gledali nekateri kolegi (najbrž zunaj univerze), sem omenil zgoraj.

Sicer pa smo skušali rešiti vprašanje osebnih dohodkov s sistemizacijo, ki bi jo izpeljali v dogovoru z ministrstvom za šolstvo in ki po našem mnenju nikakor ne bi pomenila popolnega poddržavljenja univerzitetnega učitelja; bila bi namreč lahko tudi podlaga za oblikovanje samostojnega sklada. Dogovarjanja, ki so začela že s prejšnjo oblastjo, še niso dala nedvoumnih rezultatov, čemur sta botrovali obe strani. Minister, ki je zamujal z odgovori, sklepi, dejanji, pa tudi naša univerza, ki je tako težko prišla do notranjega soglasja, kaj šele do soglasja z Univerzo v Mariboru. Iz razlogov, ki jih bom omenil pozneje, vse do nedavnega tudi nismo mogli rešiti financiranja raziskovalnega dela na univerzi.

Urejanje normativnih aktov

Prva posebna naloga, ki mi je bila kot svežemu rektorju zastavljena, je bila priprava Zakona o univerzi, s katerim je naša ustanova že tedaj zamujala – in to po dolgoletnih prizadevanjih, da se nam takšen zakon sploh omogoči. V preteklih dveh letih

smo v različnih sestavih in na različne načine pripravili kar nekaj osnutkov za zakon, vendar univerzitetna telesa nobenega niso sprejela. Zadnji poskus predstavlja delo dvostranske komisije (predstavniki vlade in univerze), vendar pa po skrajnih razlagah nove ustave zakona o univerzi sploh ne bomo potrebovali. Bojim se, da to ni čisto res.

Seveda bo enak problem za našo univerzo pomenila priprava statuta. Ob tem, ko smo morali statut prilagoditi tedaj novi zakonodaji, namreč Dopolnilom Zakona o usmerjenem izobraževanju, smo pripravili predlog celovitega novega statuta, ki naj bi med drugim omogočil tudi nekaj racionalizacij v vodenju in delovanju univerzitetnih služb. Predlog ni bil sprejet, Univerzitetni senat je izrecno zahteval, naj se statut popravi le toliko, kolikor zahtevajo Dopolnila Zakona o usmerjenem izobraževanju. Zato novi statutarni sklepi predvsem na novo določajo naloge Univerzitetnega senata in Znanstveno-pedagoškega sveta, ki smo ga končno postavili in je začel uspešno delovati. Med drugim je prevzel nalogo promoviranja novih rednih profesorjev, ki je zaenkrat še bolj formalne narave, pa tudi predlaganja kandidata za rektorja, ki nikakor ni le formalno.

V zvezi s pripravo novega zakona je bilo kar nekaj zapletov, zaradi česar so univerzo dolžili, da zamuja. Res, bilo je veliko idej in pripomb nanje. Medtem ko so bili eni mnenja, da mora biti univerza tista, ki si pripravlja zakon, pa so drugi zahtevali, da se iz postopka sploh umaknemo, da si ne bi sami natikali zanke okoli vratu. Naj to stori kar država. Tako je moral zakon še počakati, ne nazadnje po krivdi same univerze.

Pač pa smo sredi leta leta 1990 pripravili nova merila za habilitacije. Strožja seveda. Januarja je bilo na predlog še precej pripomb, julija leta 1990 pa je Univerzitetni svet sprejel predlog Pogojev in **postopka** za volitve v **nazive visokošolskih učiteljev in znanstvenih delavcev in sodelavcev**. To imam za pomemben dosežek.

Vprašanje organiziranosti (celovitosti) univerze

Ob tolikšni raznovrstnosti interesov, ki otežujejo, če že ne onemogočajo skoraj vsako soglasje, je seveda moralo priti tudi do razmišljanj **o razbitju te »mastodontske« ustanove.**

To sicer ni v neposredni zvezi, a zanimiva je potencialna podobnost. V gospodarstvu smo morali brž po prevratu razbiti »socialistične mastodonte«. Na njihovih truplih so se potem redili kapitalistični dinosavri, posledice pa poznamo. No, univerza se je čemu podobnemu vendar izognila.

Argumente v prid razdelitvi so iskali predvsem med primeri v svetu, ki pa so vsi po vrsti padli v vodo. Tako je v znanstveno in tehnično naprednem delu sveta nekaj univerz, ki so po številu študentov in še posebej po številu delavcev bistveno (tudi nekajkrat) večje. V svetu so in celo na novo nastajajo tudi univerze, ki so po značaju šol (fakultete + umetnostne akademije + višje šole) enako pestre kot naša.

Pripravo stališč o prihodnji organiziranosti Univerze v Ljubljani smo zato zaupali posebni delovni skupini, v kateri je očitno prevladalo mnenje, da bi veljalo znotraj univerze le bolj definirati posamezne skupine šol (na primer tehniško naravoslovne, umetnostne, družboslovne), ki bi se lažje usklajevale najprej znotraj in nato med seboj. Še posebej pa se je občasno odpiralo vprašanje obstanka višjih šol na univerzi, ki bi ga morda dodatno zapletla razprava o ustanavljanju visokih šol (*sensu stricto*). Žal do širše razprave o tem vprašanju še ni prišlo.

V ta sklop sodijo tudi razgovori o vključitvi Teološke fakultete v Univerzo v Ljubljani. Pokazalo se je, da ta ni samoumevna, saj ima Teološka fakulteta v svojem statutu vrsto postavk, ki so v ostrem nasprotju z univerzitetnimi načeli, še posebej z načeli svobodne izbire izobraževanja in svobode raziskovanja ter univerzitetne avtonomije. Razgovori so se zelo razvlekli zlasti zaradi nepotrebnih premorov, ki jih je delala sama Teološka fakulteta, čeprav so njeni predstavniki javno obtoževali vodstvo

univerze. Preteklega septembra naj bi se po zadnjem dogovoru, ob sodelovanju visokega kanclerja Teološke fakultete (nadškofa), sestala dvostranska delovna skupina. Vendar smo ravno takrat imeli na univerzi obilo posla z izbiro novega rektorja, Teološka fakulteta pa tudi ni pripravila obljubljenega gradiva. Tudi ne razlage, kakšen interes jo vodi k vključitvi v Univerzo v Ljubljani.

Teološko fakulteto so leta 1949 izločili iz ljubljanske univerze, čeprav je bila med ustanovnimi fakultetami. Avgusta leta 1990 naj bi Izvršni svet (vlada) preklical vse akte o Teološki fakulteti. Zdaj ne vem, ali se je to res zgodilo.

Sredi leta 1990 je univerza prejela zahtevo Teološke fakultete za ponovno včlanjenje. Na našo zahtevo je Teološka fakulteta pozneje poslala svoj statut, ki bi moral biti usklajen z zahtevami univerze in zakonodaje. Predsednik univerzitetne statutarne komisije je ugotovil, da je ta v popolnem nasprotju s statutom Univerze v Ljubljani.

Aprila leta 1991 smo obravnavali probleme s Teološko fakulteto na pogovoru pri podpredsedniku Izvršnega sveta (vlade). Zabeleženo imam, da je to cerkvena šola in da vse katoliške fakultete delujejo po statutih, ki jih določa rimska Kongregacija za katoliški pouk – na to je vezana tudi naša; študijski red je podrejen disciplini Katoliške cerkve. Študijski red pravi, da je Teološka fakulteta 'izobraževalna in znanstvenoraziskovalna ustanova katoliške vere'. 'Je cerkvena ustanova' in merilo za študente in učitelje vseh stopenj je verska pripadnost. Za vpis je študent potreboval priporočilo (Cerkve). Usklajevanje statutov je bilo torej pred vključitvijo Teološke fakultete več kot nujno.

Na sestanku z dekani je rektor omenil tri možnosti: Teološko fakulteto sprejmemo iz cehovske solidarnosti, vlogo zavrnejo zaradi neskladja, ji pomagamo pri preraščanju v normalno fakulteto'. Sklenili smo, naj o tem sklepa še Znanstveno-pedagoški svet Univerze v Ljubljani.

Julija 1991 so me obiskali nadškof dr. Alojzij Šuštar, veliki kancler Teološke fakultete, pa dekan dr. Metod Benedik in dr. Rafko Valenčič. V kar tvornem pogovoru smo sklenili ustanoviti delovno skupino univerze in Teološke fakultete, ki naj reši vsa odprta vprašanja, ki so onemogočala vključitev Teološke fakultete. Vendar je odtlej minilo že pol leta, kar smo teologom v vednost poslali statut Univerze v Ljubljani, pa na to še ni bilo odziva.

Potem je na Teološki fakulteti očitno prevladalo stališče, da rektorju s tako zlovesčim pedigrejem ne gre ponujati blagoslova. Teološka fakulteta se do nastopa novega rektorja ni več oglasila.

Delovanje univerzitetnih služb

Ob nastopu mandata sem navdušeno podprl prizadevanja za reorganizacijo univerzitetnih služb. Mnenja sem namreč, da bi dobro delujoča centralna administracija pritegnila tudi interes članic za skupno urejanje nekaterih zadev. V ta sklop je sodila tudi pritegnitev sedanjega Centra za razvoj univerze v ožji krog služb, ki pa so ga od zunaj označili kot izničenje Centra za razvoj univerze, v samem Centru pa so se ji tudi vehementno uprli. Pokazalo se je, da bi bila nadaljnja takšna prizadevanja kontraproduktivna, saj Center za razvoj univerze nekatere naloge prav dobro opravlja, čeprav bi tesneje ob rektoratu lahko bil neprimer-no koristnejši.

Reorganizacijska prizadevanja so dodatno zapletle kadrovske spremembe, saj sta odšla drugam glavni tajnik in vodja računovodstva, tako da smo morali z večjimi posegi počakati, da se vsaj trije izmed pomembnih delavcev temeljito vpeljejo na svojih novih delovnih mestih. Smo pa nekaterim delavcem zamenjali delovna področja in nekatera mesta ob upokojitvah pustili nezasedena. Nadaljnjo racionalizacijo in povezavo univerzitetno-fakultetnih služb bo olajšalo omrežje optičnih kablov, ki se zdaj izgrajuje.

Mednarodno sodelovanje

Mednarodno sodelovanje je teklo po že vpeljanem sistemu. Skupnost jugoslovanskih univerz je nekaj časa še pogosto sestankovala. Ker predložena tematika običajno ni bila dovolj tehtna, se večine sestankov preprosto nismo mogli udeležiti. Iz drugih razlogov, finančnih, se nismo mogli odzvati večini vabil iz Evrope. Menim pa, da se je izplačala udeležba na seminarju, ki ga je priredila CRE (Stalna konferenca rektorjev evropskih univerz), saj sem pri kolegih dobil verodostojne podatke za protitež mnogim dezinformacijam, ki jih pri nas širijo enostransko informirani – žal tudi kolegi.

Manjša skupina evropskih rektorjev se je na povabilo zbrala pri generalnem sekretarju zveze NATO in nadaljevala skupno pot v Washington in Teksas, kjer smo najprej obiskali Belo hišo in nekaj ministrstev, potem pa nekaj značilnih – ameriških, seveda – univerz. Tudi to je bilo poučno.

K mednarodnim zadevam morda sodi tudi sprejem beguncev iz Hrvaške, kjer je konec leta 1991 divjala vojna. Tako smo mladim pevcem, Akademskemu zboru s Sveučilišta Juraja Štrosmajera v Osijeku, omogočili nekajdnevno pripravo dobrodelnega koncerta. Pred koncertom sem povedal nekaj pozdravnih besed, ki smo jih pozneje objavili v *Vestniku* pod naslovom »Občinstvu, ki ga ni bilo«. Niti sloves zbora niti solidarnost s sosedi nista privabili občinstva – bilo nas je manj kot nastopajočih. Upam, da so bili na turneji po Evropi, ki je sledila, lepše sprejeti.

Sodelovanje na podlagi sporazumov z drugimi univerzami je teklo gladko. Podpisali ali pripravili smo tudi nekaj novih, tudi na podlagi interesov, ki jih je izrazil potencialni partner. Žal pa smo se morali za resne razgovore bolj ali manj omejiti na Evropo, saj je zaradi visokih stroškov prevoza sodelovanje čez lužo predrago.

Zanimiv poskus internacionalizacije študija smo pripravljali v skupnosti Alpe-Adria, kjer naj bi

za nekaj študijskih področij vpeljali enosemestrsko izmenjavo študentov. Seveda je treba poleg jezikovnih pregrad rešiti tudi vprašanje medsebojnega usklajevanja in priznavanja študijskih programov.

Nove možnosti je ponujal Tempus, program Evropske skupnosti za pomoč univerzam Srednje in Vzhodne Evrope. Čeprav smo imeli za prve prijave za leto 1991 izredno skrajšan rok, so delavci naše univerze pripravili tako kakovostne predloge, da jih je bilo odobrenih nesorazmerno veliko.

Skupaj z ministrom za Slovence v zamejstvu smo pripravili vabilo našim znanstvenikom v tujini, da bi se pridružili »tretji univerzi«, vendar je minister zaradi pomanjkanja denarja odstopil od akcije, sledile pa so razmere, ki so takšno sodelovanje začasno sploh onemogočile. Delo na »tretji univerzi« smo nadaljevali, a je zaradi finančnih in varnostnih razmer zamrlo.

Odnosi z raziskovalnimi inštituti (RI)

Kot načelni pristaš sodelovanja in tudi smiselne vključitve kakovostnih inštitutov ali njihovih delov v univerzo sem seveda sprožil tudi razgovore v tej smeri. Žal vlada na nekaterih članicah Univerze upravičen strah, da bi v takšno španovijo vstopili neenakopravni. Med drugim se je pokazalo, da so raziskovalni inštituti dobivali na glavo raziskovalca doktorja skoraj dvakrat toliko denarja kot fakultete; poleg tega je bil marsikateri inštitutski delavec, ki po 5 ali 10 let ni napisal znanstvenega članka, bogateje financiran kot prenekateri univerzitetni učitelj raziskovalec. Značilno je tudi, da je vodstvo velikega inštituta tedaj, ko je prodrl zakon o podiplomskem študiju zunaj univerze, kar naenkrat postalo nezainteresirano za nadaljnje razgovore. Vse to, zlasti pa očitna predimenzioniranost nekaterih raziskovalnih skupin na inštitutih, upravičeno zbujajo bojazen med delavci na fakultetah. Očitno je torej, da bo treba rešiti še nekaj pomembnih vprašanj okoli racionalizacije, preden bi lahko začeli resne razgovore o vključevanju. Posamezne fakultete se zavzemajo za vključevanje posameznih skupin, kar pa bi seveda pomenilo razbitje enovitih inštitutov in se zdi nesprijemljivo zanje; v nekaterih primerih pa bi najbrž dejansko škodovalo že vpeljani interdisciplinarnosti.

Prizadevanje za **izenačitev možnosti univerze** s samostojnimi raziskovalnimi inštituti sem nadaljeval še pozneje. Pri tem me je najbolj gnala boleča ugotovitev, da se mladi izogibajo univerzi in se raje zaposlujejo na inštitutih. Domišljam si nekaj zaslug pri tem, da so začeli raziskovalno delo ocenjevati »tudi« kvantitativno. Se pravi, da so ga sploh začeli ocenjevati. To se je pozneje res malce izrodilo (s pretirano »natančnim« preračunavanjem na primer), morda celo preživelo. Vendar pa je sprva le pokazalo, koliko bolj gospodarna je raziskovalna dejavnost na univerzi. Žal se tudi večina (vsaj mlajših) delavcev na univerzi danes ne zaveda, da smo zaradi tega usmerili nekaj denarja tudi semkaj. Vidiijo le slabo stran tistega zloglasnega »točkovanja«, ne poznajo pa njegove zgodovinske, pozitivne. Za nas odrešilne. In pravzaprav odrešilne za obe »stranki«, saj se je prav zato kakovost raziskovalnega dela in njegova izdatnost močno dvignila. Tako na univerzi kot na inštitutih.

Avtonomnost univerze

Za konec sem prihranil področje, ki je osnova za normalno delovanje univerze. Kot sem omenil že v uvodu, je slovenska univerza dejansko ponovno pridobila avtonomijo že pred nastopom naše skupine. Vendar pa so se ob nastopu demokracije pojavile resne grožnje, da avtonomijo spet izgubi. Model za takšno ravnanje naj bi našli v nemško-avstrijskem svetu, kjer so univerze državne, zanje pa najbrž skrbi dobro vpeljana administracija, ki se je tudi sama razvijala v nekaj desetletij trajajočih stabilnih in demokratičnih razmerah.

Resnejša borba za ohranitev avtonomije se je začela po javni razglasitvi idej, naj bi bil univerzitetni učitelj državni uradnik, »menedžerje prve in druge kategorije« pa bi postavljali ministri. Temu je sledilo sporočilo javnosti, okoli katerega se je univerza strnila neverjetno soglasno, kar pa je vzbudilo tudi hudo reakcijo. Kakšne motnje pri delu univerzitetnega vodstva je to dejanje povzročilo, nam pokaže nedavna izjava najbolj pooblaščenega

predstavnika, da se je »zaradi velikih besed o avtonomiji prekinilo tvorno sodelovanje ministrstva za znanost z univerzo«. Kljub temu menim, da je to bila nujna žrtev, ki se bo dolgoročno izplačala. Zdaj že dokončno vemo, da kljub vsem slabostim univerze med njenimi možnimi skrbniki trenutno ni nobenega, ki bi bil boljši. To seveda ni bila edina priložnost, ko smo morali zagovarjati avtonomijo univerze, bil je le najodločilnejši in najbolj razvpit. Ob tem je naravnost neverjetna sprenevedavost nekaterih kritikov, ki so univerzo obsojali, ker se poprej ni dovolj zavzemala za avtonomijo, hkrati jo pa zmerjali zato, ker jo zahteva zdaj.

Kako zelo je bila ogrožena avtonomija univerze, naj nam ponazori naslednja prigoda. Odgovorni minister si je ob neki malce žolčni razpravi dovolil zabrusiti obema rektorjema slovenskih univerz tisto – sicer duhovito – krilatico: »Če je neizbežno, da boš posiljen, lezi in uživaj.« Duhovito, a v takšni postavi več kot neokusno. In, seveda, odklonjeno.

Avtonomija je zdaj državnim univerzam zagotovljena z Ustavo Republike Slovenije. Ustava pravi: »Državne univerze ... so avtonomne.« In še: »Zagotovljena je svoboda znanstvenega in umetniškega ustvarjanja. « Evropsko združenje univerz pa pravi, da zaradi tega univerze samostojno določajo notranjo organizacijo, odločajo o razporejanju denarja, o kadrovskih in akademskih zadevah. Vendar sedanji rektor po poglobljeni analizi ugotavlja, da v resnici pri nas univerze »delujejo v razmerah zelo omejene avtonomije«. Kar je morda (vsaj deloma) tudi prav, saj »avtonomija in akademska svoboda morata biti uravnoteženi z odgovornostjo«. Mar te pri nas primanjkuje? Žal, pogosto tako kaže.

Iz razgovorov sem dobil tudi vtis, da se moji kolegi iz tehniško-naravoslovne sfere še pre malo zavedajo pomena univerzitetne avtonomije. Čeprav nisem posvečen v to področje, si dovolim omeniti opažanje, da se cilj ideologij iz navidez

povsem duhovnih širjav vse bolj odkrito premika na gmotno področje: na vprašanja populacijske politike, energetike, ravnanja z okoljem ... Torej bodo v prihodnosti ta področja pod hudim oblastnim, strankarskim, političnim pritiskom. Tako človeštvo kot slovenski narod potrebujeta in tudi zaslužita ustanovo, ki ji bosta v teh vprašanjih lahko zaupala. Univerza in univerzitetni učitelj sta poklicana za takšno vlogo in jo morata sprejeti kljub nelagodnosti tako izpostavljenega položaja.

Nova, pravkar sprejeta ustava o univerzi govori malo, a pove veliko. »Državne univerze ... so avtonomne.« Soglasno sprejeto besedilo nam daje pravico in nalaga dolžnost, ki so jo poslanci dojeli najbrž tudi zahvaljujoč našim prizadevanjem. Vendar pa zapisana beseda ne pomeni veliko, če ustanova avtonomije ni zmožna uporabljati. Zahteva torej po eni strani zares osebno avtonomno, pokončno vedenje vsakega učitelja, hkrati pa tudi večjo pripravljenost za medsebojno dogovarjanje, ki bo omogočilo odločnejše skupne nastope. Žal ne eno ne drugo ni zagotovljeno s samima nazivoma »univerzitetni učitelj« in »univerza«.

Pred zaključkom mojega mandata smo se seveda ukvarjali z iskanjem primerne kandidata za novega rektorja. Bilo jih je kar nekaj. Prvemu, ki ga je Pedagoško-znanstveni svet imel za najprimernejšega, so spodnesli kandidaturo študentje. Istemu, pred nekaj leti, bojda partija. Postopki so se toliko zavlekli, da je bilo treba »na podlagi 59. člena statutarnega sklepa, 3. odstavek 42. člena statuta univerze sprejeti sklep o imenovanju vršilca dolžnosti rektorja Univerze v Ljubljani«. Tako so v stiski meni nekoliko podaljšali službovanje. Končno izvoljeni rektor pa je seveda dobil tudi izbrano skupino prorektorjev.

Zahvala

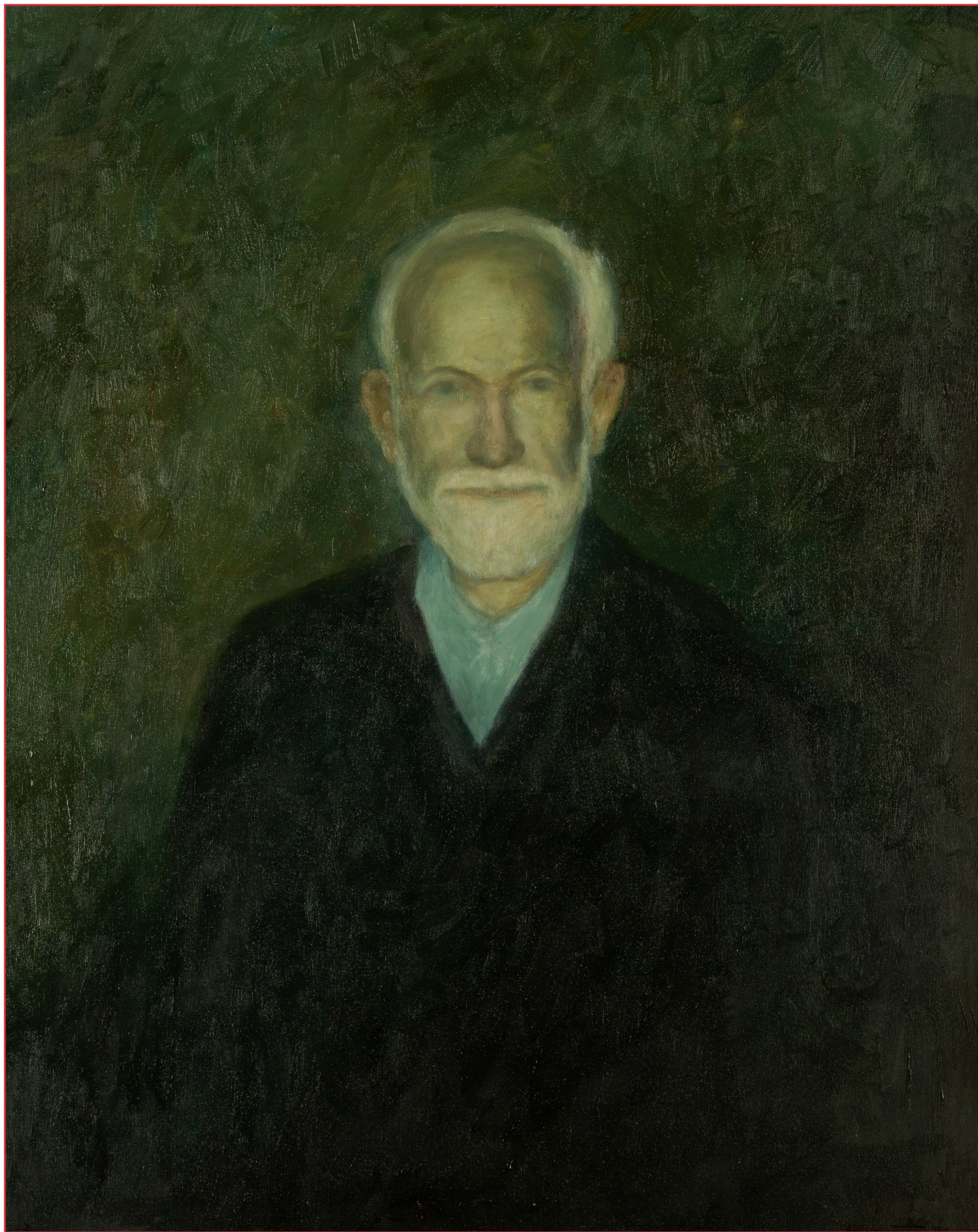
Ostane mi še, da se zahvalim vsem, ki ste mi delali družbo in skupaj z menoj garali v tem težavnem, prehodnem obdobju. Predvsem seveda spoštovanim prorektorjem, prof. Bavdku, prof. Zupanu, prof. Zupančiču (po abecednem zaporedju seveda), in

glavni tajnici, gospe Vilfan, za plodno, zelo zanimivo, občasno tudi razburljivo sodelovanje. Enako zahvalo sem dolžan dekanom in vodstvom naših članic, pa vsem delavcem v univerzitetnih službah v najširšem pomenu besede. Kar je mogel, je storil dobrega tudi podpredsednik Izvršnega sveta, g. Matija Malešič. Ob vseh nesporazumih sta se najbrž povsem dobronamerno z nami družila in ukvarjala tudi oba ministra, prof. Vencelj in prof. Tancig. Končno sem zdaj, ko odhajam, hvaležen tudi predsedniku vlade, g. Peterletu, in ljubljanskemu županu, g. Strgarju, za njuno zelo poučno odsotnost oziroma pomanjkanje zanimanja. Verjamem, da je slonela na napačni politični presoji, saj smo zlasti prvega pred časom iskreno vabili in željno pričakovali kot upanje vzbujajočega državnika; prišel pa je šele zdaj, s povsem drugačnim poslanstvom. Odsotnost teh ljudi je pojasnjevala marsikaj, kar bi sicer ostalo nerazumljivo.

Čeprav je mandat naše skupine v marsikaterem pogledu pomenil prazen tek, pa sem prepričan, da v splošnem ni bil brez koristi. Ohranitev univerzitetne avtonomije je nedvomno pomemben in ne ravno poceni dosežek. Poleg tega se je na nas in ob nas tudi sicer pokazala pot, ki je za univerzo v demokraciji možna, pokazalo se je, kje so čeri ali stranpoti na poti sodelovanja z drugimi družbenimi dejavniki.

Magnifice collega Tišler, Vam in Vašim kolegom ne bom zaželel manj dela, vsekakor pa več otipljivih rezultatov.

Ljubljana, november 2016

AKAD. PROF. DR. BORIS SKET

(portret: Ivo Mršnik)

akad. prof. dr. Miha Tišler

38. rektor v letih 1991–1995

Prof. dr. Miha Tišler je bil rojen 18. septembra 1926 v Ljubljani. Leta 1947 se je vpisal na Tehniško fakulteto, kjer je študiral kemijo, ter vzporedno še na takratno Prirodoslovno-matematično fakulteto in na obeh diplomiral. Z disertacijo *Sinteze v vrsti cikloheptatrienonov* je postal doktor kemije. Leta 1964 je postal redni profesor na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, kot gostujoči profesor pa je predaval na fakultetah v Nemčiji, ZDA, Avstraliji, na Japonskem in v Trstu. Znanje iz organske kemije je skrbno prenašal na svoje študente, izsledke študij pa zapustil v vrsti znanstvenih del. Bil je predstojnik različnih oddelkov na matični fakulteti, njen prodekan in dekan. Leta 1991 je postal prvi rektor Univerze v Ljubljani v samostojni Sloveniji, rektorsko funkcijo je opravljal v dveh mandatih. V tem času je bil tudi član ožjega odbora Evropske rektorske konference (CRE).

Po izvolitvi je rektor Tišler aktivno sodeloval pri pripravi Zakona o visokem šolstvu, ki je bil sprejet decembra 1993 in je pomenil podlago za temeljito preobrazbo univerze. Z njim je ponovno pridobilo veljavo znanstveno delo, Univerza v Ljubljani pa se je morala prilagoditi novi zakonodaji. Decembra 1994 sprejeti Odlok o preoblikovanju Univerze v Ljubljani je nekoliko spremenil njeno sestavo. V njenem sklopu je bilo 18 fakultet, 3 akademije in 4 visoke strokovne šole. Poleti 1995 je Univerzitetni svet sprejel nov univerzitetni statut,

ki je med drugim opredelil nove univerzitetne organe, Senat UL kot najvišji strokovni organ in Upravni odbor UL ter določil pristojnosti rektorja. S pomočjo Ministrstva za znanost in tehnologijo je bil ustanovljen Rektorjev sklad z namenom spodbujati ustvarjalno raziskovalno delo. Rektor je navezoval stike s tujino, kar je prineslo sodelovanje pri številnih mednarodnih projektih. Ljubljanska univerza je v letu 1995 postala tudi članica Utrechtske mreže univerz, ki sodelujejo na področju internacionalizacije visokega šolstva na področjih študentske mobilnosti, izmenjave akademskega osebja, internacionalizacije študijskih programov, pri izdelavi skupnih programov, skupnih doktorskih programov in poletnih šol.

Dr. Tišler je za svoje znanstveno-pedagoško delo dobil nagrado Ambasador znanosti Republike Slovenije. Postal je zaslužni profesor, v letu 2000 pa mu je ljubljanska univerza podelila častni doktorat. Leta 2015 je prejel Zoisovo nagrado za življenjsko delo.

UNIVERZA V LJUBLJANI V SAMOSTOJNI SLOVENIJI

*Vsakdo ima pravico do izobrazbe in
višje šolanje mora biti na osnovi
doseženih uspehov vsem enako dostopno.
Izobrazba mora biti usmerjena k polnemu
razvoju človekove osebnosti in utrjevanja
spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin.*

(Splošna deklaracija
o človekovih pravicah, 1948)

1991/1992

Leta 1991 smo bili priča intervenciji jugoslovanske armade v Sloveniji, Univerza v Ljubljani je zahtevala prekinitev sovražnosti in pričetek mirnega reševanja krize. Zaradi zaostrenih razmer je tudi Ministrstvo za šolstvo in šport odredilo, da se opravljanje izpitov, vpisni postopki in druge dejavnosti preložijo na ugodnejši čas, univerza pa je sporočila, da se izpiti odložijo do začetka septembra.

Spomladi leta 1991 se je pričel postopek za izbiro novega vodstva Univerze v Ljubljani, rektorja

in prorektorjev, ki naj bi bil končan do 1. junija, dolžnosti pa naj bi novo vodstvo prevzelo predvidoma 1. oktobra. Omenjena roka nista bila izvedljiva, ker je prišlo do zapletov. V spomladanskem roku je bilo pet kandidatov za rektorja: sociologa dr. Rudi Rizman in dr. Veljko Rus, kemik dr. Branko Stanovnik, biofizik dr. Boštjan Žekš in jaz. Kot kandidata me je predlagala Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo. Svoje videnje razvoja Univerze v Ljubljani sem povedal na predstavitvi rektorskih programov vseh kandidatov takole:

V času, ko doživljamo raznovrstne pretrese in navzkrižja, gospodarske in socialne stiske, je prišla tudi Univerza v Ljubljani do točke, ko je potrebno celovito ovrednotiti njen delež in s tem mesto, ki ji pripada v sodobni demokratični družbi. Univerza kot vir pameti, poglobljanja znanja in njenega razdajanja je del kulturne dediščine slovenskega naroda. Ima pa še posebno nalogo, ko mora zagotavljati kontinuiteto rasti slovenske narodne zavesti in izobrazbe mladine in tako prispevati k razvoju narodne kulture. Spričo povedanega mora biti uspešna, ne samo zaradi trmastih navdušencev, ki so med drugim kljubovali razmeram iz polpretekle dobe, ampak ker lahko celovito in učinkovito deluje le v urejenem sistemu.

Bistveni element učinkovitosti univerze mora biti njena avtonomija. Glede te je univerza že izrazila svoje poglede. Z avtonomijo je v prvi vrsti omogočena svoboda ustvarjanja, komuniciranja in sodelovanja z drugimi sorodnimi ustanovami in inštituti. Po drugi strani mora biti urejeno tudi razmerje med univerzo in ustanoviteljem ob upoštevanju načela enakopravnosti in dialoga. Ni nobenega dvoma, da velja tako za sedanjí trenutek kot tudi za bodočnost pravilo, da je narod, ki ne ceni visoko usposobljenega izobraženstva, obsojen na nazadovanje. Univerzi nalagajo njen delež odgovornosti prav njena visoka profesionalnost, lastni kriteriji za ocenjevanje njene učinkovitosti in

kvaliteta njenih sodelavcev. Vzdrževanje in posredovanje vrhunskega znanja sta mogoča le v popolni odprtosti, v dopuščanju konkurence, poleg tega pa mora biti univerza aktivna tudi pri uveljavljanju demokratičnih načel v okviru samostojne Slovenije in evropskih kultur.

Univerza kot nacionalna ustanova mora združevati izobraževalno in znanstvenoraziskovalno delo kot neločljivo celoto. Le tako lahko posreduje znanja in najnovejše dosežke študentom, istočasno pa omogoča tudi profesorjem držati korak s sodobnim razvojem ved. Enakopravnost dodiplomskega in podiplomskega študija je sicer v načelu sprejeta, vendar bo potrebno to dosledno uveljavljati s financiranjem, kar bo nedvomno vplivalo tudi na dvig kvalitete. Na splošno morajo biti študijski programi predmet stalnih izboljšav in prenavljanja vsebine. Pri tem moramo upoštevati bistven premik glede stopnje izobrazbe, ki ga današnji čas zahteva. Za nadarjene študente ne sme biti dodiplomski študij konec formalnega izobraževanja in zadostna osnova za kariero. Za tiste, ki bodo prevzeli vodilne položaje v naši družbi, bi moralo biti izobraževanje dosmrten proces. Ne nazadnje potrebujejo mnoga odgovorna delovna mesta predhoden interdisciplinaren študij. Spričo tega moramo na univerzi dopuščati popolno prehodnost pri interdisciplinarnem študiju.

Brez dvoma je glavna naloga univerze, da spodbuja strokovni razvoj in ustvarjalnost študentov, vendar morajo biti študentje tudi seznanjeni z vprašanji, ki so za njih pomembna. Normativno ureditev sodelovanja študentov pri vseh tistih vprašanjih, ki so za študente pomembna, naj bi uredilo vodstvo univerze v sedanjem sestavu.

Zaradi še nespremenjenih kriterijev financiranja fakultet iz obdobja usmerjenega izobraževanja po številu študentov in številu ur v učnih načrtih, imamo še vedno marsikje predimenzionirane učne programe in spričo tega preobremenjene študente in profesorje. V mnogih primerih so učne obveznosti pedagoških delavcev skoraj tako visoke kot v srednjih šolah. Razumljivo je, da tak način »šolanja« ne spodbuja kvalitetnega dela, individualnega dela s študenti, še manj pa njihove ustvarjalnosti, samoiniciativnosti in širše razgledanosti. Po drugi strani pa množičnost visokošolskega študija ob prevelikih obremenitvah pedagoških delavcev in velikih skupinah študentov vodi do devalvacije sistema izobraževanja. To pa spet vodi do razhajanj med tem, kaj družba od univerze pričakuje in kakšne kvalificirane strokovnjake univerza daje.

Brez dvoma bo morala Univerza v Ljubljani v bodoče z večino profesorjev potrjevati svojo kvaliteto v mednarodni konkurenci. Na ta način se odpirajo tudi povezave z drugimi univerzami v tujini, kar pomeni, da se bomo morali v prihodnosti vključiti v evropski prostor, ki obsega različne kulture. Nekatere povezave že delujejo, razširiti bi jih bilo smotrno predvsem na tista razvojna področja, kjer zaostajamo. Predvsem bi bilo zelo koristno vključiti v študijske programe slovenske znanstvenike in strokovnjake, ki delajo v tujini. Ne nazadnje je vse to pomembno tudi z vidika potrjevanja identitete slovenskega naroda v širšem evropskem prostoru. V današnjem času velikih nasprotij sta namreč humanizem in znanost tista dejavnika, ki povezujeta ljudi in narode ter omogočata sporazumevanje.

Naj bo teh nekaj misli bežen odsev hotenj ob velikem številu odprtih vprašanj za urejeno in učinkovito delovanje univerze po etičnih načelih, za njen napredek in za uveljavitev njenega ugleda in dostojanstva. Za uresničitev idej, želja in načrtov pa niso dovolj samo dobra volja in odločnost demokratično izvoljenega rektorja, ampak usklajeno delovanje vseh članic univerze in aktivna pomoč posameznih univerzitetnih profesorjev in sodelavcev.

Verjetno je prav univerza tisto, za kar bi lahko uporabili misel Ivana Cankarja, ki je zapisal: »Vsak narod ima v hiši svojega življenja posebno kamrico, v katero je skrbljivo spravil, kar je bil kdaj pridobil dragocenega ...«^{1,2}

Prvič po desetletjih so bile volitve rektorja neposredne, ni bilo več potrebno soglasja politike. V spomladanskem drugem krogu volitev, v katerega sva se uvrstila z dr. Rusom, je slednji prejel nekaj več glasov in bi takrat moral tudi predstaviti svojo izbiro kandidatov za prorektorje. Ker kandidatov ni bilo dovolj, je Univerza v Ljubljani podaljšala rok za evidentiranje novih kandidatov za prorektorje do septembra. Takrat jih je dr. Rus tudi predstavil, vendar univerzitetni svet ni potrdil kandidatov za rektorja in prorektorje, ker dva kandidata za prorektorja nista bila evidentirana v predpisanem roku.³ Po ponovitvi postopka za prorektorje je dr. Rus predlagal kompromisno listo, ki je na seji Znanstveno-pedagoškega sveta univerze dobila podporo, a je univerzitetni svet na seji 4. oktobra ni podprl, proti dr. Rusu so bili študentje. Zato je morala univerza ves postopek za izvolitev rektorja in prorektorjev ponoviti.⁴

V drugem volilnem postopku so fakultete in druge članice predlagale tri kandidate: dr. Rusa, dr. Žekša in mene. Ker je dr. Žekš odstopil od kandidature, sva ostala dva. Na volitvah Znanstveno-pedagoškega sveta univerze 29. novembra so člani izvolili mene in predlagane prorektorje, a to je moral potrditi še univerzitetni svet, ki je bil takrat sestavljen tripartitno (delegacije profesorjev, uporabnikov in študentov). Na 5. seji univerzitetnega sveta 12. decembra 1991 so me vse tri delegacije z absolutno večino potrdile za bodočega rektorja Univerze v Ljubljani skupaj s prorektorji, ki so postali dr. Mirko Jurak s Filozofske fakultete za področje znanstvenoraziskovalnega dela, dr. Miroslav Kališnik z Medicinske fakultete za področje vzgojno-izobraževalnega dela, dr. Jože Kušar s Fakultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo za področje finančno-gospodarskih zadev in dr. Janez Možina s Fakultete za strojništvo za področje študentskih zadev.

Ko sem od odhajajočega rektorja dr. Borisa Sketa 14. januarja 1992 prevzel rektorska znamenja, sem v nagovoru omenil nekaj pomembnih vprašanj, s katerimi se bo morala univerza soočati.¹ Kot prvo dolžnost sem omenil ureditev plač po novem zakonskem načinu vrednotenja in ureditev sistemizacije delovnih mest. Na obsežnem in

prepletenem področju izobraževanja in raziskovanja je potrebno urediti vprašanja v zvezi s trajanjem študija ter združljivosti študija in diplom z evropskim sistemom. Tudi osip študentov na prehodu iz prvega v drugi letnik je prevelik, za kar so tudi prostorske in druge težave, pa tudi socialna vprašanja študentov. Ali bo Univerza v Ljubljani v bodoče sposobna nadaljevati z vpisom v tedanjem obsegu zaradi posledičnih prostorskih in finančnih težav? Ali je takrat še veljavni večstopenjski študij še ustrezen glede na to, kakšne strokovnjake potrebujemo, in tudi v kolikšni meri je tak sistem združljiv s sistemi izobraževanja v razvitih državah, ne nazadnje pa, kakšne so možnosti zaposlovanja po končanem študiju? Zaradi dolgoročnega prostorskega in splošnega razvoja univerze moramo za nekaj let vnaprej poznati delitvene parametre s strani vlade. Seveda so investicije v izobraževanje in znanost odvisne od ekonomske moči države, vendar bo potrebno zaostalost preseči. Pereče je tudi socialno stanje študentov, ker po ocenah 15 % študentov živi pod življenjskim minimumom. Univerza mora biti neodvisna od različnih finančnih povezav, ne sme priti pod neposreden vpliv tržišča, četudi je nujno potrebno sodelovanje z gospodarstvom. Kakovostna univerza je med drugim nujna tudi zaradi sodelovanja z evropskimi univerzami in črpanja denarja iz evropskih skladov. Zavzel sem se tudi za dialog s Teološko fakulteto, ki je bila leta 1952 izločena z Univerze v Ljubljani, da bi našli ustrezni način vključitve. Avtonomnost univerze se mora kazati pri oblikovanju diplomskega in poddiplomskega študija, pri izvajanju raziskovalnega dela in sodelovanja v mednarodnih projektih ter pri kvalitetni kadrovske selekciji. Sodelovanje med skupščino, vlado in univerzo mora biti čim bolj konstruktivno in v znamenju skupnega iskanja najboljših možnosti. Nagovor sem zaključil z mislijo: ljudje ustvarjajo in umrejo, njihovih del pa ni mogoče zanikati ali izničiti, če pomenijo pozitivni prispevek v zakladnico človeškega znanja, če so izraz odgovorne dejavnosti v sedanjosti ali če so naravnane v ustvarjanje boljše prihodnosti. Izrazil sem upanje o uresničitvi nalog, kot jih je predlagal Odbor za raziskovalno dejavnost skupščine Republike Slovenije na seji

februarja leta 1991, ko naj bi obe slovenski univerzi v petih letih dohiteli raven univerz v razvitih evropskih državah. Ob tej priložnosti smo počastili tudi spomin na tragično umrlega predsednika univerzitetnega sveta dr. Franca Lazarinija. V *Vestniku* Univerze v Ljubljani je bil objavljen dolg intervju o perečih vprašanjih.¹

Že dober teden po izvolitvi je univerzo obiskal predsednik takratne vlade Lojze Peterle in v pogovoru omenil prizadevanja za povečanje denarja za univerzo kljub težkim gospodarskim razmeram, poudaril je potrebo po vzpostavljanju vezi s svetom, z raziskovalnimi inštituti in boljše izkoriščanje Knafljeve ustanove na Dunaju. Za vse navedeno je seveda obstajalo zanimanje Univerze v Ljubljani.

Univerza je 22. januarja na Ekonomski fakulteti predstavila svojo informacijsko dejavnost in razvojne načrte. Poudarek je bil predvsem na dejstvu, da univerza ni imela integriranega računalniško podprtega informacijskega sistema, ki bi z vzpostavitvijo optičnega omrežja omogočal kakovostne povezave z drugimi raziskovalnimi ustanovami in knjižnicami doma in po svetu.

20. maja 1992 je obiskal univerzo nadškof in metropolit ter veliki kancler Teološke fakultete dr. Alojzij Šuštar in ob tej priliki smo podpisali pogodbo o sodelovanju med Univerzo v Ljubljani in Teološko fakulteto v Ljubljani z oddelkom v Mariboru. Po pogodbi je bilo predvideno, da bi učitelji in raziskovalci sodelovali na vseh stopnjah študija, poleg tega naj bi pospeševali redne stike. 19. septembra pa je bila Teološka fakulteta po sklepu univerzitetnega sveta Univerze v Ljubljani spet sprejeta kot njena članica.

Univerza v Ljubljani je imela do leta 1992 sklenjenih 24 pogodb o sodelovanju z univerzami v tujini (14 z zahodno Evropo in ZDA, 10 z deželami vzhodne Evrope). Nekaj sodelovanja je zamrlo ali bilo začasno ustavljeno, v letu 1992 pa so fakultete oziroma univerza sklenili nove sporazume s tujimi univerzami v Avstraliji, Bremnu, Osnabrücku, Tübingenu in Dresdnu v Nemčiji, Luganu v Švici, Łódžu na Poljskem, Utrechtu na Nizozemskem in Veroni v Italiji.^{5,6}

Jeseni leta 1992 sem v pogovoru za revijo *Tretji dan* obravnaval vprašanja, ki zadevajo odnose med

profesorji in študenti, povzetek je bil objavljen tudi v *Vestniku* Univerze v Ljubljani.^{7,8} Poudaril sem, da mora biti profesor avtoriteta s svojim znanjem, obnašanjem in zgledom. Študent naj profesorju zaupa, slednji pa mu naj bo v pomoč pri študiju, svetuje naj na temelju dolgoletnih izkušenj, a hkrati naj pusti študentu, da oblikuje svoja mnenja in zamisli. Na splošno naj bi bil odnos med profesorjem in študentom naraven, človeški, vlada naj medsebojno spoštovanje. Slabe odnose med študenti in profesorji je težko zgladiti. Medčloveški odnosi so eden od bistvenih elementov dobrega delovanja univerze kot skupnosti študentov in profesorjev. Moramo pa tudi upoštevati, da so običajno visoko izobraženi ljudje veliki individualisti. Če ta lastnost prinaša napredek v stroki, je to do neke mere pozitivno, vendar ne bi smela biti vodilo za medsebojne odnose. Vprašanje se je nanašalo tudi na to, ali je mogoče kulture nekoga naučiti. Moje mnenje je bilo, da mora odnos do kulture vsak nositi sam v sebi. Če ima na primer nekdo nemaren odnos do okolja, če nekulturno govori, se nekulturno obnaša, potem je vprašanje, če je ta res kulturni človek. Duhovna kultura naj bi bilo tisto žlahtno področje z mnogoterimi oblikami človekovega udejstvovanja, ki bistveno vpliva na to, kako človek razmišlja o sebi, drugih in svetu, pa tudi na to, kako je sposoben dojeti tista dogajanja, ki so namenjena pridobivanju materialnih dobrin. Čim več drugih stvari človek spozna, tem bolj bo strpen do ljudi z nasprotnim mišljenjem, čeprav se z njimi ne strinja. Vedno rad ponovim znano misel, »da je človek bitje, čigar smisel je iskanje smisla«.

V tednu Univerze v Ljubljani od 30. novembra do 4. decembra 1992 je arhivsko-muzejska služba pripravila razstavo *Univerza v Ljubljani 1919–1930*. Namen razstave je bil prikazati prvo obdobje življenja in dela slovenske univerze v Ljubljani, oblike dela in takratne težave.

Univerza v Ljubljani je na dane predloge sklenila, da se pred univerzitetno poslopje v parku postavita doprsna kipa dr. Antonu Kuhlju in arhitektu Jožetu Plečniku. Ob tej priložnosti sta imela nagovore dr. Jože Hlebanja in arhitekt Peter Gabrijelčič. Doprsna kipa, odkrita 1. decembra 1992,

sta stvaritev akademskega kiparja Petra Černeta. Izvršni svet mesta Ljubljane pa je sprejel sklep, da se v osrednji del parka na ploščad pred vhodom v univerzitetno poslopje postavi skulptura *Evropa*, delo kiparja Franceta Kralja.^{7,9}

V govoru na slavnostni seji univerzitetnega sveta 2. decembra 1992 sem predstavil nekatere kritične probleme takratnega delovanja Univerze v Ljubljani.⁹ Povedal sem tole:

Univerza je eden od osnovnih stebrov za kulturni, znanstveni, tehnični, gospodarski in socialni razvoj države, vendar je njena primarna vloga namenjena napredku kognitivne racionalnosti, zaradi nje same in za dobrobit družbe. Dobra univerza je ponos svojega naroda in pomemben spodbujevalec narodove samozavesti.

Soodvisnost med znanjem in napredkom je očitna. Osnovna premisa je enostavna: proizvodi in postopki, za katere je potrebno več znanja, potrebujejo bolj šolane ljudi. Živimo v času, ko nastajajo številne nove znanstvene in tehniške ideje. Že nekaj časa niso univerze edini prenosnik takih idej in znanj, obstajajo še razni inštituti in parauniverzitetne organizacije. Ker sta za obvladovanje kriznih situacij, v kakršni se trenutno nahajamo, potrebna pamet in znanje, sodim, da je uspešno gospodarstvo, na katerem sloni celotna družba, prvenstveno pogojeno z naložbami v človeško znanje. Tega pa pri nas ni na pretek, o čemer pričajo podatki, da smo imeli leta 1990 od vseh zaposlenih samo 0,2 % strokovnjakov z doktoratom znanosti in 6,2 % ljudi z visoko izobrazbo (za primerjavo: v Nemčiji je bilo leta 1987 10,3 % ljudi z visoko izobrazbo). Stanje se v zadnjih letih izboljšuje. Leta 1991 je Univerza v Ljubljani promovirala 117 in letos v 11 mesecih 140 doktorjev znanosti.

Univerza je v preteklosti degenerirala v rahel skupek za sodelovanje malo sposobnih manjših enot, ki nikoli niso videle celote. Zato je še danes tako po strukturi kot po upravljanju v veliki meri dedič preteklosti. Ogromni intelektualni potencial Univerze v Ljubljani se posveča raziskavam, prenosu znanja, razvoju, svetovanju, edukaciji in socializaciji, vendar iz več razlogov ni dovolj angažiran. V mislih imam predvsem svetovalno vlogo, večjo prisotnost v kulturnem, gospodarskem in razvojnem prostoru.

Študijski programi so pogosto premalo problemsko orientirani oziroma niso dovolj realni. Mnoge predmete smo v preteklosti delili v manjše predmete, da se je na ta način upravičilo dodatno financiranje ali namestitev novega profesorja, včasih pa tudi iz potrebe po specializaciji. To je imelo za posledico porast števila izpitov in podaljševanje šolanja na dodiplomskem študiju. Današnji diplomiranci vedo sicer več kot tisti iz prejšnjih generacij, vendar obstaja dvom, ali so zato bolj kvalificirani za določena delovna mesta. Ali so se za časa študija naučili kreativno razmišljati in ali so sposobni za skupinsko delo v isti stroki ali skupaj z različnimi strokami? Tudi kvaliteta in način šolanja sta mnogokrat vprašljiva, ker velike skupine študentov silijo profesorje v predavanja, namesto da bi prišlo do bolj kvalitetnega dela v seminarjih z manjšimi skupinami študentov. Imamo prenapolnjene predavalnice in marsikje so eksperimentalne vaje postale podobne dehumaniziranemu tekočemu traku, ko se vrstijo izmene druga za drugo (primer: 56 skupin študentov v 2 laboratorijih v šolskem letu).

Število študentov na Univerzi v Ljubljani je v zadnjih desetih letih (1983–1992) naraslo od približno 19.000 na več kot 26.000 ali na 141 %. Vse to pri skoraj istih prostorskih zmogljivostih (ob deloma zgrajenem Biološkem središču, prizidku za arhitekturo, adaptiranih prostorih za Akademijo likovnih umetnosti in z drugimi manjšimi prostorskimi pridobitvami), s skoraj nespremenjenim številom profesorjev in asistentov in ob znatnem zaostajanju infrastrukture. Ob tem je treba

omeniti, da je število iskalcev zaposlitve s štiriletno srednješolsko izobrazbo v zadnjih treh letih naraslo za dvainpolkrat, na 18.000 v letu 1992.

Po drugi strani je učinkovitost študija, če jo merimo po tem, koliko v 1. letnik vpisanih študentov uspe diplomirati, pri nas v povprečju pod 30 %. Podatki za druge dežele, kjer obstaja selekcija ob vstopu na univerzo, kažejo drugačno sliko: v Angliji zaključijo študij na univerzi 93,8 %, na Japonskem 88,5 %, na Nizozemskem 87,2 % in v Nemčiji 82,7 % študentov. Če je v zadnjih desetih letih število vpisanih študentov na Univerzi v Ljubljani naraslo na 141 %, se je v istem obdobju število diplomirancev znižalo na višješolskem študiju na 85 % in na visokošolskem študiju na 92 %. Vzrokov za tako stanje je več in očitno tako ni več mogoče naprej. Ob tem moram poudariti, da v zadnjih letih pri financiranju Univerze v Ljubljani niso bile izpolnjene vse finančne obveznosti, nekatere postavke pa so bile pokrite le približno desetodstotno.

Avtonomija univerze naj bi v bodoče pomenila boljšo organiziranost, večjo učinkovitost, pragmatično usmerjeni profesorji naj bi zagotavljali neodvisnost ved, svobodo znanstvene misli, prostor za kritiko in nove razvojne poti. Ker so univerzitetni učitelji večinoma naravnani na individualno storilnost, kar še dodatno pospešuje večja specializacija strok, ki vodi v komunikacijski geto, je ustrezni sogovornik velikokrat na drugi fakulteti ali univerzi. Vse to otežuje komuniciranje in sodelovanje. Da se izognemo konfliktnim položajem, pride večkrat do izraza »težnja po nevmešavanju«, čeprav se prav v konfliktnih položajih kažejo sposobnost, pripravljenost in kultura sporazumevanja in sodelovanja.

Poleg navedenega mora biti sodobna univerza tudi v vedah in strokovno racionalna. Z ekspanzijo univerze in z zadostnim financiranjem država očitno ne more držati koraka. Tudi raziskovanje postaja vedno dražje, pri posameznih vedah prihaja do ozkih specializacij, priča smo centrifugalnemu razvoju posameznih strok do take mere, da je še znotraj samih ved težko določiti prioritete. Primeri po svetu kažejo, da niti stroga centralizacija niti velika avtonomija univerz nista zagotovilo za njihovo učinkovitost. Na univerzi nimamo objektivnih kazalcev uspešnosti celotnega procesa edukacije, med drugim tudi zaradi velikih razlik med članicami in njihovim načinom funkcioniranja. Tako bi na primer za osip morali točno opredeliti, ali je vzrok v slabo načrtovanem programu, v pedagoškem procesu, v slabi predizobrazbi, v previsokih zahtevah ali v kombinacijah navedenega.

Težnja, da bi čim več ljudi dobilo visoko izobrazbo, ni prehoden pojav, je posledica zahtev moderne sveta, vedno večjega poseganja kulture in znanosti v vsakdanjik. Nekateri primerjajo sodobne univerze z veliko »proizvodnjo«, katere ni več mogoče obvladovati z običajno, tradicionalno organiziranostjo. Nedvomno bo zaradi množičnega vpisa študentov omejitve rasti eden od odločujočih vidikov bodočega razvoja univerz. Sodim, da je tovrsten konflikt mogoče urejati le z novo kvaliteto.

Univerza potrebuje nov način odločanja, ker je preveč ravni, na katerih se razpravlja o odločitvah in se jih sprejema. Večkrat je to bolj neke vrste obred kot nuja. Avtonomije univerze ne moremo primerjati z nobeno drugo, ker ni podobnosti v upravljanju in izvajanju. To pomeni, da mora imeti univerza popolno svobodo pri izobraževanju, in raziskavah ter pri izboru sodelavcev. Ni pa neodvisna po eni strani od države, ki daje denar, in v veliki meri od odjemalcev svojih storitev, to je od študentov in njihovih bodočih delodajalcev. Končni »produkt« je diplomiranec, a odgovornost posameznih članic za njegovo kakovost po ekonomskih merilih ne obstaja. Posameznik, diplomiranec, plača ceno svojega pomanjkljivega znanja in sposobnosti na trgu delovne sile. Medtem ko pride v gospodarstvu zaradi slabih storitev lahko tudi do stečaja, to ne velja za univerzo, ki ima določeno garancijo obstoja. Če že pride do nezadovoljstva zaradi slabe kakovosti diplomirancev ali

česa drugega, redko slišimo o konkretnih slabostih, kritika univerze je v glavnem posplošena. To seveda nima nobenega učinka, vodi kvečjemu v demotiviranost.

Kot nasprotje »množični« univerzi z velikim številom študentov bi lahko postavili elitno univerzo z majhnim številom izbranih študentov, podobno kot take univerze poznajo drugod. S tem bi dosegli, da bi imela le majhna skupina diplomirancev dostop do vodilnih položajev. Na osnovi logike selekcije na univerzi večina meni, da čim višjo formalno izobrazbo nekdo doseže, tem bolj je uspešen. Ta uspešnost ustreza samo izobraževalnim standardom, ne pa tudi uveljavitvi v življenju. Za slednje je nedvomno osnova kvalitetno znanje.

Druga možnost, ki jo razviti svet že pozna, je ustanavljanje visokih strokovnih šol. Morda bi kazalo pri nas za začetek ustanoviti take šole za tiste poklice, za katere sedaj nimamo ustreznih programov. Nove visoke strokovne šole bi se morale umestiti v smernice Evropske skupnosti iz leta 1988 zaradi možnosti njihovega priznavanja v Evropi. S tem v zvezi naj omenim še to, da podobno kot pri nas pride tudi v Italiji samo 30 % vpisanih v 1. letnik do diplome in zato so letos prvič uvedli tako imenovani laurea breve za študije, ki trajajo od 2 do 3 let.

Predvidoma od leta 1995 dalje bo selekcijo vpisa na univerzo opravila uspešno zaključena matura. To pomeni, da bi po novem zakonu o visokem šolstvu do takrat že morali ustanoviti določeno število visokih strokovnih šol. Zaradi manjšega vpisa na fakultete bi bil študij lahko bolj učinkovit, možno bi bilo delo z manjšimi skupinami študentov in tudi raziskovalno delo bi lažje vključili v izobraževalni proces. Da to ni nič novega, razodeva stara modrost, ki pravi: »Magister dum quaerit docet.« Univerza bo morala uvesti tudi sistem vrednostnih točk, ki se v Evropi že uveljavlja (ECTS, European Credit and Transfer System) in ki predstavlja medsebojno priznavanje univerz.

Ne glede na novo organiziranost univerz in visokih šol je nujna sanacija Univerze v Ljubljani. Upoštevač normative Unesca bi v tem trenutku Univerza v Ljubljani potrebovala približno 60.000 m² novih delovnih površin, to je prostore za predavalnice, laboratorije, kabinete in knjižnice. Povečati bi morali investicije v infrastrukturo, obnoviti zastarelo opremo, vzpostaviti učinkovito računalniško komunikacijsko omrežje in zgraditi študentske domove. Nedavna pridobitev novih ležišč za študente na Topniški ulici je hvale in posnemanja vredna. Knjižnice zaradi pomanjkanja denarja ne morejo nabavljati dovolj literature, zaradi prostorske stiske se zanemarjajo varnostni predpisi, vzdrževanje obstoječih stavb je minimalno. Univerza v Ljubljani bo vztrajala pri polnem financiranju vseh postavk, ki ji po normativih in standardih pripadajo in, ne nazadnje, na financiranju raziskovalnega dela. Intenziviranje raziskovalnega dela na univerzi je nujno. Ne gre samo za povečanje denarnih vložkov prek razpisov in projektov, ampak bi morala imeti Univerza v Ljubljani tudi dovolj lastnega denarja za svobodne, tematsko ne vnaprej dorečene programe.

Posebej moram omeniti podiplomski študij, ki se za zdaj ne financira celovito, in tudi multidisciplinarni podiplomski študij bi morali hitreje razvijati. V zvezi s podiplomskim študijem bi posebej poudaril sodelovanje s tujimi univerzami. Imamo 29 pogodb o medsebojnem sodelovanju, ki ne prinašajo samo koristne izmenjave, ampak tudi sodelovanje pri raziskovalnih projektih, ki so vključeni tudi v podiplomski študij. Za gostujoče profesorje je Univerza v Ljubljani kupila nekaj stanovanj iz lastnih sredstev. V okviru rednega programa Tempus je v ostri konkurenci odobrenih 33 projektov, v katerih so univerzitetni profesorji bodisi koordinatorji ali partnerji. Tudi to je kazalec kakovosti. Dobro sodelovanje z Univerzo v Mariboru bi morali okrepiti in razmisliti o skupnem nastopu pri določenih vedah na podiplomskem študiju. Ne nazadnje naj omenim nedavno ponovno vključitev Teološke fakultete med članice Univerze v Ljubljani kot tudi vključitev NUK-a. Prepričani smo, da bosta obe novi članici s svojim delovanjem bogatili poslanstvo univerze.

Iz vseh navedenih vzrokov je pomembno, da obstaja nacionalna in institucionalna politika, ki razume celovitost namena izobraževanja in raziskovalnega dela na univerzi. Spričo navedenega bi bilo smotno, da se za financiranje vseh dejavnosti na univerzi zunaj nje oblikuje sklad, kamor bi se stekal denar tako, da ne bi obstajala neposredna finančna odvisnost od ustreznih ministrstev. Morali bi tudi čim prej ukiniti moratorij na vključevanje novih predmetov v učne programe, kadar gre za nove discipline, ki se drugod že uveljavljajo.

Če je cilj Republike Slovenije ustvariti družbo, primerljivo evropskemu načinu življenja, mora temu slediti tudi Univerza v Ljubljani s svojo kakovost. Tega se univerza zaveda, za svojo osnovno dejavnost in za premagovanje ovir, o katerih sem govoril, pa potrebuje tudi pomoč od zunaj. Naj za konec citiram Tacita, ki je zapisal: »Rara temporum felicitate, ubi sentire quae velis, et quae sentias dicere licet.« (»Tako redki so srečni časi, ko je mogoče, da mislimo, kar hočemo, in ko lahko rečemo, kar mislimo.«) Sodim, da je sedanji čas pravljen in upam, da bodo naše besede pri odgovornih odmevne, da bodo naletele na razumevanje in povzročile ukrepanje.

Na isti seji sta bila za častna doktorja Univerze v Ljubljani razglašena dr. Viktor Emil Frankl, psiholog in psihoterapevt, in sociolog dr. Thomas Luckmann.

V tem času je potekal tudi tridnevni delovni sestanek s svetovalno misijo Sveta Evrope, ki jo je vodil dr. Peter Fischer-Appelt. Udeležili so se ga predstavniki obeh slovenskih univerz ter Ministrstva za šolstvo in šport, pogovor pa je potekal o predlogu bodočega zakona o visokem šolstvu, ki ga je vlada pred tem posredovala v skupščinsko obravnavo. Obravnavali smo vse člene in jih v čim večji meri poskušali prilagoditi evropskim normam. Misija je podprla predlog bodočega zakona, ki naj bi se približeval evropskim modelom visokega šolstva, zlasti določitev novega statusa visokošolskih zavodov, po katerem naj bi univerzi spet dobili integrativno in osrednjo funkcijo.

15. decembra je Univerza v Ljubljani sklenila pogodbo z Univerzitetnim inštitutom informacijskih ved iz Maribora o sodelovanju v sistemu COBISS. Pogodba je med drugim vsebovala programsko podporo o informacijskih virih, za izdelavo bibliografije sodelavcev Univerze v Ljubljani in o izgradnji enotnega knjižničnega sistema.¹⁰

1993

Predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti akad. dr. France Bernik in sopodpisnika

rektorja Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru (dr. Alojz Križman) smo na predsednika Vlade Republike Slovenije dr. Janeza Drnovška naslovili pismo, v katerem smo navedli sledeče:

Oglašamo se v zvezi z najnovejšim predlogom zakona o vladi, iz katerega je razvidna pametna skržitev števila ministrstev in pretehtana združitve sorodnih ministrskih resorjev. Podpisani bi si dovolili samo pripombo k tistemu delu predloga, ki zadeva združitve ministrstev za trgovino, za znanost in tehnologijo in za planiranje. Menimo, da iz naziva novega ministrstva – ministrstvo za trgovino in razvoj – ni razvidna pomembna komponenta znanosti, brez katere si vsestranskega napredka naše družbe in države ne moremo zamisliti, niti ne njenega tesnejšega sodelovanja z Evropo. Morda bi kazalo celo razmisliti, v katero ministrstvo bi bilo najbolj primerno uvrstiti znanost oziroma raziskovalno dejavnost.

Vzemite, spoštovani gospod predsednik, našo pripombo na znanje in jo pretehtajte, saj Vam jo sporočamo v interesu stvari in z dobrim namenom.

5. marca se je minister za znanost in tehnologijo dr. Rado Bohinc na univerzi sestal s člani rektorjevega kolegija in dekani visokošolskih zavodov. Razprava je obsegala obravnavo izhodišč in usmeritev nacionalnega raziskovalnega programa, namenjena pa je bila tudi izčrpnemu izmenjavi mnenj in

stališč o razmerah raziskovalnega dela na Univerzi v Ljubljani.

6. aprila smo poslali protestno pismo Državnemu zboru, Državnemu svetu in vsem poslanskim skupinam v zvezi z zniževanjem javnih sredstev za raziskovalno dejavnost (podpisniki: akad. dr. Aleksander Bajt, predsednik Sveta za znanost in tehnologijo, akad. dr. Robert Blinc, podpredsednik SAZU, akad. dr. Miha Tišler, rektor Univerze v Ljubljani, dr. Alojz Križman, rektor Univerze v Mariboru, dr. Peter Glavič, državni svetnik, dr. Franc Vodopivec, državni svetnik, dr. Danilo Zavrtanik, direktor Instituta Jožef Stefan, in dr. Stane Pejovnik, direktor Kemijskega inštituta). V pismu so bili nanizani podatki o financiranju, ki so se realno že četrto leto zapored zniževali od 11,6 milijarde SIT (1989) na 8,4 milijarde SIT (predlog proračuna za leto 1992). Zaradi tega je bil dan predlog poslanskim skupinam Državnega zbora, da z amandmaji dosežejo povečanje proračuna za znanost in tehnologijo za skupno vsaj 620 milijonov SIT.

V zvezi s pripravo novega zakona o visokem šolstvu sem imel za potrebno, da univerzi v Ljubljani in Mariboru uskladita najpomembnejša stališča, ker je obstajala med njima razlika v organiziranosti. Novi zakon je predvideval, da bosta obe univerzi tudi v bodoče to urejali samostojno v okviru svojih statutov. Tudi stališče vlade je bilo, da ne bo posegala v avtonomijo univerz, razen pri financiranju. Če bi zakon predvideval pomembne organizacijske spremembe, kot na primer oblikovanje fakultet s podiplomskim študijem na eni strani in visokih šol brez podiplomskega študija na drugi strani, bi o tem morali temeljito razpravljati. Večje težave v tistem času sta predstavljali (ne)sistemizacija delovnih mest ter sprejetje delovnih normativov, kar je v pristojnosti vlade. Po zagotovilih slednje naj vlada ne bi posegala v avtonomijo univerze z izjemo financiranja.⁵

Ob sprejetju zakona pa so se pojavile določene težave, ki sem jih kot član Državnega sveta Republike Slovenije predstavil na seji in jih povzemam po zapisu v zborniku *Premisljimo Slovenijo dveh desetletij*.¹¹

Pred sprejetjem zakona o visokem šolstvu so potekale na fakultetah in univerzi številne razprave

in usklajevanja, mnoga mnenja, predlogi in pobude niso bili upoštevani. Državni zbor je sprejel zakon decembra leta 1993. Tik pred sprejetjem pa je prišlo do spremembe 60. člena, ki naj bi uzakonil, da je redni profesor na tem položaju lahko le do dopolnjenega 65. leta starosti.

Sprememba, ki jo je predlagala poslanka Irena Oman, bi pomenila očitno diskriminacijo univerzitetnih učiteljev, ker za druge nazive ta omejitev ni bila predvidena. Očitno je bila predlagana sprememba protiustavna in protizakonita. Če bi ta sprememba obveljala, bi se moralo na desetine profesorjev upokojiti, ne da bi dosegli polna leta zaposlitve in s tem polno pokojnino. Zaradi navedenega sem sprožil pobudo za spremembo omenjenega člena. Državni svet je pobudo sprejel in izglasoval 29. 11. 1993 odločilni veto ter Državnemu zboru predlagal, da o zakonu ponovno razpravlja. Tudi v javnosti so se pojavili protesti, v dnevnih časopisih so se pojavila mnenja uglednih profesorjev, med drugim dr. Vida Pečjaka in dr. Veljka Rusa. Prvi je celo objavil študijo in dokazoval, da je ustvarjalnost znanstvenikov tudi v pozni starosti še visoka. Kot pobudnik omenjene spremembe sem bil povabljen na sejo komisije Državnega zbora, ki ji je takrat predsedoval poslanec dr. Dimitrij Rupel, predsednik Odbora za kulturo, šolstvo in šport, in sem navzočim pojasnil nesprejemljivost te spremembe.

Ko je Državni zbor 7. 12. 1993 ponovno razpravljal o zakonu in poskušal spremeniti to neskladje, je bil med govorce najbolj vnet zagovornik za zgodnejše odhajanje rednih profesorjev z univerze dr. Jože Pučnik, verjetno zaradi svojih slabih izkušenj iz študentskih let in pozneje. V Državnem zboru sta se oblikovala dva amandmaja, ki ju poslanci niso sprejeli. Izoblikovalo se je mnenje, da je samo zaradi enega člena nesmiselno zrušiti celoten zakon. Državni zbor naj bi se obvezal, da bo takoj vložena novela zakona v zvezi s 60. členom. Poslanec dr. Dimitrij Rupel je 4. 1. 1994 vložil novelo za spremembo 60. člena zakona, vendar je Državni zbor na seji dne 25. 1. 1994 zavrnil predlagano novelo. Kot odgovor na tako nerazumevanje sta sledila zahtevi Državnega sveta (2. 2. 1994) in Pravne fakultete Univerze v Ljubljani za oceno ustavnosti. 17. februarja 1994 je Ustavno sodišče odločilo, da se

do sprejetja končne odločitve zadrži izvajanje tistega dela 60. člena zakona, ki govori o upokojevanju, 25. maja leta 1995 pa je dokončno razveljavilo 60. člen zakona. Sledile so še pobude za oceno ustavnosti tistih členov zakona, ki naj bi posegali v avtonomijo univerz, vendar je Ustavno sodišče te zavrnilo, potrdilo pa je nekaj manjših popravkov zakona. Ves postopek je pokazal, da je odločanje o majhnih spremembah nekega zakona zaradi togosti zakonskih predpisov in številnih stopenj odločanja neracionalno. Kaj je v novem zakonu o visokem šolstvu bistveno spremenjeno glede na prejšnji zakon? Univerze so avtonomne, same pripravljajo učne načrte, imajo svobodo raziskovanja, volijo v nazive, se notranje organizirajo in upravljajo, skrbijo za razvoj in kakovost študija in tistih, ki poučujejo. Univerze so postale pravne osebe, s tem se je prekinilo s preteklostjo, ko so bile fakultete pravne osebe, univerze pa le simbolične skupnosti. To naravnost je bilo najtežje premagati, še trši oreh je bil člen, ki navaja, da univerze razpolagajo

z državnim denarjem (poraba se tudi nadzoruje), z zunajproračunskim denarjem pa razpolagajo članice oziroma tisti, ki ga je pridobil. Navedeni so tudi pogoji za ustanavljanje zavodov, zasebnih univerz, uvajata se Nacionalni program visokega šolstva in Svet za visoko šolstvo.

Vlada Republike Slovenije je konec julija sprejela normative in standarde za opravljanje izobraževalne dejavnosti v višjem in visokem šolstvu. S tem je dala univerzama osnovo za delovna mesta, za obremenitve univerzitetnih profesorjev, asistentov in drugih sodelavcev, poleg tega pa je postavila normative za izvajanje študijskih programov in s tem povezanih materialnih stroškov.

Ker mi je proti koncu leta potekel mandat, je Znanstveno-pedagoški svet Univerze v Ljubljani sklenil, da kandidati za rektorja pošljejo svoj program do konca meseca avgusta 1993. Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo je predlagala, da ponovno kandidiram za dveletno obdobje, v svojem programu pa sem navedel tole:

Ko sem ob prvi kandidaturi za rektorja Univerze v Ljubljani zapisal, da univerza lahko deluje celovito in učinkovito le v urejenem sistemu, sem pri tem mislil na dobro organiziranost, na učinkovitost avtonomne univerze, na popolno svobodo ustvarjanja, na neločljivo povezavo med izobraževanjem, raziskovanjem ali umetniškim ustvarjanjem in na odprtost univerze.

Sodim, da povedanemu tudi danes ni kaj dodati. Univerze niso bile ustanovljene zato, da ustvarjajo finančni dobiček, ampak so kulturne ustanove kompetitivne družbe, ki vlaga tako v tehnologijo kot v kulturo. »Uporabnost« univerze oziroma posameznih ved je odvisna predvsem od kakovosti znanja, od zahtev družbe oziroma od tega, kakšno vlogo družba pripisuje univerzi pri vsesplošnem napredku. Za napredno družbo oziroma državo sta značilni visoka tehnologija in visoka razredna kultura. Ključni dejavnik so seveda investicije na vseh področjih in oblikah izobraževanja.

V kolikor bo začel veljati novi zakon o visokem šolstvu, bomo morali na univerzi v statutu uskladiti vrsto proceduralnih in drugih vprašanj, ki jih zakon ne navaja oziroma jih je namenoma prepustil univerzitetni avtonomiji, v skladu z magno karto evropskih univerz.

Univerza bo v bodoče v okviru Nacionalnega programa visokega šolstva opravljala koordinacijsko in integrativno vlogo. Organizirala bo izvajanje interdisciplinarnih programov in skrbela za načrtovanje razvoja, investicij, infrastrukture. Morala bo zagotavljati odličnost in učinkovitost. Članice univerze bodo morale, kolikor se jim bo to zdelo potrebno glede na sedanje stanje, uskladiti svojo organizacijsko strukturo tako, da bodo uspešno in povezujoče izvajale svoje programe na področju pedagoškega, znanstvenoraziskovalnega, umetniškega, razvojnega in drugega delovanja.

Kot je v osnutku zakona kot novost predviden nadzor kakovosti izobraževalnega, znanstvenoraziskovalnega, umetniškega in strokovnega dela, bodo članice univerze obvezane kvalitetno opravljati dela.

V okviru bodoče organiziranosti bo treba mnoge odločitve usklajevati. Imeli naj bi »multifasetno« univerzo s skupnimi cilji in veliko mero fakultetne avtonomije. Univerza bo morala nastopati enotno v pogovorih in pri pogajanjih z državnimi organi, oblikovala naj bi stališča glede kakovosti izobraževanja in vključevanja raziskovalnega dela v učni proces, skrbela naj bi za kognitivno tehnologijo in za učinkovito internacionalizacijo. Fakulteta mora biti odgovorna predvsem za modernizacijo pouka in učnih programov. Slednje je treba spreminjati v smislu prehajanja od ekstenzivnega na intenziven študij. Delo s študenti naj bi potekalo v manjših skupinah (kjer je to mogoče), spodbujali naj bi individualno delo študentov in s tem njihovo samoiniciativnost in ustvarjalnost.

Ne glede nato, v kolikšni meri se posamezne članice univerze ali oddelki vežejo na zunanje pogodbene stranke, morajo brezpogojno ohraniti kvaliteto izobraževalnega in znanstvenoraziskovalnega dela, druge aktivnosti ne smejo omejevati števila ur, namenjenih študentom.

Univerza v Ljubljani je uspešno uvedla prvi podiplomski interdisciplinarni študij iz ekologije. Interdisciplinarne podiplomske študije bomo morali na univerzi bolj razvijati, po potrebi tudi s pritegnitvijo uglednih tujih strokovnjakov.

Po večkratnih intervencijah na Ministrstvu za šolstvo in šport, naj se ustrezno uredi financiranje podiplomskega študija na univerzi, se je končno vendarle premaknilo. Z delom na sistematični ureditvi financiranja naj bi pričeli to jesen. Univerzi je uspelo tudi zagotoviti denar za individualno raziskovalno delo tistih profesorjev, ki nimajo financiranih raziskovalnih projektov s strani ministrstva za znanost in tehnologijo. Tudi v bodoče se bom zavzemal za tako minimalno podporo znanstvenoraziskovalnemu delu na univerzi. Denar iz rektorjevega sklada bomo namenili mlajšim univerzitetnim sodelavcem.

Kritično stanje glede števila asistentov se je sicer nekoliko izboljšalo s tem, da pomagajo pri pedagoškem delu mladi raziskovalci in da je tudi Ministrstvo za šolstvo in šport, že drugič zapored, pomagalo z razpisi novih mest mladih raziskovalcev. Zavzemali se bomo, da se bo to dogajalo tudi v bodoče. Kar zadeva obnovo univerzitetnega kadra, bi morali omogočiti čim večjemu številu kakovostnih mladih strokovnjakov, ki so trenutno na izpopolnjevanju v tujini, vključitev v sestav univerze.

V bodoče bi veljalo pri univerzi ustanoviti šolo za interdisciplinarne in mednarodne študije. Ta naj bi skrbela za interdisciplinarni študij na vseh pomembnih področjih in za povezavo z uglednimi tujimi znanstveniki in strokovnjaki. Šola naj bi skrbela tudi za poletne šole ali seminarje z mednarodno udeležbo. Sodim, da pri teh aktivnostih močno zaostajamo, hkrati pa je v inozemstvu za poletne šole pri nas veliko zanimanja.

Zaradi vedno večjega zanimanja mlajših za visokošolski študij in spričo omejenih prostorskih možnosti pri večini članic bi morali čim prej skupaj z Ministrstvom za šolstvo in šport poiskati še druge oblike izobraževanja (na primer študij na daljavo, odprta univerza). Očitno tudi ustanovitev nekaterih visokih strokovnih šol ne bo bistveno omilila prostorske stiske na univerzi.

Kar zadeva Računalniški center Univerze v Ljubljani in njegovo osrednjo vlogo pri ureditvi mreže, komunikacij in informatike, smo dosegli sporazum in razmejitev pristojnosti med ARNES-om, IZUM-om in Univerzo v Ljubljani. Možna je uporaba superračunalnikov v Sloveniji in na Dunaju. Izdelali smo tudi načrt razvoja informacijskih dejavnosti na univerzi za obdobje 1993/1994. Sprejel ga je Znanstveno-pedagoški svet univerze na svoji zadnji seji in načrt se postopoma uresničuje.

Pogoj za uspešno delovanje univerze je tudi usklajeno reševanje študentske problematike. Univerza sodeluje pri reševanju prošelj za bivanje v študentskih domovih tako, da pripravi razvrstitveni seznam po študijskem uspehu. Tudi Center za razvoj univerze opravlja uspešno

svetovalno vlogo za študente. Že drugo leto zapored se status študenta izkazuje s študentsko izkaznico, sedaj v nekoliko izpopolnjeni obliki, in to bodo članice univerze tudi v bodoče izdajale vpisanim študentom.

Novi zakon o visokem šolstvu zagotavlja vsakemu študentu, da se vpiše in izobražuje pod enakimi pogoji in dokonča študij pod pogoji, ki so veljali ob vpisu. Lahko bo tudi enkrat ponavljal letnik ali spremenil študijski program oziroma smer. Študent bo imel tudi pravico do vzporednega izobraževanja po interdisciplinarnem ali individualnem študijskem programu, možnost hitrejšega napredovanja ter pravico do najmanj trikratnega opravljanja izpita. Zaradi omenjenih novosti bodo morale članice univerze ustrezno regulativo urediti s pravilniki.

Dokončno bomo morali na univerzi urediti kreditni sistem. Univerzitetna komisija za vzgojno-izobraževalno delo bo predlog kreditnega sistema, upam, kmalu pripravila za razpravo na Znanstveno-pedagoškem svetu univerze. Kreditni sistem bi omogočal medsebojno priznavanje izpitov in študijskih programov ter prehodnost.

V bližnji bodočnosti bi veljalo ustanoviti na univerzi urad za študentske zadeve, ki bi pomagal študentom pri sprejemu v študentske domove, imel bi bazo podatkov o študentih, skrbel bi za tuje študente, imel naj bi svetovalno službo in bil povezan s študentskimi organizacijami.

Pogoj za potrjevanje kvalitete v mednarodni konkurenci je tudi sodelovanje pri skupnih mednarodnih projektih in izmenjava profesorjev in asistentov s tujimi univerzami. Univerza v Ljubljani ima podpisane številne pogodbe o sodelovanju s tujimi univerzami. Tudi v bodoče naj bi pri sklepanju novih pogodb upoštevali primere, ko ne bi šlo samo za individualno sodelovanje, ampak za tako, ki vključuje več skupin ali članic univerze. Zlasti bomo podpirali sodelovanje pri skupnih projektih. Tu so se posamezne skupine na univerzi že pokazale kot kakovosten partner evropskim univerzam, kar se med drugim kaže tudi v precejšnjem številu odobrenih programov v okviru TEMPUS-a.

V zvezi s finančnimi vprašanji univerze sodim, da bi moral v bodoče prorektor za finančne zadeve postopoma prevzeti tudi dolžnost načrtovanja razvojne strategije univerze. Na ta način bi lahko ustreznim ministrstvom oziroma vladi vsako leto pred pripravo proračuna Republike Slovenije predstavili ključne probleme zastoja normalnega delovanja univerze in prednostne naloge, ki narekujejo dodatne finančne vložke.

Financiranje infrastrukture na univerzi je še vedno kritično. Nenehno bo treba opozarjati ustrezna ministrstva na izredno zaostajanje. V letu 1993 je Ministrstvo za znanost in tehnologijo porabilo polovico denarja, namenjenega za nakup opreme, za odplačilo nabavljenih superračunalnikov.

Kar zadeva prostorski razvoj univerze, je bilo sicer nekaj manjših akcij, vendar do kakšnih večjih premikov ni prišlo. Investicije v Biološko središče so zakasnile, vendar, kot je videti, bo delna izselitev iz prostorov na Filozofski fakulteti uspešno rešena do jeseni. Univerza je zelo zainteresirana za čimprejšnji začetek gradnje zgradbe Narodne in univerzitetne knjižnice II.

Za zaključek naj zapišem staro resnico, da mora rektor skrbeti za ugled univerze in njeno uveljavljanje. Kot doslej se bom tudi v bodoče zavzemal za postopnost reševanja odprtih vprašanj, za dinamičnost in prilagodljivost. Ne nazadnje, poslanstvo univerze ni samo »vsota« strategij posameznih članic, ampak »nekaj« več!

Naj tudi za Univerzo v Ljubljani velja princip komplementarnosti, ki ga je zapisal Niels Bohr: »Contraria non contradictoria sed complementa sunt.«¹²

O povedanem je potekala razprava na razširjeni seji Znanstveno-pedagoškega sveta 20. septembra. Na njej je predstavil svoje videnje tudi drugi kandidat za rektorja, dr. Baldomir Zajc, ki se je med drugim tudi zavzemal za sodobno urejeno univerzo.

Na seji univerzitetnega sveta Univerze v Ljubljani 23. oktobra sem bil z javnim glasovanjem soglasno potrjen za rektorja v novem dveletnem mandatu. Za prorektorje so bili potrjeni dr. Boštjan Markič za področje vzgojno-izobraževalnega dela, akad. dr. Alojz Kralj za področje znanstveno-raziskovalnega dela, dr. Janez Žgajnar za področje študentskih zadev in dr. Jože Kušar za področje finančno-gospodarskih zadev. Ob izvolitvi sem povedal, da mi vnovična izvolitev pomeni še večjo odgovornost za razvoj univerze in da pričakujem pomoč posameznih članic pri pripravi novega statuta univerze, pri preoblikovanju študijskih programov in pri razvoju znanstvenoraziskovalnega dela. Zavzel sem se tudi za centralizacijo univerze.

30. marca je Univerza v Ljubljani podpisala *Pismo o nameri za ustanovitev visokošolskega središča na Slovenski obali*, ki je nastalo na pobudo skupnosti obalnih občin in bo tako tam dana priložnost mladim generacijam za doseg visoke izobrazbe.¹³

12. maja sem kot rektor Univerze v Ljubljani na povabilo avstrijskega podkanclerja dr. Erharda Buseka, avstrijskega zveznega ministra za znanost in raziskave, kot član slovenske delegacije na čelu z ministrom dr. Radom Bohincem obiskal Dunaj. Avstrijsko ministrstvo za znanost in raziskave je priredilo okroglo mizo o možnostih za širitev sodelovanja na področju znanosti in tehnologije. Na ravni ministrstev sta bila predvidena podpis posebnega dogovora ter ustanovitev skupne komisije obeh ministrstev. Beseda je tekla tudi o sodelovanju med slovenskimi in avstrijskimi univerzami, o možnosti izmenjave študentov in politiki štipendiranja ter o ustanovitvi predstavništva avstrijskega Süd-Ost Instituta v Ljubljani. Bili smo tudi gostje Avstrijske akademije znanosti in umetnosti

na njihovi letni skupščini, obiskali pa smo tudi Avstrijski raziskovalni center v Seibersdorfu.

Pred poslopjem Univerze v Ljubljani je 23. junija potekalo slavnostno odkritje kipa *Evropa*, ki je delo Franceta Kralja. Kip je bil do takrat razstavljen v Lamutovem salonu v Kostanjevici, mestu Ljubljana sta ga podarila kiparjev sin Zlat in Jasna Kralj, živeča v Švici. Ob odkritju je o delu kiparja Franceta Kralja spregovoril dr. Nace Šumi, nagovor pa sta imela tudi Jože Strgar, predsednik mestne skupščine, in prorektor dr. Jože Kušar v imenu Univerze v Ljubljani.¹⁴

Kot rektor Univerze v Ljubljani sem bil sopodpisnik spomenice znanstvenih in strokovnih združenj o alternativni »znanosti«, to je proti senzacionalizmu in neznanstvenemu obveščanju sredstev javnega obveščanja, proti nepreverjenim in nepreverljivim osnovam tako imenovane »alternativne« (mejne, dopolnilne, para-) znanosti. O številnih vprašanjih s tega področja je bil nato 23. junija posvet v dvorani Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

13. oktobra je potekala svečana otvoritev Biološkega središča, kamor so se že vselile nekatere katedre, v nedokončani trakt pa se bo vselil Inštitut za biologijo. Inštituti in katedre biologije so se preselili iz utesnjenih in neustreznih prostorov na Filozofski fakulteti in drugod v nove ustrezne laboratorije in učilnice, dokončanih je bilo 4.700 m² površin. V zgradbi s skupno površino 6.781 m² bo 72 laboratorijev, 5 predavalnic, računalniška učilnica, knjižnica in herbarij. Ob tej priliki sva prerezala trak rektor Univerze v Ljubljani in minister za šolstvo in šport dr. Slavko Gaber.¹⁵

4. novembra je veleposlanik Združenih držav Amerike v Sloveniji g. Allan Wendt v prostorih Pravne fakultete izročil 200 strokovnih knjig, ki jih je Univerzi v Ljubljani podarila Informativna agencija ZDA (USIA).

Novembra sem ob otvoritvi tedna znanosti in razvoja Slovenije v uvodnem govoru poudaril določene prednostne naloge in dejavnost Univerze v Ljubljani:

Ker je teden slovenske znanosti za razvoj namenjen predstavitvi prednostnih nalog slovenske znanstvenoraziskovalne sfere, mi dovolite, da povem nekaj misli, ki se navezujejo na dejavnost Univerze v Ljubljani.

Težave univerz na splošno danes niso samo v večji ali manjši stagnaciji zaradi premajhnih finančnih vložkov in nenehnega povečevanja števila študentov, ampak tudi v širšem smislu. Med drugim tudi v tem, da so sistem izobraževanja kot tudi drugi sistemi premalo odzivni na sodobne tokove in izzive in da se izgublja inovativna sposobnost. Soodvisnost med tehnološkim napredkom, inovacijo in razvojem izobraževanja je očitna, vendar je realnost bolj zapletena kot najboljši model.

Zato se lahko vprašamo, ali so učni programi pravi, ustrezni sodobnim zahtevam vrhunske znanosti in ali je izobraževanje zadovoljivo za tista področja, kjer pričakujemo od diplomantov, da bodo pomagali pri prenosu znanja in tehnologij.

Na Univerzi v Ljubljani bo letos diplomiralo več kot 2000 mladih, do konca leta pa bom promoviral več kot 180 novih doktorjev znanosti. Iz polletnega poročila Ministrstva za znanosti in tehnologijo sledi, da imamo v Sloveniji približno 3000 raziskovalcev na milijon prebivalcev, medtem ko je v razvitejših državah teh 5000. Podatek kaže na potencialne potrebe po novih visokokvalificiranih strokovnjakih, ni pa za zdaj jasnega odgovora in perspektive, ali bo mogoče doseči ugodne razmere za njihovo zaposlitev. Gospodarska rast in modernizacija gospodarstva sta predvsem vprašnji investicije v človeški kapital. Osnovna predpostavka je enostavna – »inteligentnejši« proizvodi in postopki potrebujejo več šolanih ljudi.

Ob trenutno 2000 nezaposlenih z visokošolsko izobrazbo in upoštevajoč stroške šolanja predstavlja to neizkoriščeno investicijo v znesku nekaj milijard tolarjev. Nezaposlena je v glavnem generacija od 25. do 30. leta, torej tista v najbolj ustvarjalnih letih življenja.

Prepričan sem, da bo v tednu, ki ima pomenljiv naslov Slovenska znanost za razvoj, Slovenija – vstop v razviti svet, izjemna priložnost za poglobljene razprave o vrsti sodobnih tehnologij, ki so za Slovenijo pomembne, nadalje o tem, katera področja naj prvenstveno pokrivamo v okviru nacionalnega programa, in, kar je za Univerzo v Ljubljani izjemno pomembno, kako naj se s svojim intelektualnim potencialom uvrsti v razvojno strategijo Slovenije in povezuje z univerzami v razvitih državah.

Strategija razvoja tehnološkega napredka države Slovenije ni enostavna spricho hitrega uvajanja novih znanj v svetu in menjave tehnologij.

Univerza v Ljubljani je po svojih raziskavah različno usmerjena. Po eni strani gre za vede, ki so pomembne za ohranjanje narodove identitete, za kopičenje in prenos znanja, po drugi strani pa obstajajo vede, ki so po svoji naravi in znanju neposredno vezane na razvojne in proizvodne programe. Sodim, da je v Sloveniji prvenstveno potrebna revitalizacija industrije, da bi lahko pozneje tudi sama vlagala denar v razvoj. Pa še nekaj – ob procesih lastninjenja ne bi smeli dopustiti, da tuja podjetja, če postanejo večinski lastnik, enostavno ukinejo razvojni sektor in ne dopuščajo nobenih lastnih raziskav.

Nihče nam ne bo pomagal, če sami ne bomo zmogli najti poti iz trenutnih zagat. Zato preidimo po opredelitvah strateških razvojnih področij, po sprejetju nacionalnega raziskovalnega programa in po opredelitvi ciljev Tehnološkega sklada do konkretnih dejanj. Univerza v Ljubljani se bo pa potrudila za kvalitetno vzgojo strokovnjakov.

Na koncu želim izreči svoje najboljše želje za uspešen potek tedna Slovenska znanost za razvoj in pričakujem obilico plodnih razprav in zaključkov.

Na seji univerzitetnega sveta Univerze v Ljubljani 13. decembra so ob koncu mandata dotedanji prorektorji poročali o svojem delu v letu 1993. Dr. Mirko Jurak, prorektor za znanstvenoraziskovalno delo, je med drugim poročal, da je bila najpomembnejša naloga oblikovanje stališč univerze do *Izhodišč in usmeritev nacionalnega raziskovalnega programa*, izoblikovali pa so tudi temeljna izhodišča in stališča do uvedbe novih podiplomskih študijskih programov, novih smeri in njihovega preimenovanja. Interdisciplinarni podiplomski študij varstva okolja je bil prvič izveden v študijskem letu 1992/1993, večina udeležencev je prišla iz prakse, iz podjetij, občinskih uprav in projektnih zavodov, po izobrazbi so bili to diplomanti agronomije, gozdarstva, arhitekture, gradbeništva, geodezije, urejanja krajine, strojništva in rudarstva.

Prorektor za izobraževalno področje, dr. Miroslav Kališnik, je povedal, da imamo za ocenjevanje uspešnosti raziskovalnega dela dokaj izdelane kriterije, kar pa ne velja za oceno pedagoškega dela, čeprav nekaj informacij izhaja iz anket študentov. Nadaljevati moramo prizadevanja za kvantitativno ovrednotenje študijskih programov po evropskem kreditnem točkovnem sistemu ECTS (European Community Course Credit Transfer System).

Prorektor za študentske zadeve dr. Janez Možina je navedel, da je bilo v letu 1993/1994 skupaj vpisanih na dodiplomskem in podiplomskem študiju 434 tujih študentov, od tega 28 na podiplomskem študiju. Uvedel je tudi tedenske sestanke s predstavniki študentske organizacije, na katerih so obravnavali njihove številne pobude in izmenjavali mnenja. Študenti so tudi sami organizirali poletno šolo, k sodelovanju so pritegnili poleg domačih še 12 profesorjev in raziskovalcev iz 10 držav.

Dr. Jože Kušar, prorektor za gospodarsko-finančne zadeve, se je dotaknil predvsem vprašanja plač, sistematizacije in financiranja univerze. S sodelovanjem Ministrstva za šolstvo in šport so bili doseženi ugodni količniki za plače za vse negospodarske dejavnosti, a kljub temu so se neodgovorno povišale plače za poslance, ministre, sodnike in tožilce. Pri pokrivanju stroškov je manjkalo predvsem denar za nabavo knjig in revij, amortizacija nepremičnin pa je znašala borih 8 % potreb. Izdelan je

bil začasni enotni cenik storitev in uslug članic Univerze v Ljubljani za cene pedagoških, raziskovalnih in strokovnih ur ter poenoteni ekvivalenti nadomestil za šolnine, habilitacije, magisterije in doktorate. V zvezi z izgubami v poslovanju Knafljevega doma na Dunaju je bil ustanovljen kuratorij Knafljeve ustanove, v katerem so bili poleg predstavnikov ministrstev tudi predstavniki Univerze v Ljubljani, pripravili pa naj bi se tudi predlogi projektov za prenovo doma. Glede prostorske problematike članic univerze je bilo ugotovljeno, da po minimalnih standardih Unesca primanjkuje približno 60.000 m² prostorov.¹⁶

6. decembra je potekal razgovor na Ministrstvu za znanost in tehnologijo o zidavi nove Univerzitetne knjižnice, za katero je univerza podpisala posebno izjavo. Minister dr. Rado Bohinc je povedal, da obstaja malo možnosti za gradnjo zaradi obremenitve državnega proračuna.

17. decembra sem se udeležil seje častnega odbora ob proslavi 120-letnice rojstva akad. dr. Josipa Plempla in otvoritve spominske sobe na Bledu.

1994

Univerza v Ljubljani je izdala knjižico, v kateri sta na 76 straneh predstavljena zgodovina in razvoj slovenske univerze, v uvodu pa sem zapisal da se »Univerza v Ljubljani trudi ustvarjati klimo, ki predstavlja Ljubljano tudi kot pomembno univerzitetno središče v srednji Evropi«.

12. januarja sem sprejel delegacijo zasebne raziskovalne Univerze Johns Hopkins iz Baltimora v ZDA, v kateri so bili trije ugledni profesorji, ki so na seminarju na Fakulteti za strojništvo predstavili nekatere njihove laboratorije in govorili o sodelovanju med univerzo in industrijo.

8. februarja je umrl prorektor dr. Boštjan Markič, na Univerzi v Ljubljani zadolžen za vzgojno-izobraževalno delo. Na komemorativni seji 11. februarja sva o njegovem življenju in delu govorila rektor in dekan Fakultete za družbene vede, dr. Ivan Svetlik.

Obširno poročilo o uspešnem delovanju in načrtih Računalniškega centra Univerze v Ljubljani (RCU) je pripravil dr. Tone Vidmar. V njem se je

dotaknil operacij RCU, vrste komunikacij, poslovne informatike, študijske informatike, splošne informatike ter strategije razvoja.¹⁷

V Cankarjevem domu je potekal seminar, ki ga je v okviru regijskega sodelovanja v visokem šolstvu

organiziralo Ministrstvo za šolstvo in šport v sodelovanju z OECD in UNESCO-m. V otvoritvenem govoru sem nanizal sledeče misli:

Posledica intenzivne povezave visokega šolstva v Evropi in rezultat zunanjih pritiskov ter nižjih proračunskih sredstev so močno prisotni interesi in potrebe po oceni kakovosti (quality assessment) ter kontroli učenja in raziskovanja na institucijah visokega šolstva.

Pomembnost tega problema se kaže v dejstvu, da je več mednarodnih organizacij vključenih v različne projekte s podobnim ciljem: Svet Evrope v Strasbourg in UNESCO, CEPES, OECD in CRE (Evropska rektorska konferenca).

V skladu z memorandumom o visokem šolstvu je delovna skupina Evropske skupnosti v Bruslju povabila povezovalno komisijo (Liaison Committee), da predstavi projekt, ki bo vključeval univerzitetni in neuniverzitetni sektor. CRE se je strinjala, da se pridruži temu projektu s posebnim poudarkom na preverjanju oziroma kontroli visokih šol. To pomeni strateško vpeljevanje kakovosti s strani univerzitetne administracije na vseh področjih učenja, raziskovanja in razvoja institucij visokega šolstva.

Akademsko preverjanje in pooblašcanje sta bila že vpeljana ali ju vpeljujejo v različnih državah v Evropi in seveda po svetu. Povedati moram, da so med vodilnimi državami v Evropi tudi nekatere manjše, kot na primer Nizozemska in Madžarska. CRE je tudi začela s poskusnim projektom, ki sta ga oblikovala profesorja van Vught in Westerheijden in ki ga je potrdil odbor CRE. Projekt bo trajal dve leti in bo imel pripravljeno obdobje, poskusno obdobje na nekaterih univerzah in zadnjo fazo, v kateri bodo pregledali delo na 10–12 univerzah v obdobju od septembra leta 1994 do septembra leta 1995.

Univerze v Goeteborgu, Oportu in Utrechtu so se že obvezale, da bodo naredile poskusno študijo »pilot case studies« in skupaj z vladami svojih držav finančno podprle program. Proces samovrednotenja bo dopolnjen z nizom zunanjih pregledov in obiskov.

Model CRE je pred kratkim v delavnici v Parizu predstavil profesor Frans van Vught, direktor Centra za študij visokega šolstva na Univerzi Twente in glavni svetovalec za CRE za to področje.

Prvi rezultati tega visokošolskega razvojnega programa bodo posredovani na generalni skupščini CRE v Budimpešti konec avgusta in v začetku septembra leta 1994.

Preden poskusim opisati nekatere pomembne vidike zagotavljanja kakovosti, natančnega pregleda, kontrole ali sodbe o kakovosti in standardih v visokem šolstvu oziroma kakršenkoli že je primeren izraz za te procese, se bom ozrl na dva koncepta, ki sta danes prisotna.

To sta ocena kakovosti (quality assessment) in preverjanje ali kontrola kakovosti (quality audit). Po mnenju nekaterih meja med obema ni dovolj jasno določena. Oceno kakovosti institucij visokega šolstva je začel francoski Centre National d'Evaluation, medtem ko je revizijo kakovosti vpeljala angleška skupina pri njihovem Svetu za kakovost visokega šolstva.

Pod izrazom quality assessment ali ocena kakovosti mislimo predvsem sistemsko preverjanje načinov, kako neka institucija visokega šolstva ali njena članica poskuša doseči svoje cilje, to je, kakšen je študij študentov in kako se pripravljajo za svoje bodoče delo v skupnem procesu učenja in raziskovanja in/ali kako določena institucija priskrbi svoje prostore in opremo za uresničitev tega procesa, to je z organizacijo dobre servisne službe, kot so na primer laboratorijsko delo, oprema, knjižnice, informatika ter vodenje.

Na drugi strani naj bi quality audit ali preverjanje kakovosti pomenil sistematično preverjanje in ocenjevanje, ali aktivnosti za kakovost ustrezajo načrtovanim dogovorom.

V obeh primerih imamo različne cilje: na eni strani kontroliramo tako imenovani »produkt«, to so študentje do diplome, ki naj bi bil rezultat učenja, raziskovanja in servisiranja s strani fakultete, po drugi strani pa ocenjujemo dejavnosti visokošolske institucije, njeno kakovost in način za kontrolo celotnega procesa.

Po mojem mnenju bi moral takšen seminar dati odgovor na nekatere dileme in bo, kot se po navadi dogaja, odprl mnoga nova vprašanja.

Dovolite mi, da začnem z glavno dilemo – kako uskladiti avtonomijo univerze z njenim financiranjem. V skladu z Magno Charta Universitatum evropskih univerz so univerze avtonomne oziroma bi vsaj morale biti. Če pravilno razumemo, to pomeni, da so najprej same odgovorne za kakovost izobraževalnega procesa in da kakovosti ne moremo nalogati od zunaj. Univerza mora zato razvijati rigorozen sistem samovrednotenja, ki bo pokrival vse vidike kakovosti s ciljem, da noben del ne pade pod zahtevano raven. To ne sme biti proces za samozaščito, temveč praksa za izboljšanje sistema.

Seveda mora obstajati tudi javna odgovornost v smislu optimalne porabe sredstev za zagotavljanje najkakovostnejšega učenja in raziskovanja, kar je mogoče zagotoviti le z ostrim izborom učiteljskega osebja. Univerza bi si morala prizadevati za dobre prostore in opremo in ne nazadnje za možnost, da priskrbi študentom primerna stanovanja za bivanje in da jih podpre v kulturnem in športnem udejstvovanju.

Univerza mora pokazati svojo kakovost tistim, ki jo plačujejo, to je vladi, davkoplačevalcem, delavcem, staršem – skratka vsej družbi. Vedeti moramo, da je za univerzo ali njene posamezne članice, potem ko dobijo pooblastilo, to obveznost in priznanje določenih standardov in kakovosti.

Poleg samovrednotenja, ki ni lahka naloga, je tudi zunanje vrednotenje, ki ga ne smemo jemati samo kot nekakšno vdiranje v avtonomijo univerze, saj je njegov namen pomagati pri rednem samovrednotenju, pri odkrivanju nekaterih problemov zunaj univerze in pri prizadevanju za mednarodno združljivost programov in študija.

Na koncu teh dolgotrajnih in delikatnih procesov obstaja še zadnja ocena, to je akreditacija univerze kot celote, ki omogoča univerzi vstop v družino najboljših univerz v Evropi in svetu. Že na samem začetku seminarja moramo ugotoviti, da zaradi različnih kultur in tradicij v Evropi visoko šolstvo v tem prostoru ne more biti enako in homogeno. Preveč je različnih vplivov na izobraževanje, ki izvirajo iz zakonodajnih razlik, financiranja, različnih poslanstev posameznih univerz, nacionalnih interesov, notranjih pravil in podobno.

Če odmislimo našete razlike, pa je nedvomno veliko skupnih točk in interesov, s katerimi se lahko strinjamo, saj bo kredibilnost univerze v prihodnosti vse bolj pomembna.

22. februarja je bila na seji univerzitetnega sveta živahna razprava o delegatskem sistemu na Univerzi v Ljubljani. Šlo je za predlog statutarnega sklepa, po katerem naj bi odpravili tripartitno odločanje. Tako naj bi pomagali premostiti vmesno obdobje do uveljavitve novega visokošolskega zakona. Študentski predstavniki so vztrajali, da bi odločanje večine ogrozilo njihove koristi, a je zalegel argument, da s tripartitnim sistemom odločanja univerza kot

zadnja ohranja relikv preživelega delegatskega sistema. Dosežen je bil kompromis, da bo sicer vedno odločala večina univerzitetnega sveta, a pri študentskih vprašanjih bo morala biti ob glasovanju navzoča tudi večina študentskih predstavnikov.

Univerzitetni svet je pozval članice Univerze v Ljubljani, da do 22. marca predlagajo kandidata za izpraznjeno mesto prorektorja za področje vzgojno-izobraževalnega dela. V roku so članice z

ustreznimi utemeljitvami poslale predloge za dr. Sašo Svetino (Medicinska fakulteta in Fakulteta za elektrotehniko in računalništvo), dr. Dragico Wedam Lukić (Pravna fakulteta), dr. Nika Toša (Fakulteta za družbene vede) in dr. Ivanko Brglez (Veterinarska fakulteta). Univerzitetni svet je pozval rektorja, da opravi razgovore s predlaganimi kandidati in z izborom seznanjeni univerzitetni svet na naslednji seji. Univerzitetni svet je 16. maja imenoval prorektorico za področje vzgojno-izobraževalnega dela dr. Dragico Wedam Lukić.

V času od 20. do 23. aprila sem se udeležil 43. konference evropskih rektorjev (CRE), dan prej pa sem sodeloval kot član stalnega komiteja CRE pri oblikovanju bodočih aktivnosti CRE.

Konferenca je bila namenjena predvsem vprašanju avtonomije univerz in njihove institucionalne dediščine, optimizaciji finančnih virov in učinkovitemu upravljanju ter ohranjanju intelektualne dediščine.

6. maja sem kot rektor Univerze v Ljubljani skupaj z dr. Slavkom Gabrom, ministrom za šolstvo in šport, dr. Radom Bohincem, ministrom za znanost in tehnologijo, ter Dagmarjem Šusterjem, predsednikom Gospodarske zbornice Slovenije, podpisal pismo o nameri za ustanovitev Univerzitetne službe za inovacije v delovnem razmerju visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev. Pismo o nameri vsebuje naslednja področja dela: varovanje vseh vrst intelektualnih dosežkov, trženje patentov in inovacij ter komuniciranje z interesi za raziskovalne storitve ter obveščanje članic o mednarodnih razpisih raziskav in štipendij. Podpisniki bodo zagotovili finančno pomoč, služba pa se bo ustanovila mesec dni po sprejemu zakona o inovacijah v delovnem razmerju.¹⁸

Maja sem bil sopodpisnik (39 podpisov) izjave ob peti obletnici *Majniške deklaracije*, ki je bila izhodišče za družbeno prenovu. V njej je bilo zapisano, kaj se je uresničilo, kaj še ni uresničeno in kako nadaljevati tam, kjer so bili cilji zaustavljeni.

Na povabilo dr. Agnarja Pytte, predsednika (rektorja) Case Western Reserve University v Clevelandu, sem v času od 22. do 25. maja obiskal imenovano univerzo. Pogovarjali smo se o tesnejšem sodelovanju obeh univerz, obiskal sem tudi

Cleveland State University na povabilo predsednice (rektorice) Claire van Ummersen. S to univerzo je imela Univerza v Ljubljani podpisano pogodbo že od leta 1992, vendar je akademsko sodelovanje precej zamrlo. Ameriška stran je zagotovila, da bodo poskusili vzpostaviti bolj aktivno sodelovanje. Na povabilo Slovensko-ameriške fundacije za dediščino (Slovenian American Heritage Foundation) sem se srečal s tamkajšnjo slovensko skupnostjo v mestnem kulturnem centru ter predaval o stanju vzgojno-izobraževalnega sistema na Univerzi v Ljubljani in o splošnem razvoju v Sloveniji. Posamezne fakultete oziroma šole sta obiskala tudi dr. Stane Pejovnik, takratni direktor Nacionalnega inštituta za kemijo, in dr. Marjan Senjur, nekdanji dekan Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani. Okvirno so bili določeni obiski nekaterih ameriških profesorjev pri članicah Univerze v Ljubljani.

7. junija sem se z rektorjem Univerze v Mariboru dr. Ludvikom Toplakom udeležil sprejema pri predsedniku slovenske vlade dr. Janezu Drnovšku, ki sva mu sva izročila predloge, oblikovane 6. junija na podlagi sklepov zadnje rektorske konference. Vsebina slednjih se je glasila:

Glede na spremenjene pravne, lastninske in politične odnose po predhodnem dogovoru na rektorski konferenci ter delovnih razgovorih univerz predlagava:

- da se v 30 dneh pooblasti enega ministra oziroma imenuje podpredsednika vlade, ki bo s polnimi pooblastili predsednika vlade obravnaval vprašanja univerz;
- da Vlada Republike Slovenije v 30 dneh pripravi osnutek zakona o financiranju univerze, upoštevajoč ustavna določila o avtonomiji univerze;
- da se zakonsko določene izhodiščne plače univerzitetnih učiteljev in voljenih funkcionarjev države v razponu izenačijo glede količnikov in glede vrednosti osnovne plače po količniku;
- da Vlada Republike Slovenije v roku 30 dni preuči in predlaga sistemske rešitve glede pravnega statusa, organizacije in financiranja študentskih domov, študentskega servisa, študentskih organizacij, študentskega športa in drugih obštudijskih dejavnosti;

- da se v roku 30 dni uredi pravno vprašanje nasledstva premoženjskih in nepremoženjskih upravičenj nekdanje Univerzitetne konference ZSMS oziroma drugih organizacijskih enot ZSMS, povezanih z univerzo, v odnosu med LDS in študentsko organizacijo;
- da se pravni status univerzitetnih inštitutov preuči in sistemsko rešuje v kontekstu pravnega statusa univerze;
- da naj se zakon o fundacijah pospeši v proceduri, vključno s klavzulo o denacionalizacijskih upravičenjih nekdanjih fundacij, ter se s posebnimi zakoni uredi vprašanje drugih neprofitnih organizacij.

Predsednik vlade Republike Slovenije je 5. oktobra poslal odgovore na zapisane predloge. Med drugim je navedel, da je za koordinacijo sistemsko zadolžen predsednik odbora za javne zavode in da naj se obnovi nekdanja praksa rednih mesečnih sestankov obeh rektorjev in ministrstev za šolstvo in znanost s sodelavci. Vprašanje univerz naj se obravnava v okviru pooblastil omenjenih ministrstev, po potrebi pa tudi na ravni vlade. Razprava ob pripravi besedila odloka o preoblikovanju obeh univerz je pokazala, da je možno in potrebno nekatere bolj podrobne opredelitve urediti v tem aktu, predvsem vprašanja financiranja univerz iz več virov. Drugi pomembni akt, ki bo prispeval k reševanju teh vprašanj, je Nacionalni program visokega šolstva, ki bo stekel po Odloku o preoblikovanju univerz. Z novim zakonom o plačah so bile plače univerzitetnih učiteljev izboljšane. Tudi Ministrstvo za znanost in tehnologijo je dvignilo ceno raziskovalne ure povprečno za približno 19 %, ponovni dvig se predvideva v kratkem. Delovnopravni predpisi dopuščajo učiteljem na univerzah dodatno redno zaposlitev z delom na raziskovalnih projektih, ki jih plačuje država, do tretjine čez polni delovni čas. Izjemoma je omogočena raziskovalna zaposlitev profesorjev še čez mejo 1,33 redne zaposlitve, vendar z izplačilom v obliki avtorskega honorarja. V vladi so soglašali s predlogom, da se pravni status univerzitetnih inštitutov sistemsko rešuje v okviru univerze. Možnosti je več: inštituti so lahko ustanovljeni bodisi kot enote visokošolskih zavodov, kot samostojni zavodi v okviru univerze, lahko jih

ustanovi država na predlog univerze ali pa univerza ob soglasju ustanovitelja ustanovi samostojni inštitut oziroma zavod ali gospodarsko družbo. Pravno podlago za reševanje študentske problematike prinaša Zakon o študentski skupnosti, sprejet na junijemskem zasedanju Državnega zbora. V tem kontekstu naj se uredi tudi vprašanje nastavitvenih zmogljivosti za podiplomske študente. Zakon o skupnosti študentov vsebuje tudi podlago za razrešitev vprašanj nasledstva nekdanje Univerzitetne konference ZSMS. Njeno premoženje bo ugotovila posebna komisija. Predlog zakona o fundacijah je vlada že obravnavala ter ga posredovala Državnemu zboru v obravnavo in sprejem.¹⁹

Od 8. do 10. junija sem se na Dunaju na povabilo udeležil mednarodne konference z naslovom *Univerza in družba: mednarodne perspektive javne politike in institucionalne reforme*.

13. junija sem na univerzi sprejel rektorja Univerze Trstu, dr. Giacoma Borrusa, razgovori pa so potekali o sodelovanju obeh univerz, ki je bilo zadovoljivo. Predstavniki naše in tržaške Filozofske fakultete, ki so se pred tem sestali, so izrazili želje po dopolnilnem izobraževanju vzgojiteljev, učiteljev in profesorjev na slovenskih šolah in programih v Italiji, po nastavitvi univerzitetnega profesorja za slovenski jezik na Filozofski fakulteti tržaške univerze. Dogovorjeno je bilo tudi, da bosta oba dekana poiskala rešitve in konkretne oblike skupnega sodelovanja.²⁰

29. julija sva rektorja Univerz v Ljubljani in Mariboru z ministrom dr. Radom Bohincem slovesno podpisala pogodbo o financiranju raziskovalne dejavnosti na univerzah. Za oba rektorjeva sklada je ministrstvo namenilo 65 milijonov tolarjev, za 25 milijonov več kot v lanskem letu, od tega je prejela Univerza v Ljubljani 40 milijonov tolarjev. Ob tem sva oba rektorja pojasnila, da je bil lanski denar namenjen predvsem podpori pri podiplomskem študiju in nabavi osebne raziskovalne opreme univerzitetnih profesorjev, udeležbi na znanstvenih konferencah, stroškom v zvezi z objavami v tujih znanstvenih revijah in tako dalje.

Od 16. do 18. oktobra sem bil na delovnem obisku na Univerzi v Lódžu, s katero ima Univerza v Ljubljani pogodbo o sodelovanju. Z dekanom

Filozofske fakultete dr. Franetom Jermanom sva obiskala njihovo fakulteto in sklenila dogovor o poglobljenem sodelovanju in vzpostavitvi lektorata za slovenščino v Łódžu.

Na pobudo rektorja je bil na Univerzi v Ljubljani ustanovljen konzorcij, v katerem so direktorji slovenskih podjetij in iz tujine. Namen konzorcija je bil zagotoviti dodatna sredstva za delovanje Univerze v Ljubljani. Člani konzorcija so bili: Miloš Kovačič (Krka, Novo mesto), Ivan Nerad (SKB banka), Marko Voljč (Nova Ljubljanska banka), dr. Jože Duhovnik (Litostroj), Metod Dragonja (Lek), Živko Pregl (Mercator), Srečko Korber (Združenje bank Slovenije), dr. Karl B. Bonutti (častni konzul Republike Slovenije, Cleveland, ZDA), Phyllis Kaminski (Kaminsky Associates, International Consulting, Maryland, ZDA) in dr. Stane Bah (Windsor, Ontario, Kanada).

V času od 23. do 26. novembra sem se v Pisi udeležil evropske konference z delovnim naslovom *Univerza – soočanje z njenimi evropskimi odgovornostmi*. Univerza v Ljubljani je bila na to konferenco posebej povabljen med približno sto drugimi evropskimi univerzami. Ob koncu zasedanja je bila tudi svečanost ob 650-letnici Univerze v Pisi.

30. novembra sem z dr. Slavkom Gabrom, ministrom za šolstvo in šport, podpisal pogodbo o financiranju izgradnje univerzitetne računalniške mreže.

Leta 1994 je Univerza v Ljubljani praznovala 75 let neprekinjenega delovanja in ob tej priložnosti je izšel zbornik s številnimi prispevki o bogati zgodovini in opravljenem delu v letih od 1919 do 1994. V zborniku je opisan zgodovinski del s statističnimi podatki, za zadnjih pet let pa smo predstavili izjemno raziskovalno, razvojno, umetniško in publicistično dejavnost posameznih članic.²¹ Od ustanovitve in prvotnih pet fakultet je število članic naraslo na 14 fakultet, 3 akademije in 6 visokih in višjih šol. Število študentov se je od leta 1991, ko jih je bilo vpisanih 25.789, povečalo na 28.522 v letu 1993. V svojem prispevku sem poudaril, da sta Zakon o visokem šolstvu iz leta 1975 in uvažanje temeljnih organizacij združenega dela z nekritičnim prenosom na univerzo pomenila odpoved skupnim naporom in povezovalni vlogi univerze.

Znanstvenoraziskovalno delo je postalo manj pomembno v primerjavi s pedagoškimi obveznostmi, prišlo pa je tudi do zapiranja univerze navzven. V preteklih petdesetih letih je bilo preveč reorganizacij in od zunaj narekovanih reform. Po osamosvojitvi leta 1991 je prišlo do spremembe družbenega sistema in vrednot, prišlo je do preobrazbe Univerze v Ljubljani s poudarkom na integraciji in njeni povezovalni in usklajevalni vlogi, povečal se je tudi njen mednarodni ugled, na področju mednarodnega sodelovanja je bilo podpisanih več kot 40 pogodb, poleg tega se je univerza vključevala v mednarodne programe.

Od leta 1992 je imela univerza poseben rektorjev sklad in sklad za pokrivanje materialnih stroškov visokošolskih učiteljev za individualno raziskovalno delo. Poudaril sem, da mora univerza navajati študente na sodelovanje, integriranje različnosti in jih vzgajati v ustvarjalne strokovnjake. Vedno več bo interdisciplinarnih povezav. Univerza potrebuje skladen razvoj vseh ved, za kar moramo preseči morebitne prepreke, bodisi v zasebnih odnosih ali zunanjih vplivih.

Slavnostne seje univerzitetnega sveta Univerze v Ljubljani 2. decembra se je udeležil tudi predsednik vlade Republike Slovenije dr. Janez Drnovšek kot slavnostni govornik, ki je med drugim povedal, da je pred petinsedemdesetimi leti ustanovitev slovenske univerze bila mejnik, ko se je univerza uvrstila med najvišje znanstvene in pedagoške ustanove na svetu. Razvoj visokega šolstva je povezan z načrti za prihodnost, širok dostop do visokošolskega študija in njegova kakovost sta strateška pogoja za razvoj slovenske države. Vse večje izobraževalne ambicije in hitri razvoj novih znanstvenih področij postavljajo pred visoko šolstvo tudi zahteve po trdnih standardih kakovosti. Najbolj zanesljivo priznanje teh standardov je vsekakor odmevnost naših profesorjev in znanstvenikov v tujini, pa tudi uspešno vključevanje naših diplomantov v delo povsod po svetu. Brez ustvarjalnega dela na univerzi si ne moremo zamisliti smelih razvojnih načrtov Slovenije. Mnoge temeljne strokovne dileme, ki nam jih zastavlja sedanje obdobje, ne bi bilo mogoče razrešiti brez podpore strokovnjakov z univerze. Enotnosti in

povezanosti raziskovalnega in pedagoškega dela ne zahteva samo notranja logika znanosti, temveč tudi razvojna logika sodobnih družb.²²

Ob 75-letnici Univerze v Ljubljani je bila v Cankarjevem domu 3. decembra slavnostna

akademija, katere se je udeležil tudi predsednik Republike Slovenije Milan Kučan, kulturni program sta pripravili Akademija za glasbo in Akademija za gledališče, radio, film in televizijo s svojimi študenti. V slavnostnem govoru sem povedal tole:

Dovolite mi, da povem nekaj misli in dejstev mimo tega, kar je zbranega in napisanega v zborniku, ki je izšel ob tej priložnosti.

Aristotelove besede, da vsi ljudje po naravi želijo priti do znanja, so po več kot dveh tisočletjih postale pravica, zapisana v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah iz leta 1948. Navajam: »Vsakdo ima pravico do izobrazbe in višje šolanje mora biti na osnovi doseženih uspehov vsem enako dostopno. Izobrazba mora biti usmerjena k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin.« Temu ni kaj dodati.

Univerza se je rodila v Evropi, je del evropske kulture, Univerza v Ljubljani pa tudi del kulture slovenskega naroda. Poslanstvo evropskih univerz je z odpiranjem novih področij in odpravljanjem znanstvenih, kulturnih in geografskih pregrad leta 1987 dopolnila Magna Charta Universitatum, ki jo je podpisalo več kot 500 evropskih univerz.

Začetki visokošolskega študija na Slovenskem segajo v začetek 17. stoletja s študijem, ki je bil za takratne čase običajen. Spričo tega uvrščajo druge akademske ustanove Univerzo v Ljubljani med starejše evropske univerze ne glede na to, da sega njeno neprekinjeno delo le 75 let nazaj. Ustanovitve jezuitskega kolegija v začetku 17. stoletja v Ljubljani, ki je takrat štela le okoli 7.000 meščanov, in v mestih sosednjih pokrajin je verjetno posledica želje po utrjevanju takratne cesarske oblasti.

Tri stoletja so trajali napor in boj za slovensko univerzo s stalnim in popolnim študijem. V tem času so se menjavala obdobja delovanja in prekinitve študija bogoslovja, modroslovja, pravoslovja in medicine, deloma tudi naravoslovja.

Boj za slovensko univerzo je bil istočasno tudi boj za narodno samobitnost s sočasnim prehodom poučevanja v latinščini in nemščini k slovenščini. Leta 1849 je na interpelacijo v državnem zboru avstrijski minister za notranje zadeve in šolstvo (1848–1849) grof Franz Stadion rekel, da »se je ministrstvo prepričalo o koristi, da, o potrebi visoke šole [...] in je izprevidelo, da je Ljubljana za to posebno prikladno mesto«. Seveda se ni nič zgodilo, najverjetneje iz strahu pred naraščajočim širjenjem neodvisne slovenske razumniške misli. Že v tem času in pozneje smo imeli sposobne strokovnjake, številni Slovenci so bili profesorji na tujih univerzah, nekateri celo ugledni rektorji dunajske univerze.

Zahteva po popolni slovenski univerzi je bila z vso ostrino spet postavljena konec leta 1908 z manifestacijo v dvorani hotela Union. Šele konec leta 1918 je bila ustanovljena Vseučiliška komisija in Zakon o ustanovitvi Univerze v Ljubljani je izšel 1. 9. 1919. Univerza je s tem dobila 5 fakultet: teološko, filozofsko, pravoslovno, tehnično in medicinsko, obe slednji še nepopolni.

Prizadevanje za slovensko univerzo je sočasno izražalo veliko zavzetost za ustvarjalnost in kakovost dela. To dokazuje imenovanje prvih 18 univerzitetnih profesorjev, od katerih jih je bilo 13 že prej habilitiranih na uglednih evropskih univerzah. Pri njihovem imenovanju so bili upoštevani izjemno zahtevni kriteriji. To je pomenilo dobro izhodišče za začetek kakovostnega dela in za kasnejši izbor novih profesorjev.

Žalibog je bila v prvem desetletju neprekinjenega dela Univerza v Ljubljani vedno v negotovosti za svoj obstoj. Iz leta 1927 izvira resolucija, ki pravi, da je »ljubljska univerza za Slovence

veličasten simbol osvoboditve, priznanje njihove enakopravnosti ter narodne in kulturne individualnosti«, vendar je bilo potrebno univerzo poimenovati po kralju Aleksandru, da je niso ukinili.

Po letu 1945 so se kmalu pričele reorganizacije, najprej razdružitev na tri dele, leta 1954 pa spet združitev v eno univerzo. Istega leta je bil v takratni zvezni skupščini sprejet prvi povojni zakon o univerzah, kljub številnim pripombam univerz in brez soglasja in podpore s strani profesorjev. Za izvolitve je bila potrebna tudi moralnopolitična ocena. Po drugi svetovni vojni je več deset profesorjev zapustilo ali moralo zapustiti Univerzo v Ljubljani. Z zakonom o ureditvi visokega šolstva v Ljudski republiki Slovenije leta 1949 je bilo odločeno, da se Teološka fakulteta izloči iz sestava univerze in postane samostojna fakulteta. Položaj zunaj univerze in državno priznane fakultete je Teološka fakulteta izgubila junija leta 1952 na temelju dopisa Sveta za prosveto in kulturo pri vladi Ljudske republike Slovenije, njeni profesorji pa so izgubili status javnih uslužbencev.²¹

Na veliko negodovanja in nasprotovanja na univerzi je naletel predlog, da se znanstveno delo prenese na inštitute, na fakultetah naj bi ostalo predvsem pedagoško delo. K sreči se to ni moglo nikoli dosledno izvajati. Sledilo je še več zakonskih sprememb, ustanovljene so bile nove članice univerze. Znižani so bili tudi kriteriji za elekcije in reelekcije, študij je bil skrajšan, končno je bila univerza samo še skupnost članic. Spori med profesorji, oblastjo in drugimi dejavniki zunaj univerze so se večkrat zaostрили.

V samostojni in neodvisni Republiki Sloveniji se je spričo zavesti, da delamo na univerzi predvsem v korist slovenskega naroda, povečala samozavest in izboljšala kakovost pedagoškega in znanstvenoraziskovalnega dela, kar je mogoče razbrati tudi iz poročil članic univerze v zborniku ob 75-letnici.

Univerza je z novim Zakonom o visokem šolstvu spet dobila svojo avtonomijo, spet je postala pomembna njena povezovalna in usklajevalna vloga. V starih časih so bile univerzitetne avtonomije zelo velike, imele so celo sodne pravice.

Tudi v obdobju med obema vojnama je imela univerza veliko avtonomijo, po drugi svetovni vojni se je politika kmalu spotaknila ob njo, češ da s takratno stvarnostjo nima zveze in da je avtonomija značilna za zaostale dežele. Danes ima Univerza v Ljubljani institucionalno avtonomijo z akademsko svobodo izobraževanja in raziskovanja, sama izbira profesorje izključno z vidika njihove profesionalnosti.

Ob tem naj omenim, da 85 visokošolskih institucij, ki so bile ustanovljene do leta 1520 v srednji in zahodni Evropi, še vedno obstaja, od tega je 70 univerz. To jim je zagotovila avtonomija s posledično sposobnostjo prilagajanja situacijam, ne nazadnje obstaja tudi preprost razlog, da zanje ni boljše alternative, čeprav v novejšem času tudi druge institucije opravljajo del njenih dejavnosti.

Univerza – to smo ljudje, ljudje, ki ustvarjajo in delajo za napredek, ljudje, ki živijo za univerzo. Univerzitetni profesorji, pravijo, so tisti razumniki, ki so večinoma drugačnega mnenja. Za nekatere je to lahko moteče, a v žlahtnem primeru je to pozitivna vrednota, je bistvo napredka.

Težko delo prevzema sedaj srednja generacija. Ta daje univerzi nov pomen in odpira nova obzorja, kar pa ne pomeni, da nismo ničesar dolžni tistim, ki so odšli ali odhajajo. Spoštovani profesorji zaslužijo, da njihovo delo ocenimo po njihovih prispevkih vedam in univerzi in jim izkažemo primerno priznanje in zahvalo.

Spoštovani! Bodočnost pripada učeči se družbi – gre za neprekinjeno izobraževanje od otroštva do starosti. Izobraževanje je potreben pogoj za prilagajanje demokratične družbe novim zahtevam, zlasti v smislu inovativnosti in visoke kakovosti. Izobraževanje samo ni zadosten pogoj, ni dovolj imeti veliko znanja, znati ga je treba tudi uporabiti. Izobraževanje mora imeti evropsko dimenzijo,

kar pomeni, da moramo biti primerljivi po kakovosti in uporabiti najboljše izkušnje uglednih univerz po svetu. Ni pomembno, ali bomo imeli v bodoče evroprofesorje in evroštudente, ampak kako učinkovito bo lahko univerza opravljala svoje poslanstvo.

Naj zaključim s staro resnico, da pomeni napredek znanosti stalno popravljanje znanja. Resnica, čeprav relativna in začasna, ni afirmacija, ampak proces iskanja in je vedno tvegan proces z možnostjo zmote. Sicer pa je tudi svoboda tvegana, a smo Slovenci dokazali, da se zanjo splača žrtvovati.

Zato naj bo Univerza v Ljubljani tudi v bodoče skupnost svobodnega duha, naj bo ustvarjalna in naj služi potrebam slovenskega naroda.

Drugi slavnostni govornik, predsednik Republike Slovenije Milan Kučan, je med drugim dejal, da naša prva univerza ni nastala po naključju, ampak smo jo Slovenci dobili po zaslugi boja slovenskih izobražencev, predvsem po zaslugi boja za nacionalni program. Naša najstarejša univerza je v vseh nemirnih časih svojega življenja dajala Sloveniji znanja in etične kriterije za poklicno delo, razpirala odlični svet akademske izobrazbe in svetovljanstva ter zavezala ravnanja tisočih svojih diplomantov v korist slovenskega narodnega občestva, resnice ter spoštovanja človekovega dostojanstva in njegovih pravic. Dotaknil se je tudi zgodovinskega razvoja ob nastajanju Univerze v Ljubljani. Med drugo svetovno so mnogi profesorji in študenti z življenjem plačali upor proti uničevanju Slovencev. V desetletjih po drugi svetovni vojni se je krepila univerzitetna demokracija, pred ideološkimi pritiski pa je večina razumnikov znala ubraniti poštenost in dostojanstvo znanstvenika, kajti univerza je zavezana resnici. Pri presoji petdesetih let potov slovenskega visokošolskega sistema in posebej ljubljanske univerze v drugi Jugoslaviji bo zgodovinska analiza zagotovo upoštevala, da so v okviru univerze v tem času nastale številne nove fakultete in visoke šole, da je univerza skušala slediti duhu in znamenjem časa industrijske in pozneje poindustrijske družbe, da so se možnosti univerzitetnega študija za mlade rodove razširile in demokratizirale. Po letu 1991 se je prvič zgodilo, da stojita druga ob drugi slovenska država in slovenska univerza v neposrednem dialogu, a s skupno odgovornostjo. Upravičeno zdaj veliko pričakujemo od današnje slavljenke – ljubljanske univerze – in drugih ustanov slovenskega

visokega šolstva. Ključno merilo za izobraževalno, raziskovalno in vzgojno delo na univerzi kot javni ustanovi in odlični sestavini civilne družbe naj bo, da bodo iz slovenske univerze v Ljubljani prihajali ljudje, ki bodo znali govoriti resnico in ki jo bodo tudi pripravljali govoriti.²²

Konec decembra sprejeti Odlok o preoblikovanju Univerze v Ljubljani je nekoliko spremenil njeno sestavo, ki je sledeča: 18 fakultet, 3 akademije in 4 visoke strokovne šole. Po tem odloku mora univerza najpozneje v 6 mesecih sprejeti nov statut in najpozneje v 3 mesecih po njegovi uveljavitvi oblikovati nove vodstvene organe. S tem naj bi bil celotni postopek uveljavljanja nove zakonodaje zaključen. Vendar ob tem še ni bil zaključen ustavni spor glede 60. člena Zakona o visokem šolstvu (upokojitve rednih profesorjev) in 56. člena, ki govori o možnosti izvolitve rednih profesorjev po zaostrenih merilih.

1995

Konec preteklega leta sem imenoval komisijo za pripravo novega statuta univerze glede na podlagi novega zakona o visokem šolstvu, statut smo morali sprejeti do konca meseca junija. Komisijo so sestavljali predsednik komisije dr. Janez Kranjc, glavna tajnica Marjeta Vilfan in prorektorica dr. Dragica Wedam Lukić. Pri pripravi statuta je pri členih, ki urejajo znanstvenoraziskovalno delo, sodeloval tudi prorektor akad. dr. Alojz Kralj. Na osnutek so dekani podali svoje pripombe, statutarna komisija pa je popravljeni osnutek statuta predložila univerzitetnemu znanstveno-pedagoškemu svetu v razpravo,

slednji pa je ugotovil, da je osnutek statuta ustrezen za nadaljnje delo. Statut s 338 členi je bil nato z nekaj amandmaji sprejet na seji univerzitetnega sveta.²³ Statut ima poleg podrobnega naštevanja notranje organiziranosti in dejavnosti univerze še nekatere značilnosti, kot na primer, da na univerzi ni dopustno delovanje političnih strank, da uniformirani pripadniki policije ali vojske ne smejo vstopiti v prostore univerze, da univerza objavlja razpise delovnih mest in ne več posamezne članice, da senat univerze voli redne profesorje in ne več fakultete. Pri vseh spremembah je bilo potrebno premagovati določene odpore, ker starega načina mišljenja ni bilo mogoče takoj spremeniti.

Od 13. do 15. januarja sem se kot stalni član komiteja CRE udeležil sestanka stalnega komiteja Evropske rektorske konference v Ženevi. Razprava, na podlagi katere so bili sprejeti zaključki, je med drugim potekala o preverjanju kakovosti, meduniverzitetnih povezavah, forumu univerze–industrija, seminarjih za vodstva univerz, dvoletnih konferencah, priporočilih zadnje generalne skupščine v Budimpešti in drugih aktivnostih CRE v prihodnosti v okviru programov Columbus (sodelovanje z

univerzami v Latinski Ameriki) in Copernicus (meduniverzitetno sodelovanje na področju ekologije) ter skupnih projektov CRE in Komisije za zvezo (sodelovanje zahod-vzhod, akademska mreža).²⁴

Britanski veleposlanik v Republiki Sloveniji g. Gordon MacKenzie Johnston je 23. januarja v zbornični dvorani univerze na posebni slovesnosti izročil Univerzi v Ljubljani in Univerzi v Mariboru kompletno dokumentacijo za predmet jeklenih konstrukcij, ki je rezultat večletnega projekta v sklopu programa COMETT Evropske unije. Izdelavo dokumentacije je omogočil britanski Know How Fund (KHF), ki je na prošnjo slovenskega Ministrstva za znanost in tehnologijo prevzel kritje celotnih stroškov priprave dokumentacije. Slednje bodo uporabljale Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo in Fakulteta za strojništvo Univerze v Ljubljani ter Fakulteta za gradbeništvo in Fakulteta za strojništvo Univerze v Mariboru.

Ob predlogu nove šolske zakonodaje sem 31. januarja s predsednikom SAZU, akad. dr. Francetom Bernikom, in rektorjem Univerze v Mariboru, dr. Ludvikom Toplakom, sopodpisal sledečo izjavo o vzgoji in izobraževanju:

Podpisani z vso zavzetostjo in odgovornostjo opozarjamo, da sta za razvoj slovenskega naroda in države šolski sistem in sistem vzgoje in izobraževanja na vseh stopnjah ena temeljnih ravni narodove prihodnosti in njegovega uveljavljanja v sodobnem demokratičnem in pluralnem svetu.

Šolski sistem in sistem vzgoje in izobraževanja na vseh stopnjah sta zapletena in zelo občutljiva sestava, ki sta že v naši preteklosti bistveno prispevala k temu, da smo se kot narod ohranili na tem civilizacijsko-kulturnem križišču Evrope. Visoka etičnost in temeljito znanje naših ljudi, ki so šli po svetu ali so živeli doma, sta vselej vzbujala občudovanje in spoštovanje.

Zaradi nenehnega napredovanja znanosti in tehnike ter zaradi velikih sprememb v družbenem razvoju in kulturi je vzgojo in izobraževanje nujno treba snovati in oblikovati tako, da sta v skladu z najbolj domišljenimi vsebinami ter oblikami šolanja. Šolski sistem mora omogočati in zagotavljati individualnost. Šolski sistem mora rodovom tudi omogočati in zagotavljati organizacijski pluralizem izobraževalnih poti od predšolskih ustanov do podiplomskega univerzitetnega študija (pluralnost državnega in zasebnega šolstva).

Poudarjamo, da je treba imeti za večje spremembe v šolskem sistemu dovolj časa za strokovni in javni premislek. K sodelovanju je treba pritegniti najširšo javnost, posebej še starše in vzgojitelje, znanstvenike in ustanove, ter tako pripraviti predloge in modele vzgoje in izobraževanja, ki bodo v skladu z razvojnimi tokovi in perspektivami, hkrati pa bodo ohranjali in razvijali dosežke in vrednote evropske in slovenske civilizacije in kulture, ki zgodovinsko izvirajo iz grško-rimske ter judovsko-krščanske kulture in razsvetljenstva.

Za tako pomembni razvojni projekt naroda je potrebno sodelovanje vseh znanstvenih in pedagoških ustanov, odgovornih institucij oblasti, staršev in vzgojiteljev ter drugih družbenih dejavnikov, da bi dosegli vsestransko pretehtano odločitev in največje možno soglasje.

Upravičeno pričakujemo, da bodo ožji interesi posameznikov, skupin in političnih strank dali prednost nacionalnim interesom.

V poročilu rektorja za leto 1994 sem se dotaknil kadrovske problematike, dodiplomskega in podiplomskega študija in njunega financiranja. Iz obširnega poročila povzemam najpomembnejše ugotovitve.²⁵

V letu 1994 je bilo na Univerzi v Ljubljani zaposlenih 1698 učiteljev, 771 sodelavcev, 14 znanstvenih sodelavcev, 633 stažistov, asistentov in mladih raziskovalcev ter 1872 drugih zaposlenih. Dosežen je bil sporazum med Univerzo v Ljubljani, Ministrstvom za zdravstvo in Ministrstvom za šolstvo in šport o zaposlitvi profesorjev in asistentov Medicinske fakultete, ki so istočasno zaposleni tudi v Kliničnem centru v Ljubljani.

V letu 1994 je začela Univerza v Ljubljani prvič objavljati razpise delovnih mest v obliki skupnega razpisa. Pokazalo se je, da so nekatere članice z volilnimi postopki v zaostanku, univerza pa bo vztrajala, da bodo izvedbeni postopki potekali v zakonsko določenih rokih. Pokazalo se je, da je pereče pomanjkanje asistentov, te težave se da deloma odpraviti z mladimi raziskovalci in asistenti stažisti.

Pereče je bilo tudi stanje Računalniškega centra Univerze v Ljubljani (RCU), ki deluje v okviru skupnih služb. Težave izvirajo iz nepopolnega financiranja, zastarele opreme, neustreznega vrednotenja dela, pa tudi sporov v hierarhičnih odnosih. Ministrstvo za šolstvo in šport namreč zahteva, da mora biti v podrobnosti znana in preverljiva uporaba računalniškega časa vseh uporabnikov. To je tudi stališče univerze, razmere naj bi se uredile v letu 1995. Pomemben dosežek pa je bila postavitev univerzitetne komunikacijske mreže METULJ.

Članice univerze so ugotovile, da sedanji sistem financiranja ne zagotavlja normalnega izvajanja pedagoškega procesa, kar velja predvsem za umetniške akademije, saj je vir njihovih prihodkov izključno Ministrstvo za šolstvo in šport. Univerza

se je v preteklosti že zavzemala – to je sedaj ponovila Biotehniška fakulteta – za nemoteno financiranje univerze in članic preko univerzitetnega sklada, v katerega naj bi se stekal denar iz proračuna. Razdrobljeno pristojnost ministrstev naj bi presegli tako, da bi financiranje univerze prevzelo eno samo ministrstvo. Sedaj priteka denar na univerzo od sedmih ministrstev. Pereče je financiranje diplomskih del in nabava tuje periodike. Nerešeno je tudi vprašanje podiplomskega študija, pri katerem naj bi sodelovali tudi gostujoči profesorji. Iz proračunskega denarja pride na Univerzi v Ljubljani na enega študenta približno 3.000 ameriških dolarjev, za primerjavo v Švici in na Danskem 10.000, v Angliji 8.000, v Nemčiji pa 5.000 ameriških dolarjev. Še ena primerjava: leta 1993 je Univerza v Ljubljani iz državnega proračuna dobila približno 12,8 milijarde tolarjev, denarna nadomestila za brezposelne so v istem letu znašala 16,8 milijarde tolarjev.

Izjemno slaba je opremljenost posameznih raziskovalnih skupin na univerzi, večina opreme je tudi zastarela. Ministrstvo za šolstvo in šport namenja za amortizacijo opreme večinoma manj kot 10 % potrebnega denarja.

Posebno težavo predstavlja obnova stavb in prostorska stiska zaradi stalnega naraščanja števila študentov. Zaradi pomanjkanja ustreznih predavalnic potekajo nekatera predavanja v kinodvoranah ali v dvoranah občinskih skupščin. Tudi higienske in varnostne razmere so marsikje nemogoče, na kar opozarja sanitarna inšpekcija. Nerešeni so dograditev Biološkega središča in številni drugi prostorski problemi. Po normativih Unesca bi Univerza v Ljubljani že leta 1992 potrebovala dodatnih 60.000 m² prostorov za študente in profesorje.

Univerza v Ljubljani je bila prva »vzhodno-evropska« univerza, ki je postala članica Utrechtske mreže univerz, skupaj 23 evropskih univerz.

Aktivnosti mreže pokrivajo širok spekter internacionalizacije visokega šolstva na področjih študentske mobilnosti, izmenjave akademskega osebja, internacionalizacije študijskih programov, izdelave skupnih programov, skupnih doktorskih programov in poletnih šol.²⁶

Na tiskovni konferenci 5. julija sem skupaj z glavnim urednikom dr. Antonom Ramovšem predstavil četrto knjigo biografij in bibliografij univerzitetnih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev Univerze v Ljubljani za obdobje od leta 1977 do vključno 1986. V dveh knjigah je zajetih v prvi 32.000 bibliografskih enot, v drugi pa približno 31.000 bibliografskih enot.

Jeseni so potekale priprave in volitve novega rektorja Univerze v Ljubljani. Kandidati, ki so jih predlagale posamezne članice, so se s svojimi programi predstavili javnosti 15. septembra, in sicer: dr. Dušan Keber z Medicinske fakultete, akad. dr. Alojz Kralj s Fakultete za elektrotehniko in računalništvo, dr. Alenka Šelih s Pravne fakultete in dr. Niko Toš s Fakultete za družbene vede. Senat Univerze v Ljubljani je na svoji seji 25. septembra izvolil novega rektorja, ki je postal akad. dr. Alojz Kralj.

Novoizvoljenemu rektorju sem 9. oktobra ob navzočnosti številnih častnih gostov predal rektorske časti in dolžnosti z naslednjimi besedami:

Svečani prevzem rektorskih časti na Univerzi v Ljubljani je priložnost za izmenjavo misli in pogledov rektorja, ki odhaja, in rektorja, ki prevzema mesto prvega med enakimi na univerzi. Želel bi spregovoriti o nekaterih vprašanjih, za katera menim, da so najbolj izpostavljena ob začetku uveljavljanja delovanja univerze v novih sistemskih okvirih.

Kot prvi izvoljeni rektor Univerze v Ljubljani v samostojni Republiki Sloveniji sem sodeloval pri pripravi in kasnejšem udejanjanju vrste sistemskih sprememb. Novi zakon o visokem šolstvu je odpravil načelo, da je univerza samo skupnost neodvisnih članic. Ta, do nedavnega slaba povezanost z univerzo je imela vrsto šibkih strani, predvsem pa sta manjkali tista učinkovitost in integriteta univerze, ki jo pozna razviti svet. Z Odlokom o preoblikovanju Univerze v Ljubljani je nastalo iz bivše FNT in FAGG šest novih fakultet. Visoka šola za notranje zadeve je prešla pod Ministrstvo za notranje zadeve, Višja tehniška varnostna šola se je vključila v Fakulteto za kemijo in kemijsko tehnologijo, ponovno je bila vključena Teološka fakulteta. Univerza v Ljubljani šteje sedaj 25 članic.

Sprejeli smo nov statut, po uveljavitvi zakona o razmerjih plač smo sprejeli pravilnik o napredovanju na delovnem mestu, za vse pedagoške delavce so bile izdane nove pogodbe o delovnem razmerju in pogodbe o plačah. Pregledali in potrdili smo tudi vse učne načrte, kar je poleg prej omenjenega osnova za pripravo nacionalnega programa.

Univerza in njene članice so z novim zakonom o visokem šolstvu dobile večjo avtonomijo, vendar ta še ni tako velika, kot bi si jo želeli in kot jo nekateri pričakujejo. Omenil bi, da pri nastajanju zakonskih in drugih aktov Univerza v Ljubljani ni stala ob strani, ampak se je aktivno vključevala v razprave, dajala dopolnilne in spreminjevalne predloge, vendar mnogi njeni predlogi in amandmaji niso bili upoštevani. Glede nekaterih členov zakona o visokem šolstvu je bil celo sprožen postopek za oceno ustavnosti na ustavnem sodišču. Zaenkrat smo dočakali le eno odločitev ustavnega sodišča, tisto, ki zadeva starostno dobo za upokožitev. Tudi pri pripravi statuta univerze niso bile upoštevane nekatere, sicer legitimne zahteve članic, ker so v nasprotju z veljavnimi zakonskimi določili. Tudi v tem primeru je šla pobuda članice na ustavno sodišče.

Ob vsem navedenem bo potrebno še marsikaj postoriti pri postopni in preudarni notranji integraciji. Univerza je lahko močan subjekt v družbi, če je integrirana in kot taka sposobna določiti in uveljavljati svojo strategijo, če je pobudnik, ne pa pasivni opazovalec. Univerze po svetu imajo določene težave in Univerza v Ljubljani seveda ni izjema. Pesimisti označujejo tako stanje kot krizo

univerz, vendar so nekatera pereča vprašanja stalno prisotna, tako da gre pri vsem tem bolj za izzive in prilagajanje univerze sodobni družbi. Predvsem so v ospredju vprašanja financiranja, ki jih zaradi hitro naraščajočih potreb marsikatera država ne more več dohitevati, tu so še identitetna vprašanja – množična univerza proti elitni univerzi –, potem vsebinska vprašanja, ki posegajo v razmerje splošnih in specialnih znanj, ter končno razkorak med ponudbo akademsko izobraženih ljudi in povpraševanjem po njih.

Od Univerze v Ljubljani ni mogoče pričakovati visoke kakovosti, primerljive z mednarodnimi standardi, če ne bo dovolj podprto, od kogar koli, njeno delovanje, če ne bo sodobne raziskovalne opreme in zadovoljive stimulacije zaposlenih na univerzi.

Univerza v Ljubljani in njene članice so sedaj na veliki preizkušnji, ki bo pokazala, ali so sposobne – kar bi seveda morale biti – uveljavljati dano avtonomijo na vseh ravneh. Gre predvsem za to, da bodo morala pri toliki raznolikosti ved in hotenj veljati načela enakosti, ne glede na zgodovinsko pogojeni razvoj univerze in s tem nastalo »asimetrijo«¹ glede na določene skupine ved, ne glede na številčno zastopanost v senatu ali v posameznih komisijah. Odločanje naj bo v okviru dialoga in sporazumevanja, na ravni akademskih odnosov, brez preglasovanja. Sodim, da oblastniško vedenje na katerikoli ravni ne sodi na univerzo. Ta je najštevilčnejša skupnost razumnikov, za katere vemo, da se od nekdanj soočajo z različnimi pogledi. V stari Grčiji so izmenjevali različne poglede peripatetiki, pozneje sta obstajala disput in diskurz, danes pričakujemo dialog, ki bi moral biti na univerzi ne samo dialog pametnih, ampak tudi modrih.

To omenjam tudi zato, ker univerza še ni začela uveljavljati posloводства po novem, a so se že oglasili posamezniki, ki trdijo, da univerza kot pravna oseba sploh ne bo mogla poslovati. Verjetno to ni po godu tistim, ki ne želijo integrirane univerze, četudi Zakon o visokem šolstvu popolnoma razmejuje tisti del dohodkov, s katerim članice popolnoma samostojno razpolagajo. Tisti, ki jim ni všeč večja razvidnost in nadzor delovanja univerze, razlagajo, kako je univerza centralizirana, da ima rektor preveč moči in podobno. Brez dvoma mora imeti rektor dober pregled nad delovanjem univerze, ker je za to odgovoren.

Sodim, da smo se v preteklem obdobju premalo posvečali odnosom študent-profesor in študent-članica univerze. Res je, da so bila v ospredju številna druga, predvsem sistemska vprašanja. Nenehno so seveda odprta vprašanja posodabljanja študijskih programov, odpiranje možnosti prehodov na druge programe in izbire predmetov iz drugih študijskih programov. Ko se je letos prvič izvajal skupni vpis obeh slovenskih univerz v prvi letnik, je bilo precej pripomb in pritožb. Navkljub vsemu smo na rektorski konferenci obeh univerz lahko ugotovili, da je bil ta prvič tako vodeni vpis dokaj uspešen, vse pomanjkljivosti pa naj bi odpravili prihodnje leto. Čeprav je bila matura prvi korak k poenostavljanju vpisnih pogojev, ki so bili zelo različni, bi kazalo v bodoče razmisliti, kaj storiti, da ne bi mladim in ukaželnim zapirali vrat do zelenega znanja.

Ne nazadnje moram omeniti, da ima Univerza v Ljubljani dokaj ugledno mesto v družbi univerz z dolgo tradicijo. To se kaže pri vključevanju v mednarodne raziskovalne programe, pri dodeljevanju štipendij, pri uspešnem izvajanju dvostranskih pogodb, pri izmenjavi profesorjev in študentov. Z velikim zadovoljstvom lahko sporočim, da sem v času svojega mandata promoviral 650 doktorjev znanosti, kar kaže na ogromen umski potencial, za katerega iskreno upam, da mu ne bo treba dolgo čakati na zaposlitev ali jo iskati v tujini. Globoko sem prepričan, da take ljudi potrebujemo, če nočemo, da bi Slovenija zaostajala v razvoju.

Inavguracija novega rektorja je razumljivo spremljana z najboljšimi željami za bodočnost univerze. Beseda inavguracija je povezana z avgurji, ki so včasih, v starem Rimu, napovedovali srečo

bodočnost. Novoizvoljenemu rektorju in univerzi danes napoveduje usodo več avgurjev. Prvi je nedvomno rektor, ki želi članicam in posameznikom vse najboljše, je pa glede števila sestercev odvisen od višjih avgurjev in nadavgurjev, ki so na ministrstvih in v parlamentu. Želim, da bi bili slednji do univerze bolj širokogrudni, ne glede na to pa gre zahvala obema ministroma dr. Slavku Gabru in dr. Radu Bohincu za naklonjenost univerzi v mejah njunih možnosti.

Končno naj omenim, da smo z Univerzo v Mariboru uspešno usklajevali številne poglede in skupne nastope, za kar gre zasluga prejšnjemu rektorju dr. Alojzu Križmanu in sedanjemu rektorju dr. Ludviku Toplaku.

Posebej se želim zahvaliti vsem, s katerimi sem v preteklem obdobju sodeloval ali pa so mi pomagali pri opravljanju funkcije. V prvi vrsti so to prorektorji, katerim gre iskrena hvala za požrtvovalno opravljeno delo, potem so tu dekanje in dekani, člani komisij in skupne službe na rektoratu na čelu z glavno tajnico gospo Marjeto Vilfan. Ne nazadnje naj ponovim staro misel, da univerza ne more biti boljša, kot so njene članice in profesorji. Zato gre zahvala vsem, ki so s svojim delom in objavami doma in v tujini prispevali k ugledu Univerze v Ljubljani. Enako velja tudi za študente in njihove predstavnike, ki so prispevali svoj delež pri urejanju odnosov na univerzi.

Spoštovani gospod rektor, profesor dr. Alojz Kralj!

Ko Ti izročam rektorske insignije Univerze v Ljubljani in s tem prenašam nate častne in z njimi povezane pomembne delovne naloge in odgovornosti, želim posebej poudariti, da rektorska veriga simbolizira tradicijo univerze, njeno povezanost in vraščenost v slovensko družbo kot eno temeljnih sestavin njenega družbenega razvoja, krepitev nacionalne zavesti in samostojnosti slovenskega naroda.

Zato Te prosim, da ob prevzemu rektorske verige obljubiš, da jo boš nosil v znamenju prizadevanj za ugled Univerze v Ljubljani, za napredek znanosti in kulture slovenskega naroda ter za utrjevanje samobitnosti slovenskega naroda. Istočasno naj Ti bo v oporo pri premagovanju težav, ko boš opravljal naloge rektorja. Naj te spominja, da je bila pot, ki je pred Teboj, utrjena z napori in veseljem, z razočaranji in uspehi Tvojih številnih predhodnikov.

V zahvalnih besedah se je novi rektor dotaknil nekaterih perečih vprašanj o poslanstvu in spreminjanju univerze.²⁷ Širša družbena skupnost, nadstrankarstvo, mednarodna odličnost znanstveno-pedagoškega delovanja in razvoj znanosti ter umetnosti naj bi predstavljali skupaj s konkurenčnostjo in najširšo univerzalnostjo osnovna vodila delovanja, univerzo naj bi odlikovala odprtost in sodelovanje z najboljšimi univerzami.

In še ...

Poleg vsega naštetega ni manjkalo tudi drugih, številnih dogodkov in obiskov na univerzi. Veliko je bilo, ne samo vljudnostnih, obiskov veleposlanikov različnih držav, predstavnikov različnih združenj in ustanov ter študentske organizacije. Univerza v

Ljubljani je podpisala številne pogodbe o sodelovanju s tujimi univerzami, pri čemer je pomembno to, da so prišle pobude z njihove strani, kar lahko razumemo kot določeno zaupanje v ustrezno kakovost delovanja slovenske univerze.

Prvenstvena cilja univerze v samostojni Sloveniji sta bili njena revitalizacija in približevanje delovanja sodobnim evropskim univerzam. Avtonomija univerze pa je kreativna nepokorščina.

Fakultete morajo imeti tisto avtonomijo, brez katere ni mogoče izvajati ustreznega pedagoškega in raziskovalnega procesa. Zato je za izboljšanje razmer nemajhna odgovornost tudi pri posameznikih, profesorjih. Visokošolske ustanove so namreč polne solistov, ker so profesorji profesionalci, specialisti in izvedenci na področju znanja in izkušenj. Stalnica razgovorov, pritožb, pojasnjevanja in težav na

univerzi so bila vprašanja finančne narave in kdo bo s »svojimi« financami upravljal, razdeljeval, nagrajeval in tako dalje pred sprejetjem in ob sprejetju novega Zakona o visokem šolstvu, o katerem so trajale priprave in razprave več kot tri leta. Univerza je namreč z zakonom leta 1975 izgubila povezovalno vlogo, poskušali so čim bolj izničiti univerzitetno tradicijo. Finančno vprašanje se je pojavilo tudi v zvezi s Knafljevo ustanovo na Dunaju, o obnovi stavbe in o kuratorju. Vsak teden se je sestajal kolegij rektorja, to je vsi prorektorji, glavna tajnica, pomočniki glavne tajnice in po potrebi še drugi. Občasno sem sklical kolegij dekanov posameznih članic, katerega namen je bil le posvetovalni in z namenom, da smo slišali njihova mnenja o določenih problemih, s tem pa smo obšli daljše polemične razprave na sejah senata univerze. Prišlo je tudi do neformalne pobude – ki pa je ostala samo v razgovorih z nekaterimi akterji, da bi se Univerza v Ljubljani razdelila, nastala naj bi nova Tehnična univerza z naravoslovnimi in tehničnimi programi.

Vsako leto so v začetku meseca decembra v tednu univerze po tradiciji potekale slavnostne seje s podelitvijo nazivov častni doktor in zaslužni profesor, izročitvijo svečanih listin ali razglasitvijo novih rednih profesorjev.

Mnoga pereča vprašanja smo usklajevali na sejah Sveta za visoko šolstvo, katerega je ustanovila Vlada Republike Slovenije leta 1993 in v katerega sem bil imenovan po položaju.

Na mojo pobudo je leta 1992 pričel delovati Univerzitetni forum, na katerem so se vrstila številna predavanja domačih in tujih znanstvenikov in strokovnjakov o različnih vidikih aktualnih vprašanj, v bistvu je šlo za obnovo delovanja svobodne katedre.

Vsako leto je Univerza v Ljubljani podeljevala Prešernove nagrade za najboljše študente, ki so jih predlagale posamezne članice. Univerza je tudi podeljevala štipendije iz sklada dr. Franca Munde.

Slovenski znanstveniki, delujoči na tujih univerzah, večinoma v ZDA, so poslali dopis, naslovljen na rektorja in predsednike univerzitetnega sveta obeh slovenskih univerz, ministroma za znanost in tehnologijo ter za šolstvo in šport, v vednost pa vsem dekanom fakultet, SAZU, študentskima organizacijama obeh univerz, Državnemu zboru in Državnemu svetu RS, Svetu za znanost in tehnologijo RS, Gospodarski zbornici Slovenije in sredstvom javnega obveščanja. 65 podpisnikov je v dopisu navedlo sledeče:

Gospodarska prodornost države in blagostanje njenih državljanov sta nesporno odvisna od kakovosti izobrazbe, ki je državljanom na voljo. Za narod, ki je tako maloštevilen, kot smo Slovenci, in hkrati brez večjih surovinskih bogastev, je ustrezna vključitev v mednarodne gospodarske, znanstvene, raziskovalne in izobraževalne tokove ne samo pot do gospodarske uspešnosti, ampak vprašanje samega preživetja. Zaprtost, po drugi strani, pomeni, da bo Slovenija postala dežela zastarele tehnologije in vir cenene delovne sile. Mesto univerz je pri tem očitno ključnega pomena.

To pismo je nastalo kot posledica našega globokega prepričanja, da Slovenija potrebuje odprt visokošolski sistem, ki bo do konca izkoristil zmožnosti slovenske družbe v izobraževalnem, znanstvenem in umetniškem delu ter s tem dal potrebno podlago za njeno uspešnost. V pismu predlagamo nekaj sprememb, za katere verjamemo, da so pomembne pri uspešnejšem odpiranju in uveljavljanju slovenskih univerz v svetu.

Svetovni razvoj podira pred seboj vse ovire in svet zato postaja vedno manjši in vedno bolj povezan. Ta povezanost omogoča ne samo pretok idej in misli, ampak tudi ljudi. Pretok znanstvenikov, umetnikov in predavateljev med visokošolskimi in znanstvenimi ustanovami je tako bolj pravilo kot izjema. Edini merili, ki se pri tem upoštevata, sta kakovost posameznika, ki želi preiti iz ene ustanove v drugo, in zmožnost same ustanove, da lahko sprejme posameznika.

Pri tem žal opažamo, da slovenski univerzi ne sledita svetovnim težnjam in z uradniškimi pravili onemogočata takšen pretok. Pravila, o katerih pišemo, so vsebovana v tristopenjskem sistemu ocenjevanja posameznikov ob sprejemu. Le-ta obsega najprej nostrifikacijo v tujini pridobljenih nazivov, ki ji sledi habilitacija in na koncu še postopek za sprejem na delovno mesto na ustanovi. Čeprav je bil takšen postopek sestavljen z najboljšim namenom ohraniti kakovost univerz in dela na njih, se izkaže, da je dolgotrajen in drag za univerzi ter tako tudi za družbo. Pri tem je najhuje, da sta univerzi v pomanjkanju sredstev očitno prisiljeni stroške postopka prenesti na kandidate, kar vsakogar še dodatno odbije. Za nameček pa takšen postopek postavlja ljudi, ki so si pridobili izobrazbo in znanje v svetu, v podrejen položaj v primerjavi s tistimi, ki so se izobraževali doma.

Če podrobneje pogledamo, se trenutni tristopenjski postopek prične pri nostrifikaciji, kjer naj bi univerza ugotovila kakovost pridobljene izobrazbe kandidata. To oceno poda na podlagi dokumentov, ki jih predloži posameznik. Dokumenti sestoje iz same diplome in morebitnega podiplomskega (magistrskega, doktorskega) dela, opravljenega v tujini. Na drugi stopnji postopka – habilitaciji – naj bi ista ali druga komisija pregledala znanstveno ali umetniško delo posameznika ter se na podlagi tega odločila, ali bo posamezniku dodelila univerzitetni naziv. V tretjem delu postopka pa mora tretja komisija (ali morda celo ista kot v prvih dveh delih) še enkrat pregledati strokovno delo posameznika ter se odločiti, ali je primeren za delovno mesto na univerzi.

V tem pismu predlagamo preprostejši, učinkovitejši in hitrejši postopek, ki bi dvignil ugled in kakovost slovenskih univerz. Tako predlagamo:

- da se nostrifikacija, kot formalni postopek, povsem odpravi (lahko se jo ohrani in opravlja samo na zahtevo posameznika ali kakšne tretje stranke);
- da se za vsa univerzitetna učiteljska in raziskovalna delovna mesta uvede sistem javnih razpisov, kot je običaj drugod po svetu;
- da razpis omogoča izbiro strokovno najbolj ustreznega kandidata in enakopravno obravnavo vseh kandidatov, ne glede na to, ali so nekateri med njimi že zaposleni na univerzi na kakšnem drugem delovnem mestu.

Če univerzi še vedno želita opraviti predhodno nostrifikacijo in habilitacijo prijavljenega posameznika, naj to storita hkrati s samo ocenitvijo njegove ustreznosti za delovno mesto, saj bo komisija že takó morala enkrat pregledati vlogo. S tem bi se postopek zelo pocenil in skrajšal, saj bi se obenem opravili vsi trije dosedanja postopki. Predlagamo, da se na podoben način obravnava tudi postopek habilitacije.

Menimo, da ta predlog vodi k celi vrsti ciljev. Strateški cilj je lažji, hitrejši in predvsem učinkovitejši pretok posameznikov med ustanovami doma in na tujem. S tem se pospeši bogatenje znanja v slovenskem prostoru. Sama količina znanja ima neposreden vpliv na kakovost in učinkovitost gospodarstva in tako na splošno blagostanje družbe in posameznikov v njej. Po drugi strani poenostavljeni postopek zmanjšuje stroške delovanja posameznih univerz, kar ni zanemarljiv podatek. Ne nazadnje pa takšen postopek približuje slovenski univerzi univerzam širom po svetu ter tako krepi njun položaj.

Zanimivo bi bilo vedeti, koliko od omenjenih podpisnikov se je pozneje zaposlilo v Sloveniji na univerzah ali inštitutih.

V razvitih državah veljajo za kakovostne tiste univerze, ki omogočajo, da se študenti po

končani diplomi najbolje zaposlijo ali uspešno vključijo v podiplomske študije, in dalje, tiste univerze, kjer je veliko število dobro opremljenih programov, laboratorijev in kognitivne tehnologije, kjer se enako časa namenja poučevanju kot

raziskavam, kjer je veliko individualnega dela s študenti.

Danes je internacionalizacija univerze vedno pomembnejša in zahtevnejša. Za to obstajajo vsaj trije vzroki: a) prenos znanja, razvoj znanstvene misli s prilivom tujega znanja in izkušenj, b) aktivni prispevek k profilu in marketingu univerze ter spodbujanje bodočega razvoja in rasti v Sloveniji, c) izboljšanje kakovosti pedagoškega in raziskovalnega dela.

Vlada, ministri, rektorji se menjajo, univerza ostaja in mora učinkovito nadaljevati svoje poslanstvo.

Ljubljana, april 2014

Viri

1. Vestnik. Univerza v Ljubljani, 22, št. 1-2, (1992).
2. Tribuna, št. 11 (1991).
3. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 20, št. 6 (1990/91).
4. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 20, št. 7-9 (1990/91).
5. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 23, št. 6-8 (1991/2).
6. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 23, št. 9-10 (1992).
7. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 23, št. 11-12 (1992).
8. Tretji dan, oktober 1992.
9. Vestnik. Univerza v Ljubljani, 23, št. 13 (1992).
10. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 24, št. 1 (1993).
11. Miha Tišler: Prva leta visokošolskih ustanov v samostojni Sloveniji. Premislimo Slovenijo dveh desetletij. Državni svet, 2011.
12. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 24, št. 8/9 (1993).
13. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 24, št. 4 (1993).
14. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 24, št. 6-7 (1993).
15. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 24, št. 10 (1993).
16. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 24, št. 11 (1993).
17. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 25, št. 2-3 (1994).
18. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 25, št. 5 (1994).
19. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 25, št. 8-9 (1994).
20. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 25, št. 5-6 (1994).
21. 75 let Univerze v Ljubljani. 75 let neprekinjenega delovanja Univerze v Ljubljani 1919–1994. Univerza v Ljubljani, 1994.
22. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 25, št. 11 (1994).
23. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 26, št. 6 (1995).
24. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 26, št. 1-2 (1995).
25. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 26, št. 3 (1995).
26. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 26, št. 4-5 (1995).
27. Vestnik, Univerza v Ljubljani, 26, št. 8-9 (1995).

AKAD. PROF. DR. MIHA TIŠLER

(portret: Zmago Jeraj)

akad. prof. dr. Alojz Kralj

39. rektor v letih 1995–1997

Prof. dr. Alojz Kralj, rojen 12. marca 1937 v Novem Sadu, je maturiral na II. državni gimnaziji v Mariboru in diplomiral leta 1961 na Fakulteti za elektrotehniko. Po diplomi se je strokovno izpopolnjeval v tujini, po vrnitvi pa postal redni asistent za predmet elektromedicinske naprave na Fakulteti za elektrotehniko. Po opravljenem magisteriju in doktoratu je postal docent, leta 1978 pa redni profesor na Fakulteti za elektrotehniko za predmete Elektronski merilni sistemi, Biomedicinska tehnika in Elektronski sestavni deli. Kot predavatelj je gostoval na vrsti tujih univerz, zlasti v Ameriki. Zavzemal se je za uvajanje robotike na Univerzo v Ljubljani in v industrijo in aktivno sodeloval na mednarodnih znanstvenih simpozijih. V letih 1977–1979 je kot prodekan Fakultete za elektrotehniko skrbel za raziskovalno delo na fakulteti, med letoma 1993 in 1995 je bil prorektor, nato pa je kot rektor Univerze v Ljubljani med letoma 1996 in 1997 predsedoval Rektorški konferenci univerz Alpe-Adria ter bil v skupini ekspertov za institucionalno evalvacijo (IEP) pri EUA – Združenju evropskih univerz. Dr. Alojz Kralj je bil izvoljen po postopku, ki ga je določal novi Statut Univerze v Ljubljani (1995), po katerem je rektorja volil senat univerze, pri tem je bil izvoljen kandidat, ki je dobil večino glasov vseh članov senata. Rektor je bil izvoljen za dve leti.

Poglavitna naloga rektorja Kralja je bila prenesti določila v prejšnjem obdobju sprejetih aktov

– Zakona o visokem šolstvu, Odloka o preoblikovanju UL in Statuta UL – v življenje Univerze. Bistveno novost v organiziranju univerze je prinesla predpisana pravna subjektiviteta, ki jo je poslej imela le univerza in je naletela na nasprotovanje članic, kar je vodilo do nove registracije univerze in nezadovoljstva v zvezi z uvajanjem novega načina poslovanja. Univerza je v letu 1996 opredelila svoje poslanstvo in z njim sebe, svojo pripadnost in odgovornost. Ob uvajanju teh sprememb je univerza sprejela ekspertno komisijo Sveta Evrope. Pridobila si je tudi mnenje združenja Evropskih univerz (CRE). Prvič v svoji zgodovini je ljubljanska univerza izvedla mednarodno uveljavljeno zunanjo evalvacijo študijskih programov naravoslovja in tehnike za akreditacijo FEANI. Na mednarodnem področju je rektor podpisal devet dogovorov o sodelovanju s tujimi univerzami. Leta 1996 je bil dr. Alojz Kralj izvoljen za predsednika rektorske konference in mednarodnega sosveta združenja univerz Alpe-Adria.

Za raziskovalne dosežke v znanosti je leta 2005 prejel priznanje Ambasador znanosti Republike Slovenije, Univerza v Ljubljani pa mu je leta 1998 podelila naslov zaslužni profesor.

VZPOSTAVLJANJE NOVE PODOBE UNIVERZE V LJUBLJANI

Zapis izbranih spominov

Čas pred prevzemom rektorskih zadolžitev

Uvodoma podajam nekaj podatkov in pogledov, ki naj bodo v oporo pri razumevanju tedanjega časa in razmer, v katerih sem prevzel na Univerzi v Ljubljani težko, zahtevno in pomembno zadolžitev.

Univerze v Ljubljani kot pedagog in vnet raziskovalec nisem poznal v podrobnosti. Moje zanimanje je bilo osredotočeno na raziskave in tekmovanje za mednarodne projekte. Po izvolitvi za prorektorja za znanstvenoraziskovalno delo (1993) in kot predsednik uredniškega odbora za publikacijo ob 75-letnici Univerze v Ljubljani sem imel dolžnost in odlično priložnost v dobrem in manj dobrem spoznati delovanje in napredek univerze v letih od 1989 do 1994. Moje delovanje v vlogi rektorja bo lažje razumeti ob kratkem prikazu dogajanj pred izvolitvijo za prorektorja.

Pogledi na svet, univerze in raziskovalno delovanje so se mi v temeljih spremenili, ko sem leta 1968 kot raziskovalec prvič odpotoval za tri mesece v ZDA. Imel sem priložnost obiskati več univerz, tudi nekajkrat večjih od naše, in spoznati delo ter tekmovalnost raziskovalnih skupin na interdisciplinarnem področju biomedicinske tehnike. Ob uspešnem ponovnem kandidiranju za znatna raziskovalna sredstva v ZDA (1970–1975) smo z dosežki raziskav v naslednjih letih kmalu mednarodno izstopali. Leta 1972 sem kandidiral za Fullbright-Haysovo štipendijo in že oktobra leta 1973 začel raziskovati in predavati na magistrskem študiju na University of Southern California (USC) v Los Angelesu v ZDA. Še prej sem moral počakati na izvolitev v naziv po njihovih merilih, nato pa so me seznanili z dolžnostmi in pravili delovanja univerze. Najbolj me je presenetil pristop za zagotavljanje kakovosti. Študentje so imeli pravico v sedmih tednih odpovedati vpisani predmet ali

prenesti kreditne točke po pravilih za vračilo plačila. Na razgovoru pri dekanu fakultete in predstojniku oddelka so me tudi opozorili, da bom dobil plačo, če bo po sedmih tednih ostalo vsaj 15 študentov. V nasprotnem se mi bodo zahvalili in sodelovanja bo konec. Opisano in druge pogoje sem moral sprejeti, podpisati in to je bila vstopnica za službovanje na prestižni USC.

Na moje poglede in delovanje univerze je vplivalo tudi vabilo, da predavam na 14-dnevnem Natovem seminarju (NATO-Advanced Study Institute, Spinal Cord Injury Medical Engineering, Aylesbury, Anglija) maja leta 1981. Tu mi je prof. dr. Daniel Graupe predlagal, da bi predaval in raziskovalno sodeloval na Illinois Institute of Technology (IIT) v Chicagu (Illinois, ZDA). Tako sem od jeseni leta 1981 do julija leta 1982 kot gostujoči profesor predaval na magistrskem študiju, raziskoval, bil mentor študentom in spoznal delovanje univerze IIT. Na univerzi me je presenečalo več stvari, na primer računalniško podprti vpis, univerzitetna TV-družba in kanali, ki so pretežno oddajali predavanja dodiplomskega študija. Tako vsi študentje niso prihajali na predavanja, so pa lahko po telefonu posredovali vprašanja predavatelju. Presenetilo me je veliko število profesorjev, ki so bili odsotni na sobotnem letu, in kako so jih kolegi nadomeščali. Prav tako je bila novost mentorstvo. Vsak profesor je moral prevzeti mentorstvo za določeno število študentov, ki ga je določil dekan. Pri tem je upošteval raziskovalno uspešnost in obremenjenost. Predavanja na dodiplomskem študiju je dekan razdelil med profesorje, kajti veljalo je načelo, da mora biti vsak sposoben predavati ustrezne predmete s »svojega« področja v nižjih letnikih. Seje so bile zelo poredko. Kot nasprotje temu so se v Ljubljani seje vrstile kot po tekočem traku – katedra, odderek, Znanstveno-pedagoški svet (ZPS), Upravni odbor, razni drugi odbori, raziskovalni paneli, zbori delavcev, sindikat, proslave in podobno.

Našteto je izoblikovalo moj pogled na delovanje profesorja, fakultete in univerze, pogled, ki je bil dokaj drugačen od ljubljanskega razumevanja delovanja profesorja in univerze. Tu je veljalo nenapisano pravilo kolegialnosti, v Ameriki konkurenčnosti.

Delovanje naše fakultete sem dobro spoznal, ko sem bil prodekan (1976/1977) in ko sem vodil Upravni odbor (1980/1981). Tedaj sem zastavil vse sile za pridobitev financiranja nadgradnje osrednje stavbe fakultete (na ključ). To je bilo nujno, če smo želeli imeti primerne prostore za Laboratorij za robotiko. Leta 1993 sem se vdal nasvetom: na fakulteti so me prepričali, naj kandidiram za prorektorja. A takrat nisem videl realne možnosti za svojo izvolitev. Kandidate za vodilna mesta so po pretresu na Znanstveno-pedagoškem svetu, ob predhodno pridobljenih »mnenjih«, le potrjevali. Izvolitev je potekala na Svetu univerze (tri »košarice«), ki je bil sestavljen tripartitno (tretjina zaposleni, tretjina študentje, tretjina družbenopolitične organizacije). Menil sem, da kandidati, ki niso bili družbeno aktivni in so pogosto bivali v tujini, nimajo veliko možnosti za izvolitev. Po razgovoru pri rektorju akad. prof. dr. Mihi Tišlerju sem bil kmalu obveščen, da sem izvoljen, in tako sem bil od oktobra leta 1993 do septembra leta 1995 prorektor za znanstvenoraziskovalno dejavnost. Dovolj dolgo, da sem v podrobnosti spoznal delovanje univerze, antagonizme, mentaliteto in razlike med članicami. Te so v večini zagovarjale svoje avtonomno delovanje in finančno samostojnost. O kakšni viziji, strategiji, poslanstvu, mobilnosti profesorjev, sinergiji delovanja, razvoju univerze, transparentnosti, kakovosti, učinkovitosti in racionalnosti delovanja ni bilo govora.

Pred izvolitvijo sem kot profesor lahko predaval to, kar me je veselilo, to, kar sem nenehno raziskoval, prebiral, študiral in delal ves dan. Še danes sem prepričan, da je bilo to najlepše obdobje mojega profesionalnega življenja.

Raziskovalnih uspehov smo se v Ljubljani vsi veselili. Imel sem svoje raziskave, skupino, v kateri smo spoštljivo in odlično sodelovali, in prepričanje, da ne morem kaj dosti vplivati na ozračje v družbi in na fakulteti. Okoliščine so se temeljito spremenile jeseni leta 1993 po izvolitvi za prorektorja.

Zadolžitve sem dobival na rektorjevem kolegiju, postal sem sodelavec, ki želi čim boljše opraviti delo. Trdega dela sem bil navajen in rad sem delal. Dobil sem občutek, da lahko z izkušnjami in znanjem pomagam (37), želel sem, da bi čim več stvari izboljšali in da bi napredovali. Temu so dali zagon in podporo novi Zakon o visokem šolstvu, ZViS (Ur. list št. 67/93), Odlok o preoblikovanju Univerze v Ljubljani (Ur. list št. 82/94) in novi Statut UL, potrjen julija leta 1995. Informacija o tem je bila objavljena v univerzitetnem *Vestniku* (1). Kot prorektor nisem enako zavzeto podpiral vseh predlogov. Zavzemal sem se predvsem za predloge, ki so bili v duhu določil novega Zakona o visokem šolstvu in demokratizacije, odprave podedovanih slabosti, integracije, učinkovitosti, racionalnosti, kakovosti in raziskovalnega ter mednarodnega odpiranja univerze. Vse, kar sem podpiral in poskušal doseči, naj bi bilo v splošno korist. Navedel bom le nekaj dogajanj in sprememb. Podpiral in zavzemal sem se za boljša in strožja habilitacijska merila oziroma napredovanja. Zagovarjal sem stališče, da mora biti prag za izvolitev v naziv docenta pri najmanj treh znanstvenih objavah in da je med pogoji za izvolitev za rednega profesorja tudi zahteva, da je kandidat leto dni predaval in raziskoval na priznani tuji univerzi. Tako bi vsaj delno omilili probleme skoraj incestnega stanja, saj so bili na Univerzi v Ljubljani zelo redki pedagogi, ki so doštudirali ali dalj časa delovali na kakšni tuji univerzi. Ta zahteva za enoletno gostovanje je sprožila burne odklonilne razprave. Z velikim entuziazmom in zagnanostjo sem podpiral (2, 6) in pomagal pri aktivnostih za informacijsko mrežo Metulj. Glede na izkušnje iz ZDA sem menil, da Univerza v Ljubljani lahko veliko pridobi, posodobi in izboljša svoje delovanje tako, da čim več opravil izvaja z računalniško podporo. V tej zvezi bi omenil zavzemanje za čim boljšo in hitro priključitev članic in vzpostavitev e-pošte z dekanati, e-podporo študentskim pisarnam in vpisu študentov (3) ter drugim opravilom. To je zahteval in zelo podpiral rektor akad. prof. dr. Miha Tišler, pa tudi Ministrstvo za šolstvo in šport (MŠŠ), še posebej državni sekretar prof. dr. Pavel Zgaga in gospa Majda Širok – »finančna ministrica« na ministrstvu. Veliko sem se naučil na

rektorjevem kolegiju, ko je rektor poročal o udeležbi pri aktivnostih Združenja rektorjev evropskih univerz (CRE) in dogajanjih za izboljšanje delovanja in dvigovanje kakovosti univerz (4, 5).

Pri pripravi novega statuta Univerze v Ljubljani (potrjen 13. junija leta 1995) sem na predlog rektorja sodeloval v delu, ki ureja znanstvenoraziskovalno dejavnost, in sem tako sproti spoznaval, kje so pereči problemi in kako načelno in neusklajeno članice nasprotujejo spremembam, ki jih je predpisal Zakon o visokem šolstvu. Preoblikovanje in vzpostavljanje nove podobe univerze je potekalo v »velikih krčih in bolečinah«. To se je kazalo tudi v pobudah za presojo ustavnosti oziroma zakonitosti Zakona o visokem šolstvu in še nekaterih drugih zakonov (glej *Delo*, 6. 2. 1995, str. 4). Rektorja Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru sta na Ustavno sodišče RS podala pobudo za presojo ustavnosti

obsega avtonomije univerze in zahtevo za sprejetje z ustavo predpisanega zakona o financiranju univerze in visokih šol (58 čl., rektorjevo poročilo 1994/95). Ustavno sodišče je odločilo šele 14. 4. 2011, več kot 16 let pozneje, da mora vlada popraviti vrsto členov Zakona o visokem šolstvu in pripraviti tak finančni zakon v enem letu. Žal danes (opomba avtorja: leta 2015), ko to pišem, takšnega zakona še nimamo. To meče slabo luč na pravno stroko, zakonitost in izvajanje ustavnih določil v Sloveniji.

V letnem poročilu prorektorja za znanstvenoraziskovalno delo 22. 2. 1994 sem v razdelku D. *Splošne ugotovitve in predlogi* podal vrsto mnenj in ugotovitev, od katerih so nekatere neposredno zadevale poslanstvo univerze, ki ga tedaj še nismo izoblikovali in o tem še ni nihče razmišljal. Mnoge tedanje pobude so aktualne še danes. Glede na to povzemam nekaj zapisanih misli:

Slovenija je v družbeni, politični in gospodarski tranziciji. [...] Avtonomnost, in s tem tudi osebnostni značaj in avtoriteta univerze, niso v družbi opazni, čeprav je prehodno obdobje najboljši čas, da univerza doseže premike. [...] V tej zvezi je posebej za leto 1994 značilno urejanje dela po novih zakonih in pravilih. Ta trend se bo v letu 1995 nadaljeval in še stopnjeval. [...] Na dogajanje in sprejemanje zakonov univerza ni mogla dovolj vplivati. [...] Njen odziv ni bil opazen in tudi ne hiter. [...] In nazadnje pomanjkljiv odziv univerze na določila za pasovno financiranje. [...] Vemo, da je samo povečanje sredstev državne uprave leta 1994 več kot dvakrat preseglo vsa sredstva za raziskovalno dejavnost. Če smo sprejeli merila, ki glede kakovosti veljajo v zahodnem svetu, bi morali prilagoditi tudi finančna merila. [...] Morda je trenutek ob preoblikovanju univerze zelo primeren za takšna razmišljanja, ki v celoti ne sodijo samo na področje delovanja prorektorja za znanstvenoraziskovalno delo. [...] Na rektorjevem kolegiju je bila dana pobuda za ustanovitev pisarne za prenos tehnologije in zaščito intelektualne lastnine [...].

V zvezi s tem gre zahvala za svetovanje in pomoč univerzi direktorju Urada Republike Slovenije za intelektualno lastnino dr. Bojanu Pretnarju, ministru dr. Radu Bohincu in ministru dr. Slavku Gabru za veliko podporo in pripravljenost finančno podpreti to novo dejavnost na univerzi.

Novost v naporih za izboljšanje kakovosti univerze je bil predlog CRE za spremljanje kakovosti delovanja univerz na vseh področjih. Tako je v otvoritvenem govoru o regijskem sodelovanju OECD, Unesca in Ministrstva za šolstvo in šport (6. 3. 1994) rektor akad. prof. dr. Tišler navedel, da je CRE začela

s poskusnim projektom za samovrednotenje, ki bo dopolnjen z nizom zunanjih pregledov in obiskov. V zadnji fazi tega projekta bodo pregledali delo na 10 do 12 univerzah v času od leta 1994 do leta 1995. Sodelovanje rektorja Tišlerja na CRE in v stalnem komiteju je odločilno vplivalo na kasnejši razvoj dogodkov, povezanih z dvigovanjem kakovosti na Univerzi v Ljubljani. Tu gre omeniti še novo izvoljeno habilitacijsko komisijo (novembra leta 1994), ki si je prizadevala za poostreitev meril, tako da bi univerza postala mednarodno primerljiva s postopki in kriteriji na znanih zahodnih univerzah.

V zadnji četrtini leta 1994 sem na pobudo rektorjevega kolegija sklical več sestankov v zvezi z usklajevanjem računalniško podprtega vpisa (*Vestnik*, št. 1, 1994/1995) in o strateških razvojnih usmeritvah, nujni reorganizaciji Računalniškega centra RCU UL v zvezi z možnostmi mreže Metulj in nalogami, ki izhajajo iz Odloka o preoblikovanju Univerze v Ljubljani (7, 8). V juniju leta 1995 je bil potrjen novi Statut Univerze v Ljubljani. Glede na določila akta o preoblikovanju, da mora statut potrditi Univerzitetni svet (tripartitna sestava iz časov samoupravljanja), in to z večino glasov vseh članov sveta, so bila mnoga določila v statutu po moji presoji kompromisno slaba, nedorečena in so spominjala na »samoupravnokontinuitetne skrivalnice«. Iz zapisa prof. dr. Janeza Kranjca o novem statutu (1) v ilustracijo povedanega povzemam razdelek pripombe:

Največ pripomb v zvezi s statutom se je, pa naj se sliši še tako čudno, nanašalo na Zakon o visokem šolstvu. Že prej sem omenil, da se je velika večina razprav sukala okrog (finančnih) pristojnosti in samostojnosti članic (opomba avtorja: kasnejši razvoj na Univerzi v Ljubljani je potekal v tej smeri). Nekateri pač niso mogli razumeti, da je Zakon o visokem šolstvu spremenil zasnovo univerze in s tem tudi položaj članic. Delovna skupina in statutarna komisija sta stali za stališčem, da v imenu ustavno zagotovljene avtonomije univerze ni mogoče kršiti zakona. Zato nista upoštevali pripomb, ki niso bile v skladu z zakonom.

V tem dejstvu so skrite težave, ki so sledile pri preoblikovanju univerze, in v veliki vnemi članic, da bi čimprej spremenile Zakon o visokem šolstvu in statut.

V septembru leta 1995 so se zvrstila vsa predvolilna in volilna opravila za novega rektorja. Mnogi so me bodrili, naj kandidiram, prav tako je bilo

veliko tistih, ki so mi to odsvetovali, celo nekateri najbližji prijatelji. Odločilno so me podprle Teološka fakulteta, dekan prof. dr. Janez Juhant, pa tudi moja matična Fakulteta za elektrotehniko in nekaj drugih. Po sprejetju statuta (julija leta 1995) je bilo čutiti zagon in ustvarjalno vzdušje na Univerzi v Ljubljani. Stvari so se hitreje odvijale, saj je bilo do začetka predavanj nujno treba končati vrsto nalog in opravil. Mnogo od tega je moral narediti rektor. V obravnavi na Ustavnem sodišču so bile tako pobuda Biotehniške fakultete, pobuda rektorske koordinacije in pobuda prof. dr. Janvita Goloba, ki je oporekal ustavnosti Zakona o visokem šolstvu in Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, ki sta z več člani posegala v avtonomijo univerze. S tem je Golob oporekal tudi vsem podzakonskim aktom, ker je menil, da mora univerza glede na 58. člen ustave sama določiti notranjo ureditev in izbrati želene rešitve, ki jih bo zapisala v statut (11). Glede na Akt o preoblikovanju Univerze v Ljubljani je ta imela 25 članic. Danes lahko samo ugibamo in razmišljamo, kako bi se univerza preoblikovala, če osnovnih določil in napotkov ne bi predpisala vlada v Zakonu o visokem šolstvu in Aktu o preoblikovanju. Upam si trditi, da bi preobrazba trajala še mnogo dlje, in vprašanje je, ali bi bila tako dosežena ureditev boljša od tiste, ki je bila predpisana. Tedaj o teh temeljnih dilemah in nasprotovanjih v pogledih preoblikovanja in nove podobe univerze nisem veliko razmišljal.

Vse to se je hipoma spremenilo, ko sem se odločil, da bom kandidiral na volitvah za rektorja. Menil sem, da lahko moje izkušnje in poznavanje delovanja zahodnih univerz pomagajo pri posodabljanju in boljši urejenosti univerze. Želel sem, da v zadovoljstvo vseh prispevam tako, da bi izboljšali čut pripadnosti univerzi in njen ugled, s čimer bi dosegli tudi boljše financiranje. Moje videnje, kaj bi morali spremeniti, je povzeto v programu, s katerim sem kandidiral (12):

Menim, da Statut Univerze v Ljubljani [...] predstavlja in omogoča lep korak naprej. Na nivoju Univerze v Ljubljani so predpisani koordinacija meril za napredovanje na delovnem mestu, sprejem in koordinacija študijskih programov, načrtovanje razvoja, infrastrukturnih vlaganj in splošnih

povezovanj. Notranje dobro organizirana univerza bo tudi navzven trdna in enotna.« Tu sem posebej poudaril, »da se bom zavzemal za boljše vrednotenje statusa profesorjev in drugih zaposlenih na univerzi, kar naj bi se pokazalo tudi v izhodiščni plači. Univerza v Ljubljani mora postati idejni kreator sprememb, sooblikovalka ukrepov in naj soodloča o vmesnih postankih pri uvajanju velikih novosti, vsaj tistih, ki se tičejo šolstva, pa tudi raziskovalnega in umetniškega dela.

Integrirano univerzo razumem kot homogen sestav članic, ki imajo ustrezno avtonomijo in vsakršno pomoč skupnosti, ki jo predstavlja univerza. Univerza v Ljubljani naj ne bi omejevala svojih članic, temveč bi jim morala dajati pomoč pri hitrejšem uveljavljanju in boljšem delovanju. Po načelu soodvisnosti vseh znanosti, umetnosti in strokovnih disciplin je integralni sestav članic v univerzi nujen. Povezovalne in odgovornostne vezi morajo zagotoviti sinergijski učinek, torej nekaj, kar je več kot le seštevek delovanja. Prav to pa je bilo na Univerzi v Ljubljani v zadnjih desetletjih izničeno z različnimi reformami in s preureditvami zakonodaje. To pa je ključno, če hočemo imeti avtonomno, mednarodno primerljivo in konkurenčno univerzo, ki bo vsaj tako dobra, če ne še boljša, kot so univerze naših zahodnih sosed. Menim, da je Univerza v Ljubljani poklicana, da prevzame zakonsko dano iniciativo in ustvari takšne notranje odnose, ki bodo avtonomijo poučevanja, raziskovanja in iniciativnih pobud krepili in ne dušili. Moč univerze je v njenih članicah. Toliko, kot veljajo te, velja tudi univerza. Zaradi tega mora biti združen glas članic pri upravljanju odločujoč, kar morajo zagotoviti in nadzirati senat, upravni odbor in rektor, ob njihovem strpnem in konstruktivnem sodelovanju. Univerzo sestavljajo tudi študentje in njihova združenja, pa tudi infrastruktura in premoženje. Glas študentov je glas sodelavca in odmev dogajanj v širši družbi. Torej velja natanko prisluhniti tem sporočilom. Danes je Univerza v Ljubljani pasivna spremljevalka dogajanj, ki krojijo njeno usodo, in tudi če bi želela odzivno delovati, ne more. To je predvsem posledica neprimerne organiziranosti in pomanjkanja primernih podatkovnih zbirk, ki bi omogočale analitično spremljanje dogajanj in argumentirano dogovarjanje. Lahko trdim, da Univerza v Ljubljani sama sebe ne pozna dovolj in da imajo zunanji partnerji o njej celo več podatkov kot ona sama. Univerza mora postopno uvajati službe, ki bodo sposobne posredovati zahtevane informacije za analitično podprto dogovarjanje in prevzeti naloge, ki jih predvideva zakon.

Menim, da je bila Univerza v Ljubljani v zadnjem obdobju 'osiromašena' za 'pomembne infrastrukturne zmogljivosti', kot sta na primer CTK in NUK ter študentski domovi, ki so odmaknjeni od vpliva Univerze v Ljubljani. Te ustanove so namreč samostojne pravne osebe. Zakonsko predvideno možnost, da postanejo pridružene članice, sprejemam bolj kot teoretično možnost, kolikor ne bo podkrepljena z interesi [...].

Iz programa je razvidno, da sem se zavzemal za računalniško podprto upravljanje, odločanje in vodenje (podatkovne baze, lokalne računalniške mreže, celovit informacijski sistem), posodobitev infrastrukturnih danosti, vzpostavitev pomembnih služb (svetovanje in usmerjanje študentov, služba za informiranje javnosti, služba za intelektualno lastnino), prenos dogovorjenih pristojnosti na članice z opredeljenimi obveznostmi in odgovornostjo in podatkovno podprto finančno transparentno poslovanje ter čimprejšnjo izdajo

ULBB 5 – Univerza v Ljubljani, Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev, knjiga 5. V programu sem posebej poudaril nujno povečano proaktivnost in samoiniciativnost univerze, določitev prednostnih nalog, koordinacijo kriterijev in meril za doseganje sinergijskih učinkov. Zelo sem podpiral v ustavi zapisani Zakon o financiranju univerz in nujnost dogovora postavk o načinu financiranja dejavnosti (umetnost, humanistika, naravoslovje, tehnika, medicina) z ustanoviteljem.

Kandidati smo bili štirje: prof. dr. Alenka Šelih s Pravne fakultete, prof. dr. Dušan Keber z Medicinske fakultete, prof. dr. Niko Toš s Fakultete za družbene vede in jaz s Fakultete za elektrotehniko in računalništvo. Kandidati smo svoje programe predstavljali pred različnimi forumi: na univerzi, Filozofski fakulteti, RTV, študentom. Vzdušje med nami je bilo dobro, lahko bi rekel, da smo se skoraj spoprijateljili. Dogovorili smo se celo, da bo zmagovalec ostale povabil na večerjo, kar se mi je zdelo zelo lepo in kolegialno. Volitve so opravili senatorji prvega sklica senata, ki so ga sestavljali samo redni profesorji. Zgodovinsko gledano je bilo to prvič, da je Univerza v Ljubljani po desetletjih od ustanovitve izvolila in pooblastila rektorja brez zunanjih in političnih vplivov. To je bila velika sprememba glede na dotedanje volitve (Znanstveno-pedagoški svet in Univerzitetni svet). Na **1. seji Senata Univerze v Ljubljani 25. 9. 1995** je bila na dnevnem redu samo ena točka – volitve rektorja. Volilo je 32 senatorjev. Za izvolitev je bilo potrebnih 17 glasov. Po tajnih volitvah je volilna komisija poročala o izidu glasovanja: prof. dr. Alenka Šelih je prejela 4 glasove, prof. dr. Dušan Keber 5 glasov, prof. dr. Niko Toš 5 glasov in jaz 18 glasov. Volilna komisija je glede na ta rezultat ugotovila, da sem bil izvoljen za rektorja. Tedaj se še nisem zavedal, da sem s tem

postal prvi po demokratičnih pravilih izvoljeni rektor v samostojni državi.

V času do uradne predaje dolžnosti in rektorskih insignij, ki je potekala v svečanem vzdušju in ob prisotnosti mnogih povablencev iz politike in družbenega življenja, sva se večkrat sestala z rektorjem akad. prof. dr. Mihom Tišlerjem, ki mi je z vrsto nasvetov zelo olajšal prevzem dolžnosti. Za vso pomoč sem bil in sem mu še danes hvaležen. Oba se še danes z zadovoljstvom spominjava tistih dni. Napotki so mi veliko pomagali, saj me je opozoril, na kaj naj bom pozoren in kako naj ravnam ob različnih izzivih. Tako mi je dal nasvete za korektne stike z novinarji, kako z zdravo pametjo sprejemati mnenja pravnikov (dva pravnika, tri mnenja) in da naj pošto odpiram sam. Razložil mi je tudi, da je pri CRE prijavljena zunanja evalvacija Univerze v Ljubljani, a da naj se, kako bom glede tega ravnal, odločim sam. Dorekla sva tudi različne druge stvari.

Prevzem rektorskih dolžnosti

Ob prevzemu rektorskih dolžnosti in insignij (2. 10. 1995) sem v zahvalnem nagovoru izrekel nekaj misli, ki so najbrž še danes zanimive. Povzemam dele govora:

[...] Ponovno se zahvaljujem vsem članom senata, ki so me volili, in vsem, ki so me podpirali v postopku volitev. Želim si dialoga, še posebej s tistimi članicami, ki me niso podprle, kajti za dosego odločanja s konsenzom bo prav v tej smeri nujno potrebno storiti največ, [...] da bom zelo natanko prisluhnil in pomagal študentom, da bodo lahko kar najboljše, najhitrejše in učinkovito študirali ob čim bolj urejenih socialnih, stanovanjskih in zdravstvenih problemih [...], da ne govorim o univerzitetni športni dejavnosti, ki jo kaže dolgoročno začrtati v povezavi z mestom, ki naj postane še prijaznejše univerzitetno mesto. Dovolite, da spregovorim nekaj stavkov o poslanstvu in spreminjanju univerze. Menim, da univerza ne bi smela biti ujetnica finančnih spon države ter dnevne politike oziroma strank. Širša družbena skupnost, nadstrankarstvo, mednarodna odličnost znanstveno-pedagoškega delovanja in razvoj znanosti ter umetnosti naj bodo, skupaj s konkurenčnostjo in najširšo univerzalnostjo, osnovna vodila delovanja. Univerzo naj odlikuje odprtost in sodelovanje z najboljšimi univerzami.

Veliko je tistih, ki želijo dobro univerzi in se po svoje tudi trudijo. Žal pa so pristopi in pogledi, kako doseči napredek, zelo različni, celo izničujejo, in tako se ohranja status quo oziroma prihaja le do neznatnih sprememb. Prizadeval si bom, da bo v bodoče univerza lahko soodločala in povedala, kaj želi. Ko bo univerza »zajela sapo« in začela misliti z lastno pametjo, kar ji v preteklosti ni bilo dano, se bodo prednosti, v zadovoljstvo širše družbe in vseh nas, hitro pokazale.

Družbena in strokovna angažiranost univerze je pomembna. Univerza naj bo čim bolj postavljena družbenim dogajanjem, ki naj jih bolj kot doslej sooblikuje, torej naj bo podobna večini subjektov v svobodni, tržni ekonomiji. To je pomembno za zdravje univerze.

Trenutno je še v reševanju ustavni spor za vrsto določil Zakona o visokem šolstvu, če ne za celoten koncept, da ne govorimo o nepreglednem, deljenem in nedorečenem financiranju, to je ureditvi, ki ni transparentna, celovita in še močno odstopa od evropskih normativov. [...] Bojim se, da ne bi prišlo do spremembe ustave namesto do boljšega izpolnjevanja sedaj zapisanega. Apeliram na vsa politično vplivna jedra, da ne sprejmejo morebitnih sprememb 58. člena ustave ter da vsaj zagotovijo primerljive pogoje delovanja, kot jih imajo uspešnejše univerze v Evropi. Menim, da univerza ne potrebuje nobenega izjemnega statusa, ki se največkrat sprevrže v nasprotje. Želim si neboleč prehod in konstruktivni dialog vseh pri uvajanju spremenjenega poslovanja na univerzi [...].

Vsekakor prehod ne bi bil tako uspešen brez nesebične pomoči prorektorjev, kolegice prof. dr. Dragice Wedam Lukić ter kolegov prof. dr. Jožeta Kušarja in prof. dr. Janeza Žgajnarja, ki so prevzeli delo prorektorjev do izvolitve novih. Ta pomoč je bila pomembna in je omogočila odlično izvajanje sprotnih nalog ter uspešni prevzem nalog novih prorektorjev.

Zahvala gre tudi glavni tajnici gospe Marjeti Vilfan in pomočnikom, ki so mi tedaj skupaj z administrativnimi močmi pomagali, da je bilo moje spoznavanje dolžnosti in obsega dela bolj realno. Želim poudariti, da sem se tedaj, glede na izkušnje, pridobljene v zadnjih dveh letih, globoko zavedal obsega in težavnosti nalog.

Na koncu sem se zahvalil vsem, ki so prišli na svečanost, z naslednjimi besedami:

Vaša navzočnost je tudi upanje, da boste tudi v prihodnje s simpatijami in blagohotnostjo pomagali naši almi mater pri spreminjanju in lepšanju njenega videza, tako da bo postala še bolj znana in uspešna, posebej v mednarodnem merilu. V tem nizu zahval se želim zahvaliti tudi matični fakulteti. Zahvaljujem se tudi kolegoma v laboratoriju, prof. dr. Tadeju Bajdu in doc. dr. Marku Munihu, za pomoč in razumevanje, da sta tako hitro prevzela vrsto dolžnosti, ki jih sam ne bi zmozel dovolj uspešno opravljati.

Zavedam se, da ni uspešnega delovanja moža brez ljubeče podpore žene, ki se ji želim zahvaliti za razumevanje in veliko sreče.

Med drugim sem posebej poudaril poglede na poslanstvo univerze in da bi morala Ljubljana kot univerzitetno mesto postati bolj prijazna do študentov. Znatno nasprotovanje članic integraciji univerze in več ustavnih sporov je vodilo do pogleda: »Žal pa so pristopi in pogledi, kako doseči napredek, zelo različni in celo izničujoči in tako se ohranja status quo [...]«. V mislih sem imel prispodobo Univerze v Ljubljani, ki je kot težak voz, ob katerega so v krogu vpeti »konji«, 25 članic, in če še toliko »vlečejo«, se voz skoraj ne premakne. Voz bi lahko dirjal kot lahkotna kočija, če bi bili »konji« bolje razporejeni, če bi bilo doseženo soglasje o strategiji in ciljih. Tedaj je bilo čutiti v zraku tudi možnost, da univerza razpade na dva dela, skratka, voz bi velike sile raztrgale. Tega sem se zavedal in zato sem v kasnejšem delovanju raje iskal čim širše soglasje in žal sprejemal tudi slabše kompromise, da bi ohranil dialog.

Že nekaj dni po prevzemu dolžnosti sem moral pripraviti vse za **2. sejo senata 16. 10. 1995**. Tedaj sem pregledal dokumente, povezane z evalvacijo CRE. Prepričan sem bil, da kolikor bi bil mandat mojega predhodnika za pol leta daljši, bi to evalvacijo izpeljal vsem v zadovoljstvo. Zdelo se mi je, da je načrtovana in predvidena evalvacija delovanja Univerze v Ljubljani ob pomoči tujih strokovnjakov zelo pomembna. Tako bi v času vzpostavljanja nove organiziranosti in delovanja Univerze v Ljubljani pridobili neodvisno mnenje izkušenih strokovnjakov o naši organiziranosti, statutu in načrtovanem preoblikovanju, kakovosti ter skrbi za

napredek (CRE – Quality Audit, Institutional Evaluation, Experimental Phase, 1995–1996; opomba: izbranih je bilo le 12 institucij). S pripravami našega evalvacijskega poročila smo zamujali. Tedaj sem stopil v stik s tajnikom CRE dr. Andrisom Barblanom in njegovim pomočnikom dr. Samijem Kanaanom v Ženevi. Skupaj smo določili zadnji možni termin za prvi obisk 6. do 8. december leta 1995 in dorekli program. Obisk je bil poučen, dobili smo tudi napotke za izboljšavo samoevalvacijskega poročila ter določili 11. do 13. marec leta 1996 za glavni obisk evalvacijske skupine. Tu gre zahvala vsem prorektorjem in zaposlenim na rektoratu. Kar nekaj naporov je bilo potrebnih, da je bilo poročilo pripravljeno in v zahtevanem roku posredovano CRE. V poročilo sem vključil tudi poslanstvo, ki sem ga napisal, čeprav ni bilo sprejeto na senatu, kar sem tudi navedel. Tako napisano poslanstvo v slovenskem in angleškem jeziku sem pozneje skupaj s poročilom CRE in mnenji posredoval senatu v razpravo in sprejem.

V naslednjih tednih po prevzemu dolžnosti se je zvrstilo še nekaj dogodkov, ki so vplivali na moje poglede in delovanje. Po predlogu mojega predhodnika rektorja Tišlerja sem se udeležil letne skupščine rektorjev evropskih univerz CRE in tako imel možnost izmenjati vrsto mnenj. Skupščina je potekala od 10. do 14. oktobra leta 1995 v mestu Aberdeen na Škotskem. Tu sem ob neformalnem druženju dobil odgovore na vrsto vprašanj in dilem, povezanih s prestrukturiranjem Univerze v Ljubljani. Zaradi razdvojenosti pogledov in aktualnosti vprašanja o avtonomiji univerze sem na slavnostni večerji zastavil več vprašanj. Zahvaljujoč priporočilnemu pismu rektorja Tišlerja predsedniku CRE prof. dr. Josephu Bricallu sem imel čast sedeti z rektorjem gostiteljem ob veliki okrogli mizi, kjer so sedeli tudi izbrani rektorji znanih univerz iz Anglije, Belgije, Švedske in drugih držav. Najbolj me je zanimal odgovor na vprašanje, kaj je merilo avtonomnosti univerze. Gostitelj je ob tem vprašanju pozval navzoče, naj prisluhnejo, in ponovil vprašanje. Navzoči so pozorno prisluhnili in sledila je prijazna in poučna razprava. Po več mojih vprašanjih smo postali kolegi in vsi so bili pripravljeni razpravljati z menoj. Počutil sem se kot član neke

velike družine vplivnih profesorjev, ki se vsako leto srečujejo na letni konferenci CRE. Celo rektor Univerze v Edinburgu, prof. dr. sir David Smith, ki je bil tvorec metodologije za evalvacijo univerz pri CRE in je bil predsednik evalvacijske skupine za evalvacijo Univerze v Ljubljani, mi je nekaj mesecev po končani evalvaciji v Parizu na izobraževanju CRE, ki je za bodoče ocenjevalce potekalo že nekaj mesecev (pretežno ob vikendih), povedal, da sem v Aberdeenu naredil zelo dober vtis in da je vesel, da sem pripravljen sodelovati v programu CRE. Dogodki so se kar vrstili. Decembra sem odpotoval v Pariz, kjer smo bodoči ocenjevalci izpolnili testne pole, in dobil vabilo, da sodelujem kot član evalvacijske skupine za Univerzo v Trondheimu na Norveškem. Skupino je vodil rektor prof. dr. George Verhaegen z Université Libre de Bruxelles, ki je bil tedaj tudi vodilni v Mreži univerz evropskih metropol, UNIC. V naslednjih letih do leta 2011, ko sem sodelovanje odpovedal zaradi družinskih razmer, sem bil sodelavec v programu EUA–IEP (CRE se je združil z Unijo evropskih univerz leta 2000 v Salamanki in se preimenoval v Združenje evropskih univerz, European University Association, EUA), ki je prevzel in nadaljeval program IEP. Kot sodelavec v programu EUA–IEP sem v približno 14 letih prepotoval velik del Evrope kot ocenjevalec in predsednik evalvacijskih skupin, svetovalec pri prestrukturiranju univerz (pripravi zakonodaje, pripravah za evalvacijo univerz v sponzorstvu EUA in Evropskega sveta za pomoč državam pri demokratizaciji in modernizaciji visokega šolstva).

V oktobru leta 1995 je bil zanimiv dogodek, ko so po programu svetovanja pri zakonodajni reformi za visoko šolstvo (Legislative Reform Programm for Higher Education) strokovnjaki Evropskega sveta (EC) (9, 13) prišli v Slovenijo svetovat in vodit seminar. Tedanji minister prof. dr. Slavko Gaber je z razumevanjem sprejel predlog, da se v svetovalno skupino vključi strokovnjak za financiranje in delovanje univerz, ki bi ga predlagala Univerza v Ljubljani. Na usposabljanju za ocenjevalca pri CRE sem spoznal rektorja Univerze v Ženevi prof. dr. Luca Webra, ki je imel v CRE ugled kot strokovnjak za moderno financiranje in vodenje univerz. Prof. Weber se je vabilu odzval in

prisostvoval aktivnostim, ki so sledile programu v Ljubljani. Na moje veliko zadovoljstvo so ob podajanju zaključkov svetovalci pohvalili poglede in predloge prof. Weberja in jih kot skupne predloge zapisali v poročilo. Poročilo je jasno poudarilo zaskrbljenost, da prestrukturiranje visokega šolstva in univerz v Sloveniji ne sledi jasnim sistemskim ciljem, posebej glede institucionalne strukture. Premalo dorečeno je bilo tudi odločanje o finančnih tokovih z upravljanjem in ne nazadnje je manjkalo določilo za kosovno/paketno financiranje. Mnenje teh strokovnjakov sem razumel kot priporočila, ki jim bo ministrstvo vsaj v pomembnejših zadevah sledilo in primerno ukrepalo. V poročilu je logično zapisanih več tehničnih ugotovitev, nasvetov in napotkov, toda žal na Univerzi v Ljubljani temu ni bilo mogoče slediti; bila so močna nasprotovanja, pa tudi politična podpora je bila prešibka in neodločna. Evalvacijska skupina je bila zelo eksplicitna v ugotovitvi, da ni našla nobenih jasnih dokazov, da bo prestrukturiranje doseglo prebojne izboljšave, tako na področju delovanja, transparentnosti in odgovornosti kot na področju finančnih tokov in odločanja. Priporočili so spremembo 10. člena Zakona o visokem šolstvu, kajti zapisani »zgodovinski kompromis« razmerja med fakultetami in univerzo je razumeti kot resno oviro za reorganizacijo univerze. Če se to ne bo zgodilo, bo reformni proces v slovenskem visokem šolstvu izgubil zagon. Poudarili so tudi, da je za moderno in odzivno delovanje univerz pomembno upoštevati načelo konflikta interesov. Menili so, da bi moč odločanja rektorja morali povečati, tako da bi vodil Upravni odbor, in da dveletni mandat rektorja ne omogoča izvajanja večjih sprememb. Prav tako so ugotovili, da je rektor »ujetnik« kolegijskih razmer in dekanov in da ima minimalne možnosti za ponovno izvolitev, kolikor ni »vodljiv«. Narobe je tudi, da je glavni tajnik podrejen Upravnemu odboru in ne, kot je to običajno, rektorju. Mnogo povedanega bi moralo biti že zapisano v Zakonu o visokem šolstvu oziroma bi bilo treba zapisati v spremenjenem zakonu in statutu Univerze v Ljubljani.

V novembru smo pripravili samoevalvacijsko poročilo CRE (14) (prorektorica prof. dr. Dragica Wedam Lukić, glavna tajnica Marjeta Vilfan,

pomočnica glavnega tajnika Marjana Šoukal Ribičič, prorektor prof. dr. Jože Kušer, prorektor prof. dr. Janez Žgajner in predsednik Upravnega odbora dekan Fakultete za veterinarstvo prof. dr. Milan Pogačnik). V tem času je bilo kar nekaj razprav o umestnosti sodelovanja profesorjev, zaposlenih na Univerzi v Ljubljani, v pedagoškem procesu v drugih (zasebnih) zavodih. Na kolegiju rektorja (6. 11. 1995) sem predlagal in tako je bilo tudi odločeno, da Univerza v Ljubljani pripravi stališča in zapiše pravila za uveljavitev konkurenčne klavzule ter da se dovoli pedagoško sodelovanje na drugih ustanovah (letne vloge) le v primeru, da dekani podpirajo vlogo in da je sodelovanje v korist fakultete in univerze. 7. novembra leta 1995 je univerza na CRE poslala predlog programa za obisk evalvacijske skupine in dodatna pisna gradiva. Glede na skoraj ultimativno zahtevo dekanov je bilo določeno, da se vabila za seje senata pošiljajo v vednost tudi vsem dekanom. V novembru so potekali tečaji za računalniško usposabljanje na rektoratu in delno na fakultetah. To je bilo nujno, če je Univerza v Ljubljani želela od ministrstva prenesti kadrovske poslovanje in podatkovne zbirke. Po prevzemu mreže Metulj jeseni so bili komercialni uporabniki odklopljeni in začele so se priprave na izgradnjo Metulja II (optične povezave do fakultet, kapacitete okoli 100 MB/s). Prorektor prof. dr. Janez Žgajner je odstopil zaradi odhoda v Argentino kot akreditirani veleposlanik Republike Slovenije. Zato je bilo nujno potrebno izvesti volitve za nove prorektorje. V zasedbi prorektorskih mest ni bilo predvidenega mesta prorektorja za finančna vprašanja. Vzroka nisem poznal, toda poznal sem obveznosti prorektorja za finančna vprašanja, ki je v mandatu rektorja Tišlerja prevzel veliko nalog, razbremenil rektorja in sproti obveščal kolegij rektorja o spremembah v financiranju. Problematiko v tej zvezi je obravnavala tudi sistemizacijska komisija univerze. Glede na dogovore je Ministrstvo za šolstvo in šport 16. 12. 1995 sprejelo sklep o sistemizaciji delovnih mest: svetovalec rektorja za finančno-gospodarske zadeve, svetovalec rektorja za pravno-kadrovske zadeve, tajnica rektorja (VI. stopnja izobrazbe). Razveselil sem se dopisa Ministrstva za šolstvo in šport, ki je prispel 20. 12. 1995 (Uprava, B-I/2), in seveda

odobrenih delovnih mest za svetovalce, ki bi me razbremenili.

1996

Toda na moje začudenje je bil mesec pozneje v *Delu* objavljen razpis (*Delo*, 23. 1. 1996, str. 23), ki je navajal: »1. pomočnika glavnega tajnika za finančno področje, 2. samostojnega svetovalca koordinatorja za delovno-pravno področje, 3. tajnico prorektorjev.« Ja, tu je bil na delu »zelo hud tiskarski škrat«, ki je verjetno, ne vem po kakšnem premisleku, spremenil odločitev ministra. Po mojem posredovanju je 25. 1. 1996 (*Delo*, str. 54) izšel popravek razpisa, in sicer: »1. Spremeni se naziv delovnega mesta pod zap. št. 1 pomočnika glavnega tajnika za finančno področje in se pravilno glasi: 1. Svetovalec rektorja za finančno-gospodarske zadeve (zahteve delovnega mesta ostanejo enake kot v prvem razpisu), 2. Spremeni se naziv delovnega mesta pod zap. št. 2 – Samostojni svetovalec koordinator za delovno-pravno področje in se glasi 2. Svetovalec rektorja za pravno-kadrovske zadeve (zahteve delovnega mesta ostanejo enake kot v prvem razpisu)«. Tajnice rektorja pa ni bilo več. Dogodek je bil šokanten in žalosten za akademsko okolje. Še danes sem prepričan, da sem ravnal prav, da razmer nisem zaostril. Moje veliko razočaranje nad razmerami sem raje ovil v »distančni odnos«, saj nisem imel ne časa ne zakonske »moči«, da bi kaj na hitro spremenil. Po določitvi statuta nobeden od zadolženih v tej zgodbi ni bil odgovoren rektorju, temveč Upravnemu odboru (glej poročilo Sveta Evrope z dne 22.–25. 10. 1995 na str. 7, točka 19, zadnji stavek (13)). Po statutu je bil rektor zavezan podajati letno poročilo o delu univerze Senatu, Upravnemu odboru in ustanovitelju. Rektor ni imel primernih podlag in pooblastil, da bi lahko učinkovito vplival na zakonitost delovanja članic in univerze. Še vedno sem prepričan, da je bil tedaj statut nedomišljen in v vrsti določil celo protisloven z zakonom. Določila niso bila logična, pa tudi ne usklajena, in zato nemogoča za delo rektorja in še manj za preoblikovanje univerze. Čedalje več je bilo zahtev za spremembe statuta. V podporo tej ugotovitvi bi preskočil vsebino in ugotovitve našega samevalvacijskega

poročila (14) za zunanjo evalvacijo CRE in prikazal ugotovitve CRE – Evalvacijske skupine, ki so navedene v Institutional Audit of the University of Ljubljana, CRE Auditor's Report (15, 35). Prav tako bom navedel priporočila iz Poročila Evropskega sveta (16) o financiranju in organizaciji znanosti in tehnologije v Sloveniji. V tej zvezi je zanimivo navesti tudi »dinamiko« sprejemanja zakonodaje, ki naj restrukturira delovanje univerze in njeno financiranje. Ustava je bila sprejeta 25. junija leta 1991 (58. člen), Zakon o visokem šolstvu tri leta pozneje (8. 12. 1993), Odlok o preoblikovanju 21. 12. 1994 in Statut v šestih mesecih (23. 6. 1995). Prva seja senata je bila 25. septembra leta 1995 in s 1. oktobrom sem prevzel posle na Univerzi v Ljubljani. Toda univerza je poslovala točno tako »tozdovsko« kot zadnjih 10 do 20 let. Novosti so bile novo izvoljeni senat in Upravni odbor. Glede na Odlok o preoblikovanju Univerze v Ljubljani in v statutu zapisana določila o organizaciji in delovanju univerze je bilo nujno treba vzpostaviti vsa telesa senata, opredeliti dolžnosti in obveznosti vseh teles in pripraviti vse pravilnike glede na zakonodajo in predpisano finančno poslovanje. Podobno strukturo je bilo treba vzpostaviti na članicah ter določiti in izvoliti vsa telesa. Tudi zunanjim svetovalcem in ocenjevalcem se je zdel 10. člen, ki je določal deljeno pravno subjektiviteto članic in pomenil neko kontinuiteto s preteklostjo (TOZDI), neprimeren. Drug problem je bil, da bi morala univerza delovati bolj enovito in transparentno. Termin »centralizirano« je imel negativno konotacijo in smo raje uporabljali izraz integrirana univerza. To je vključevalo velike želje, zapisane v 10. členu Zakona o visokem šolstvu, in zahteve, da rektor prenese čim več pooblastil na članice, tako da bodo imele »primerne« avtonomije. Ta dogajanja so bila v nasprotju z odzivno, moderno organiziranostjo vodilnih zahodnih univerz. V tem tranzicijskem času smo opravili zunanjo evalvacijo CRE Univerze v Ljubljani in gostili v Sloveniji dve različno sestavljeni skupini svetovalcev Evropskega sveta. Ugotovitve evalvacije CRE, nasveti in priporočila svetovalcev Evropskega sveta in evalvacijske komisije so bili podobni in so odločujoče, realno in koristno vplivali na moje poglede in odločanje. Podpiral sem vizijo in idejo

o moderni, avtonomni, dokaj elitni univerzi, ki bi bila podobna najboljšim in vodenim univerzam. V poročilu (16) so med drugim ugotovili, da so pripravljenci zakonodaje dokaj močno posnemali zakonodajne vzorce iz preteklosti (samoupravljanje in kontinuiteta). Zakon o visokem šolstvu daje bolj vtis o želji, da se zamrzne podedovano stanje, kot da bi prispeval k pričakovanim spremembam. Med petimi značilnostmi ocenjevalci posebej poudarjajo (13, 16) problem upravljanja univerze: kolikor bo avtonomija univerze glede na zakonsko opredelitev fakultet omejena, bo to vodilo v dolgotrajne težave vodenja in nemogoč položaj za rektorja. V takih razmerah so ocenjevalci poudarili, da ni nobenih znakov, da bi lahko univerza naredila preboj k naprednejšemu delovanju. Ob koncu svetujejo, da je treba najti neko ravnotežje med centraliziranim in decentraliziranim delovanjem, ter predlagajo nujni popravek 10. člena Zakona o visokem šolstvu, na podlagi katerega bi se omogočil prehod na želeno upravljanje univerze kot enovite pravne osebe. Rektor naj bi vodil dogovarjanja za pridobivanja financiranja in interno delitev sredstev glede na priporočeno kosovno oziroma paketno financiranje univerze. Skupina ocenjevalcev je v zakonu in razpravah pogrešala bistvene cilje in perspektivne opredelitve poslanstva visokega šolstva v Sloveniji. V poročilu (13) so dokaj podobne ugotovitve in priporočila kot v poročilu EC (16).

Poudaril bi svoj nasvet in željo za sprejem vizije in pristopov za pripravo strategije razvoja ob podpori sprotnega zbiranja podatkov o delovanju, tako da bi lahko vnaprej ocenili vložke za načrtovano spreminjanje. Slednje bi podprlo naše napore, da bi na univerzi ob sprotne delovanju nastajale računalniško podprte podatkovne zbirke, ki bi omogočale analitično odločanje. To takrat ni bilo mogoče, kajti del podatkovnih zbirk o univerzi je vodilo ministrstvo, ostali podatki pa so se zbirali po fakultetah, ki so imele zelo različna programska orodja in nezdržljive podatkovne zbirke. Na univerzi so bili pretežno podatki o delovanju rektorata (uprave), kar pa ni bilo uporabno za argumentirano odločanje o delovanju univerze. V poročilu CRE (15), ki je nastalo dve leti po sprejetju Zakona o visokem šolstvu, so ocenjevalci lahko še točneje ugotavljali,

kako zakon deluje ter kakšne so bile spremembe in odzivi članic na uzakonjeno preoblikovanje Univerze v Ljubljani. Ocenjevalno skupino je vodil prof. dr. sir David Smith, ki je imel izkušnje z delovanjem v Oxfordu in na Univerzi v Edinburgu, tajnik skupine je bil dr. Bath Nughteren, tajnik Univerze v Utrechtu. Imenovana sta imela podporo člana komisije, rektorja Univerze v Lizboni prof. dr. Virgilija Meira Soaresa in predsednika, ustanovitelja akreditacijskega komiteja na Madžarskem, prof. dr. Andrasa Rona - Tasa. V poročilu (15) so priporočili, da bi moral rektor poleg senata voditi tudi Upravni odbor in z dekani voditi strukturno preoblikovanje univerze. Predlagali so štiriletni mandat za rektorja. Pogrešali so podrobnejši zapis poslanstva, ki bi vključevalo zavezo za dvigovanje kakovosti in zapis za časovno vsebinsko opredelitev faz ter postopkov integracije univerze. Pogrešali so boljše opredelitev raziskovalne usmerjenosti univerze. V zvezi s centralizacijo delovanja so predlagali, da bi imel rektor direktorja za finance, direktorja za personalne zadeve in generalnega tajnika, ki bi svetovali rektorju. Fakultete naj bi prispevale k integraciji univerze in iskale možnosti za boljše sodelovanje. Od aprila leta 1996 sem dokaj pogosto potoval. V CRE so me povabili, da bi postal član skupine ocenjevalcev, ki jih je bilo le približno 20. Tako sem bil julija v Parizu, nato od 6. do 8. septembra ponovno na izobraževalnem seminarju, od 13. do 15. septembra na zasedanju, kjer je CRE pregledala vse evalvacije, izvedene v tem letu (Follow-up Meeting), in kako pridobljene izkušnje vključiti v razpis za evalvacije v letu 1997. Ta srečanja so mi omogočala, da sem se lahko sproti posvetoval in pridobil več mnenj o vprašanih, pri katerih sem bil v dilemi, kako se odločiti. Hitro sem dojel, da je prestrukturiranje tako razpršene univerze, kot je bila Univerza v Ljubljani, nemogoče izvesti v dveletnem mandatu, kar so ocenjevalci tudi zapisali (15, 16).

Začel sem z aktivnostmi, ki so še pred iztekom mojega mandata uspele v potrditvi štiriletnega mandata za rektorja. Drugi poudarek je veljal aktivnostim za vzpostavitev teles za zagotavljanje kakovosti. Pri tem je bil v podporo tudi Zakon o visokem šolstvu (80. člen). Kot član Sveta Republike Slovenije za visoko šolstvo sem ob zadostni večini

uspel, da je svet sprejel sklep o ustanovitvi Komisije za zagotavljanje kvalitete visokega šolstva v Republiki Slovenije in da kot predlagatelj prevzamem vsa opravila v tej zvezi. Presenečen sem bil, da so tudi predstavniki ministrstva dvomili o potrebnosti takšne komisije in tudi nekateri člani sveta niso podpirali te zamisli. Komisija za kvaliteto visokega šolstva Republike Slovenije, ki sem jo ustanovil 17. 9. 1996, je do leta 1998 delovala uspešno. V celotnem šolskem letu 1997 je komisija delovala tako, da so sodelujoče institucije in Univerza v Ljubljani, kjer je bil sedež komisije, začasno krile stroške. V letih 1997 in 1998 je komisija izvedla tudi usposabljanje ocenjevalcev za izvajanje samoevalvacije institucij, nato za člane komisij za zunanjo evalvacijo, in sprejela priporočila o periodični samoevalvaciji in zunanji evalvaciji vseh visokošolskih ustanov v Sloveniji. Predloženi finančni načrt Ministrstva za šolstvo in šport za leto 1997 je znašal 537.000 SIT (okoli 2.000 evrov), toda ministrstvo ga je znižalo za 250.000 SIT (1.000 evrov), torej skoraj na polovico. Glede na to polovica materialnih stroškov komisije ni bila pokrita. Sklep o znižanju sredstev smo dobili 14. 12. 1997, torej tik pred iztekom leta. Sodelujoče ustanove so na mojo prošnjo znižale stroške za svoje storitve in tako smo lahko brez težav končali finančno leto. Čeprav je komisija že 24. 12. 1997 predložila finančni načrt za leto 1998 in 24. 5. 1998 posredovala dopis ministrstvu, da ne more poslovati brez finančnih zagotovil in da je delovanje zaradi tega močno oteženo, odgovora ni bilo. Ministrstvo za šolstvo in šport je posredovalo sklep o financiranju 27. 12. 1998. V takšnih razmerah je nesklepčnost postajala problem in tako smo na 14. seji 27. 12. 1998 ob navzočnosti samo 6 od 21 članov sklenili, da se komisija demonstrativno in nepreklicno razpusti in se o tem obvesti ministrstvo in vse pristojne (rektorje, dekane, Svet za visoko šolstvo, Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Svet za znanost in tehnologijo, poslanske skupine v Državnem zboru itn.). Člani komisije smo upali, da bo demonstrativni odstop morda le spodbudil poklicane v Sloveniji (80. člen Zakona o visokem šolstvu je bil v veljavi), da čimprej in ponovno vzpostavijo prepotrebno komisijo na področju preverjanja in zagotavljanja kakovosti visokega šolstva

(glej tudi (34)). V manj kot letu dni je bila ustanovljena Nacionalna komisija za kvaliteto visokega šolstva z znatnim financiranjem, ki je v naslednjih letih opravila veliko dela. Še vedno sem prepričan, da tedaj ni bilo ne politične in ne strokovne volje za delovanje komisije, in to kljub temu, da so že v mnogih evropskih državah imeli telesa, ki so bila podobna današnji Nacionalni agenciji Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS). Ta je bila ustanovljena šele 5. 3. 2010, 10 let pozneje, kljub močnim odporom. V Zakonu o visokem šolstvu (Ur. list RS z dne 30. 12. 2003) je bila v 80. členu opredeljena ustanovitev Komisije za kvaliteto visokega šolstva, v spremembah Zakona o visokem šolstvu od leta 2004 do leta 2009 se je pojavljalo določilo o Javni agenciji za visoko šolstvo in šele marca leta 2010 je vlada ustanovila NAKVIS. Toda tudi NAKVIS je imel v prvih letih delovanja težave zaradi zahtev po spreminjanju delovanja (Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020). Kot je razbrati, je bilo v ospredju precej političnega nasprotovanja in nestrokovnosti namesto volje, da bi NAKVIS uspešno deloval (neustrezna in ohlapna merila). Gromozanske škode, ki je bila s tem povzročena, še nihče ni poskušal oceniti in nekateri »botri« tako zmotnih odločitev še danes veljajo za strokovnjake. V tistem obdobju so zasebne visokošolske ustanove več let vznikale kot gobe po dežju.

V podporo skrbi za dvigovanje kakovosti so bila na Univerzi v Ljubljani kmalu potrjena dokaj poostrena habilitacijska merila. V zvezi s tem je bilo pozneje veliko reakcij in zahtev, da se omilijo. Prepričan sem bil, in sem še danes, da Univerza v Ljubljani ni dovolj mednarodna in odprta in da je mobilnost pedagoškega kadra neznatna, torej nezadostna. Zato sem tedaj ob pomoči 64. člena Zakona o visokem šolstvu vztrajal, da je pogoj za izvolitev v naziv rednega profesorja enoletno gostovanje na tuji univerzi. To bi pripomoglo k odpravi »kloniranja« (inbreeding) kadrov in k postopnemu odpiranju in internacionalizaciji univerze v prihodnjih letih. Že bežni izračun, če upoštevamo vse pedagoško in raziskovalno osebje na Univerzi v Ljubljani, vključno z asistenti (približno 3.000), in zahtevo za sobotno leto (64. člen), bi pokazal, da

bi moralo vsako leto gostovati v tujini nekaj 100 pedagoških delavcev. Na enoletnem gostovanju je bilo tedaj približno 10 pedagoških delavcev (okoli 0,3 odstotka). Ministrstvo »sobotnega leta« finančno ni podpiralo, pa čeprav je bilo to določeno v zakonu. Tudi na univerzi je bilo močno nasprotovanje. Mnogi so zahtevali, da se s temi aktivnostmi začne šele, ko bodo v celoti financirane. Nekajkrat sem razložil, da na številnih univerzah v ta namen ne dobijo denarja. V dogovoru si kolegi na katedri razdelijo in prevzamejo pedagoške obveznosti odsotnega pedagoga, za kar so tudi plačani. Pedagog, ki je na gostovanju, dobi plačilo za delo na tuji univerzi, ki je bilo največkrat višje kot plača univerzitetnega profesorja v Sloveniji. Žal se sobotno leto ni prijelo (premajhna kritična masa) in je to še danes velik problem Univerze v Ljubljani (»prepih«, mednarodno raziskovalno povezovanje in kandidiranje za velike projekte, nove ideje, internacionalizacija). Že naslednje leto (1997) sem kot član evalvacijske skupine CRE sodeloval pri evalvaciji Univerze v Trondheimu na Norveškem ter pozneje še univerze v Kataniji na Siciliji. Na Univerzi v Ljubljani z uvažanjem in uresničevanjem določil ZViS stvari niso tekle v skladu z določili zakona in smo močno zamujali. Čedalje večje je postajalo nezadovoljstvo z raznimi določili v statutu, s financiranjem, pa tudi z nekaterimi členi Zakona o visokem šolstvu. Prav tako je bilo to obdobje, ko so članice pospešeno »izumljale« številne študijske programe z namenom pridobiti več financiranja (po študentu). Te aktivnosti so bile že v naslednjem letu vprašljive zaradi neuravnoteženega in prevelikega vpisa na družboslovnih smereh ter močno zmanjšanega vpisa na naravoslovno-tehničnih smereh. Menim, da tedaj in pozneje Univerza v Ljubljani v zvezi z množico študijskih programov ni ravnala preudarno, a teh dogajanj ne želim nadalje komentirati.

V obdobju od leta 1995 do leta 1996 je bilo veliko opravkov z volitvami in imenovanjem različnih komisij in njihovih vodij ter s pripravo različnih pravilnikov. Prav tako je v tem času prihajalo do skoraj nenehnih menjav članov v komisijah zaradi odpovedi, nezadovoljstva z zastopanostjo fakultet v komisijah, zaradi česar so bile seje včasih dolge, burne in mučne. Na **3. seji senata 22. 11. 1995**

smo izvolili in potrdili 10 komisij. Pri nekaterih komisijah (habilitacijska komisija, Upravni odbor, komisija za Prešernove nagrade in priznanja itn.) so članice predlagale in zagovarjale nujnost, da imajo svojega člana v komisijah (preobsežne in »zvodenele« komisije). Na 3. seji senata so potekale volitve kandidatov za podelitev častnega doktorata. Komisija za podelitev častnih nazivov je po delu na več sejah izbrala med mnogimi predlogi članic dva kandidata, prof. dr. Dietricha Schmidta, direktorja Inštituta za živinorejo in obnašanje živali z Georg August Universität v Göttingenu v Nemčiji, ki ga je predlagal dekan prof. dr. Milan Pogačnik z Veterinarske fakultete, in kot drugega kandidata nadškofa dr. Alojzija Šuštarja na predlog dekana prof. dr. Janeza Juhanta s Teološke fakultete. Toda senat je na moje presenečenje potrdil še dodatni predlog in kar na seji vključil v volitve še tretjega kandidata, in to brez podrobnejšega pregleda in razprave o njegovih znanstvenih dosežkih. To je vodilo v večjo delitev glasov in možnost, da nihče od kandidatov ne bo izvoljen ali v najboljšem primeru samo en kandidat. To se je tudi zgodilo. Častni doktorat je prejel prof. dr. hc. Dietrich Schmidt. Moje razočaranje, da nadškof dr. Alojzij Šuštar ni bil izvoljen, je bilo veliko in se je še povečalo ob novici, da je Univerza v Mariboru to stvar »prevzela« in mu hitro dodelila naziv častnega doktorja. V Mariboru so nenavadno odločanje senata na Univerzi v Ljubljani tako vsaj delno popravili. Še vedno ne vem, ali je bilo odločanje v Ljubljani tudi kako dodatno obarvano.

Na seji je bila tudi potrjena ustanovitev Fakultete za pomorstvo in promet v Piranu, kar sem podpiral, in na pobudo rektorja je bil imenovan uredniški odbor za pripravo ULBB 5. Vse članice so predlagale kandidate v uredniški odbor in kmalu je bil določen rok za oddajo biografij in bibliografij glede na navodila, ki so jih prejeli. Glavni urednik ULBB 5 je ob pomoči namestnika glavnega urednika in članov uredniškega odbora odlično vodil odbor. Tudi finančna sredstva mi je uspelo pridobiti in tako je ULBB 5-I, prvi del, izšel ob koncu leta 1997. Za tako obsežno in kakovostno opravljeno delo sem čestital glavnemu uredniku, akad. prof. dr. Branku Stanovniku, in pomočniku glavnega urednika, prof. dr. Antonu Ramovšu. Biografije in

bibliografije pedagoških in znanstvenih delavcev univerze so pomemben dokument, ki kaže kakovost in uspešno delovanje univerze (drugi del je izšel leta 1998 in tretji leta 1999 v skupnem obsegu 2.990 strani). Žal so v kasnejših letih vodilni na Univerzi v Ljubljani odločili, da se s tradicijo izdajanja publikacije ULBB ne nadaljuje, verjetno zato, ker niso bili več zainteresirani iz različnih osebnih in drugačnih razlogov.

Na **4. seji senata 19. 12. 1995** sta bila sprejeta Akt o ustanovitvi knjižnično-informacijskega sistema UL in pravilnik o njegovem delovanju. Senatorji so dobili predlog Poslovnika o delu senata, ki je bil potrjen na naslednji seji. Izvoljene so bile tudi Statutarna komisija, Sistemizacijska komisija in nova Komisija za podeljevanje častnih nazivov. Senat je potrdil nova, zaostrena merila za izvolitev v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev ob upoštevanju na seji podanih pripomb. Usklajevanje teh pripomb, ki so zadevale »nastopanje kandidatov v mednarodnem prostoru«, da je znanstveno delo le tisto, ki je indeksirano v mednarodnih podatkovnih bazah, da morajo biti glede na zakon merila mednarodno primerljiva v evropskem in širšem prostoru (mobilnost, priznavanje nazivov, univerzitetne mreže ...), je potekalo do konca leta 1997. Fakultete so morale predložiti sezname revij, ki so odločujoče za njihovo znanstveno ali umetniško dejavnost, ter predlog točkovanja za 12. in 13. člen meril. Senat je na predlog habilitacijske komisije potrdil seznam revij in točkovanje in na teh fakultetah so lahko začeli s habilitacijskimi postopki. Na ostalih fakultetah, ki zahtevanega niso predložile, so postopki mirovali. To je povzročilo kar nekaj nejevolje, tudi zaradi večje zahtevnosti meril. Žal se je to nezadovoljstvo ohranjalo in v naslednjih letih je prišlo do večkratnih sprememb in znatnega nižanja zahtev. Še danes menim, da je akad. prof. dr. Marjan Kordaš odlično vodil Habilitacijsko komisijo in da so bila ta merila na Univerzi v Ljubljani zelo dober začetek za hitrejšo vzpostavljanje nove podobe univerze, dvigovanje kakovosti poučevanja, raziskovanja in objavljanja izsledkov v mednarodnem prostoru.

Na **5. seji senata 30. 1. 1996** sem poročal o delitvi in porabi sredstev rektorjevega sklada ter

izvedenih internetnih priključkih na vseh članicah. Razprava o ureditvi sobotnega leta ni bila pozitivna, prav tako ne o možnostih za pridruženo članstvo inštitutov. V januarju so bile študentske demonstracije zaradi problemov s študentsko prehrano. Na tej seji je bil imenovan nov predsednik Komisije za razvoj informacijskega in knjižničnega sistema prof. dr. Matjaž Omladič, ki je dobro vodil komisijo in oba sistema sta se lepo vzpostavila in razvila. Članice so želele, da se čimprej pripravijo spremembe statuta in senat je določil zadnji rok za predloge sprememb (februar leta 1996). V zvezi z obiskom evalvacijske skupine CRE sem prosil senatorje in članice za popravke samoevalvacijskega poročila Univerze v Ljubljani in priloženega poslanstva Univerze v Ljubljani ter za mnenja. Senat je predlagal, da vodstvo univerze v skladu s prejetimi pripombami izdela nov osnutek poslanstva, o katerem bi senat ponovno razpravljal 27. februarja. Na predlog prorektorja prof. dr. Toneta Wraberja je senat sprejel pobudo, da v prostorih univerze ni dovoljeno kaditi.

Na **6. seji senata 27. 2. 1996** je bil potrjen tudi pravilnik o delu senata. Konstituiran je bil Študentski svet kot pomembno posvetovalno telo. Potrjeno je bilo tudi preimenovanje Visoke šole za notranje zadeve v Visoko policijsko-varnostno šolo. V zvezi s tem moram povedati, da so glede na Zakon o visokem šolstvu in akt o preoblikovanju Univerze v Ljubljani nastopile kadrovske težave na tej šoli in ta ni postala članica Univerze v Ljubljani. Glede na določila statuta, da so osebni podatki in poročila o strokovni usposobljenosti kandidatov, ki prosijo za naziv, uradna skrivnost, novinarji in drugi niso smeli prisostvovati tej razpravi.

Za **7. sejo senata 28. 3. 1996** sem pripravil izboljšani osnutek besedila poslanstva Univerze v Ljubljani, ki so ga prejeli vsi člani senata. Prof. dr. Ivan Svetlik je imel nekaj pripomb in senat ga je pooblastil, da pripravi dopolnjeno besedilo. Lepo dopolnjeno in popravljeno besedilo je bilo potrjeno na naslednji, 8. seji senata. Tega sem bil zelo vesel, saj je statutarna komisija lažje delala in Komisija za prostorski razvoj Univerze v Ljubljani, katere ustanovitev sem predlagal, je tako imela boljše možnosti za presojo predlogov članic o prostorskih

problemih. Senat je pobudo razširil na ustanovitev komisije, ki bi se ukvarjala s celotnim razvojem Univerze v Ljubljani. Sledil je sklep o ustanovitvi Komisije za razvoj univerze in članice so lahko predlagale kandidate. V zvezi z razpravo o poročilu CRE in z mnenjem nekaterih članov senata, da se na Univerzi v Ljubljani berejo le dokumenti v slovenščini, sem sprejel obveznost, da bom poskrbel za prevod poročila. Ustanovljene so bile naslednje komisije: Disciplinska komisija, Komisija za samooceňevanje kakovosti univerze in Komisija za šport.

Poročilo prof. dr. Matjaža Omladiča, predsednika Komisije za razvoj informacijskega in knjižničnega sistema, je bilo prelomno, ker je opredelilo, da je zaradi vključevanja knjižnično-informacijskega sistema Univerze v Ljubljani v knjižnično-informacijski sistem Slovenije edina sogovornica Inštituta za informacijske znanosti UM (IZUM) univerza kot celota in ne njene članice. Nujno je bilo, da Univerza v Ljubljani poskrbi za celovito obdelavo knjižničnih podatkov in da se članice v sistem vključujejo enakopravno, ne glede na velikost. Takrat so se vzpostavljala pravila za vnos bibliografskih in drugih podatkov v sistem COBISS in knjižnice so imele dokaj različne zbirke podatkov. Vse to se je zelo spremenilo v naslednjih letih. Tedaj so potekali sestanki za urejanje razmerja med Univerzo v Ljubljani in Narodno in univerzitetno knjižnico (NUK), za uporabo prostorov v novogradnji ter za urejanje in vodenje Narodne in univerzitetne knjižnice. V predvideni NUK II je Univerza v Ljubljani zagotovila 30 odstotkov prostorov za namen Računalniškega centra Univerze v Ljubljani. Nadalje je predvidela uporabo velike dvorane (okoli 800 sedežev), ki bi ji bila na razpolago več časa kot NUK in sicer za univerzitetne dogodke in organizacijo različnih konferenc. Žal so se možnosti za gradnjo NUK II s časom oddaljevale.

Po potrditvi poslanstva na **8. seji senata 7. 5. 1996** sem dal pobudo, da bi bile vse službe na Univerzi v Ljubljani (Računalniški center, uprava, administrativne enote rektorata) in članice zadolžene, da nudijo podporo za izvajanje in doseganje zapisanega v poslanstvu. Potrdili smo Komisijo za razvoj univerze. Zavzel sem se za pospešitev izmenjave študentov dodiplomskega študija, njihovo število

je bilo zelo majhno, in za to, da članice pri tem uporabijo možnosti programov Evropske unije. Senat sem obvestil o pobudi in podprl Računalniški center, da pregleda vse lokalne internetne mreže članic z namenom, da bi jih posodobili, poenotili ter dosegli skupni standard in kakovost. Samo na tej podlagi so bila porabljena sredstva rektorjevega sklada za posodobitev računalniških mrež članic. Zanimiva je bila razprava na 8. in 9. seji senata, ki jo je sprožil predlog Fakultete za elektrotehniko (FE), kjer smo že v preteklosti imeli doktorske študente iz tujine. Posredovana je bila želja za sklep, da lahko članice izjemoma predlagajo senatu, da sme doktorand napisati disertacijo v angleškem jeziku, če je tujec in/ali če sta mentor ali somentor tujca. Takšna disertacija mora imeti uvod, zaključek in obsežen povzetek v slovenskem jeziku. Pomembno je še določilo sklepa, da je to začasna ureditev in da bo v veljavi do končne rešitve tega vprašanja na podlagi zbranih mnenj članic. Menim, da je bil to dober sklep, kajti s tem si je Univerza v Ljubljani pustila odprta vrata za prihod tujih nadarjenih doktorantov ter raziskovalcev, kar je bilo ugodno za dodaten »prepih«. Na mnogih tujih univerzah je že veljalo pravilo, da pri oceni in zagovoru doktorske disertacije praviloma sodelujejo profesorji s tujih univerz. Na Univerzi v Ljubljani to ni bilo urejeno; članice so v komisije imenovalle svoje profesorje in redko profesorja s kakšne druge članice. Tudi pravila in merila za mentorstvo pri doktoratu so bila ohlapna in neprimerljiva z dobrimi univerzami. Na teh je moral mentor izkazovati v zadnjih 5 do 10 letih vodenje večjega raziskovalnega projekta in objavljane raziskovalnih dosežkov, ker je le tako lahko doktorand pridobil izkušnje za pisanje vlog za raziskovalne projekte, vodenje raziskav in pisanje člankov ter raziskovalnih poročil. Zavzemal sem se za odpravo naštetih slabosti.

Na **9. seji senata 29. 5. 1996** sem dal pobudo za boljšo povezavo glede odločanja in sodelovanja med Senatom in Upravnim odborom, predvsem pri vsebinskih vprašanjih, povezanih z načrtovanjem in razvojem univerze. Sprejet je bil sklep, da Upravni odbor izdela predloge za oblikovanje službe za evropsko sodelovanje in da za leto 1997 v načrtu predvidi sredstva za rektorja in službe univerze

za izvajanje nalog, določenih s Statutom Univerze v Ljubljani. Zanimiva je bila tudi razprava, v kateri je bilo izraženo nezadovoljstvo z delom statutarne komisije, predvsem glede zamujanja in odlaganja pri pripravi sprememb statuta. Predsednika komisije prof. dr. Marka Ilešiča so zadolžili, da do naslednje seje pripravi predloge sprememb. Značilno za to obdobje je bilo tudi odpiranje novih ali prenovljenih magistrskih ter specialističnih študijev, kar je obremenjevalo komisijo za doktorski in podiplomski študij. Samo na 9. seji senata je bilo potrjenih približno 20 programov. Aktualne so bile tudi razprave, da na Univerzi v Ljubljani ne sankcioniramo navzkrižja interesov, ki lahko nastane pri delovanju zaposlenih zunaj univerze in o nujnosti dviga kakovosti doktorskih disertacij.

Na **10. seji senata 26. 6. 1996** je bil sprejet sklep, da Univerzo v Ljubljani lahko v telesih, še posebej zunaj univerze, zastopajo le tisti, ki so dvotretjinsko zaposleni na Univerzi v Ljubljani in na njej izvajajo raziskave. Močno sem podpiral tudi pobudo in sklep, da univerza (fakultete) pripravi(-jo) seznam študijskih področij, na katerih lahko kandidati pripravljajo teme doktorskih disertacij. To je bilo nujno za odpravljanje prekrivanj in zagotavljanje kakovosti.

Na **11. seji senata 17. 9. 1996** je bila podana tudi pobuda, da članice pripravijo pregled različnih področij, na katerih izdajajo diplome. Hkrati sem podal tudi pobudo za razpravo o zastopanosti študentov v telesih univerze in senatu, toda odzivov ni bilo. Presenečen in razočaran sem bil nad predlogom Komisije za intelektualno lastnino, da služba za zaščito intelektualne lastnine na Univerzi v Ljubljani ni potrebna in da vsi izumi na univerzi sodijo v kategorijo prostih izumov, s čimer so prepuščeni avtorju. Senat je ta predlog potrdil, zaradi česar dosežkov inovacij in raziskovalnega dela na Univerzi v Ljubljani ni nihče dokumentiral in tako tudi ni bilo evidence prenesenega znanja v gospodarstvo in širšo družbo. Senat je potrdil predlog, da naj članice med izbirne predmete dodajo študijsko snov o vodenju in upravljanju v znanosti. Na seji je potekala razprava o evalvacijskem poročilu CRE in spremembah statuta. Razprava o poročilu je opozorila, da komisija ni razlikovala med

načelom »centralizirane« in »integrirane« univerze, ki mu univerza sledi. Podana je bila pripomba na financiranje, ki bi ga morali uskladiti z ustreznimi evropskimi standardi, ter da komisija nima prav v trditvi, da ni ustrezne povezave med Senatom in Upravnim odborom. Nasprotno so nekateri menili, da bi moral biti rektor član Upravnega odbora ali celo voditi Upravni odbor in da so pripombe komisije bolj napotki za spremembe statuta. Razprava se je končala s priporočilom, naj delovna telesa na Univerzi v Ljubljani, kolikor je mogoče, upoštevajo priporočila CRE, in z ugotovitvijo, da glede vodenja in upravljanja velike univerze, kot je Univerza v Ljubljani, nismo dobili »oprijemljivih« napotkov in predlogov. Nekateri so menili, da je poročilo CRE dobro opozorilo na pomanjkljivosti, o katerih smo že razpravljali, a se jih nismo lotili (interdisciplinarnost, medfakultetno sodelovanje, usposabljanje). Evalvacija delovanja fakultet in univerze, ki jo je opravila CRE, je bila prva takšna ocena Univerze v Ljubljani, izvedena s tujimi strokovnjaki. Mnogi so zavračali in nasprotovali temu ocenjevanju in niso želeli sprejeti mnenja ocenjevalcev. Toda to je bil začetek ocenjevanja in evalvacije univerz in delovanja fakultet, ki je danes somoumevno in obvezno (akreditacija in predpisana samoevalvacija delovanja kot tudi študijskih programov). Na senatu ni bilo nikogar, ki bi omenil dve ocenjevalni poročili (13, 16), ki sta podali zelo podobne nasvete, čeprav so delo opravili ocenjevalci Sveta Evrope, torej popolnoma drugi strokovnjaki.

Dopolnitve in spremembe statuta so potrdile predlog, da je posvetovalno telo rektorja tudi kolegij dekanov, ki sem ga podal sam in za katerega sem se zavzemal, ter predlog, da mandat rektorja traja 4 leta. Predsednik statutarne komisije je poudaril, da dopolnila in spremembe, ki jih podaja komisija, ne odražajo mnenj članic v celoti, temveč predstavljajo kompromis stališč. Poudaril je tudi stališče Pravne fakultete, da ni mogoče spreminjati statuta brez temeljite analize delovanja univerze na osnovi veljavnega statuta in da je zapisane določbe možno spreminjati šele, ko bo praksa pokazala potrebo po dodatni ureditvi. Glede na to je odpadlo veliko pobud, tudi predlog Biotehnične fakultete, da bi morale večje fakultete imeti v senatu več predstavnikov.

Razprava o statutu je potekala še na **12. seji senata 7. 10. 1996**, na kateri so zavrnil predlog, da bi se rektorji morali menjavati po disciplinah. Žal moj predlog, da bi rektorja volili vsi na univerzi zaposleni redni profesorji, ni bil sprejet. Sprejeto je bilo, da naj članice mnenje o tem posredujejo komisiji. Kar nekaj razprave je zadevalo delovanje in sestavo Upravnega odbora, bile so zahteve za večjo zastopanost itn. Sprejet je bil predlog, da se ponovno preveri pristojnosti in odgovornosti Senata, Upravnega odbora, rektorja in glavnega tajnika.

Na **13. seji senata 9. 10. 1996** je bilo v ospredju veliko osebnih zadev (volitve v nazive in napredovanja), ki so se urejale dokaj strpno in soglasno. V novembru je bilo aktualno sprejemanje zakona o knjižnicah, ki mu je Univerza v Ljubljani nasprotovala, ker še ni bil urejen status univerzitetne knjižnice in ni bilo dogovora o zasedbi prostorov ter sestavi konzorcija za upravljanje. Pri tem sem poudaril, da naj trenutna nesoglasja ne zavirajo gradnje Narodne in univerzitetne knjižnice II.

Po izrecno zahtevanem pooblastilu Ministrstva za šolstvo in šport sem podpisal pogodbo o nakupu zgradbe Ljudske pravice za prostore Pravne fakultete. Bilo je kar nekaj lobiranja in tako sem izvedel, da je bila stavba pred časom prodana in da jo sedaj država ponovno kupuje ter da se zneska znatno razlikujeta. Od Ministrstva za šolstvo in šport sem bil obveščen o nameri gradnje športne dvorane v Ljubljani in v ta namen preusmerjenih finančnih sredstvih univerze. Senat je izrazil dvom o namembnosti sredstev za gradnjo ogromne športne dvorane in predlagal, da predstavniki ministrstev poročajo o gradnji in zagotovilih, da bo športna dvorana namenjena delu univerze in da mora biti Senat Univerze v Ljubljani o tem obveščen v pisni obliki. V zvezi z natečajem o gradnji športne dvorane je bilo porabljenega kar nekaj denarja in časa, potem pa je vse potihnilo. V letu 1996 so potekale priprave na ustanovitev Akademskega društva diplomirancev Univerze v Ljubljani (ADDUL). Aktivnosti je vodil akad. prof. dr. Janez Peklenik.

Na **14. seji senata 5. 11. 1996** so bili podani povzetki habilitacijskega postopka ter izvolitve v naziv univerzitetnega učitelja. Pri tem so bile zahtevane navedbe področja glede znanstvene opredelitve in stroke. Vse članice niso posredovale podatkov.

Ob tem se je pojavilo vprašanje matičnosti habilitacije in ugotovitev, da te bolj odražajo predmete učiteljev kot znanstveno strokovna področja. To je bilo na Univerzi v Ljubljani neurejeno in potrebne so bile uskladitve. Na predlog habilitacijske komisije so merila (12. in 13. člen) začela veljati takoj. Podpiral sem odločitve, da za članice, ki niso posredovale podatkov, nastopi moratorij za izvolitve. Na področju urejanja knjižnic je bilo čutiti razhajanja med Univerzo v Ljubljani in zakonodajalcem. Tedaj je bil v ustanavljanju knjižnični svet. Poudaril sem, da je bilo knjižnično področje zanemarjeno in da bi moralo postati pomemben del delovanja Univerze v Ljubljani. Za opravljeno delo sem pohvalil Komisijo za informacijsko-knjižnični sistem in čestital predsedniku komisije za odlično vodenje. Iz tega obdobja je zanimiva pripomba senata, naj Svet za visoko šolstvo pred potrjevanjem novih študijskih programov sprejme nacionalni program za ključne dejavnosti univerze, ki mora odražati potrebo po uvedbi novih študijskih programov in njihovo smiselno. Ta pripomba se mi je zdela dobrodošla in pomembna, ker je zadevala vsa študijska področja in bi lahko zaviralno vplivala na hiperinflacijo habilitacijskih področij ter ustanavljanje novih študijskih programov, posledice tedanjih pravil financiranja. Razdrobljenost me je motila in kazala se je tudi na drugih področjih, v množenju mnogih dejavnosti na Univerzi v Ljubljani, ki bi jih lahko za študente uredili ceneje. To razmišljanje je bilo posledica čedalje hitrejših informatizacije na vseh področjih delovanja in univerza ne bi smela biti izjema.

Na **15. slavnostni seji senata 3. 12. 1996** je bila podelitev častnih nazivov in priznanj Univerze v Ljubljani. Slavnostni govornik je bil akad. prof. dr. Peter Fajfar, ki je v odličnem nagovoru nanizal vrsto možnosti za izboljšano delovanje univerze in še posebej poudaril problem nezadostnega zavzemanja za avtonomijo in integracijo univerze.

Ob brskanju po podatkih v starem računalniku sem naletel na govor, ko sem bil povabljen, da odprem 10. jubilejno razstavo *Frankfurt po Frankfurtu*. Menim, da je mnogo od povedanega 5. novembra leta 1996 še danes aktualno, verjetno tudi za Univerzo v Ljubljani. Zato povzemam del tega besedila (18):

Danes smo se zbrali, da odpremo razstavo *Frankfurt po Frankfurtu* v Ljubljani. Navzoči imamo privilegij, da si bomo med prvimi lahko ogledali deseto, jubilejno prodajno razstavo *Frankfurt po Frankfurtu*. Današnja razstava kaže vidne spremembe in poudarke v prikazu naslovov, ki so izšli na zgoščenkah, torej elektronskem mediju. Zavedamo se prodora novega medija, novih pristopov na področju širjenja informacij. Vse to vnaša čedalje večje spremembe na področju tiskane besede. Priče smo razvoju, ko se monopoli rušijo in svet osvaja multimedijško zapisane informacije, drugačni učbeniki, enciklopedije, slovarji in tako dalje. S tem se nezadržno spreminjajo tudi načini učenja in poučevanja. Elektronske poti za prenos informacij spreminjajo Zemljo v dolgo vas, meje razpadajo, da o možnostih cenzuriranja vsebin, ki so elektronsko dostopne, ne govorimo. Današnje generacije smo soustvarjalci neslutene nastajanja novih znanj in zaradi tega tudi uvajamo oblike stalnega izobraževanja in vseživljenjskega učenja, saj le tako ostajamo konkurenčni in ohranjamo zaposlitvene možnosti. Pojavlja se nov pojem *virtualna resničnost*, ki s svojo neposrednostjo in iluzijo hkrati močno intenzivira procese učenja, zabave, igre, potovanj in njihovo komercializacijo ter povečuje dostopnost in nezadržno spreminja vse za vselej. Virtualne univerze, izobraževanje, celo zdravstvene storitve so le vprašanje časa. Čas, v katerem živimo, je lep in zanimiv, saj nas postavlja pred nove izzive. Imamo možnosti soustvarjati, sooblikovati novosti in tako neposredno preizkušati spremembe ter doživljati rojevanje novega.

Vrnimo se za kratek čas v vsakdan, realnost, kjer na za univerzo tako pomembnem področju, kot so knjižnice, zaradi nerazumljivih, nestrokovnih upravno-administrativnih odločitev knjižnična dejavnost v Sloveniji preboleva hujšo krizo. Do tega je prišlo zaradi izničenega statusa te dejavnosti in njenih delavcev in zaradi neprimerne financiranja. Tako Univerza v Ljubljani nima univerzitetne knjižnice in ne more v zadostni meri vplivati na delo velikih knjižnic. Zavedati se moramo, da se naše univerze že in se še bodo soočale s konkurenčnimi ustanovami, ki imajo svoje knjižnice, nastale v stoletjih razvoja univerz. Ali si lahko privoščimo, da Univerza v Ljubljani ne sme imeti svoje univerzitetne knjižnice, in kdo lahko prevzame breme in posledice te očitno zgrešene odločitve? Konkurenčnost med univerzami se bo še zaostrovala z razvojem elektronskih medijev in uvajanjem virtualnih metod učenja. Konkurenčnost prihaja k nam skozi glavna vrata, to je po internetu. Samo kakovostne in celovite, konkurenčne slovenske univerze lahko dolgoročno zagotovijo konkurenčnost gospodarstva, boljše preživetje našega jezika in s tem naroda. Ob tako prijetnem trenutku, kot je odpiranje desete, jubilejne razstave *Frankfurt po Frankfurtu*, se moramo zavedati povedanega – knjige, informacije, dostopnost do elektronskih medijev in knjižnice so namreč nujne za ohranjanje in dvig konkurenčnosti naših univerz in s tem nas vseh.

Neizpodbitno je, da so univerzitetna knjižnica, oddelčne knjižnice in knjižnični delavci neolčljivi del pedagoškega in znanstvenoraziskovalnega dela na univerzi. Knjižnice in strokovnjaki v njih postajajo z razvojem informacijskih medijev del najbolj propulzivne dejavnosti, to je industrije informacij, industrije, katere del izbora novih naslovov lahko danes vidimo na razstavi. Pri tem moramo omeniti tudi nerazumljivo diskriminacijo bibliotekarjev, ki delujejo v okviru univerz, v primerjavi s tistimi, ki jih bistveno boljše financira Ministrstvo za kulturo. Kako je to mogoče?

V povezavi z navedenim danes navajam, da je zanimivo poročilo (19) o novih načinih učenja in poučevanja v visokem šolstvu, kjer avtorji pričakujejo velike spremembe, nekateri celo napovedujejo burnejše preoblikovanje univerz. To medijsko

in univerzitetno »revolucijo« je možno primerjati z obdobjem Guttenbergovega izuma tiskarskega stroja. Danes gre razvoj v smeri, ko tiskani mediji in tiskane knjige pri mlajših generacijah izgubljajo svoj pomen, in to zaradi hitreje in širše

dostopnih informacij na internetu, pa tudi zaradi spletnih možnosti izobraževanja (Massive Online Open Courses (MOOC), odprta predavanja svetovnih univerz itn.). Ob tem lahko dodamo, da bodo spremembe hitrejša in bo naraščala tako konkurenčna ponudba kot zahteve za kakovost, in to še posebej na področju visokega šolstva. Navedbe v dokumentih (19, 20, 21) so uporabne, ko razmišljamo, ali se je Univerza v Ljubljani v času prestrukturiranja in v letih, ko sem bil rektor, pravilno odločala in imela dovolj vizije. Oceno o tem prepuščam bralcu.

Razprava o spremembah statuta je opozorila na neskladja glede na potrjene spremembe statuta na **16. seji senata 17. 12. 1996**. Ta so vodila do nedoslednosti, saj imenovanje glavnega tajnika in pomočnikov s strani Upravnega odbora ni ustrezalo razmerjem med organi Univerze v Ljubljani in ni bilo skladno z njihovimi odgovornostmi. Statutarna komisija je predlagala spremembo 295. in 297. člena, po kateri bi glavnega tajnika na podlagi javnega razpisa in na predlog rektorja potrjeval senat univerze z dvema tretjinama navzočih in po kateri bi bil glavni tajnik odgovoren rektorju in ne senatu. Tako bi odgovornost glavnega tajnika do Upravnega odbora odpadla, kar se mi je zdelo skladno s priporočilom Evropskega sveta (13, 14, 16). Predlagan je bil moratorij za spremembe statuta, ki naj bi začel veljati 15. 2. 1997 zaradi izvajanja projekta *Poslovodni sistem Univerze v Ljubljani* in ki bi moral biti končan jeseni. Do sklepanja o predlaganih spremembah statuta ni prišlo, saj se je razprava preložila na 18. sejo senata. Med predlaganimi spremembami pa je bila potrjena potrebna dvotretjinska večina za izvolitev rektorja, da imenovanje dekanov opravi rektor 1. oktobra in da je mandat dekanov štirileten. Prorektorica prof. dr. Katja Breskvar je predstavila študentsko anketo, ki naj bi se izvajala letno ob vpisu. Razprava z vrsto pomislekov in predlogi ni pripeljala do potrditve ankete, temveč predloga, da naj Komisija za dodiplomski študij in Komisija za samoocenjevanje kakovosti ponovno pretehtata anketo in jo spet predložita v razpravo senatu. Na **17. seji senata 20. 12. 1996** je obravnavala rednih zadev potekala brez večjih pripomb.

Začetek leta sta označila dva dogodka, ustanovitve Koordinacije raziskovalnih institucij Slovenije (KORIS) in nezadovoljstvo s financiranjem polno zaposlenega raziskovalca na Univerzi v Ljubljani v obsegu 1.200 ur in na institutih 1.700 ur letno. Stališče univerze je bilo, da mora raziskovalec, ne glede na to, kje je zaposlen, imeti enake možnosti in enako število ur, ki jih financira država. Senat je nasprotoval, da bi KORIS zastopal vse raziskovalne ustanove v Sloveniji, kajti Univerza v Ljubljani in Univerza v Mariboru nista pristopili h KORIS-u, kar je bilo stališče rektorskega usklajevanja. Tudi nadaljnje razprave na sejah senata niso vodile do vključitve univerz v KORIS.

Senat sem na **18. seji senata 28. 1. 1997** obvestil o pobudi, da Univerza v Ljubljani začne s postopki za rehabilitacijo profesorjev, ki so bili po letu 1945 izključeni iz političnih razlogov. Pobudo sem dal na kolegiju dekanov (23. 1. 1997) in je bila sprejeta. Članice so bile pozvane, da sporočijo imena in vzroke za izključitev profesorjev in sodelavcev ter da sporočijo kandidate za komisijo, ki bo obravnavala rehabilitacijo izključenih univerzitetnih delavcev.

V spominu mi je ostala že omenjena razprava o gradnji športne dvorane. Pregled zapiskov pokaže, da bi Univerza v Ljubljani imela 30 odstotkov upravljalških pravic, bi pa namenili izgradnji približno 60 odstotkov sredstev. Pojavila se je bojazn, da športna dvorana ne bo univerzitetna in da mora Univerza v Ljubljani vztrajati na 60-odstotnem lastništvu. Država je za gradnjo športne dvorane najela kredit pri Evropski skupnosti. Nakup stavbe Ljudske pravice za Pravno fakulteto je bil v tem finančnem paketu. Iz teh sredstev naj bi krili del nakupa in stroške adaptacije stavbe za Pravno fakulteto. Pametno sem ravnal, ko sem zahteval, da ministrstvo pisno odredi, da moram podpisati pogodbo o nakupu stavbe Ljudske pravice. Že 7. aprila je v reviji *Mag* (22) izšel članek, ki navaja, da je v tem poslu šlo za privatizacijo, kjer so bila javna sredstva oškodovana nekje v obsegu 649.000 mark (324.500 evrov). Razprava o spremembah 295. in 297. člena statuta glede imenovanja in odgovornosti glavnega tajnika univerze je bila burna, toda do

potrditve sklepa, da je odgovoren rektorju in senatu, ni prišlo zaradi nesklepčnosti senata. Le kam so se člani senata izgubili?

Zanimiva je bila tudi razprava na **19. seji senata 4. 3. 1997** o mednarodni dejavnosti univerze. Ugotovljeno je bilo, da je obstoječa služba Univerze v Ljubljani prešibka, kar je bilo aktualno zaradi vstopanja Slovenije v različne programe in v Evropsko unijo. V marcu je univerzo obiskal inšpektor za varstvo osebnih podatkov in predpisal, da mora Univerza v Ljubljani v enem mesecu odpraviti pomanjkljivosti. Glavna tajnica gospa Marjeta Vilfan je dodala, da se neustreznost varovanja nanaša na zbirke podatkov in da moramo izdelati pravilnike za varovanje osebnih podatkov. Kljub nasprotovanju nekaterih je bil potrjen 295. člen statuta in določeno, da je glavni tajnik odgovoren rektorju in senatu.

Na **20. seji senata 25. 3. 1997** so bile na predlog Pravne fakultete podane informacije o postavitvi doprsnega kipa prof. dr. Danila Majarona in doprsnega kipa župana mesta Ljubljane dr. Ivana Hribarja, ki je bil zaslužen za ustanovitev univerze. Z dekanom Pravne fakultete prof. dr. Janezom Kranjcem sva obiskala arhitekta doc. dr. Črta Mihelja. Potekale so priprave za Nacionalni program visokega šolstva (NPVŠ) in članice so prispevale predloge. Toda danes vemo, da se večina določil NPVŠ ni izvajala in podobno lahko ugotovimo za raziskovalno dejavnost (*Nacionalni raziskovalni in razvojni program*, NRRP). Podobnih programov je bilo v naslednjih letih še več, toda izvajanje je vedno šepalo in bilo skoraj nično. Zato o tej problematiki ne bi več razpravljaj.

Senat je na seji na predlog kolegija dekanov (19. 9. 1996) imenoval desetčlansko Komisijo za standarde in normative za opravljanje izobraževalne dejavnosti. Zaradi upadanja financiranja je bila ta komisija pomembna za izdelavo meril in argumentov za uspešnejše dogovarjanje na področju financiranja pedagoških dejavnosti. Poudariti gre, da je bil glede na tedanji zakon in določila statuta rektor odgovoren samo za strokovno delovanje in zakonitost, kot poslovodni organ pa ni imel pooblastil za finančno upravljanje in nadzor. Toda ta ureditev je bila skregana z določilom, da rektor

skrbi in odgovarja za zakonitost dela univerze, torej za nekatere dejavnosti, na katere ni mogel neposredno vplivati. Zaradi teh nedorečenosti se je tedaj univerza prepočasi odzivala pri uveljavljanju svojih, po mojem mnenju zakonitih zahtev.

Kolegij dekanov (19. 11. 1996) je bil odločujoč, saj so dekani glede na posredovane informacije sodišča v zvezi z registracijo Univerze v Ljubljani sprejeli dejstvo, da iz dotedanjih 25 pravnih oseb (fakultet) nastaja ena sama, to je Univerza v Ljubljani. V tej zvezi so želeli, da se izpelje prenos potrebnih pristojnosti na članice, tako da bo poslovanje nemoteno. Članice so želele obdržati bančne račune. Menil sem, da je logično, da imajo članice posebne, podrejene račune, in sem podpiral prenos pooblastil, še posebej zato, da se ne bi ustavil proces integracije univerze. Tedaj so se dekani sestajali ločeno, samoiniciativno in usklajevali svoje poglede in zahteve (na primer sestanek dekanov tehničnih fakultet 15. 11. 1996, Beli križ–Portorož) ter predlagali, da se prenos poenotenega finančnega poslovanja odloži v leto 1998. To bi omogočilo, da se dorečejo pravila, razmejijo odgovornosti in pristojnosti. To se je tudi zgodilo, kajti zamujali so novi računovodski standardi (vlada), ki bi sestavljali podlago za novo finančno poslovanje. To je bil tudi »napotek«, kako bo Upravni odbor stvari urejal. Tedaj se je tudi senat, na 16. seji (17. 12. 1996), odločil, da se Upravni odbor razširi in ima po novem 17 članov. Novih 6 dodatnih članov bi izvolili glede na zastopanost discipline in 11 članov po ključu, kot je že veljal. To je še dodatno »zvodenelo« Upravni odbor, saj so se s tem možnosti vplivanja predstavnikov javnosti močno zmanjšale in članice so lahko v Upravnem odboru dogovorno odločale o upravljanju univerze. Preprosto povedano, v Zakonu o visokem šolstvu predvideno preoblikovanje univerze se je lahko začelo kot »vračanje v že videno«.

Senat je na 20. seji 25. marca leta 1997 potrdil začetek postopka kandidiranja rektorja in prorektorjev ter določil kandidacijsko komisijo in rok za oddajo kandidatur – 24. 4. 1997. Odločil sem se, da bom kandidiral, če bom imel podporo, toda hkrati sem čutil neko razdvojenost, ali res želim še štiri leta opravljati dela, ki niso dopuščala inovativnosti, ki so bila dokaj politično obarvana

in monotona. Delo v CRE mi je bolj ustrezalo, pa tudi rad sem potoval. Razgovori z nekaterimi člani senata, dekani, so me le prepričali, naj kandidiram, in dekan prof. dr. Franc Bratkovič me je spodbudil in prepričal ter pripravil utemeljitev kandidature. To je bil začetek razmišljanja o programu, ki sem ga predložil. Prijazna izmenjava mnenj in razgovori na Ministrstvu za znanost in tehnologijo z ministrom dr. Lojzetom Marinčkom so bili ugodni. Ministrstvo je umaknilo omejitve 1.200 ur za raziskovalce na univerzi in jih izenačilo z raziskovalci na inštitutih, torej s pravico 1.700 ur letnega financiranja. Argument, ki je prevladal, je bil, da morajo biti raziskovalci na institucijah, financiranih iz javnih sredstev, izenačeni glede pravic in dolžnosti. Ali je to obveljalo, ne vem, kajti kmalu je prišlo do zamenjave vlade. Že 26. 3. sem sklical 1. sestanek Komisije za normative in standarde. Dogovorili smo se o načinu dela. Nasploh je bilo do aprila dogodkov veliko. Glavna tajnica je za odpravo nedorečenosti pri varovanju osebnih podatkov 20. 3. sklicala sestanek vseh tajnikov članic in problemi neskladnosti so bili odpravljeni. Kolegij dekanov (18. 3.) sem informiral o predvidenih volitvah rektorja, prorektorjev, Upravnega odbora, dekanov in prodekanov ter o osnutku Nacionalnega programa visokega šolstva, ki ga bo obravnaval senat na naslednji seji.

Čez dober teden (2. 4.) sem sklical prvo sejo izvršnega sveta Akademskega društva diplomirancev Univerze v Ljubljani (ADDUL), ki je bil v ustanavljanju. Doreči smo morali financiranje, registracijo in izvolitev vodstva društva. Iz *Vestnika* št. 8 (1998) navajam, da je bilo društvo končno ustanovljeno spomladi tega leta, po navedbah prvega predsednika dr. Bojana Pretnarja pa so na sejah izvršilnega odbora ADDUL pogosto razpravljali, kako začeti in kako naj bi društvo delovalo.

Na **21. seji senata 15. 4. 1997** je bilo ponovno opozorjeno na problem matičnosti disciplin na Univerzi v Ljubljani. Razprava je bila kratka, večjega zanimanja ni bilo. Živahnejša je bila razprava o sistemizaciji raziskovalnih delavcev na univerzi, ki naj bi sledila enakim standardom in pravilom kot na inštitutih. Tako bi univerza dosegla neposredno raziskovalno financiranje in ne samo

projektno. Univerza bi morala imeti možnost financiranja kadrov, ki so pomembni za izvajanje temeljnih raziskav in skrb za s tem povezane infrastrukture, pa tudi možnost na sistemizirana mesta prehodno zaposliti izbrane postdoktorje. Nekateri so temu nasprotovali, drugi pa podprli pomen tega pristopa za razvoj raziskovalne dejavnosti. Na koncu je obveljal predlog, da bi morali uvesti za raziskovalno dejavnost in podiplomsko izobraževanje oblike fleksibilne sistemizacije, kar naj bo tudi napotek za pripravljavce poslovnega modela univerze in za spremembe statuta.

Za obdobje pred **22. sejo senata 20. 5. 1997** in po njej je bilo značilno, da so se dogodki hitro vrstili in da sem tej »dinamiki« komaj sledil in jo včasih tudi umirjal. Na senatu so se poskušali odpirati problemi, o katerih so bili že sprejeti sklepi z večino glasov. Tako je senat začel ponovno obravnavati določila statuta o volitvi dekanov, čeprav je bil dogovorjen moratorij za spreminjanje statuta zaradi volitev novega vodstva. Prorektorica prof. dr. Katja Breskvar je ponovno predstavila s študenti usklajeno besedilo študentske ankete. Ta je bila potrjena z manjšimi popravki. Kot član evalvacijske skupine CRE sem odpotoval na Sicilijo (Univerza v Cataniji) in precej časa porabil za študij dokumentov in delovanje te univerze. Na srečanju s člani evalvacijske skupine sem razpravljal o problemih delovanja Univerze v Ljubljani (z rektorjem Univerze v Portu prof. dr. Albertom Amaralom in rektorjem Univerze v Gentu prof. dr. Leonom De Meyerjem). Moji pogledi na delovanje Univerze v Ljubljani so se pod temi vplivi še dodatno spreminjali v prid modelom mednarodno odprtih in uspešnih zahodnih univerz. Naša univerza je tedaj štela 25 članic in je imela 36.783 študentov, 5.186 zaposlenih (7 študentov na zaposlenega, 16 študentov na profesorja) in 23 milijard tolarjev (92 milijonov evrov) prihodkov. Že iz tega je možno sklepati, da je bila Univerza v Ljubljani tedaj med največjimi »podjetji« v Sloveniji, toda poslovala je še vedno razdrobljeno po 10 do 20 let zastarelem modelu. Do leta 1975 je Univerza v Ljubljani delovala kot enovita organizacija, toda tedaj je bil sprejet novi Zakon o visokem šolstvu, ki je predpisal delitev Univerze v Ljubljani po

vzoru podjetij v Temeljne organizacije združenega dela, tozde ((39), glej str. 42). Žal Upravni odbor »ni uspel« uresničiti 334. člena ZViS, ki je predpisal, da mora Univerza v Ljubljani preiti na »nov integrirani« način finančnega poslovanja do konca leta 1996. V letu in pol priprav in dela z oblikovanjem poslovno-organizacijskega modela Univerze v Ljubljani smo napredovali do stanja, ko je bilo obljubljen, da bosta obe ministrstvi financirali projekt za izdelavo poslovnega modela. Država je že več let zamujala z računovodskimi standardi, kazalo je, kot da nikomur ni do izboljšav, utečeno in nepregledno je bilo »dobro«. Podporne službe na 25 članicah so bile podobne tistim na rektoratu in so delovale ločeno, po »svojih pravilih«. Imele so svoja merila, cilje, poglede, študentske referate, personalne službe, računovodstva, tajništva in knjižnice (več kot 50). Tedaj je bilo v tajništvih na Univerzi v Ljubljani zaposlenih 29 pravnikov, ki so branili svoje »fevde«, kar je vodilo do rezistence, nepreglednosti, počasnosti, verjetno tudi do neracionalne porabe javnih sredstev. Zanimivo je, da so kljub 29 zaposlenim pravnikom na Univerzi v Ljubljani članice in rektorat v sodnih sporih najemali zunanje odvetniške pisarne. Stanja sem se zavedal (v tujini je bila na univerzi ena pravna pisarna z nekaj zaposlenimi), toda kot rektor nisem mogel vplivati na razmere.

Iz obravnave na 22. seji senata bi navedel razpravo o izhodiščih in o funkcionalni prenovi stavbe Univerze v Ljubljani. Univerza tedaj ni imela načrta o strategiji razvoja, čeprav sem dal kar nekaj pobud. Razpravljali smo tudi o tem, da bi Univerza v Ljubljani morala samostojno upravljati s svojim premoženjem in dobiti vrnjeno vse po 2. svetovni vojni odvzeto premoženje.

Na 22. seji je senat potrdil kandidate za volitve rektorja in prorektorjev. Bili smo trije kandidati: prof. dr. Jože Mencinger, prof. dr. Milan Pogačnik in jaz. 23. junij je bil določen za predstavitev programov in 24. junij za izvedbo volitev. Moj program povzema željo nadaljevati to, za kar sem se zavzemal v letih 1996 in 1997, ob zavedanju, da za mnoge moji predlogi za integracijo Univerze v Ljubljani niso bili sprejemljivi. Pri tem so mi bili poleg razgovorov, ki sem jih opravil z več

rektorji vodilnih univerz, v pomoč tudi razni strokovni članki. V tej zvezi naj navedem na univerzi vpisano pismo (znak delovnik A-IV -13/96 z dne 2. 10. 1996), ki mi ga je poslal kolega prof. dr. John L. Davies, prorektor na Politehniški univerzi v Angliji, glede na dogovor v Parizu. Tedaj sem ga vprašal o modernih trendih razvoja univerz in o urejanju vprašanja nasprotja interesov. Prof. Davies je poslal primer dokumenta (27), kako je vprašanje nasprotja interesov urejeno na eni od univerz v Angliji. Poslal mi je več člankov: Justin Thorence: Role and Mission of the University at the Dawn of the 21st Century, HEP – Higher Education Policy, Vol. 9, No. 4, 1996; Burton R. Clark: Common Problems and Adaptive Responses in the Universities of the World, Organizing for Change, HEP, Vol. 10, No. 3-4, zelo poučno branje; Dill, D. D.: Academic Administration, izšlo v: The Encyclopedia of Higher Education, Oxford Press, 1992, str. 1318–1329; članek iz revije Science, Vol. 271, 2. Februar 1996, str. 681–701, sestav prispevkov z naslovom European Universities in Transition; članek v HEP, Vol. 9, No. 3 str. 255–258, 1996, Faculty Versus Administration an Universal Problem. Sestavke navajam, ker so še danes aktualni za razmere v Sloveniji. Ob pisanju programa za volitve nisem želel podati nobene obljube, rešitve, temveč le prikazati robne pogoje, stanje mednarodnega okolja in razmere, v katerih deluje in bo delovala Univerza v Ljubljani, ter kako bi se lahko prilagajala na izzive in dejavnike, ki nas čakajo. Posebej sem opozoril na nekatere dosežke, poglede, naloge in razmere na področju študija, študentskih vprašanj, podiplomskega študija, raziskovalne dejavnosti in splošne nedorečenosti. Programi kandidatov so natisnjeni v *Vestniku* (23). Za bralca, ki ga zanimajo nekatere značilnosti mojega programa, povzemam dele z vidikov, kot so: Zakaj? Kaj je bilo narejeno? Kaj bomo morali še narediti? Povzemam uvodni del in dele naslednjih poglavij: *Univerze hitijo počasi*, *Raziskovalna dejavnost* in *Splošne nedorečenosti*.

Univerze hitijo počasi – Družbena spreminjanja in Univerza v Ljubljani

[...] Živimo v obdobju, ko se politična, ekonomska in socialna spreminjanja neposredno kažejo tudi v aktivnem prilagajanju zakonodajnih ureditev in delovanja držav. Slednje se prilagajajo tako regijskim, evropskim, pa tudi globalnim spremembam. Tudi Slovenija je bila ob burnih tranzicijskih spremembah v Evropi preprosto potegnjena v ta dogajanja in spreminjanja. Slovensko tranzicijo odlikujejo in bremenijo kulturne, razvojne in zgodovinske posebnosti socialističnih gospodarstev, pa tudi njene specifičnosti. Te razmere in danosti postavljajo izhodišče, omejitve in robne pogoje za razvojno možnost ter strategijo prilagajanja Slovenije.

Povedano je osnova za moje razmišljanje o nujnem spreminjanju naše univerze.

Pri družbenem prilagajanju in napredku ima univerza odgovorno in pomembno vlogo. Medsebojna odvisnost med uspešnostjo, mednarodno veljavo neke družbe ter kakovostjo in priznanostjo univerz v tej državi je večja, kot je videti na prvi pogled. Družba, ki tako sprejema univerze, je napredna, demokratična, perspektivna družba; tam, kjer o tem samo govorijo in razmišljajo ter ukrepajo celo v škodo univerz, razvoj slej ko prej zaide v težave. Velja načelo, da umne investicije v znanje, razvoj šolstva in univerz dolgoročno nikoli ne morejo biti zgrešene.

Raziskovalna dejavnost

Na področju raziskovalne in finančno-organizacijske avtonomnosti fakultet in univerzitetnih institutov moramo spodbujati aktivnost, samoiniciativnost, upravno učinkovitost in samostojnost. Samo tako bomo ohranjali in dvigovali kakovost, [...] konkurenčnost in tržno orientirano fleksibilnost. Pomagati bi morali pri mednarodnem konkuriranju za raziskovalno financiranje, tako da bi imeli na univerzi primerno službo za spremljanje vseh razpisov že v fazi priprav. Te službe bi tudi redno obveščale vse zainteresirane in ne nazadnje preskrbele tudi vse potrebno za prijave. Na raziskovalnem področju moramo spodbujati samoiniciativnost in motiviranost ter zaradi tega racionalizirati obremenjevanje z režijo, ki naj bi bila za mednarodne projekte čim nižja. Doseči bi morali dodatno spodbudno financiranje z Ministrstva za znanost in tehnologijo za skupine, ki so uspešno pridobile večje mednarodne projekte.

Univerza mora vztrajati pri financiranju temeljnih raziskav, ki so vezane na predmetna področja in razvoj disciplin in so torej del njenega poslanstva. Projektno financiranje je potrebno razumeti kot nadstandardno angažiranost in delavnost. Preveč časa gre v nič s pisanjem množice majhnih projektov, ki so večinoma financirani prav na robu preživetja.

Raziskovalni sektor na univerzi ni kos obveščanju članic o evropskih in mednarodnih razpisih in projektih. Pogrešam tudi strateško dogovarjanje in načrtne priprave na univerzi za konkuriranje na razpisih za večje projekte. Univerza nima podatkov in jih ne zbira in tako nima sprotne pregleda nad raziskovalno dejavnostjo, prijavami, tekočimi projekti, nad raziskovalno uspešnostjo raziskovalcev, skupinami, enotami, članicami in univerzitetnimi inštituti. Takšni podatki bi bili uporabni za promocijske namene, dogovarjanja in obveščanje javnosti o obsegu raziskav in uspešnosti naše univerze. Žal tudi ne spremljamo in ne moremo oceniti raziskovalnih prispevkov univerzitetnih profesorjev, ki vodijo raziskovalne skupine zunaj univerze, na drugih ustanovah in inštitutih. Še bolj nerazumljivo je, da univerza nima pregleda nad intelektualno lastnino, ki je nastala kot plod raziskav na univerzi. Tu smo še daleč za zahodno miselnostjo.

Posebej neprimerno je urejeno financiranje umetnosti, humanistike in družboslovja, pa čeprav imajo te vede izreden pomen za ohranjanje narodne samobitnosti in pri strateškem odločanju, ki zadeva družbene spremembe. Sodelovanje teh disciplin pri nastajanju političnih odločitev je, podobno kot

pri naravoslovno-tehnični inteligenci, neupoštevano, status raziskovalcev v družbi pa neprimeren, kar štejem za hudo napako, ki bi jo morali angažirano odpravljati. Univerza bi morala aktivno prispevati k združevanju in ne k razdvajanju raziskovalne dejavnosti. Danes v raziskovanju ni enotnosti; samostojni inštituti nastopajo mimo univerze in tako se drobijo že tako oslABLJENE MOČI [...]. Univerza ne sodi med vrtce, osnovne šole in šport in bi bilo bolje, da se združi z znanostjo. To bi omogočilo fleksibilnejše kriterije za financiranje in večjo povezavo raziskovalnih ustanov z univerzo. Še posebej bi bilo to sodelovanje odločujoče pri mednarodnih razpisih, konkuriranju za večje projekte, kjer je nujno potrebno doseči kritično maso. Združeni bi bolje vplivali na pripravo osnutka novega Zakona o raziskovalni dejavnosti. Napake, ki jih je univerza naredila pri sprejemanju prejšnje različice zakona, se ne bi smele ponoviti. Škodljivo je bilo, ko so zastopniki univerze v vladnih telesih zagovarjali različne rešitve.«

Splošne nedorečenosti

Da se univerze ne morejo hitro preurediti, je lepo razvidno iz doseženih sprememb od leta 1993, ko je začel veljati Zakon o visokem šolstvu, dalje. Zakon vsebuje vrsto nedorečenosti in tudi vlada občutno zamuja z dopolnilnimi predpisi, ki bi bili nujni, da bi Zakon o visokem šolstvu lahko učinkoval bolj ali manj v celoti. Tako pa – četudi bi se univerza odločila za drugačen način poslovanja – to še ni mogoče. Univerza danes (leta 1997) deluje v pravno nedorečenih razmerah, lahko bi celo oporekali ustrezno skladnost veljavni zakonodaji. Univerza se je morala registrirati na novo, a ji ta registracija ne omogoča ničesar, deluje celo zaviralno (sporni 10. člen in premalo definirano pridruženo članstvo). Že več kot dve leti čakamo na nove računovodske standarde in na obljubljeni Zakon o ustanovah. Šele ko bodo ti znani, bo lahko univerza izbrala optimalno delovanje in notranjo urejenost, ki bi bila po volji večine ... Določilo 58. člena ustave, ki pravi, da so državne univerze in državne visoke šole avtonomne, način njihovega financiranja pa ureja zakon, bi morala univerza izrabiti v celoti, brez omejitev. Prepričan sem, da se večina na univerzi zaveda, da ne more nihče stresti iz rokava najboljšega modela poslovanja in da ga bo morala univerza najti sama. Pravi korak v to smer je profesionalna izdelava študije za posodobitev in preureditev upravno-poslovnega sistema univerze v okvirih, ki jih dopušča veljavna zakonodaja. Da bi bilo mogoče doseči večjo ažurnost in krajši odzivni čas, je nujno treba reorganizirati in posodobiti celotno delovanje administrativnega dela na rektoratu in nekaterih članicah. Poslovanje bo nujno potrebno izboljšati z računalniško podprtim poslovnim sistemom in prepotrebnimi podatkovnimi zbirkami za sprotno odločanje. Novo integrirano univerzo, ki jo soustvarjamo, razumem kot homogeni sestav članic, ki imajo ustrezno avtonomijo in vsakršno pomoč skupnosti, ki jo predstavlja univerza. Po načelu soodvisnosti vseh znanosti, umetnosti in strokovnih disciplin je integralni sestav članic na univerzi nujen. Povezovalne in odgovornostne vezi morajo zagotoviti sinergijski učinek, torej nekaj, kar je več kot le seštevek delovanja članic. Vse tisto, kar ne vodi do sinergijskega učinka in boljšega delovanja članic, po tej logiki ne sodi v integracijo. Pogled na zahodnoevropske univerze, ki delujejo v konkurenčnih tržnih okoljih, že desetletja kaže, da med njimi ni univerze s samostojnimi in nepovezanimi članicami. Zavedamo se, da te univerze nenehno dograjujejo povezovalni in funkcionalni model tako imenovane rahlo povezane univerze, kjer so dejavnosti, ki so nujne za enovito in učinkovito nastopanje, združene, in je enotam prepuščena maksimalna iniciativnost in avtonomija. Tudi Univerza v Ljubljani bo morala najti svoj model, ki bo omogočal kar najboljše uresničevanje njenega poslanstva in mednarodno veljavo. Ni samo naša univerza pred dilemo, kako urediti notranjo povezanost in odgovornost ter braniti pravo mero avtonomnosti. Tudi Združenje evropskih univerz (CRE) s 550 članicami namenja tem vprašanjem veliko pozornosti. Zavedajo se, da optimalnega, za vse dobrega modela ni.

Upravnemu in finančnemu vodenju univerze kot kandidat za rektorja nisem namenil pozornosti, ker to ni bila pristojnost rektorja (glej statut). Dokaj nezadovoljen sem bil z določili statuta, med katerimi ni bilo določil za delitev odgovornosti. Ni bil opredeljen nadzor in ni bilo določil za ugotavljanje kakovosti v celotnem delovanju univerze. Poslovanje se mi je zdelo nedorečeno in ni bilo strokovno utemeljeno. Navedeno je vplivalo na vsebino in način pisanja programa. V tem času sem izvedel, da bo prišlo na univerzo Računsko sodišče (RS), ki bo preverilo izvajanje visokošolskih izobraževalnih programov in poslovanje v letu 1996. Da pred bralci upravičim svoje poglede in dvome o nekaterih določilih statuta in poslovanju uprave univerze, navajam le nekatere izsledke Računskega sodišča. To je sočasno in pozneje pregledalo tudi poslovanje na primer naslednjih članic: Fakultete za grabeništvo in geodezijo, Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo, Biotehniške fakultete in njenega Oddelka za zootehniko, Pedagoške fakultete, Fakultete za družbene vede in Veterinarske fakultete. Računsko sodišče je ugotovilo številne nepravilnosti in nezakonitosti v delovanju in finančnem poslovanju. Vse navedene fakultete so dobile *mnenje s pridržkom* zaradi različnih nezakonitosti. Najpogostejše je bil kršen zakon zaradi previsokih izplačil za plače. Na naštetih fakultetah je bil ocenjeni obseg nezakonitih izplačil 8 do 19 odstotkov vseh prejetih sredstev Ministrstva za šolstvo in šport. Dekan Veterinarske fakultete je vodil Upravni odbor in zato danes nisem presenečen, da je ta ugotovitev skupaj z nedorečenostmi v statutu vodila do dokaj poraznega poročila Računskega sodišča (24) in izdaje negativnega mnenja o poslovanju Univerze v Ljubljani. Od časovno in tudi sicer zahtevnih razgovorov z revizorkami Računskega sodišča v začetku leta 1997 do izdaje poročila je preteklo pol leta (evidentirano na Univerzi v Ljubljani 15. 7. 1997). Ne spomnim se, da bi tedaj poročilo Računskega sodišča dobil, prebral ali bil navzoč na Upravnem odboru, ko je potekala obravnava nepravilnosti poslovanja Univerze v Ljubljani. To se mi še danes zdi čudno in ni bilo v redu. Po določilih statuta nisem bil odgovoren za finančno poslovanje Univerze v Ljubljani, vse v tej zvezi je vodil Upravni odbor in realizirala

glavna tajnica. Prav tako se ne spomnim, da bi na senatu razpravljali o tem poročilu. Poročilo sem prebral šele, ko mi ga je posredoval vodja arhivske službe prof. dr. Jože Ciperle ob pisanju teh spominov. Zelo sem presenečen nad ugotovitvami Računskega sodišča, toda za tedanje stanje in razmere v poslovanju se nisem in se tudi še danes ne čutim odgovornega. V nadaljnjem bom citiral le nekatere ugotovitve RS:

- Str. 3: »[...] da dokler svet agencije v soglasju z Banko Slovenije ne določi načina za vodenje več žiro računov za posamezno pravno osebo in rokov za njegovo uveljavitev, ima posamezna pravna oseba lahko odprto le en žiro račun. [...] V nasprotju z gornjimi navodili [...] članice univerze pa tudi samostojno opravljajo svoje finančno poslovanje preko žiro računov (603), ki jih vodijo krajevno pristojne podružnice agencije za plačilni promet.«
- Str.7: »[...] iz opisanega je mogoče zaključiti, da pooblastila, ki jih ima glavni tajnik, ki zastopa tajništvo univerze, v sodni register niso vpisana.«
- Str. 10: »[...] računovodske izkaze pa so ministrstvu ločeno predlagale tudi članice, vsaka za svoje poslovanje. Opisano ni v skladu z 21. čl. Odloka o preoblikovanju in 3. čl. pogodbe.«
- Str. 13: »[...] 7. člen statuta [...] univerza nastopa kot samostojen partner v razmerju do ministrstev [...] v konkretnem primeru ni bilo tako, saj so v razmerju do MŠŠ nastopale članice, ki so z njim komunicirale neposredno mimo univerze (menim, da ministrstvo ne bi smelo tako poslovati; op. a.) [...] finančni tokovi oziroma nakazana sredstva po teh pogodbah so tekla neposredno od ministrstva do posamezne članice.«
- Str. 15: »[...] Univerza ni izdelala nikakršnih usmeritev oz. navodil za spremljanje finančnega poslovanja; UL namreč nima pravilnika o računovodstvu oz. akta, ki bi urejal vodenje poslovnih knjig in sestavljanja računovodskih izkazov, uprave in članic. [...] Univerza nima ne letnega programa ne letnega načrta financiranja. [...] Univerza vodi le poslovne knjige za upravo, ne vodi pa poslovnih knjig za univerzo kot

pravno osebo, ki vključuje tudi članice. [...] Univerza tudi ni izdelala konsolidiranih računovodskih izkazov, saj ji neusklajeno evidentiranje na upravi in članicah in nespremljanje medsebojnih tokov tega niti ne omogočajo.«

- Str. 20: »[...] V skladu z rektorjevo odločitvijo so bili članicam posredovani sklepi, na podlagi katerih so bila izvršena nakazila; v sklepih je bil naveden tudi namen porabe sredstev, pretežno za nakup računalniške opreme, deloma tudi pisarniške, priključitev na mrežo Metulj ter le v posameznih primerih za študijsko opremo.«
- Str. 23: »[...] Iz sklepa rektorja pa ne izhaja, da bi bila ta oprema odobrena tajništvu. Oprema, nabavljena za tajništvo univerze, tudi ni v skladu s sklepom ministra [...] ter ostalih 7 računalnikov je bilo nabavljenih in tudi knjiženih na RCU, čeprav so bili s sklepom rektorja odobreni 3 osebni in 1 prenosni računalnik. «
- Str. 51: »Povzetek ugotovitev [...]. Svoje žiro račune imajo odprte tudi članice univerze. Nanje pa se steka večina sredstev MŠŠ kot tudi ostalih ministrstev ter sredstva iz naslova opravljanja tržne dejavnosti, čeprav bi članice kot deli pravne osebe morale imeti posebne račune. Do leta 1996 univerza pregleda o prejetih sredstvih od posameznih ministrstev ni imela [...]. Univerza v Ljubljani ni vodila poslovnih knjig in ni sestavila računovodskih izkazov kot pravna oseba, saj se poslovne knjige, v katerih bi bili evidentirani poslovni dogodki uprave in članic skupaj, niso vodile.«
- Str. 53: »[...] Univerza ni imela strategije mednarodnega sodelovanja. Iz statuta niso razvidne pristojnosti Komisije za mednarodno sodelovanje.«
- Str. 54: **»III. Porabi proračunskih sredstev za izvajanje visokošolskih izobraževalnih programov in reviziji poslovanja v letu 1996 na UL se izreka negativno mnenje.«**

To za univerzo nečastno mnenje tedaj, leta 1997, od seznanjenih ni nikogar motile; morda, ker je bilo izdano ob začetku poletnih počitnic. Ob koncu leta 1997 (24. 11.) je Vlada Republike Slovenije sporočila mnenje (25) o spremembah in

dopolnitvah statuta Univerze v Ljubljani. Ta je bil poslan vladi v presojo 4. 6. 1997. V dopisu vlade je navedeno veliko število členov statuta, ki ne ustrezajo, so celo protizakoniti in jih je potrebno popraviti. Navajam le nekatere od teh pripomb:

- Str. 3: »[...] Tudi pooblastila, pristojnosti in odgovornosti in njihov prenos bi morala biti tako za univerzo, njene organe in službe kot za članice, njihove organe in službe v statutu zelo natančno opredeljena, in sicer v skladu z ZViS, Odlokom o preoblikovanju UL in zakoni, ki urejajo porabo računskih sredstev. [...] Prav tako niso dovolj jasne določbe v poglavjih o pravni sposobnosti univerze in članic ter o upravljanju univerze, prva alineja 3. odstavka 34. člena, 3. odstavek 43. člena, prvi odstavek 272. člena in 273. člena. Členi so v nasprotju s 4. alinejo 23. člena ZViS in delovnopravno zakonodajo. Omenjeni členi rektorju odvzemajo z zakonom določene pristojnosti [...].«
- Str. 6: » [...] V statutu ni dosledno določeno, kdo sprejema s statutom določena pravila, pravilnike, oziroma podobne akte univerze in članic; sploh pa ne vsebuje določil o tem, kdaj in kje se objavijo in kdaj začnejo veljati. [...] Na str. 7 so priporočila, kaj bi kazalo proučiti – popraviti, na primer v 6. alineji piše: Ureditev informacijskega sistema ter vodenja baz podatkov v skladu z zakonodajo, ki ureja statistiko, varstvo osebnih podatkov, porabo proračunskih sredstev, ter v 8. alineji: Skladnost ureditve 217. in 221. člena z delovno-
- pravno zakonodajo, ki ureja konkurenčno klavzulo in predpisi o avtorskih pravicah ter vprašanje o pedagoškem delu zunaj univerze. Na koncu dopisa je zapisano, da bo Vlada RS nadaljevala postopek za izdajo soglasja, ko bo seznanjena s popravki statuta.«

Vladno odklonilno mnenje o popravljenem Statutu Univerze v Ljubljani (delo je v letu 1996 in do okoli maja leta 1997 potekalo ležerno) je skoraj v celoti potrdilo moje razumevanje določil statuta, da so delno protizakonita, neskladna, nedorečena in da nekaterih pomembnih vprašanj sploh ne urejajo. Še vedno ne razumem, kako je lahko ob sodelovanju s »cvetom« pravne stroke, ali

morda prav zato, nastal statut, ki je bil potrjen 23. 6. 1995 in ki je bil deležen velikega nezadovoljstva in toliko popravkov. Komisija jih je pripravljala več kot leto dni. »Izboljšani« in popravljani statut (4. 6. 1997) pa je bil deležen pogubne kritike s strani vladnih služb. Že tedaj se mi je zdel statut strokovno slab, spremembe pa še slabše. Vse je spominjalo na »sračje gnezdo«, ki ga sestavljata nestrokovnost in »štikerija« različnih interesov in samoupravno, politično kontinuitetnih vsebin. V statutu sem pogrešal več zakonitosti, konstruktivnosti, vse izrabe možnosti Zakona o visokem šolstvu v prid modernizaciji, racionalnosti in učinkovitosti delovanja Univerze v Ljubljani.

V času pred razpisom volitev, ko sem pisal program za rektorja, se je zvrstilo nekaj lepih dogodkov. Ob dnevu Pravne fakultete sem na pobudo Pravne fakultete 5. aprila opravil svečano odkritje spomenika zaslužnemu prof. dr. Danilu Majaronu. Mesec pozneje, 20. maja, sem po opravljenih pripravah v sodelovanju z dekanom Pravne fakultete prof. dr. Janezom Kranjcem odkril doprsni kip (26) dolgoletnemu, zelo uspešnemu županu Ljubljane dr. Ivanu Hribarju, ki je imel velike zasluge pri ustanavljanju Univerze v Ljubljani.

Od 4. do 9. aprila sem bil v Carigradu na seminarju CRE o vodenju univerz, ki ga je gostila Univerza Bogacsy. Med poskusno evalvacijo te univerze me je presenetilo, da sprejme po rigoroznih sprejemnih izpitih le nekaj odstotkov od številnih prijavljenih študentov.

26. aprila je bila prva seja Komisije za prenovo stavbe Univerze v Ljubljani in 1. seja Komisije za normative in standarde. Precej pozneje, 6. maja leta 1997, sva se s predsednikom Upravnega odbora prof. dr. Milanom Pogačnikom dogovorila o postopku za izbiro ponudnika, ki bi izdelal projekt za posodobitev poslovnega in finančnega prestrukturiranja Univerze v Ljubljani. 20. maja je bila kot najboljši ponudnik izbrana organizacija ITEO. Med 7. in 10. majem sem bil kot član evalvacijske komisije v Italiji (Univerza v Kataniji). 25. aprila sem na povabilo v prostorih Državnega zbora RS predsedoval Mednarodni politični konferenci Centralna Evropa in evroatlantska varnost (Central-Eastern Europe and Euro-Atlantic Security).

Slavnostni govorniki so bili predsednik Republike Slovenije g. Milan Kučan, predsednik Državnega zbora g. Janez Podobnik, pomočnik generalnega sekretarja NATO g. Guido Lenzi in mnogi drugi.

V letu 1997 sem vodil in od 24. do 26. aprila predsedoval Sosvetu rektorske konference univerz Alpe-Adria. Na sosvetu smo obravnavali in primerjali habilitacijska merila. Tedaj smo prvič k sodelovanju povabili študente, ki so na tem zasedanju ustanovili Združenje študentskih organizacij Alpe-Adria. 17. aprila sem vodil sejanek, ki naj bi preprečil ukinitve lektorata slovenščine na Univerzi v Trstu. Ob prisotnosti državnih sekretarjev Ministrstva za šolstvo in šport in Ministrstva za znanost in tehnologijo ter univerz smo problem rešili in se dogovorili tudi o postopkih, možnostih za izboljšave in pospeševanje poučevanja slovenščine na drugih tujih univerzah. Komisija za rehabilitacijo profesorjev, ki so bili izključeni z Univerze v Ljubljani, je imela 1. sejo 2. junija. Vodja Arhivsko muzejske službe univerze prof. dr. Jože Ciperle se je obvezal, da bo zbral vso dokumentacijo o izključitvah. Sklenili smo tudi, da se vsem izključenim profesorjem vrnejo akademski nazivi.

Zanimivo je pismo prof. dr. Ivana Svetlika (23. 4. 1997), ki ga je kot dekan v imenu senata Fakultete za družbene vede poslal v vednost senatu Univerze v Ljubljani. Pismo je bilo sicer naslovljeno na Vrhovno sodišče in Ustavno sodišče Republike Slovenije in ugotavlja, da sodišči še nista razsodila o tožbi, ki je bila vložena oktobra leta 1995. Vrhovno sodišče Republike Slovenije je upravo univerze obvestilo in posredovalo tožbo 2. 9. 1996 (znak A-V-1/96). V pismu (23. 4. 1997) so navedeni kot pobudniki in tožniki trije redni profesorji in rektorski kandidati v letu 1995: prof. dr. Dušan Keber, prof. dr. Alenka Šelih in prof. dr. Niko Toš, ki so tožili senat in Univerzo v Ljubljani, ker naj bi bili prikrajšani zaradi nepravilnosti v volilnem postopku. V tožbi senata Univerze v Ljubljani navedeni očitajo kršitev določil Zakona o visokem šolstvu in statuta univerze v postopku volitev rektorja. V pismu je navedeno, da »sodna presoja zakonitosti in statutarne skladnosti poteka volitve rektorja UL v letu 1995 lahko bistveno prispeva k utrditvi pravne kulture znotraj univerzitetne avtonomije in zagotovi zakonitost in

statutarno skladnost postopkov volitev«. V pismu je podan poziv, da obe sodišči čimprej presodita o sporni zadevi. Prof. dr. Ivan Svetlik je poslal 12. 6. 1997 pismo vsem senatorjem Univerze v Ljubljani z informacijo, da sta dva izmed kandidatov za rektorja prof. Keber in prof. Toš vložila tožbo proti senatu. V pismu prof. Svetlik navaja, da senatorji o tem niso bili nikoli neposredno obveščeni in da pristojno sodišče ni obravnavalo tožbenega zahtevka in o tem ni obvestilo predlagatelja. Pismo zaključuje stavek: »Ker tudi tokrat informacija ni bila posredovana senatorjem, vam jo skupaj z navedeno dokumentacijo pošiljamo neposredno. S tem vas prosimo za posebno pozornost pri izpeljavi volitev novega vodstva Univerze v Ljubljani.« Pismo sem prejel na rektoratu in je uvedeno pod št. 685/07 z dne 16. 6. 1997. Do tega trenutka, če se prav spomnim, nisem videl nobenega dokumenta v zvezi s to tožbo. Verjetno me glavna tajnica ni želela obremenjevati s tem. Ko sem bil leta 1995 izvoljen, s pripravo in pravili poteka volitev nisem imel opravka. Bil sem kandidat. Po statutu rektor skrbi in odgovarja za zakonitost dela univerze. Spisa tožbe, ki je bila vložena leta 1995 na Vrhovnem in Ustavnem sodišču, tedaj nisem prejel. V tem obdobju me je morala o tem obvestiti, če se prav spomnim, glavna tajnica gospa Marjeta Vilfan, ki je tudi prevzela urejanje. Toda 16. 6. 1997 po prejemu pisma dekana prof. dr. Ivana Svetlika z dne 12. 6. 1997 sem zahteval, da se sodba, takoj ko bo prišla, posreduje vsem članom senata. **Vrhovno sodišče je tožbo zavrnilo na nejavni seji 22. 5. 1997 in vse stranke so morale biti o tem obveščene.** Na Univerzi v Ljubljani je sodba Vrhovnega sodišča uvedena pod A-IV-13 z dne 15. 7. 1997. Ob pisanju teh spominov sem arhivsko službo prosil, da mi posreduje vse dokumente, da bi se podrobneje seznanil s potekom in sodnimi stroški ter kdo jih je kril. Žal vodja arhivske službe Univerze v Ljubljani prof. dr. Jože Ciperle ni našel nobenega dodatnega gradiva, razen razzsodbe, ki mi jo je posredoval.

V poročilu rektorja za obdobje od 16. 5. do 24. 6. 1997 sem podal informacije o poteku del za ULLB 5 in o tem, da sem se udeležil letne konference CRE v Turkuju na Finskem in da sem bil 27. maja izvoljen za rednega člana Slovenske akademije

znanosti in umetnosti. Na rektorski konferenci v Mariboru smo usklajevali predloge sprememb za Nacionalni program visokega šolstva (NPVŠ). Na univerzi smo pripravili skupni sestanek s predstavniki vlade. Univerzi sta predstavili probleme, ki bi jih morali rešiti. Na seminarju CRE za hrvaške univerze sem predaval v Dubrovniku od 15. do 17. junija in se 18. junija udeležil predstavitve kandidatov za rektorja, ki jo je organizirala Študentska organizacija Univerze v Ljubljani (ŠOU) skupaj s Študentskim svetom Univerze v Ljubljani.

Na **23. seji senata 24. 6. 1997** so potekale volitve za rektorja v več krogih in ob pogoju dvotretjinske večine za izvolitev. V prvem krogu je prof. Mencinger prejel 10 glasov, prof. Pogačnik 9 in jaz 8 glasov in sem tako izpadel. V drugem krogu je prof. Pogačnik prejel 14, prof. Mencinger 12 glasov in je tako izpadel. V 3. krogu je prejel kolega Pogačnik 18 glasov, kar je bilo premalo za izvolitev. Senat je sklenil, da nobeden izmed kandidatov za rektorja ni dobil zadostnega števila glasov in da bomo skladno z 39. členom statuta morali ponoviti postopek kandidiranja in volitev. Tak izid volitev je presenetil mnoge na Univerzi v Ljubljani in tudi senatorje. To je bil po mojem tudi znak neke razdvojenosti. Univerza v Ljubljani ni imela dovolj enotnosti, da bi izvolila najbolj primerne kandidata. Glede na izide glasovanja in statut je nastopilo obdobje za pripravo novih volitev. Moji pogledi in vizija o strategiji delovanja in razvoja Univerze v Ljubljani so bili preveč drugačni od mnogih in nisem bil v dilemi, ali naj ponovno kandidiram. Menil sem, da so pogledi, ki sem jih spoznal na izobraževanju in delovanju v CRE, pravi in da ne morem na Univerzi v Ljubljani zastopati neke drugačne filozofije in ureditve. Verjetno bi kandidiranje zahtevalo določeno mero lobiranja in podajanja obljub in zavez fakultetam, senatorjem in dekanom. Tega pa nisem bil pripravljen storiti. S takšno odločitvijo sem se zavestno izločil iz kandidature. Postal sem »opazovalec in spremljevalec« dogajanj, ki so sledila. Menim, da je bil čas od junija leta 1997 do januarja leta 1998 najbolj zanimiv v mojem rektorskem mandatu, ker so se dogajale aktivnosti, ki jih ne bi nikoli pričakoval. Po odločitvi, da ne bom kandidiral, sem že začel načrtovati, s katerimi dejavnostmi

bom nadaljeval in čemu želim posvetiti »na novo« pridobljeni čas.

Na **24. seji senata 26. 6. 1997** (glej tudi poročilo rektorja za obdobje od 26. 6. do 8. 9. 1997) sem poročal o prizadevanjih za podpis dogovora o sodelovanju z vodilno japonsko univerzo v Tokiu in z univerzo v Sendaiju ter o tem, da bo nujno treba dogovoriti strategijo in kriterije za mednarodno sodelovanje z drugimi univerzami na ravni članic in univerze. V zvezi z dogovarjanjem za podpis sodelovanja z Univerzo v Tokiu in Univerzo Tohoku v Sendaiju je treba omeniti, da sta obe že imeli nekaj Nobelovih nagradencev. V prijateljskem pogovoru s predstavniki obeh univerz je bilo izraženo presenečenje nad velikim številom fakultet v Ljubljani. Na senatu sem predstavil delno izdelana merila, ki jih je pripravila Komisija za mednarodno sodelovanje. Senat sem opozoril, da izvedba projekta za pravno-poslovno organiziranost in poslovanje univerze (Upravni odbor) zaradi finančnih težav miruje in da se odpira vrsta načelnih vprašanj, o katerih bi se morali na senatu dogovoriti, tudi vprašanje izboljšanega soupravljanja študentov, nedorečenosti odnosa do Študentskega sveta Univerze v Ljubljani in tistih na članicah ter do Študentske organizacije Univerze v Ljubljani. V razpravi je bilo opozorjeno, da obstaja znatno razhajanje med skupinami članic glede upravljanja univerze in da bi morali razpravo nadaljevati. Večina razprave je bila usmerjena v neuspešne volitve rektorja in očitke, da bi morali senat bolje informirati o postopku volitev, pravih in vsem v tej zvezi (kandidiranje, imenovanje volilnih teles itn.). Bili so predlogi, da je treba vsebinsko analizirati, zakaj volitve niso uspele. Nekateri so menili, da je bila to posledica vrste nedorečenosti v strategiji, odločitvah za preoblikovanje univerze in finančnega poslovanja univerze in da bi postopek izvolitev izvedli takoj, ko bi se o teh problemih dogovorili. Pokazalo se je, da projekt o poslovnem sistemu ni v zastoju zaradi finančnih težav, temveč zato, ker ni zaželen in ker so bila prevelika razhajanja o njem in o integrirani ureditvi univerze. Tedaj so bili to problemi strateško-razvojne vsebine in mnogi so menili, da so ključna vprašanja integracije nedorečena in da je to vplivalo na neuspele volitve. Veliko je bilo sprenevedanj, izrečena je bila tudi pripomba, da Komisija

za razvoj univerze senatu še ni predložila nobenih predlogov ali rešitev. Bile so tudi pripombe, da je Upravni odbor predlagal projekt o poslovnem sistemu in se odločil za izvedbo projekta, ni pa obveščal senata, kot je bilo dogovorjeno, in da je na naslednji seji senata nujno treba nadaljevati razpravo o teh vprašanjih. Na moj predlog je senat pozval članice, da do 10. 9. 1997 posredujejo svoje poglede in predloge za rešitve odprtih vprašanj v zvezi s preoblikovanjem Univerze v Ljubljani. Razpravo je nadaljeval predsednik Komisije za razvoj univerze prof. dr. Janez Možina z oceno, da komisija ni imela ustrezne strokovne podlage, ki bi jo morale izdelati strokovne službe, da komisija nima ustreznih podatkov, da je glavni razlog za nedelavnost komisije tudi ta, da je ne vodi rektor. Kot predsednik komisije je menil, da ne verjame, da je pomanjkljivo delo komisije razlog za težave, ki so se pojavile pri izvolitvi novega rektorja. Tedaj sem ponovno predstavil svoje poglede, ki so bili vedno skladni z urejenostjo in gibanji razvoja vodilnih univerz, še posebej evropskih (27). Menil sem, da bi se morali inštituti vključiti v univerzo, kajti podobne ureditve glede inštitutov, kot je v Sloveniji, skoraj ni, ter da odnos do ŠOU ni definiran, čeprav je ŠOU pravna oseba in tudi izpostavljena različnim vplivom. Predsednik Komisije za razvoj je podobno razpravljal o vprašanju vključevanja inštitutov in ponovno poudaril pomen izdelave sistemizacije, kar pa je bilo povezano z izbranim upravno-poslovnim modelom. Sam sem vedno sledil Aristotelovemu načelu, da je funkcija prvotna in oblika njej podrejena. Pravo ozadje za neuspešne volitve so bili po mojem mnenju vprašanje ohranjanja čim večje samostojnosti članic in nepripravljenost sprejeti zapisano v zakonu in v aktu o preoblikovanju Univerze v Ljubljani. Svoj prispevek je dalo tudi Ministrstvo za šolstvo in šport, ki je hote ali ne hote to podpiralo z delovanjem, ki je ustrezalo ministrstvu, pa tudi mnogim na univerzi, saj v skoraj dveh letih ni prekinilo pred desetletji vzpostavljenega komuniciranja s članicami, kar je bilo protizakonito in ni sledilo določilom Zakona o visokem šolstvu in aktu o preoblikovanju univerze. Tedaj bi morale ministrstvo vsa dogovarjanja preusmeriti od članic izključno na vodstvo univerze. Senat je pooblastil Komisijo za razvoj Univerze v Ljubljani, da zavzame

stališča do vseh teh vprašanj in pripravi vse potrebno za razpravo na naslednji seji. Tedaj so bili zaradi kritičnega obsega in upadanja vpisa dokaj nezadovoljni dekani naravoslovno-tehničnih fakultet (manjši prihodki, nezasedene predavalnice in laboratoriji). To bi lahko vodilo do zapiranja nekaterih smeri in laboratorijev.

Tedaj so dekani opozarjali na toga vpisna merila, nezainteresiranost mladih in slabe dolgoročne posledice takega stanja. Vpis na visokošolski strokovni študij pa je bil dober in bi morali urediti prehodnost med temi študiji in univerzitetnimi študiji za študente s povprečno oceno najmanj 8. Naj povem, da sem vedno nasprotoval temu, da so visokošolski strokovni programi potekali v istih laboratorijih kot univerzitetni študij. Menil sem, da bi morali visokošolski strokovni programi zaradi drugačnega poslanstva in ciljev imeti ločene prostore, laboratorije, vodenje in financiranje ter združeno delovati kot univerzi pridružena »Visoka šola«. Tega tedaj ni bilo mogoče doseči, ker se je skupno vodenje obeh študijev izrabljalo v različne namene in se verjetno še danes. Ne glede na povedano še danes menim, da visokošolski strokovni programi ne sodijo med univerzitetne. Na tej seji senata je potekala dokaj burna razprava o uvedbi enotne podiplomske šole. Bilo je nekaj podpore in dokajšnje nasprotovanje. Predsednica Komisije za podiplomski in doktorski študij prof. dr. Andreja Kocijančič je enotno organizirano podiplomsko izobraževanje utemeljevala in upravičevala z vidikov interdisciplinarnosti, preglednosti, kriterijev kakovosti in organiziranosti. Menil sem, da je to odlično za univerzo in za dvigovanje kakovosti, mobilnost doktorantov in profesorjev ter posebej še za doktorske študije. Obveljal je kompromis, da senat podpira uvedbo podiplomske šole, toda le za študije, ki jih članice želijo izvajati skupaj (interdisciplinarni program). Prišlo je tudi do sklepa, da bodo članice določile koordinatorje področij podiplomskega izobraževanja, ki bodo pregledali, evidentirali in ugotovili prekrivanje med programi članic. To je bil korak v pravo smer, k odpravi razdrobljenosti in vsaj delnemu poenotenju zahtevnosti in kakovosti magistrskega, pa tudi doktorskega študija na Univerzi v Ljubljani. Ob zaključku seje sem poročal, da je

Pravna fakulteta odstopila od pritožbe na razpis za izbiro ponudnika za izdelavo projekta poslovodno-organizacijskega modela Univerze v Ljubljani in da ni potrebna razprava na senatu.

Julija sta bila zanimiva dva dogodka. Prvi je bil povezan z Zakonom o visokem šolstvu in drugi z vladno koordinacijo 30. 7. 1997. Trije poslanci (LDS, SLS, DESUS) so ob podpori 200 visokošolskih učiteljev vložili v Državni zbor predlog sprememb Zakona o visokem šolstvu. Bilo je zaznati precejšnje nezadovoljstvo z zakonom, tudi zaradi nezastopanosti vseh ostalih delavcev, docentov, izrednih profesorjev in raziskovalnih sodelavcev v telesih upravljanja univerze. Poslanci so spremembe utemeljevali s tem, da je sedanja ureditev privedla do inertnosti, zaprtosti v akademskem odločanju zaradi izločenosti večine visokošolskih učiteljev. Posebej so opozarjali tudi na »napako«, da so lahko člani v senatu le redni profesorji. Ti so lahko odločali tudi o izvolitvah, na primer v naziv docent, pri čemer je kandidat lahko imel bistveno višje reference od marsikaterega senatorja. Nasprotoval sem »solistični« akciji treh poslancev in neusklajenemu poseganju v Zakon o visokem šolstvu ter napisal protestno pismo, ki ga je rektorjev kolegij 29. 7. 1997 posredoval Državnemu zboru, Vladi Republike Slovenije, Ministrstvu za šolstvo in šport, Ministrstvu za znanost in tehnologijo, Univerzi v Mariboru in poslanskim skupinam. Naše odklonilno stališče do delnega spreminjanja Zakona o visokem šolstvu ni izviralo iz vsebine pobude poslancev, temveč zaradi izločenosti in necelovitega pristopa k spreminjanju določil zakona. Predlagali smo, naj podpisniki umaknejo predlog sprememb v Državnem zboru, vlada pa naj začne ob vključitvi vseh deležnikov s pripravami novega zakona, ki bo celoviteje upošteval 58. člen ustave, določilo avtonomije in z zakonom predpisano urejanje financiranja univerz. Ta dopis je upošteval vsebine razprav na senatu, kolegiju rektorja in dekanov in meduniverzitetno dogovarjanje z Univerzo v Mariboru. Menim, da »Predlog tem za razpravo na vladni koordinaciji dne 30. 7. 1997« kaže mnogo tega, do česar se na Univerzi v Ljubljani nismo mogli opredeliti. Zaradi tega in za boljše razumevanje v presojo bralcu o tedanjih »vrenjih« vključujem faksimile tega dokumenta:

Predlogi tem za razpravo na vladni koordinaciji dne 30. 7. 1997

1. Predlaga se, da upokojenim učiteljem in znanstvenim delavcem prenehajo javne funkcije in zastopanje v telesih, kjer poteka odločanje o delovanju univerz, visokih šol oziroma raziskovanja (Svet za visoko šolstvo, Svet za znanost in tehnologijo, [...] koordinatori [...]), razen če Slovenska akademija znanosti in umetnosti ali ena od univerz oziroma državni inštitut predlaga kandidate.
2. Zavrne se predlog treh poslancev za spremembo Zakona o visokem šolstvu. Predlog so vložili poslanci koalicijskih strank (dopisa obeh univerz).
3. Ustanovi se delovna skupina za pripravo sprememb Zakona o visokem šolstvu, ki jo sestavljajo predstavniki vlade, zainteresiranih parlamentarnih teles, univerz in visokih šol.
4. Takoj se uskladi poslovnik vladne koordinacije.
5. Vladna koordinacija se sestaja mesečno.
6. Univerzi predlagata za naslednjo sejo vladne koordinacije v razpravo sledeča temeljna sistemska vprašanja, vezana na delovanje visokega šolstva in posebej obeh univerz:
 - * Univerza kot avtonomna institucija. Ali je prirejena državi ali je javni zavod, torej podrejena državi?
 - * Ali se odločamo za raziskovalno univerzo, kjer poučevanje izhaja iz raziskovalnega dela, ali za pedagoško, to je reproduktivno ustanovo?
 - * Ali se odločamo za integrirano, celovito, enovito, odprto in mednarodno primerljivo, konkurenčno univerzo, ki omogoča akademsko mobilnost, ali se odločamo za dezintegrirano univerzo po članicah, ki je mednarodno neprimerljiva in zaradi tega nekonkurenčna?
 - * Smo za akademsko vodeno ali administrativno vodeno univerzo?
 - * Kakšno naj bosta finančno upravljanje univerze in nadzorna funkcija nad porabo sredstev vodstva univerze (racionalnost in odgovornost)?
 - * Kakšna sta odgovornost univerze do javnosti in njen zunanji nadzor (domači, mednarodni in finančni)?
 - * Ali naj imata univerzi enotno, celovito in transparentno financiranje?
 - * Ali je univerza celovita, to je, vključuje vso infrastrukturo: knjižnice, računalniški in informacijski sistem, vse službe, študentske domove, študentsko socialo in tako dalje, oziroma naj se politično odločimo (zakaj) za fragmentirano, necelovito urejeno univerzo?
 - * Ali ima univerza ekonomsko avtonomijo ter možnost ustanavljati univerzitetne finančne institucije iz sredstev, ki niso javnega izvora, na primer fundacije (volila, zapuščine)?
 - * Ali se odločimo in podpiramo transparentnost financiranja obštudijskih dejavnosti? Kdo opravlja nadzor?
 - * Ali ni nujno, ko se predpiše prestrukturiranje na primer univerz, to tudi finančno ovrednotiti in financirati?
 - * Ali se odločamo za politično nevtralno univerzo?
 - * Zaposleni na univerzi so javni uslužbenci, da ali ne. Ali ne bi morali izenačiti izhodiščne plače voljenih univerzitetnih učiteljev s plačo voljenih državnih funkcionarjev (poslancev, ministrov ...)?

Zanimiva je 6. točka, kjer najdemo dileme, predloge in rešitve za naprednejše delovanje univerz. Ugotavljanje in komentar, koliko »destilata« so

univerze in slovenska družba dobile iz vladnega in našega »vrenja«, prepuščam presoji bralca, še posebej z vidikov 11. 9. 1997 prejetega Memoranduma

za Univerzo v Ljubljani (28), ki so ga napisali prof. dr. Milan Pogačnik, prof. dr. Ivan Svetlik in prof. dr. Franc Lobnik in ga posredovali v razpravo senatu. Z napisanim, da je treba pohiteti, sem se v mnogočem strinjal, ne pa z vsemi načeli integracije univerze, ki niso poudarila sinergijskih učinkov strukturnega preoblikovanja Univerze v Ljubljani, kot na primer: racionalizacija, odgovornost, dvig

konkurenčnosti v mednarodnem prostoru in vplivnejše soupravljanje študentov. Moteče je bilo tudi to, da je bil memorandum bolj spisek želja in problemov, ki jih je senat že obravnaval, zatikalo pa se je pri izvedbi. Memorandum ni ponudil nobene rešitve, po mojem je bil to bolj »memorandum« za kaj drugega. Bralec si lahko ustvari svoj pogled na podlagi faksimila 3. in 4. poglavja memorandumov:

Memorandum za Univerzo v Ljubljani (Ljubljana, septembra leta 1997)

3. Načelo integracije univerze

Univerza v Ljubljani je prevelika, preveč raznolika in kompleksna organizacija, da bi jo bilo mogoče centralizirano upravljati. Zato je ohranitev decentraliziranega sistema nujna. Določiti pa je treba tiste skupne naloge univerze, ki so potrebne za krepitev medsebojne povezanosti članic univerze. Sredstvo povezovanja je v prvi vrsti spoštovanje načela avtonomije, demokratičnosti in tradicije razvoja članic. Povezujoči pa so tudi skupni projekti, v katere se vključujejo članice oziroma posamezne skupine, in dogovorjene sistemske rešitve.

Najpomembnejše so:

*Razvojni načrt univerze (nacionalni izobraževalni program, organizacija raziskovalnega dela, druge dejavnosti). *Sistemizacija delovnih mest. *Sistem celovitega financiranja. *Sistem napredovanja. *Sistemi organiziranja podiplomskega študija. *Kreditni sistem študija. *Informacijski sistem univerze. *Sistemi celovite kakovosti. *Knjižnični sistem. *Sistem nagrajevanja. *Ureditev vprašanj lastnine. *Pravila vpisa in pravila študija. *Sprejemanje študijskih programov. *Služba za stike z javnostmi. *Služba za mednarodno sodelovanje. *Služba za svetovanje študentom.

4. Kratkoročne naloge

*Izvolitev rektorja in prorektorjev do konca leta 1997. *Strategija razvoja in organiziranosti. *Določitev organiziranosti in povezovanja raziskovalnega dela. *Inventarizacija premoženja. *Vzpostavitev informacijskega poslovnega sistema. *Prenos pooblastil na članice. *Ureditev vprašanj žiro računov za članice. *Vključitev dekanov v delo senata univerze. *Vključitev drugih pedagoških in raziskovalnih delavcev v senate članic. *Vzpostavitev sistematizacije in ureditev vprašanj iz delovnih razmerij. *Doseči dogovor o rotaciji vodenja univerze med vedami.

Senat Univerze v Ljubljani naj sprejme terminski plan realizacije predlaganih kratkoročnih nalog na oktobrski seji in izvoli nosilce za pripravo.

Skratka, z »memorandumom« naj bi senat kar na seji določil realizacijo za nedorečenosti, ki jih nismo mogli uskladiti v dveh letih.

To je bilo tudi obdobje pisem. Dekani tehniških in biotehniških fakultet so pisali senatu o problemih vpisa (28). Pravna fakulteta (28) je menila, da mora senat odložiti razpravo in izvoliti novega

rektorja, ki bo podal trdna programska izhodišča za razpravo o strateških vprašanjih razvoja Univerze v Ljubljani. Akademija za likovno umetnost (ALU) je poslala dekanom in senatu pismo: *Quo Vadis Universitas Labacensis? ali Memorandum za Univerzo v Ljubljani*. Akcija *Memorandum* je povedna in kaže na razmišljanja mnogih na univerzi, ki pa niso bila

nujno pravilna in razvojno naravnana. Podobno kot Akademija za likovno umetnost sem tudi sam razumel *Memorandum*, ki je v bistvu izbral iz sej senata sproženo problematiko in jo malce »pobarval«.

Na vsebino memoranduma nisem imel bistvenih pripomb, ker je bilo vse že »slišano in videno«. Za bralca bo zagotovo zanimivo prebrati celotno mnenje Akademije za likovno umetnost (28):

Quo Vadis Universitas Labacensis? ali Memorandum za Univerzo v Ljubljani

Akademija za likovno umetnost Univerze v Ljubljani se ne pridružuje pobudi piscev »*Memoranduma za Univerzo v Ljubljani*« (dalje *Memorandum*) zaradi navedenih razlogov.

1. *Memorandum* je politični akt, kar nam pove tako njegov naslov kot njegova vsebina ali bolje rečeno oblika, saj je vsebine bolj malo.
2. Lakoničnemu opisu težav reorganizacije univerze bi težko oporekali, ker so nam vsem znane in jih v svojem vsakodnevnem delovanju tudi čutimo. Vprašanje pa je, ali zadostuje tako površna »ekspertiza« za hitro akcijo, h kateri nas pozivajo pisci.
3. V poglavju *Kratkoročne naloge* se zahtevajo takojšnje nove volitve rektorja Univerze v Ljubljani. Minule volitve so pokazale minimalno razliko med kandidati. Imenovati jih neuspele (*Delo*, 18. 9. 1997, str. 2) pa pomeni legalnemu predstavniku univerze odrekanje legitimnosti. Nevarna slovenska razvada ločevanja legalnosti in legitimnosti nas oddaljuje od pravne države in se v akademskem okolju ne bi smela pojaviti. Dolžni smo spoštovati lastne predpise, prav tako rezultate legalnih volitev; tudi ko nam niso všeč.
Če bo neuspehi kandidat, ki je med pobudniki *Memoranduma*, na legalni način, to je na prihodnjih volitvah za rektorja Univerze v Ljubljani, dosegel predpisano število glasov senatorjev, bomo izid volitev spoštovali in mu nudili vso podporo pri njegovih naporih za razvoj in napredek univerze. Prav to pa si zasluži tudi sedanji legalni in legitimni predstavnik Univerze v Ljubljani akad. prof. dr. Alojz Kralj.
4. Med pobudniki akcije *Memorandum* je tudi prof. dr. Ivan Svetlik, ki je s svojim dosedanjim vodenjem šolske prenove na osnovni in srednji stopnji dokazal, da ne spoštuje ne suverenosti ne enakopravnosti strok, kot sicer (so) obljublja v *Memorandumu*. Še več – ne upošteva mnenja niti najvišje ustanove za znanost in umetnost v Republiki Sloveniji.
5. Univerza v Ljubljani je prek javnega razpisa izbrala strokovno skupino, ki bo izdelala model organizacije in upravljanja univerze. Njeno delo še ni zaključeno. Obljubljeni ad hoc rešitve je navaden populizem, nevreden akademskega nivoja. Vsi trije pobudniki *Memoranduma* so člani senata univerze, prof. dr. Milan Pogačnik je celo predsednik Upravnega odbora, in so imeli možnost sprožati pozitivne pobude v legalnih in legitimnih organih demokratične institucije, kar naj bi univerza vsekakor bila.

Med bolj razveseljivimi novicami v tistih dneh je bilo sporočilo o prvem diplomantu univerzitetnega študija Mikrobiologije (5. 9. 1997, mentor prof. dr. Franc Viktor Nekrep). 17. julija je mnoge na univerzi razburila novica in zahteva ministra za znanost in tehnologijo, da morajo vsi, brez odlašanja, uporabljati COBISS. Nosilci raziskovalnih predlogov morajo uvesti svoje podatke v COBISS,

kajti v nasprotnem primeru predlogi ne bodo obravnavani. Ko danes tehtam to ultimativno urejanje, ugotavljam, da »poteza« ni bila slaba, kajti tako imamo vsaj nekaj podatkov in pregled raziskovalcev v Sloveniji in na Univerzi v Ljubljani. V tem času je Telekom za najete povezave Metulj (univerza po zakonu ni mogla biti lastnica povezav!) zvišal ceno za okoli 300 odstotkov in ta problem

sem moral rešiti takoj. Na razgovoru pri direktorju Telekoma sem pojasnil, da univerza ni komercialni uporabnik in zato ne ustvarja dobička, iz katerega bi lahko krili višjo ceno. Telekom je z velikim razumevanjem prisluhnil argumentom in dosegli smo znatno nižjo ceno.

Še dva dogodka sta povezana s finančnimi težavami. 16. novembra je bil razgovor med vodstvom Univerze v Ljubljani in predstavniki sindikatov SKVŠ-SVIZ in NSDLU (glej tudi (36)). Imeli so pripombe in svoje poglede na delovanje univerze in prvenstveno želje po spremembah Pravilnika o napredovanju na delovnem mestu. Opozorili so na slabo skrb članic za napredovanje zaposlenih in da so zaradi tega nekateri med zaposlenimi finančno znatno oškodovani. Sklenjeno je bilo, da bomo popravljeni pravilnik posredovali sindikatom, da podajo pripombe, in ga po tem hitro posredovali na Svet za visoko šolstvo za pridobitev soglasja. Botanični vrt je imel težave s financiranjem tekočih nalog in z vzdrževanjem, toda direktorju dr. Jožetu Bavconu pri tem nismo mogli pomagati. Podobno nisem mogel vplivati na nepreklicni odstop predsednika Komisije za informacijsko-knjižnični sistem prof. dr. Matjaža Omladiča. Kolega Omladič je komisijo odlično vodil in vzpostavil temelje za dober knjižnični in informacijski sistem na Univerzi v Ljubljani. Toda zunanji dejavniki so bili hitrejši (NUK, CTK, IZUM in COBISS) in ne rektor ne komisija nista mogla vplivati na to, pa tudi članice niso bile preveč zagnane za vzpostavitev enotnega informacijskega sistema univerze. Razumljivo, večina članic je imela svoje sisteme, ki pa so bili med seboj dokaj nezdružljivi. Očitek kolega Omladiča je bil tudi, da nima ustrezne administrativne pomoči. S tem sem se strinjal, kajti tudi sam nisem imel kakšne sijajne administrativne pomoči. Uprava univerze je še vedno delovala po sestavi in sistemizaciji, ki je bila postavljena morda pred 20 ali 30 leti, in ni bila prilagojena zahtevam preoblikovanja univerze glede na zakon in akt o preoblikovanju. Upravni odbor je imel pristojnosti za izdelavo principov in izhodišč nove univerzitetne sistemizacije (administracije), toda to delo nikakor ni steklo in mnogi so se pritoževali, da nimajo primerne administrativne podpore. Izhodišč in predloga nove

sistemizacije Univerze v Ljubljani Upravni odbor tedaj še ni predlagal in torej nisem mogel začeti z izdelavo nove in sodobnejše sistemizacije (glej statut 38. in 64. člen).

Po pričakovanjih je bila razprava na **25. seji senata 23. 9. 1997** usmerjena v izbiro urejenosti delovanja univerze in je dokaj konstruktivno opozorila na vrsto problemov. Predstavil sem predlog sprememb Zakona o visokem šolstvu treh poslancev, pri katerem je sodelovalo okoli 200 fakultetnih učiteljev. Povedal sem, da je rektorjev kolegij nemudoma odgovoril odklonilno in podal pobudo, naj vlada začne s pripravami za spremembo Zakona o visokem šolstvu, kjer bodo sodelovali vsi zainteresirani. Po razpravi je senat pozitivno ocenil to aktivnost in izrazil rektorju in kolegiju priznanje, da sta se odzvala hitro in korektno. V zvezi s spreminjanjem Zakona o visokem šolstvu je zanimiva ugotovitev in protest senatorja, ki je povedal: »Kakšna je to avtonomija, če je vse predpisano v zakonu, kar je še en korak v smeri, da avtonomije sploh ni.«

Senat sem tedaj obvestil **o izgubljeni, to je zavrjeni tožbi na Vrhovnem sodišču (sodba z dne 22. 5. 1997)** o domnevnih nezakonitostih in pristranskosti volitev rektorja v letu 1995, o pismu dekana Fakultete za družbene vede senatorjem in o sodbi Vrhovnega sodišča. Po pričakovanju je sodišče odločilo, da se tožba zavrne. V zvezi s tem ni bilo nobenega vprašanja ali razprave. Pismo šestih dekanov tehničnih fakultet o upadanju vpisa na tehniko pa je povzročilo razgreto razpravo. Dekani so predlagali, da bi morala univerza sprejeti ukrepe in podpreti povečani vpis. Vendar enotnosti glede predloga, da bi senat podpiral pobudo in rektor posredoval pri vladi, ni bilo. Naslednja izjava senatorja to lepo ponazarja: »Ukrepi na tehničnem področju, ki so predlagani, pomenijo še naprej diferenciranje razmerja med številom študentov in pedagogov, bivanja v študentskih domovih in s tem manjše možnosti na družboslovnih področjih, zato ukrepov tehničnih in biotehničnih področij ne podpiram v celoti.«

V razpravi o modelu in strategiji razvoja Univerze v Ljubljani sem opozoril na dokumente, ki bi jih morali upoštevati. Zavedati se moramo, da javnost oziroma družba ustanovi javne ustanove,

tudi univerze, ker potrebuje njihove storitve. Univerze torej morajo podpirati napore javnosti in se morajo odzivati in prilagajati potrebam družbe. Tu sem omenil temeljno načelo, da univerze skrbijo za izobraževanje najpomembnejših kadrov, skrbijo za jezik in s tem podpirajo samobitnost, napredek in dvig gospodarske moči družbe. To je bilo še bolj pomembno ob prehodu v naslednje stoletje, v Evropsko unijo in ob informatizaciji, ki v osnovi spreminja družbene odnose. Opozoril sem na vzroke, ki pogojujejo spremembe in terjajo prilagajanje delovanja univerze, in na to, da sta pri tem pomembna mednarodna veljava in status, ki ju moramo ohranjati in dvigati v skupnosti univerz. Poudaril sem, da je bila z moje strani vrsta poskusov glede preoblikovanja univerze in da smo že imeli razvojno dobre nastavke, vendar je vse zastalo, tudi projekt o poslovno-informacijskem sistemu univerze, ker ni bilo pripravljenosti resornih ministrstev in članic za njegovo izdelavo in sofinanciranje. Po razpravi je senat pooblastil Komisijo za razvoj univerze in Upravni odbor, da vsak s svojega stališča izdelata predloge kot osnovo za izdelavo srednjeročnega in kratkoročnega načrta razvoja in delovanja univerze. Senat je sklenil, da ne bo upošteval predloga Pravne fakultete, naj se preneha z razpravo o strategiji in naj se raje pospešijo volitve novega rektorja.

Poročilo Komisije za razvoj univerze je podal predsednik prof. dr. Janez Možina. Njegove poglede in razmišljanja na kratko navajam, ker menim, da je dobro prikazal probleme in stanje, v katerem je bila univerza. Poudaril je naslednje: 1. Osebo je sodil, da je primeren trenutek že zdavnaj zamujen in da je univerza predolgo odlašala z nekaterimi dejanji; 2. da je bistveno vprašanje razvoj univerze in ne struktura univerze; 3. da so vprašanja poslovnega modela, sistema financiranja, sistemizacije, organizacije in administracije podrejena vsebinskim značilnostim razvoja in po mnenju komisije drugotnega pomena in v pristojnosti drugih teles univerze; 4. da je univerza po številu članic zelo svojska in prihaja ponekod do podvajanja; 5. da je razvoj v smeri povečevanja števila fakultet praktično zaključen; 6. da pedagoško delo ne izhaja iz raziskovalnega dela, saj se poučevanje izvaja na eni enoti, raziskovanje na drugi, včasih pa celo na inštitutih,

kar ni redek pojav; 7. da univerza močno odstopa od srednjeevropskega modela po razdrobljenosti, ker ne sledi strukturiranosti po ustaljenih disciplinah; 8. da bi morala univerza obstoječe razdvojenosti postopoma odpravljati in preiti na enotnejšo in mednarodno primerljivo strukturo.

Predstavitev *Memoranduma za univerzo*. Prof. dr. Ivan Svetlik je dokaj podrobno predstavil memorandum. Sledila je razprava, ki je bila občasno politično obarvana. Zaradi tega te razprave ne želim komentirati. Bralec, ki ga to zanima, naj prebere zapisnik 25. seje senata, in sicer del o memorandumu. Velja povedati, da je razprava bila v mnogočem ponavljanje že slišane. Morda je bila zanimiva pripomba prof. dr. Mihe Brejca, da v *Memorandumu* vidi kot edino novost predlog za vključitev dekanov v delovanje senata in da je bilo ostalo v razpravi na univerzi že večkrat slišano, zaradi česar ni podpisnik memoranduma. Poudaril je tudi, da je univerza skupnost fakultet in ne zbirka posameznih institucij, kjer ima vsaka svoje poslanstvo, vizijo in morda tudi strategijo, kar vse ni nujno v skladu z zahtevami za razvoj univerze. Sledilo je veliko različnih mnenj, toda konsenz ni bil dosežen. Zanimiva je pripomba senatorja, da je povedano na senatu dokaz, da smo resnično država v tranziciji in da se mnoga družbena razhajanja kažejo tudi na Univerzi v Ljubljani.

Sledili so sklepi o kandidiranju na volitvah za rektorja (začetek 1. 10. 1997), imenovanju volilne komisije in roku za oddajo predlogov kandidatov (30. 10. 1997). Na seji je bila zanimiva razprava o Zakonu o nazivih in mnogi z njim niso bili zadovoljni. Obe univerzi sta si prizadevali za Zakon o financiranju univerz. 24. 9. 1997 sem predsedniku Upravnega odbora posredoval pismo, da naj odbor pripravi Načela in izhodišča za pripravo Zakona o financiranju univerz. Izhodišča sem želel po sprejetju na senatu čimprej posredovati vladnim telesom, ki pripravljajo ta zakon.

Na **26. seji senata 7. 10. 1997** je bilo aktualno vprašanje, povezano s predlogom ministra za znanost in tehnologijo, da bi pasovno financiranje za inštitute potekalo preko univerze. To ni bilo v skladu z nastankom in samostojnostjo inštitutov, ki so se že v preteklosti osamosvojili. Po osamosvojitvi

Slovenije v devetdesetih letih so ti inštituti ostali samostojni, tem pa so se pridružili dodatni, ki so zapustili univerzo. Glede na to, da so bili inštituti registrirani kot samostojne pravne osebe, je Upravni odbor menil, da za inštitute, ki so v okviru univerze, sprejemamo predlog ministra, za ostale inštitute pa z letom 1998 univerza ne bo več sodelovala kot posrednik pri prenosu ustanoviteljskega financiranja.

V postopkih nostrifikacije je prihajalo do nejasnosti, katera od članic je upravičena, da postopek izvede glede na vlogo prosilca. Zaradi nedorečenosti matičnosti disciplin je prihajalo do nesporazumov. Senat je zadolžil Komisijo za razvoj univerze, da pripravi predloge za reševanje in odločanje o matičnosti. Prav tako je bil sprejet sklep, da morajo biti vsa tri mnenja v postopku volitev ali nostrifikacije napisana ločeno in ne, kot se dogaja, da eno mnenje podpišejo vsi. Glede umestnosti zahtevka za financiranje v enem kosu (paketno financiranje) za programe iz javnih sredstev ni bilo ne soglasja ne podpore. Razpravljalci so menili, da to ni v prid univerze. Dobra novica je bila, da je bil vpis za šolsko leto 1997/1998 zaključen in da je tehnični del računalniške podpore dobro deloval. V oktobru je potekala razprava na 4. Festivalu znanosti pod okriljem Slovenske znanstvene fundacije (SZF) ob sodelovanju Ministrstva za znanost in tehnologijo, kjer so razpravljalci in KORIS imeli pripombe na račun razdrobljenosti, slabe kakovosti in zaprtosti univerze, še posebej na podiplomskem področju. 22. 10. smo ob sodelovanju predsednice Komisije za podiplomski študij prof. dr. Andreje Kocijančič opravili razgovore s predstavniki KORIS-a (prof. dr. Oto Luthar, prof. dr. Vito Turk, prof. dr. Stane Pejovnik), ki so želeli sodelovati pri vzpostavljanju podiplomskih študijev na univerzitetni ravni, vendar so inštituti pozneje pripravili svoj predlog za organizacijo tega študija v Sloveniji. Povedali so tudi, da bi moral biti njihov predlog obravnavan enakopravno (40). Razvoj dogodkov je v naslednjih letih potekal v smeri, da so inštituti ustanavljali svoje podiplomske šole. V ospredju je bilo tudi vprašanje ustanavljanja univerzitetne knjižnice, ki bi povezovala knjižnice članic v enoten in učinkovit servis na univerzi in zunaj nje. Zato sem senatorjem

Filozofske fakultete predlagal, naj njihova fakulteta aktivno, s svojimi izkušnjami in kadri še dodatno pomaga pri pripravi organizacije in vodenju nastajajoče univerzitetne knjižnice (40).

Na naslednji, **27. seji senata 23. 10. 1997** je bil akad. prof. dr. Veljko Rus izvoljen kot kandidat za predstavnika univerz in visokih šol v Državnem svetu Republike Slovenije. Nadaljevala se je razprava s prejšnjega senata o modelu delovanja in strategiji razvoja univerze. Predsednik Komisije za razvoj univerze je predstavil dobro izdelana načela in predloge, ki podpirajo možne rešitve za odpravo sedanje neurejenosti delovanja. Razprava je pokazala veliko različnih pogledov. Prof. dr. Možina je, poleg že povedanega na prejšnji seji, poudaril potrebo po usklajevanju imen posameznih enot s funkcijo, ki jo opravljajo. To ni bilo urejeno, je pa bilo nujno za skladno razumevanje in delovanje enot, kar je bilo dobro z vseh vidikov delovanja. Ponovno je poudaril nepovezanost pedagoškega in raziskovalnega dela, saj to pri nekaterih članicah ni bilo prisotno oziroma je potekalo na ločenih inštitutih. Komisija jih je označila celo za konkurenco. Univerza bi morala določiti načela, merila in oceno koristnosti tega sodelovanja. Nadaljnja razprava je bila poučna in je pokazala, da večina v senatu ve dovolj o slabostih univerze, tudi o možnih pristopih za izboljšanje strukture in izbiri razvojnih usmeritev. S tem je bil dosežen delni napredek, kajti naloga Komisije za razvoj univerze je bila podati načela in možnosti, ne pa dokončne rešitve. Izbira rešitev je bila odvisna tudi od Upravnega odbora (upravno-poslovodni model), senata in drugih teles univerze. Zavedal sem se, da je s tem končano delo Komisije za razvoj in preoblikovanje Univerze v Ljubljani in da v dveletnem mandatu tega kompleksnega in obsežnega dela ni bilo mogoče opraviti še zlasti zaradi nasprotovanja članic in pasivnosti okolja. Menil sem, da so nastavki in možnosti za izbiro modela prestrukturiranja univerze prikazani in podprti z mnogimi ugotovitvami. Med pomembnimi nalogami je bilo rešeno vprašanje podaljšanja mandata rektorja na štiriletni mandat. S tem bi imel naslednji rektor več možnosti, da izvede primerno posodobitev univerze glede na Zakon o visokem šolstvu in Akt o preoblikovanju univerze.

Na tej seji senata je glavna tajnica gospa Marjeta Vilfan predstavila dva pravilnika: Pravilnik o delovnih razmerjih delavcev Univerze v Ljubljani in Pravilnik o odgovornosti delavcev pri delu na univerzi. Bilo je določeno, da bodo vse pripombe in dopolnila na oba pravilnika posredovana v presojo pripravljalcem, pa tudi statutarni komisiji. Prof. dr. Polonca Končar s Pavne fakultete je opozorila, da bosta ob sprejetju novega zakona na tem področju oba pravilnika že zastarela in neuporabna. Opozorila je tudi, naj akti univerze upoštevajo veljavni statut univerze, ko gre za organe, ki so pristojni za odločanje. Ne glede na pripombe je senat sklenil, da je možno posredovati pripombe na pravilnike do 10. 11. 1997.

O poteku rektorske konference 13. 10. 1997, kjer so bili navzoči predstavniki vlade, Državnega zbora, političnih strank in sindikatov, sem poročal na **28. seji senata 11. 11. 1997**. Na rektorski konferenci sem povzel željo univerz, da se imenuje delovna skupina in se začne s pripravljanjem sprememb Zakona o visokem šolstvu. To so navzoči na konferenci tudi sprejeli. Poročilo o omenjenem 4. Festivalu znanosti, ki ga je organizirala SZF, je še dodatno komentiral prof. dr. Janez Možina. Povedal je, da je bila razprava zastopnikov KORIS-a vodena na način, ki ni sprejemljiv in je imel za cilj zgolj napad na podiplomski študij na univerzi, in to predvsem s strani razpravljalcev zunaj univerze in – po njegovem mnenju – tistih, ki sedijo »na dveh stolih«. Sprejet je bil sklep, da so predstavniki univerze, ki delujejo v različnih svetih in organih, dolžni, da sproti poročajo o svojem delu ustreznim telesom na Univerzi v Ljubljani in da morajo arhivirati gradiva na univerzi. Senat je potrdil predlog.

Povzel sem sklep Komisije za podeljevanje častnih nazivov in nagrad, da prejmeta častni doktorat akad. prof. dr. Ivan Vidav v pokoju s Fakultete za matematiko in fiziko in prof. dr. Andreas Bohringer z Univerze v Stuttgartu. Kandidacijska komisija za volitve rektorja in prorektorjev je poročala, da so izpolnjeni vsi pogoji za rektorska kandidata prof. dr. Milana Pogačnika in prof. dr. Jožeta Mencingerja in za kandidature za prorektorje. Določeni so bili naslednji roki: za oddajo programov za rektorja 4. 12. 1997, za javno predstavitev programov kandidatov 11. 12. 1997, na senatu 16. 12. in da bodo volitve 22. 12. 1997.

Zaradi zapletov in nekaterih vsebinskih pomislov članov senata sem predlagal sklep, da se za svetovalca knjižničnega sveta Univerze v Ljubljani imenuje direktorja Centralne tehniške knjižnice dr. Matjaža Žavcerja in direktorja Narodne in univerzitetne knjižnice mag. Lenarta Šetince. To je senat potrdil. S tem je bila vzpostavljena boljša povezava z obema za univerzo pomembnima knjižnicama. Senat je potrdil predlog Filozofske fakultete, da ima v knjižničnem svetu svojega predstavnika, in sprejet je bil odstop prof. dr. Omladiča, ki je vodil komisijo.

V Tednu univerze v začetku decembra je potekala slavnostna seja senata, na kateri smo podelili priznanja Univerze v Ljubljani. Imel sem priložnostni pozdravni nagovor, ki je še danes zgovoren predvsem z dveh vidikov: ker kaže moje tedanje razmišljanje, ker bralcu omogoča, da primerja, kako so se pozneje pogledi rektorjev spreminjali, in ker lahko vsak sam oceni, kako je Univerza v Ljubljani napredovala v naslednjih letih in kaj je bilo prednostno. Povzemam manjši del govora (30).

Odnosi v družbi, stanje, urejenost, razvitost in konkurenčnost zrcalijo uspešnost in kvaliteto delovanja vseh dejavnih disciplin in fakultet na univerzah. Zaradi tega je tudi razumeti, da je Univerza v Ljubljani, ki izobražuje več kot polovico vseh vodilnih kadrov v Sloveniji, s svojimi pogoji in z uspešnostjo delovanja zrcalo družbe. Menim, da bi se morali občasno v tem zrcalu pogledati univerze, nato politika, vlada, ministrstva in še kdo v naši družbi. (Komentar: Tu sem imel v mislih povezavo, da je treba, kjer šepa v družbi, na primer ekonomija, pravo, bančništvo, morala in tako dalje, iskati vzroke za to v izobraževanju na univerzi pred desetimi, dvajsetimi leti.) Vsi pretresi v družbi, spremembe in politične vibracije se prenašajo tudi na univerzo, ki je del družbe in ni izzveta iz

teh dogajanj. Ne glede na povedano bi se morali zavedati, da dolgoročno družba kar najbolj skrbi za svoj razvoj, če skrbno neguje in podpira napredek univerze. [...] Napredne države se že dolgo zavedajo, da so univerze svetilniki napredka družbe, ekonomije in političnega uveljavljanja. [...] Vprašujem se, ali obstaja politični interes za prehod na drugače organizirano univerzo. Videti je, kot da sta ustavno določilo o avtonomiji univerz in načelo, da notranjo urejenost univerze določajo same, le mrtve črke na papirju. Možen je sklep, da se bomo morali v političnem dialogu, kulturi in spoštovanju demokratičnih načel, avtonomije univerze, morale in strpnosti v odločanju še veliko naučiti in da bo morala univerza tudi notranje veliko spremeniti in narediti. Povedano prav v veliki meri velja za univerzo, toda tudi za družbo, v kateri živimo. Sledi, da tudi univerza potrebuje ne samo z družbenimi spremembami sproženo in z zakonom predpisano prestrukturiranje, o katerem toliko govorimo, temveč tudi moralno prenovu in vzpostavitev akademskih vrednot v smislu tradicije delovanja univerz in dokončno odpravo kolektivne odgovornosti in samoupravnih metod dela. Za vse to in predlagano spreminjanje je žal v 40 letih izoblikovana mentaliteta ljudi (od katerih mnogi tudi danes zasedajo vodilna mesta) postala velika ovira za demokratično urejanje družbe in univerze. Družbene spremembe jih postavljajo v položaj, da naj bi to, kar so desetletja gradili, sedaj rušili in spreminjali. Verjetno bo treba počakati vsaj generacijo, morda dve, da bodo prišli novi ljudje in bodo vidni večji premiki. Ti so potrebni posebej na področju odpravljanja razdrobljenosti naše univerze, ki je kar enajstkrat mlajša od nastarejših uglednih univerz v Evropi, po številu fakultet pa za več kot dvakrat večja od teh častitljivih univerz. Laboratoriji z enim in inštituti z dvema ali s tremi delavci (nezadostna kritična masa) so že veliki, da ne omenjam tistih, kjer je zaposlenih več kot pet. Povedano kaže na neresno razmišljanje mnogih na univerzi – in teh niti ni tako malo, sodeč po številu mikroinštitutov in kateder.

V decembru sta bila dva dogodka, ki sta mi ostala v spominu. Prvi je bilo podpisovanje peticije za nezmanjšano financiranje Narodne in univerzitetne knjižnice II. Vesel sem bil, da sta peticijo podpisala tudi direktorja Narodne in univerzitetne knjižnice in Centralne tehniške knjižnice. Drugi zanimivi dogodek je bil sestanek 11. decembra na Agenciji za plačilni promet, na katerem so prisostvovali še predsednik Upravnega odbora prof. dr. Milan Pogačnik in njegov član prof. dr. Jože Vižintin ter glavna tajnica univerze gospa Marjeta Vilfan. Razpravljali smo o poslovnem modelu univerze in tipu žiro računa članic, ki niso hotele privoliti v posebne podrejene račune, ampak so želele ohraniti tip računa 603, ki je veljal za samostojne pravne osebe in do katerega je bila glede na zakon upravičena le univerza (24, 25). Z razgovorom nisem bil zadovoljen. Menil sem, da kolikor bodo članice obdržale tip računa 603, bo to omogočalo različna slepomišljenja pri sestavi letne bilance Univerze v Ljubljani. To bi lahko vodilo v še večje »skrivalnice«, »kupčkanje«, slabše možnosti

nadzora in nikakor ne v preglednost, solidarnost, povečano zaupanje, sinergijo, kohezijo in povezovanje. Prav v interdisciplinarnem povezovanju sem videl največje potencialne prednosti celovite Univerze v Ljubljani pred konkurenčnimi ustanovami tako v tujini kot doma.

29. seja senata 16. 12. 1997 je bila bolj informativne narave. Senat sem obvestil o sestanku na Ministrstvu za šolstvo in šport. Navzoči so bili predstavniki vladnih služb, ki so informirali predstavnike Univerze v Ljubljani o mnenju vladnih pravnih služb glede predloženih sprememb statuta univerze (gradivo pripomb vladnih služb (25) so senatorji dobili kot prilogo k vabilu). Mnenje vladnih služb je bilo dokaj negativno in je večje število členov statuta zavrnilo. Zavrnitev vladnih služb spremenjenega statuta z dne 4. 6. 1997 (25) je pomenila, da spremembe ne veljajo. Torej je ostal v veljavi statut z dne 23. junija leta 1995, kar pa ni bilo dosledno upoštevano v nadaljnjih aktivnostih univerze. Pravniki na Univerzi v Ljubljani, pa tudi statutarna komisija, niso

imeli pripomb ali pomislekov v tej zvezi, jaz pa jih tudi nisem želel izpostavljati v že tako »pregretem« ozračju. Poročal sem tudi o seji Sveta za visoko šolstvo, na kateri je bilo sprejeto, da zasebne visoke šole lahko podeljujejo pedagoške nazive. Moje stališče je bilo, da univerza priznava samo za gostovanje drugje pridobljene nazive, toda v primeru zaposlovanja na Univerzi v Ljubljani mora vsak kandidat pridobiti naziv na naši univerzi. V moje veliko veselje je že bila natisnjena *ULBB 5 – I. del*. Izvod knjige so dobili vsi senatorji. Za obsežno opravljeno delo sem se zahvalil glavnemu uredniku te publikacije akad. prof. dr. Branku Stanovniku in pomožnemu glavnemu uredniku prof. dr. Antonu Ramovšu. Senat sem obvestil o zapletih in zamudi pri pripravi sistemizacije delovnih mest na univerzi, toda pri pripravi sistemizacije sem imel nevtrarno, če ne nično pomoč. Komisija, ki sem jo imenoval zaradi vrste odprtih vprašanj, delno tudi zaradi nedodelane zakonodaje, ni opravila veliko in tako je izdelava sistemizacije Univerze v Ljubljani zamujala že od leta 1994. Ministrstvo za šolstvo in šport tega ni sprejemalo in je ultimativno obvestilo univerzo, da od 1. 1. 1998 ne bo mogoče financirati napredovanj delavcev na univerzi, dokler ne bo potrjena razporeditev zaposlenih, torej sistemizacija. Nisem se čutil odgovornega za nastalo stanje, kajti nasprotovanja je bilo preveč, da bi lahko kaj naredil. Kljub temu mi je bilo žal, in mi je še vedno, če so bili nekateri naši kolega zaradi tega moralno in finančno oškodovani. Najbolj zanimiv del te seje senata je bila desetminutna predstavitev programov obeh kandidatov za novega rektorja Univerze v Ljubljani (29). Razprava je bila kolegialna (32), toda v bistvu ni postregla s kakšnimi novostmi glede na slišano pred enim mesecem, tudi obljube so ostale enake.

Volitve na **30. seji senata 22. 12. 1997** so potekale hitro in brez večjih presenečenj. Navzočih je bilo 29 senatorjev. V prvem krogu volitev je izpadel kandidat prof. dr. Milan Pogačnik, v drugem krogu je bil izvoljen akad. prof. dr. Jože Mencinger, kar sem glede na programa kandidatov tudi pričakoval.

1998

Tudi v januarju 1998 so se vrstili zanimivi dogodki, o katerih sem poročal na **31. seji senata 15. 1.**

1998. Na Ustavnem sodišču RS je bila obravnava v zvezi z ustavnim sporom, ki sta ga vložila Pravna fakulteta in prof. dr. Janvit Golob s Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo. Ustavnemu sodišču sem posredoval več dokumentov: prispele predloge članic za spremembe Zakona o visokem šolstvu, Magno Charto Universitatum, Erfurtsko deklaracijo, Resolucijo univerz Alpe-Adria in Resolucijo Podonavske rektorske konference. Tudi pismo in pripombe tehničnih fakultet s predlogi dekanov so bili poslani z dodano razlago.

Senatorjem je bilo za 31. sejo predloženo obsežno poročilo rektorja za obdobje 1995–1997, skupaj z 8 prilogami. To so bila poročila prorektorjev, Upravnega odbora in nekaterih komisij. V poročilu je bilo veliko podatkov, ki so prikazovali delovanje univerze, tudi z vidikov vprašljive racionalnosti, učinkovitosti delovanja, nekonkurenčnosti, še posebej glede mobilnosti profesorjev in prihoda tujih profesorjev in študentov, kjer smo močno zaostajali za nemškim povprečjem. Zaostajali smo tudi v izbirnosti predmetov med fakultetami in v interdisciplinarnostjo študijskih programov. Toda to ni nikogar zanimalo. Razprave ni bilo in ne odzivov na odlično napisane priloge, ki so jih izdelali prorektorji in nekatere komisije. Bile so pripombe, da bi morale biti poleg inštitutov navedene tudi katedre, ki izvajajo raziskovalno delo. Moje mišljenje je bilo, da vse katedre izvajajo raziskovalno delo in da je to samoumevno. Predlagal sem, da lahko zainteresirani v enem tednu posredujejo pripombe. Več pripomb je bilo na finančno prilogo in na podatke o povprečnih mesečnih osebnih dohodkih, ki so se po fakultetah zelo razlikovali. Temu je sledilo vprašanje, ali so zagotovljene enake razmere za delo na vseh fakultetah. Poudaril sem, da izhodiščne plače enotno krije Ministrstvo za šolstvo in šport in da so ostali dodatki k plačam rezultat spektra aktivnosti, ki jih izvaja posamezna fakulteta. Menil sem, da je bilo to področje zelo neurejeno in da lahko pričakujemo, da se bodo razlike povečevale. Senat je potrdil poročilo rektorja za obdobje 1995–1997 s prilogami in na seji podanimi pripombami. Podrobno poročilo o javni obravnavi na Ustavnem sodišču je podal dekan Pravne fakultete prof. dr. Janez Kranjc. Podrobnosti ne bi navajal, razen tega, da je sodišče

ugotovilo, da je obvezno upokojevanje rednih profesorjev s 65. leti (ZViS, Uradni list RS. št. 67/93 z dne 17. 12. 1993) v neskladju z ustavo. (Opomba: Razveljavitev člena o obveznem upokojevanju s 65. leti; odločba Ustavnega sodišča RS. o razveljavitvi 60. čl. ZViS, št. V-I-22/94-15, Uradni list RS. št. 39/95 z dne 7. 7. 1995). To seveda mnogim, ki so se upokojili s 65. leti, ni veliko pomagalo.

Senatu sem podal poročilo o delu Komisije za rehabilitacijo izključenih univerzitetnih učiteljev (33). Pri tem sem poudaril, da Univerza v Ljubljani lahko opravi le moralno rehabilitacijo, hkrati pa poziva Ministrstvo za šolstvo in šport, Vlado in Državni zbor, da politično osnovane izključitve obsodi in tudi uradno rehabilitira vse odvzete pravice izključenih učiteljev in sodelavcev univerze. Na poročilo so bile podane pripombe, da bodo fakultete posredovale še manjkajoča imena profesorjev in da naj posebna komisija pravnikov in zgodovinarjev vse oceni in sestavi seznam, ki bi ga z razlagami in potekom dela za rehabilitacijo objavila univerza. Nato sem zaradi preglednosti povzel vsa imena profesorjev, ki so bili od leta 1945 naprej izključeni proti svoji volji, in to za vsako fakulteto posebej. Senat je potrdil poročilo komisije z vsemi dopolnitvami. (Opomba: Univerza je potrebovala za »podrobna« preverjanja upravičenosti do rehabilitacije še dodatni dve leti.) Končno je oktobra leta 2000 izšlo celotno gradivo o rehabilitaciji izključenih profesorjev v tiskani brošuri Univerze v Ljubljani (Objave št. 6/2000). Brošura ima 59 strani in naslov *Politični pritiski in izključevanja učiteljev in sodelavcev z Univerze v Ljubljani, poročilo Komisije za rehabilitacijo univerzitetnih učiteljev in sodelavcev*. Vesel sem bil vabila na javno predstavitev te brošure. V *Delu* je 30. novembra leta 2000 izšel članek z naslovom *O političnih pritiskih in izključevanju učiteljev in sodelavcev z ljubljanske univerze*. Vlada je o tem razpravljala 29. 11. 2000 in obsodila storjene krivice. V članku je navedeno, da je vlada v zvezi s tem namenila 1 milijon tolarjev (4.000 evrov) za postavitve spominskega obeležja na univerzi. Na koncu se je dekan prof. dr. Janez Juhant v imenu Teološke fakultete, ki je bila predlagateljica moje kandidature za rektorja leta 1995, in v imenu članov senata z lepimi besedami zahvalil za moje delo,

ki sem ga požrtvovalno in zavzeto vodil v tem težkem obdobju preoblikovanja univerze, in mi zaželel uspešno nadaljnjo strokovno pot. Ob moji zahvali vsem navzočim za sodelovanje in zanimivo skupno delo v zadnjih dveh letih je bilo vse pripravljeno za svečano predajo rektorskih dolžnosti novoizvoljenemu rektorju.

Svečana predaja rektorskih dolžnosti in insignij 15. 1. 1998

Na svečano predajo rektorskih dolžnosti sem se dobro pripravil in uvodoma pozdravil številne goste, ki so počastili ta prijetni dogodek s svojo prisotnostjo. Tedaj sem imel govor, v katerem sem nanizal nekatere občutke in poglede, svoja osebna videnja, ki jih v večini še danes razumem tako kot tedaj, pa čeprav je preteklo skoraj 20 let. Nekaj misli iz govora povzemam (31) tudi zato, ker zrcalijo značilnosti delovanja univerze in njenih teles ter delno prikazujejo področja, kjer sem menil, da je Univerza v Ljubljani le dosegla vsaj delni napredek.

Za sodelovanje sem se zahvalil prorektorici prof. dr. Katji Breskvar, prorektorju prof. dr. Janeku Musku in prorektorju prof. dr. Tonetu Wraberju. Zahvalil sem se tudi pomočnici glavne tajnice gospe Marjani Šoukal Ribičič za veliko ažurnost in tajnici gospe Tatjani Pibernik za vzorno in prizadevno pomoč. Vsi imenovani so mi veliko pomagali in zavzeto delovali v podporo univerze. V govoru sem povedal:

Nedvomno gre zahvala ministru za znanost in tehnologijo dr. Andreju Umeku, pa tudi dr. Lojzetu Marinčku, za ohranjanje financiranja, za pravo mero pomoči, podpore in razumevanja za težave univerze. Žal to prehodno obdobje še ni in ne bo tako kmalu končano. Pri zahvalah ne gre prezreti državnih sekretarjev na Ministrstvu za šolstvo in šport in Ministrstvu za znanost in tehnologijo, ki so neposredno pripomogli k hitrejšemu in manj bolečemu reševanju vrste problemov. [...] Vsekakor bosta prihodnost in časovni razplet najboljši kašipot, pa tudi ločnica oziroma potrditev napačnosti ali pravilnosti naših odločitev v zadnjih dveh letih. Prepričan sem, da sem kot rektor morda videl predaleč naprej. Mislim, da je moje dolgoletno delovanje na

ameriških univerzah in aktivno, angažirano sodelovanje v CRE vodilo do drugačnih pogledov, do vizije, ki je prehitevala poglede, mentaliteto, pa tudi čas v Ljubljani. Skušal sem prehitro in preveč narediti ob premajhni podpori. Toda tudi to, kar smo uspeli narediti, mi je v zadovoljstvo, ponos in mi ostaja v veselje.

V govoru sem posebej poudaril različnost odnosa do pravic in bonitet, do prevzema zadolžitev, odgovornosti in uveljavljanju zakonskih omejitev.

Še posebej je bil ta odnos lepo viden na področju elastičnega prilagajanja meril za mednarodno primerljivost. Različnost meril je bila lepo vidna pri problemih zaračunavanja znatno zvišanih vpisnin na članicah in težavah pri izdelavi sistemizacije delovnih mest, ki je zamujala že štiri leta. Podoben je bil odnos pri sprejemanju habilitacijskih meril, poimenovanju enot na univerzi, nato oddelkov, inštitutov, raziskovalnih centrov in kateder. Pogosto je te enote vodila in predstavljala ena oseba, ko je šlo za prednosti, toda takoj, ko je bilo treba prevzeti večja dela in dolžnosti, je bilo drugače. Tu že zadevamo ob moralnost in pravičnost, ki pa tudi v naši širši družbi ne stojita zelo trdno. Smo pač mlada demokracija. Univerza v Ljubljani je premočno razdrobljena in presega po številu fakultet večino častitljivih univerz v Evropi za več kot sto odstotkov. Univerza v Ljubljani je v tranziciji in če bo ta proces mnogim po godu, bomo v njej še dolgo, delno pa tudi v revolucionarnem vrenju izumljanja demokratičnih vrednot in dokaj vprašljive avtonomije na univerzi.

Omenil sem spore o Zakonu o visokem šolstvu, zmotne tožbe univerze s strani fakultet in posameznikov, češ da jim univerza jemlje in zmanjšuje pravice. Tu so se mnogi sprenevedali, saj je Zakon o visokem šolstvu pravno samostojnost fakultetam ukinil in jo dal univerzi, saj bi v nasprotnem bili neprimerljivi z evropskimi univerzami. Omenil sem nenadne zaplete politične narave, kot je bila nedorečena avtonomnost univerze, sprenevedanje v zvezi z zakonom, ki naj predpiše postopke financiranja univerze, sprenevedanje ob različnih in manjših izhodiščnih plačah za zaposlene na univerzi, kar je nastalo ob virtualnem nasprotovanju sicer zelo

vplivnih sindikatov. Tako je minister za kulturo in znanost bolje plačeval zaposlene v knjižnicah zunaj univerze, minister za šolstvo pa je lektorje na univerzi plačeval celo slabše kot tiste, zaposlene v srednjem šolstvu. Takšne razmere so neizbežno vodile do nepotrebnih napetosti in groženj s stavkami lektorjev na univerzi. Opomnil sem tudi na nedefinirano in že 40 let neurejeno temeljno raziskovalno poslanstvo in razvoj strok na univerzi, pomanjkljive predpise o financiranju raziskovalne dejavnosti na univerzi. Motilo je tudi pogosto prisotno samoupravno razmišljanje, ki ga Zakon o visokem šolstvu in statut nista mogla odpraviti, to je spremeniti mentaliteto.

Preden bo tranzicija realno zaživela, bodo potrebna leta. Vse to ohranja univerzo v trajni tranziciji, ki žal ni v korist ne univerzi in ne družbi. Prva in glavna značilnost dela rektorja v preteklem mandatu temelji na dejstvu, da je bil to prvi rektorjev mandat, ko je bilo potrebno določila Zakona o visokem šolstvu, Odloka o preoblikovanju Univerze v Ljubljani in ob nastopu mandata predpisana določila zakonodaje in statuta prenesti v življenje univerze [...]. Pravno subjektiviteto so članice z Zakonom o visokem šolstvu izgubile, kar je vodilo do nove registracije univerze in nezadovoljstva v zvezi z uvajanjem novega načina poslovanja. Glede na zakon je bilo nujno takoj ob začetku mandata vzpostaviti vsa telesa Senata, Upravnega odbora ter številne delovne komisije. Vseh komisij je bilo približno 20 in izdelati je bilo treba pravilnike in postopke delovanja. Senat je v tem obdobju zasedal 31-krat, upravni odbor 22-krat, rektor pa je 54-krat sklical rektorjev kolegij. Že volitve v komisije senata in ostala telesa so kazale nasprotja in nepripravljenost na integrirano poslovanje. Rešitev se je našla v prireditvi statuta. Večina znanih in uveljavljenih univerz v Evropi deluje kot enotna, integrirana ustanova. Žal članice te rešitve niso sprejele in so še vedno razmišljale o pravni samostojnosti, kot so jo imele v časih samoupravljanja. Ta razdvojenost je bila vedno prisotna in je oteževala vsako spremembo. Žal niti financer niti članice niso finančno podprle projekta za upravno-poslovodno preureditev. Namesto da bi univerza že v letu 1998 poslovala evropsko primerljivo, še vedno deluje kot pred petnajstimi leti. Univerza je v letu 1996 prvič opredelila in sprejela besedilo svojega

poslanstva in postavila temelje vsega tistega, kar pooseblja univerzo, pripadnost in odgovornost.

Menil sem tudi, da bo potrebno veliko časa za oblikovanje občutka pripadnosti univerzi.

Na Univerzi v Ljubljani še nismo definirali, kaj je tisto, kar povezuje članice, in kaj pridobijo v skupnosti, ki jo imenujemo univerza. Danes je splošno prepričanje, da članice univerze v bistvu ne potrebujejo in da Zakon o visokem šolstvu s silo združuje samostojne članice v skupnost, kjer bodo veliko izgubile in zelo malo pridobile.

Na Univerzi v Ljubljani sta na povabilo Ministrstva za šolstvo in šport gostovali dve svetovalni komisiji Evropskega sveta, ki sta komentirali preoblikovanje univerze, pridobili pa smo tudi mnenje Združenja evropskih univerz (CRE). Vendar je bilo upoštevanih zelo malo od teh nasvetov, tako na vladi kot na univerzi. Naj omenim sprejemanje raziskovalnega zakona, ki smo ga čakali že peto leto, podobno kot zakonsko ureditev za financiranje univerze. V osnovi je univerza tudi finančno delovala skoraj tako kot pred dvajsetimi leti in finančno dogajanje ugotavljala za nazaj. Menil sem, da je bilo zunanje vmešavanje na področju financ preveliko in da bi morala univerza prav tu čimprej doseči primerljivost z Evropo in primerno samostojnost pri izvajanju tako kadrovskih kot finančnih ukrepov.

Pretekli leti (1996, 1997) sta bili uspešni na področju vzpostavljanja elektronskih poti komuniciranja. Univerzitetna mreža Metulj in Računalniški center Univerze v Ljubljani v primerjavi s težavami izpred treh let danes že dobro delujeta in sta v podporo univerzi. Vse članice z dekanati, kadrovskimi službami in študentskimi pisarnami so (24) informacijsko povezane z Metuljem. Ta možnost je latentna in bi jo morala univerza uporabiti za racionalizacijo dela in sebi v prid. Tudi študentje so čedalje bolj povezani z Arnesovo internetno mrežo, saj poteka akcija priključevanja študentskih domov na omrežje Metulja.

Univerza v Ljubljani sodi med srednje in večje univerze v Evropi tudi zaradi tega, ker ima 36.783 študentov, glede na študijsko leto 1992/1993 je to 29-odstotno povečanje. Na Univerzi v Ljubljani je bilo v študijskem letu

1992/1993 vpisanih 23.051 rednih, v študijskem letu 1997/1998 pa že 29.806 rednih ali, skupaj z izrednimi, 36.783 študentov. Tako je v letu 1996 diplomiralo 7.724 študentov in magistriralo 332 kandidatov. V tem mandatu sem promoviral 387 doktorjev znanosti. Prav tako smo v letu 1997 prvič izvajali študentsko anketo za ocenjevanje učnega procesa in dela profesorjev. V zadnjih dveh letih je računalniško vodenje vpisa v celoti zaživel in se pokazalo za nepogrešljivo. Ob koncu leta 1997 je bilo registrirano Akademsko društvo diplomirancev Univerze v Ljubljani, ki bo prednostno dolgoročno spremljalo uspešnost dela in uveljavljanje naših diplomantov v družbi. Začeta so bila dela na idejni zasnovi prenove osrednje stavbe univerze. Prostorsko je univerza ob pobudi Pravne fakultete uspela pridobiti stavbo nekdanje Ljudske pravice in ob pobudah Fakultete za družbene vede, Visoke upravne šole, Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo in Fakultete za računalništvo in informatiko začeti novogradnje, ki bodo izboljšale prostorske razmere na teh fakultetah. Veliko časa je bilo porabljenega za logistiko pri ponovnem ustanavljanju Univerzitetne knjižnice, za dogovore o deležu Univerze v Ljubljani v novogradnji NUK II (približno 30 odstotkov) in definiranje univerzitetnega knjižničnega sistema.

Prvič v zgodovini smo opravili mednarodno veljavno zunanjo evalvacijo študijskih programov naravoslovja in tehnike za akreditacijo FE-ANI, to je Zveze evropskih nacionalnih združenj inženirjev v Parizu. Prav tako je bila prvič v letu 1996 izvedena institucionalna evalvacija univerze, ki so jo opravili eksperti Združenja evropskih univerz (CRE) iz Ženeve. V letu 1998 bo izvedena kontrolna institucionalna evalvacija (Follow-Up) CRE. [...] Univerza je v zadnjih dveh letih predložila 25 novih višješolskih in visokošolskih ter 14 podiplomskih študijskih programov, ki jih je Svet za visoko šolstvo brez večjih zapletov tudi potrdil. V študijskem letu 1997/1998 se je na univerzi izvajalo skupaj 126 dodiplomskih študijskih programov, od tega 93 univerzitetnih in 33 visokošolskih strokovnih programov. Trenutno je na Univerzi v Ljubljani razpisanih 109 podiplomskih študijskih, od tega 22 specialističnih programov [...] se je učinkovitost študija in prehodnost med letniki dvignila za 3 do 7 odstotkov. Država je namenila v letu 1992 4.733 ameriških dolarjev na študenta in v letu 1996 že

5.915 ameriških dolarjev na študenta. Univerza je v letu 1997 izdelala merila za presojo protokolov o mednarodnem sodelovanju z drugimi univerzami. V dveh letih smo podpisali 9 dogovorov za sodelovanje s tujimi univerzami. Pomembna v tej zvezi so nova (zaostrena) habilitacijska merila, ki so v veliko oporo pri dogovorih o sodelovanju in so evropsko primerljiva. Univerza je bila aktivna v mednarodnem delovanju in je v letu 1997 predsedovala rektorski konferenci in znanstvenemu sosvetu združenja univerz Alpe-Adria.

V letu 1996 so stekle prve izmenjave v pomembni Utrechtski mreži univerz, v katero se je Univerza v Ljubljani vključila leta 1995. Med pomembne pobude gre šteti, da je univerza pristopila k izdelavi strateškega razvojnega načrta. [...] V tej zvezi gre tudi omeniti, da je univerza prvič v zgodovini izdelala podroben finančni obračun za leto 1996 in finančni načrt za leto 1997, ki pa ni bil upoštevan. V kratkem času dveh let smo uspeli izdati bio- in bibliografske podatke sodelavcev na univerzi za obdobje 1987–1996, to je knjigo *ULBB 5*, prvi del (1997), ki ima obseg 1107 strani. (Drugi del je izšel novembra leta 1998 na 862 straneh in tretji del junija leta 1999 na 943 straneh.) Pohvalno in spodbudno je bilo, da je glede na obdobje 1977–1986 obseg objavljenih del porasel za 30 odstotkov, kar kaže lepo rast kulture publiciranja.

Tedaj sem menil, da mora univerza pohiteti na poti mednarodnega odpiranja in dvigovanja kakovosti. Po številu gostujočih in tujih študentov nas povprečne evropske univerze presegajo do petkrat, pri številu gostujočih profesorjev in gostovanju naših profesorjev na tujih dobrih univerzah so razmere še slabše. To kaže na preveliko zaprtost univerze in premajhne možnosti za prenašanje dobrih izkustev tujih univerz na našo univerzo. Tega nisem uspel izboljšati, pa tudi ne, da bi sobotno leto zaživelo. Predlagal sem, da bi v ta namen na univerzi ustanovili lastni sklad za sofinanciranje sobotnega leta, kar ni bilo sprejeto.

Tedaj sem povedal:

Verjetno je še marsikaj v tem pregledu izpadlo, toda že prikazano kaže, da sta bili zadnji dve leti delovni, uspešni, pa tudi polni presenečenj in entuziazma, brez katerega rektor ne more delovati.

Z velikim entuziazmom predajam rektorske časti, delo in insignije novemu rektorju in z veliko mero optimizma pričakujem nadaljnji uspešen razvoj univerze.

Ocenjujem, da bo vsaka integracija, ki ne bo prinašala prednosti za delovanje članic, odvečna. Možnosti za pozitivno integracijo je veliko. Toda podlaga za uspešen začetek je primerna kadrovska zasedba v univerzitetni upravi. Proces bo hitro stekel, ko bodo soglasno opredeljeni sinergijski učinki in področja dela, ki jih želijo članice združevati. V tej zvezi bi morala univerza postati pobudnik in ne pasivni sopotnik dogajanja v družbi. Univerza bi si morala zastaviti srednje- in dolgoročne cilje in tako postati svetilnik napredka, ne pa capljati za razvojem. Danes je žal univerza, lahko bi rekli, slika razmer v družbi. Ali bo družba pustila univerzi svobodno dihati? Glede na nujnost mednarodne odprtosti in poslanstva bi morala univerza biti motor in katalizator napredka družbe, saj ima idealne možnosti za povezovanje v mednarodni prostor. [...] Univerza je izdelala in ob konsenzu uveljavila nova mednarodno bolj primerljiva habilitacijska merila. [...] Univerza se ne zapira, postavlja pa višja merila za kvaliteto. [...] Na ravni mentorstev za magisterije in doktorate imajo imetniki znanstvenih nazivov, pridobljenih na univerzi, vse pravice. To je merilo odprtosti univerze. Učinkovito je odpiranje univerze v Evropo in povezovanje univerze z drugimi univerzami, in to kljub neznatnemu financiranju. Skupaj je na ravni univerze 20 dogovorov za sodelovanje s tujimi univerzami in na ravni fakultet 29 sporazumov. Na poti mednarodnega odpiranja mora univerza pohiteti. Podatki o mednarodnem sodelovanju univerze dokazujejo, da vzporedno z družbenimi spremembami Univerza v Ljubljani postaja mednarodno odprta in osrednja nacionalna univerza in te naloge se mora čedalje bolj zavedati.

Ob koncu nagovora sem pozval novega rektorja akad. prof. dr. Jožeta Mencingerja, da prevzame in sprejme insignije in dejal:

Ko vam izročam rektorske insignije Univerze v Ljubljani in s tem prenašam častne in z njimi povezane pomembne delovne naloge in odgovornosti, želim posebej poudariti, da rektorska veriga simbolizira tradicijo univerze, njeno povezanost in vraščenost v slovensko družbo kot eno

temeljnih sestavin njenega družbenega razvoja, krepitve nacionalne zavesti in samostojnosti slovenskega naroda.

Novega rektorja akad. prof. dr. Jožeta Mencingerja sem zaprosil, da ob prevzemu rektorskih časti, dolžnosti in rektorske verige obljubi, da jo bo nosil v prizadevanju za ugled Univerze v Ljubljani, napredek znanosti, kulture in za utrjevanje samobitnosti slovenskega jezika in naroda. Ta simbolna veriga naj mu bo v oporo pri premagovanju težav in naj ga spominja, da je bil začetek poti pripravljen z odpovedovanji, napori in veseljem, pa tudi razočaranji in uspehi številnih spoštovanih predhodnikov.

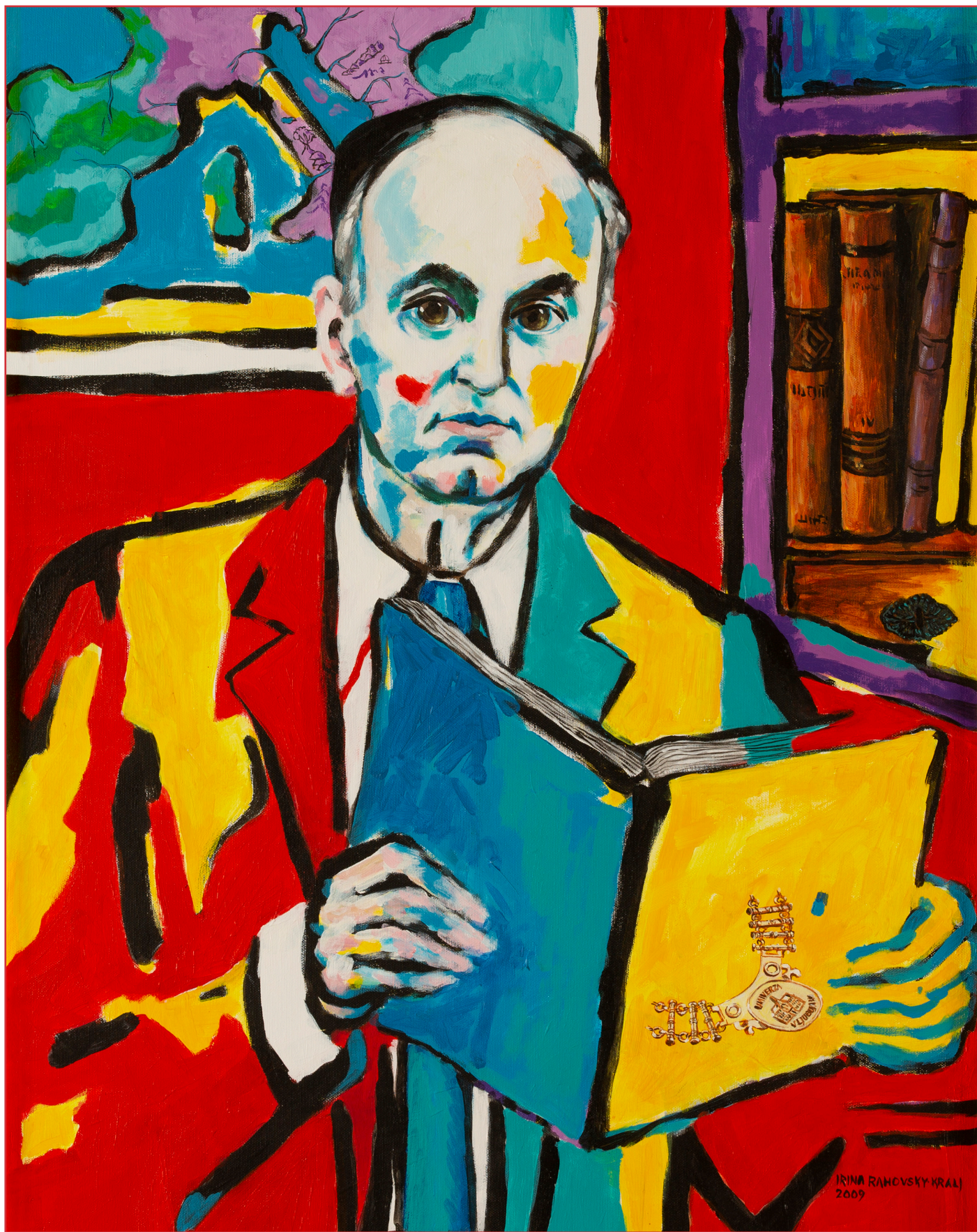
Upam, da bralcu ne bo odveč še nekaj besed o tem, kaj sem počel v naslednjih letih.

Glede na upokojitveno zakonodajo sem se »odločil« in bil v letu 1998 upokojen. To je pomenilo, da v Laboratoriju za biomedicinsko tehniko in robotiko na Fakulteti za elektrotehniko, ki sem ga ustanovil in skrbno dograjeval 20 let, nisem mogel več primerno delovati. Raje sem se odločil za dejavnosti, ki sem jih začel že v letu 1996 z aktivnostmi pri Združenju evropskih rektorjev (CRE) in nadaljeval v programu Evropsko združenje univerz – Institucionalna programska evalvacija (EUA–IEP). V Evropi se je tedaj krepilo zavedanje o pomenu zagotavljanja kakovosti visokega šolstva, kar je prerastlo v gibanje in sprožilo obsežna spreminjanja zakonodaje v mnogih državah. V času od maja leta 1999 do aprila leta 2002 sem bil podpredsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Na SAZU sem bil v letu 2001 pobudnik za posvet *Razvoj visokega šolstva v Sloveniji* in sourednik zbornika (38). Ob desetletnici Evropskega združenja univerz (EUA) oktobra leta 2004 sem v Leuvenu v Belgiji prejel priznanje za dolgoletno sodelovanje. Junija leta 2005 sem prejel priznanje Ambasador Republike Slovenije v znanosti. V letu 2006 sem na SAZU pobudo podal za izvedbo sistemske mednarodne evalvacije kakovosti raziskovalno-razvojnega in visokošolskega področja v Sloveniji. Predsedstvo SAZU je pobudo potrdilo in posredovalo resornim ministrom, vendar predlagana sistemska evalvacija ni bila izvedena. Vrsto let sem sodeloval z Evropskim združenjem univerz (EUA) in z drugimi

organizacijami. Leta 2011 sem moral zaradi družinskih razmer sodelovanje prekiniti. Kot vodja ali član evalvacijske skupine sem sodeloval pri približno 30 zunanjih evalvacijah univerz v Evropi in sistemski evalvaciji delovanja vseh slovaških univerz. Dolga leta sem bil član upravnega odbora programa EUA–IEP. Do leta 2011 sem deloval tudi kot svetovalec in sodelavec pri aktivnostih v naslednjih organizacijah: Evropski svet (European Council, EC), Organizacija Združenih narodov za industrijski razvoj (United Nations Industrial Development Organization, UNIDO), Mirovne sile Združenih narodov na Kosovu (United Nations Protection Force, UNPROFOR) in na povabilo v nekaterih evropskih državah. Sodeloval sem kot svetovalec pri ugotavljanju in preverjanju stanja, predaval na mnogih seminarjih za zagotavljanje kakovosti, vodenja univerz in delovanja visokega šolstva. Predaval in svetoval sem pri delovanju, razvoju in prestrukturiranju univerz in urejanju financiranja (Češka, Slovaška, Portugalska, Estonija, Romunija, Hrvaška, Kosovo in Črna gora). Skupaj sem to delo opravljal več kot 14 let, bral in študiral dokumente, pisal predavanja, poročila in veliko potoval. Ob vračanjih domov se mi je včasih zdelo, da morda preveč potujem.

Ljubljana, februar 2015

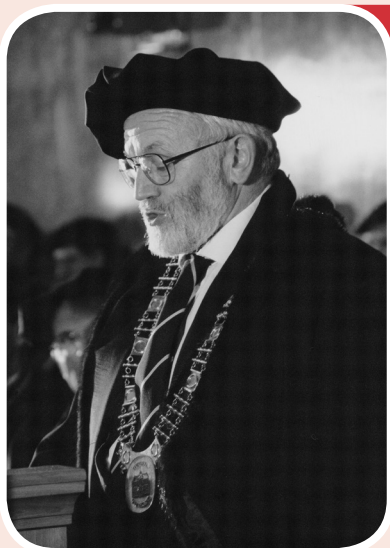
1. Vestnik, 1995, št. 6, str. 3.
2. Letno poročilo prorektorja za znanstvenoraziskovalno delo z dne 22. 2. 1995.
3. Vestnik, 1995, št. 1/2.
4. Vestnik, 1994, št. 4, str. 10.
5. Vestnik, 1994, št. 2/3, str. 12.
6. Vestnik, 1995, št. 6, str. 10.
7. Vestnik, 1994, št. 11, str. 26–27.
8. Vestnik, 1995, št. 1/2, str. 16–17.
9. Delo: Avtonomija univerz ni neomejena, nekaj ugotovitev svetovalne misije Sveta Evrope, 30. 10. 1996, str. 69.
10. Isto kot 1., str. 14–16.
11. Delo: Boj za avtonomijo slovenskih univerz, 6. 2. 1995, str. 4.
12. Vestnik, 1995, št. 7, str. 15–18.
13. European Council, Legislative Reform Programme for Higher Education, Report of the Advisory Mission to Slovenia; Restructuring University: autonomy, quality and allocation of funds, 22.–25. oktober 1995, 16 strani.
14. UL, Self-Evaluation Report, February 1996, 28 str. in 8 prilog.
15. CRE – Auditor's Report: Institutional Audit of the University of Ljubljana, april 1996, Drs. Bas Nugteren, 25 strani.
16. European Council, Legislative Reform Programme for Higher Education, Report to the Advisory Mission to Slovenia, The Draft Law on Organization and Financing in the Field of Science and Technology, 21.–24. februar 1996.
17. Japonska; Sporazum o sodelovanju in štipendiranju.
18. Nagovor ob otvoritvi 10. jubilejne razstave knjig Frankfurt po Frankfurtu, 5.–12. november 1996, 4 str.
19. High Level Group of the Modernization of Higher Education, Report to the European Commission of the New Modes of Learning and Teaching in Higher Education, oktober 2014.
20. EUA, U-Multirang Online Ranking Tool, Brussels, 22. maj 2014.
21. European Council 98/561/EC, 24 september 1998 in ustanovitev European Network for Quality Assurance, ENQA in ustanovitev European Quality Assurance Register in Higher Education, EQAR, 2008, <https://enqa.eu/index.php/work-policy-area/enqa-the-bologna-process/eqar/>
22. MAG: Trgovci s tiskarno, št. 15, 9. april 1997, str. 28–30.
23. Vestnik, 1997, št. 5.
24. Republika Slovenija, Računsko sodišče, Prehodno poročilo o reviziji porabe računskih sredstev za izvajanje visokošolskih izobraževalnih programov in poslovanja v letu 1996, št. 1211-15/97-5, Ljubljana, 14. 7. 1978, uvedeno na univerzi – Uprava, A-14-13-10 z dne 15. 7. 1998.
25. Vlada Republike Slovenije, št. 022-04/97-27 (N) z dne 24. 11. 1997, Mnenje Vlade Republike Slovenije o spremembah in dopolnitvah Statuta Univerze v Ljubljani, 8 strani.
26. Vestnik, 1997, št. 4.
27. Dokumenti, navedeni v razpravi na 22. seji senata (20. 5.) in so navedeni v besedilu.
28. Vestnik, 1997, št. 7-8.
29. Vestnik, 1997, št. 10.
30. Vestnik, 1997, št. 11.
31. Vestnik, 1998, št. 1-3.
32. Delo: Rektorska kandidata v polprazni predavalnici, 12. 12. 1997, str. 2.
33. Delo: Univerzitetni senat je obračunal s preteklostjo, ljubljanska univerza je rehabilitirala politično odstreljene profesorje, 16. 1. 1998, str. 2.
34. Delo: Franci Čuš, Pri kakovosti ni dobro varčevati, 15. 3. 2006, str. 4.
35. Delo: A. Kralj, Intervju o ocenjevanju kakovosti evropskih univerz; Če bi se po desetih letih videli v ogledalu, tudi sami ne bi mogli verjeti, da ste to res vi, 30. 10. 1996.
36. Delo: Sindikati želijo pojasnila, zaposleni na univerzi niso napredovali v plačilne razrede, 22. 9. 1997, str. 4.
37. ULBB 4-I. del, Ljubljana, 1995, str. 915–918.
38. Zbornik referatov na posvetu Razvoj visokega šolstva v Sloveniji, SAZU, Ljubljana, 27. 11. 2001, 299 strani.
39. Ciperle J., Steiner I., Dekleva T. in Anžun T., 2010: Univerze v Ljubljani in njeni rektorji, Univerza v Ljubljani, tretji dopolnjeni natis, Ljubljana, 61 strani.
40. Vestnik, 1997, št. 9.

AKAD. PROF. DR. ALOJZ KRALJ

(portret: Irina Rahovsky Kralj)

akad. prof. dr. Jože Mencinger

40. rektor v letih 1998–2005

Prof. dr. Jože Mencinger je bil rojen 5. marca 1941 na Jesenicah, kjer je leta 1960 maturiral. Po štirih študijskih letih je diplomiral na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, že leta 1963 pa se je zaposlil na njenem Ekonomskem inštitutu. Naziv magister je pridobil leta 1966. Kot raziskovalni asistent se je udeležil doktorskega tečaja ekonomskih ved na University of Pennsylvania v ZDA, kjer je leta 1975 zagovarjal disertacijo, ki jo je Fakultetni svet Pravne fakultete nostrificiral kot doktorat pravno-ekonomskih znanosti. Leta 1977 je bil izvoljen v naziv docenta in leta 1982 za izrednega profesorja. Leta 1987 je postal redni profesor na katedri za pravno-ekonomske vede Pravne fakultete. Kot profesor za gospodarski sistem in politiko ter politično ekonomijo je na univerzah v Ljubljani in Mariboru vzgojil veliko slovenskih ekonomistov. Predaval je tudi na evropskih in ameriških univerzah, gostoval kot znanstvenik na inštitutih v Torinu in na Dunaju, ter sodeloval z referati na številnih mednarodnih konferencah. Je avtor mnogih člankov in prispevkov, objavljenih doma in v tujini. Je tudi avtor in soavtor večjega števila ekonometričnih modelov. Od leta 1995 je član Evropske akademije znanosti in umetnosti v Salzburgu. Ob osamosvajanju Slovenije je bil minister za gospodarstvo in podpredsednik slovenske vlade. Tedaj so bile izvedene potrebne priprave za ekonomsko in politično osamosvojitev Slovenije ter izdelane osnove zakona o privatizaciji. Leta 1991

se je odpovedal politiki in se posvetil strokovnemu delu, profesuri na Pravni fakulteti ter Ekonomskem inštitutu Pravne fakultete, katerega direktor je postal.

Opravljal je različne funkcije v organih Pravne fakultete in univerzitetnih komisijah. Decembra 1997 ga je univerzitetni senat – izmed treh kandidatov – izvolil za novega rektorja Univerze v Ljubljani za dobo štirih let. Leta 2001 je ponovno kandidiral na to mesto, bil izvoljen še za naslednje štiriletno obdobje in se v zgodovino zapisal kot rektor, ki je doslej najdlje vodil prvo slovensko univerzo.

V času rektorske funkcije prof. dr. Jožeta Mencingerja se je Univerza v Ljubljani močno spremenila navzven in navznoter. V razmerah decentralizirane univerze si je prizadeval za notranje povezano ustanovo, zagovarjal je njeno neodvisnost od političnih in drugih pritiskov ter zavračal njeno podrejenost trgu. Uveljavil je širša habilitacijska področja in študentsko ocenjevanje pedagoškega dela učiteljev, prispeval k reševanju prostorskih vprašanj članic in prvič po stotih letih celovito obnovil osrednje univerzitetno poslopite.

Prof. dr. Jože Mencinger je prejemnik zlatega častnega znaka svobode Republike Slovenije, Univerza v Ljubljani pa mu je leta 2014 podelila naziv zaslužni profesor.

PRIPOVED REKTORJA

Preden začnem s svojim »poročilom«, naj povem, da sem količino dela z njim zmanjšal tako, da sem uporabil nekaj originalnih dokumentov, ki so ostali na domačem računalniku. To morda poveča zanesljivost spominov, saj se pri njihovem pisanju ne da izogniti »odkrivanju« dobrih in »prikrivanju« slabih delov »zgodovine« ter »povečevanju« svojih zaslug. Res pa je, da tudi pri zbiranju starih tekstov lahko na kakšnega »pozabiš«.

Osamosvojitve Slovenije in politične spremembe v letih 1990 in 1991 so prinesle institucionalne spremembe tudi v visoko šolstvo. Zakon o visokem šolstvu iz leta 1993 je omogočil preobrazbo takrat dveh univerz, ljubljanske in mariborske, iz nekakšnih združenj fakultet, ki so bile kar neposredno vezane na državo, v bolj ali manj klasični evropski univerzi z večjim poudarkom na znanstvenoraziskovalnem delu in z razmeroma veliko formalno avtonomijo. Univerzi sta dobili pravno subjektiviteto, vendar sta si morali prej izgubljeno identiteto in dejansko avtonomijo šele pridobiti.

Na ljubljanski univerzi sta pionirsko delo ponovne uveljavitve univerze opravila rektorja Miha Tišler in Alojz Kralj, na mariborski pa rektor Ludvik Toplak; že razlike v velikosti in tradiciji so »zahtevale« različne pristope. Na Univerzi v Ljubljani se posnemanje bolj centraliziranih univerz ni uveljavilo; odpori članic proti »premočni« univerzi so bili zaradi tradicije preveliki, poskusi centralizacije bi zato lahko peljali v njen razpad. Uveljavilo se je načelo integracije univerze z veliko stopnjo decentralizacije upravljanja. To sicer ni bilo skladno s takratnimi priporočili evropskih združenj univerz, ki je že podleglo idejam bolonjske reforme. Prav tako je ljubljanska univerza ostala precej zadržana do idej o podjetniški univerzi, ki naj se podreja zahtevam trga po ustvarjanju »delovne sile«. Zavračanje centraliziranosti in zadržanost do podjetniške aktivnosti in reform sta bili in ostali značilnost mojih pogledov na univerzo.

Prvi mandat 1998–2001

Rektor sem postal bolj naključno kot ne; naj kandidiram, mi je med vožnjo z dvosedežnico na Zvoh na Krvavcu predlagal profesor Marjan Svetličič s Fakultete za družbene vede; kdaj sem se odločil in predlagal Pravni fakulteti, naj me predlaga, pa ne vem. Takrat je rektorja z volitvami na »izpadanje« volil senat; zadnji kandidat, ki je ostal, pa je moral dobiti dvetretjinsko večino. Na junijskih volitvah leta 1997 sem se v drugi krog prebil s profesorjem Milanom Pogačnikom, dolgoletnim dekanom Veterinarske fakultete in predsednikom Upravnega odbora Univerze v Ljubljani. Zmagovalec drugega kroga je bil profesor Pogačnik, ki pa mu v tretjem krogu, ko je kandidiral »sam proti sebi«, ni uspelo zbrati dveh tretjin glasov. Na ponovljenem drugem krogu jeseni sem presenetljivo zmagal z majhno prednostjo in nato zlahka dobil še dvetretjinsko večino. Kaj je bil razlog za zmago, ne vem. Najbrž ne program. Bolj verjetno je, da se je senatorjem zdelo, da bom, ker sem bil v univerzitetni hierarhiji neizkušen (pred tem na univerzi pa tudi na fakulteti nikoli nisem imel nobene funkcije), ustvarjal manj problemov. Vsaj v tem se senatorji niso zmotili; oba mandata sem ostal učitelj na Pravni fakulteti ter polno predaval in tam dobival plačo. Fakulteta mi je malo prilagodila predavateljske obveznosti, člani katedre so priskočili na pomoč, kakšna ura predavanja je odpadla, kdaj pa kdaj je bilo predavanje krajše. Biti neprofesionalni rektor se je nekako ujemalo s prepričanjem, da rektor ne sme imeti preveč časa in da se lahko zanaša na univerzitetno administracijo. S tem ni bilo težav; glavna tajnica na začetku prvega mandata je bila izkušena in Univerzi v Ljubljani zelo predana gospa Marjeta Vilfan, ki me je vodila prek prvih čeri; pri tem so sodelovali še gospod Miroslav Birk, gospa Maca Ribičič in »večna« gospa Tanja Pibernik. Tudi z izbranimi prorektorji sem imel srečo; mandat je podaljšala profesorica Katja Breskvar z Medicinske fakultete, pridružila sta se še Jože Vižintin s Fakultete za strojništvo in

zmeraj mirni Peter Fister s Fakultete za arhitekturo. Profesor Pogačnik, ki je bil moralni zmagovalec volitev, je še naprej ostal predsednik Upravnega odbora; šlo je za gesto, ki jo še zdaj cenim.

Nekaj časa sem se glede podpore dekanov ali senatorjev počutil precej nelagodno, a mislim, da so kmalu ugotovili, da »rektor in dekani niso nujno naravni sovražniki«. To so bili za rektorja mirni časi: rektor je bil nekakšen predstavniški »nebodigatreba« v sistemu malone povsem neodvisnih članic, katerih dekani so se neposredno pogajali z

ministrstvom. Ta nepomembnost se je kazala tudi v skromnih, nekoliko zanemarjenih prostorih rektorata v drugem nadstropju deželnega dvorca. Že sredi prvega mandata so se stvari začenjale spreminjati, mirne čase so zamenjali bolj nemirni. Kako sem videl probleme na Univerzi v Ljubljani in kaj naj bi kot rektor počel, morda še najbolje kaže program, s katerim sem kandidiral; v njem je nekaj običajno praznih predvolilnih obljub, vendar pa vsebuje poglede na Univerzo v Ljubljani, ki jih nisem spremenjal in v katere še zmeraj verjamem.

Program kandidata prof. dr. Jožeta Mencingerja

Program ne govori o velikih in splošnih stvareh, kot so poslanstvo univerze ali kriza univerzitetnega študija. Ukvarja se le z ljubljansko univerzo in problemi, ki tarejo njo in njene članice. Nekateri, kot je malo denarja, so skupni vsem, drugi spet so specifični; tako, na primer, prostorsko stisko na nekaterih fakultetah, visokih šolah in akademijah, kar je velik problem, spremljajo prazne predavalnice na drugih, kar je mnogo večji problem. Dramatizirati zdajšnje stanje nima pomena, obljubljati radikalne spremembe in/ali več denarja še manj. Zato jih ne obljubljam; na univerzi sem dovolj dolgo, da vem, da se stvari obračajo počasi, izkušnje kažejo, da »revolucionarne« spremembe niso ne poceni in ne učinkovite, gospodarsko stanje v Sloveniji pa ne omogoča bistvenega povečanja količine finančnih sredstev, ki jih bo univerza imela v prihodnjih letih.

Temelji programa, ki ga želim uresničevati kot rektor, so:

- (1) povezanost izobraževanja in raziskovanja;
- (2) znanstvena, izobraževalna in politična avtonomija univerze;
- (3) integracija univerze in decentralizacije njenega upravljanja;
- (4) ločitev rektorjevih nalog od posloводства;
- (5) postopnost in visoka stopnja soglasja o spremembah.

1. Povezanost izobraževanja in raziskovanja

Prva skrb rektorja je zagotovitev kakovosti univerzitetnega izobraževanja. To je mogoče le, če je izobraževanje podprto z raziskovalnim delom in iskanji, zato je povezava med izobraževanjem in raziskovanjem ključna. Izobraževanje brez raziskovalnega dela bi bilo sicer le ponavljanje vsega že davno povedanega in napisanega, kar bi morda celo bolje od univerzitetnih učiteljev opravil kdo drug. Raziskovalni dosežki naj bodo temelj izobraževanja. Nasprotujem delitvam na raziskovalne in izobraževalne profesorje, čeprav je gotovo, da se nekateri v večji meri ukvarjajo z izobraževalnim, drugi z raziskovalnim delom.

Kot rektor želim napraviti vse za ohranitev, dvig in, kolikor je mogoče, tudi za poenotenje kakovosti raziskovalnega dela. Delitev na družboslovje, humanistiko, naravoslovje, tehniko, medicino in tako dalje je v tem kontekstu nesmiselna. Imamo dobre in slabe družboslovne raziskave, dobre in slabe naravoslovne ali druge raziskave. Najti prava merila za razlikovanje med enimi in drugimi ni enostavno.

Gotovo ni najbolje, če je treba univerzitetnega učitelja k raziskovanju siliti s habilitacijami in reelekcijami, saj to kaže le, da ga stvari, ki jih počne, pravzaprav ne zanimajo. Obenem tudi vsak med nami dobro ve, kdaj napravi kaj dobrega in kdaj »blefira«; če tega ne vemo sami, pa to dobro

vedo kolegi in študentje. Tudi številke o objavljenih člankih ali »citation indeksi« ne rešujejo vseh problemov pri ugotavljanju kvalitete raziskovalnega dela. Ne samo, da z njimi ni mogoče presojati dela na akademijah, strokovnosti kirurških posegov ali izvirnosti dela arhitektov, največkrat so slaba merila tudi na klasičnem raziskovalnem področju, kjer pa se jim ni mogoče povsem izogniti. Kljub ali prav zaradi problemov pri presoji, kaj so dejanski prispevki k znanosti ali umetnosti, pa je habilitacijska komisija pomembna univerzitetna institucija. Ne zato, da presoja delo kandidatov za napredovanje ali da seštevata točke, ampak predvsem zato, da zmanjšuje negativne učinke „prijateljskih“ odnosov, ki se nujno vzpostavijo na fakultetah, in s tem zagotavlja, da so kriteriji za napredovanje na fakultetah zahtevnejši, kot bi sicer bili.

Podpiram ustrezno organizirano ocenjevanje pedagoškega dela profesorjev; do tega imajo študenti pravico. Verjamem, da ocenjevanje opravijo pošteno, pa tudi, da so sistematične ocene predavanj, odnosa do študentov in posredno tudi raziskovalnega dela boljše od nekakšnih »ad hoc priporočil« študentske organizacije ob habilitacijah.

Povsem se zavedam, da se načini izobraževanja na različnih fakultetah in visokih šolah ali pri različnih predmetih nujno močno razlikujejo. Vendar nasprotujem temu, da študente z raznimi oblikami kontrole prisotnosti silimo na predavanja, če je namen tega doseči večji obisk slabih predavanj ali če je to posledica določb o številu ur, ki jih določajo kriteriji Ministrstva za šolstvo in šport. Gre za odrasle ljudi, ki morejo in morajo sami presoditi, katero predavanje je koristno in katero ne. Iz izkušenj vem, da je poslušanje šest in več ur predavanj ex cathedra praviloma izgubljanje časa, združevanje ur v pakete pa si bom prizadeval odpraviti. Prepričan sem tudi, da je pri mnogih predmetih veliko snovi, ki je sploh ne bi bilo treba predavati, in da je smiselno predavati le snov, ki predavanja zahteva: gotovo se to nanaša na rezultate raziskovalnega dela.

Stvar posameznih članic je presoditi, ali žele imeti ali širiti mrežo popoldanskih in večernih seminarjev in predavanj razpršeno po vsej Sloveniji; kvaliteta tega študija je običajno precej slabša od kvalitete standardnega. Resen problem so velike razlike med kvaliteto magistrskega študija ne samo med fakultetami, ampak tudi znotraj njih. Razlike nastajajo iz mnogih razlogov, gotovo pa je, da so magistrski nazivi podeljeni za zelo različne ravni znanja in vloženega dela. Na tem področju je večje poenotenje med članicami nujno; stanje, kakršno je, je do študentov krivično.

2. Znanstvena, izobraževalna in politična avtonomija univerze

Znanstvena avtonomija univerze je samoumevna; neavtonomne znanosti ni. Drugače je z izobraževalno avtonomijo, ki si jo mora univerza pridobiti oziroma jo zadržati. Določitev vsebine predmetov je stvar univerze oziroma njenih članic, skrb za izvajanje pouka pripada univerzi in njenim članicam, zanj so odgovorni dekani in rektor. Univerza mora zato doseči odpravo kriterijev Ministrstva za šolstvo in šport o številu ur predavanj in vaj. Razloga sta vsaj dva; kriteriji ne povečujejo kvalitete študija, hkrati pa fakultete silijo, da se nesmiselnim pravilom prilagajajo na različne nesmiselne načine, mnogokrat z izmišljanjem novih smeri.

V avtonomijo univerze sodi tudi njen ugled v družbi. Prepričan sem, da si mora rektor zagotoviti neposreden stik z ustreznimi državnimi in drugimi institucijami. Univerza je pomembna nacionalna institucija in ne osnovna šola, katere ravnatelj bi neuspešno telefoniral ministru in mesece dolgo prosil za sprejem pri ministru ali državnem sekretarju. Vendar stiki z oblastjo ne smejo biti rezultat takšnih ali drugačnih političnih ali strankarskih povezav; delo in pomen univerze sta neodvisna od politike vsakokratne vlade.

Kljub prizadevanju za avtonomijo univerze nasprotujem temu, da bi univerza zdaj pridobila status samostojne postavke v državnem proračunu. To se zdi v nasprotju s prizadevanju za

avtonomnost univerze, vendar menim, da za zdaj ni usposobljena za takšen način financiranja in da bi bila tolikšna sprememba načina financiranja brez temeljitih priprav, ki bi zagotovile varnost financiranja, katastrofalna. Za zdaj je smiselno ostati pri financiranju preko Ministrstva za šolstvo in šport in Ministrstva za znanost in tehnologijo, pri sofinanciranju akademij pa tudi Ministrstva za kulturo. Pred morebitno večjo spremembo sistema financiranja je treba zagotoviti usklajeno delovanje celotnega sistema.

Povsem samoumevno je, da članice samostojno razpolagajo z denarjem, ki so ga pridobile z delom izven nacionalnega programa, saj brez finančne avtonomije tega denarja sploh ne bi poskušale pridobiti. Ne gre pa zanemariti, da fakultete, visoke šole in akademije niso predvsem pridobitne ustanove; želje za dodatnimi zaslužki članic in njihovih učiteljev so razumljive, vendar naj bi dodatne zaslužke pridobili predvsem z raziskovalnim delom.

Posameznih inštitutov na fakultetah ni mogoče prepustiti tržnim zakonitostim; Inštitut za matematiko je gotovo dober primer nečesa, česar trg »ne potrebuje«, ne glede na to, da gre za vrhunski v svetu uveljavljeni inštitut. Tega in podobnih inštitutov ni mogoče prepustiti usodi, smotrno je iskati rešitve.

Odpiranje v svet je za univerzo, posebej v majhni državi, temeljnega pomena. K odpiranju ne pripomore podpisovanje »listin o pobratenju«; plodni stiki so le osebni stiki. Kot rektor si bom prizadeval za institucionalno podporo stikom članic in posameznih učiteljev z učitelji in fakultetami na tujih univerzah in tudi za podporo »sobotnim« letom. Hkrati je treba najti možnosti za daljša »sobotna« gostovanja tujih profesorjev in za ureditev statusa tujih študentov na ljubljanski univerzi, iskati finančno podporo za takšne študente in zagotoviti predavanja tudi v angleškem jeziku. Prav na področju mednarodnega sodelovanja ljubljanska univerza močno zaostaja ne samo za univerzami v razvitih državah, zaostajamo tudi za univerzami v Pragi, Bratislavi ali Budimpešti, ki so oblikovale mednarodne šole.

3. Integracija univerze in decentralizacija njenega upravljanja

Učinkovita raven upravljanja je določena funkcionalno; so problemi, ki jih je mogoče dobro reševati na univerzitetni ravni, in takšni, ki jih je mogoče dobro reševati le na ravni posamezne članice ali celo samo njene sestavne enote. Večino upravljanja je mogoče mnogo bolje kot na univerzi opraviti na njenih članicah; fakultetah, akademijah in visokih šolah. Verjamem, da je nesmiselno na univerzi opravljati delo, ki ga drugi opravljajo bolje, in da prednosti decentraliziranega upravljanja močno odtehtajo njegove slabosti. Zaradi razlik med članicami in njihovimi problemi centralizacija odločanja ali poskusi uvedbe povsem enakih pravil za različne probleme ne bodo pripeljale do integriranja univerze; bolj verjetno bi pripeljale do njenega razpada. Decentralizacija omogoča prilagajanje specifičnim problemom, ki so pogojeni že z razlikami med strokami, pa tudi takšnim, ki so rezultat dosedanjega razvoja, ki je temeljil na veliki samostojnosti članic. Decentralizacija omogoča iskanja novih rešitev za reševanje novih problemov, pa tudi sodelovanje med članicami, kadar je vsem koristna. Vse to centralizacija duši in onemogoča.

Razlogov za dodatno upravno in materialno centralizacijo univerze ne vidim, zato nasprotujem širjenju administracije na rektoratu. Vse upravljske naloge, pri katerih je to po zakonu in statutu mogoče, a tudi odgovornost zanje, nameravam takoj prenesti na članice oziroma njihove dekane. Hkrati si bom prizadeval za takšne spremembe statuta in zakona, ki bodo povečale poslovno samostojnost fakultet na vseh področjih, ki ne sodijo v nacionalni program izobraževanja.

Z integracijo univerze razumem tudi integracijo študentov v odločanje na univerzi. Prizadeval si bom za njihovo sodelovanje povsod, kjer je to mogoče in kjer to hočejo, in na načine, ki jih sami izberejo.

Kljub prepričanju v koristnost decentralizacije pa morajo tudi pri tem veljati nekatera skupna pravila, predvsem tista, ki zadevajo študente in njihove pravice; takšna so na primer plačila za posamezne storitve. Nasprotujem zdajšnji umetni delitvi študentov na redne in izredne; nenavadno je, da ni dovolj prostora, da bi bili vsi redni, dovolj pa ga je za enako število študentov, če so nekateri redni, drugi izredni.

Decentralizacija rešuje oziroma vsaj zmanjšuje tudi tako imenovani »spor« med družboslovjem ter naravoslovjem in tehniko, ki je povsem nepotreben. Zdi se mi tudi, da je nepotrebno, najbrž pa bi bilo tudi neuspešno, spreminjanje zdajšnje nesimetrične organiziranosti in sestave senata univerze. Verjamem namreč, da senatorji glasujejo po lastni presoji in ne po navodilih. Senat ni parlament oziroma strankarska ustanova, v kateri se preštevajo glasovi predstavnikov strank; če v njem ni mogoče zagotoviti glasovanja posameznega člana po lastni presoji namesto po pripadnosti stroki ali članici, bodo prizadevanja za integracijo univerze in njeno avtonomijo povsem brezplodna.

Prizadeval si bom za več medfakultetnega sodelovanja pri izobraževanju in širjenje sistema kreditov na celotni univerzi, zlasti pa še na podiplomskem študiju. Nobenega razloga ni, da študent prava predavanj iz gospodarskega sistema in politike ne bi poslušal na ekonomski fakulteti in tam opravljeni izpit uveljavil na pravni fakulteti. Prav tako pa ni razlogov, da učitelj, ki na fakulteti, ki jo pesti pomanjkanje študentov, predava matematiko, tega ne bi počel na kakšni drugi fakulteti, ki se sooča s prevelikim vpisom. Takšna prožnost omogoča tudi prebroditev krize, ki se pojavlja na nekaterih fakultetah zaradi premajhnega in na drugih zaradi prevelikega vpisa, kar se bo morda čez nekaj let spet spremenilo. Takšne oblike sodelovanja bodo bistveno bolj kot centralizacija upravljanja integrirale univerzo.

4. Ločitev rektorjevih nalog od posloводства

Med najbolj nujne spremembe na univerzi štejem ločitev nalog rektorja, ki naj skrbi za izobraževalno in raziskovalno delo in predstavlja univerzo, od posloводства. Menim, da univerza potrebuje upravo, na čelu katere je vrhunski menedžer (direktor, kancler, predsednik), ki je stalnica univerze, tako kot so to na fakultetah tajniki fakultet. Univerze v Ljubljani, tudi če je decentralizirana, ni mogoče upravljati na amaterski način ali z rektorji, ki so in bodo praviloma brez menedžerskih sposobnosti. Kot rektor se ne nameravam ukvarjati s kontnimi plani in drugimi administrativnimi posli več, kot je to zdaj nujno potrebno, obseg poslovodnih opravil pa želim predvsem zmanjševati.

5. Postopnost sprememb in visoka stopnja soglasja o spremembah

Povsem jasno je, da je funkcija rektorja v veliki meri častna funkcija, da je rektor prvi med enakimi, a še to le formalno. Uresničevanje predstavljenega programa ni nekaj, kar bi mogel rektor napraviti proti volji senata ali članic univerze; o vseh spremembah bo torej treba doseči visoko stopnjo soglasja.

Ni mogoče začeti vsega znova; nesmiselno je spreminjati stvari s »svežnji ukrepov«, povsod je treba upoštevati zdajšnje stanje in ga spreminjati, če je to res treba, počasi in premišljeno, obenem pa vztrajno. Takšna je na primer sistemizacija; njena zamrznitev ni smiselna, hitre spremembe niso

mogoče, saj se nanje veže preveč drugih stvari, tudi socialnih problemov. Ni odveč poudariti, da bo tudi v prihodnjih štirih letih veliko dogodkov, ki jih ni mogoče predvideti, da bo treba razrešiti veliko že zdaj znanih problemov, za katere ne vem, kako bi jih rešil. Takšni so: ureditev lastninsko-pravnih razmerij, odnos univerze do inštitutov, ki so nastali ob univerzi, bodočnost računalniškega centra, odnos do Narodne in univerzitetne knjižnice, če omenim samo nekatere.

Ljubljanska univerza je in bo ostala najvišja znanstvena, raziskovalna in izobraževalna institucija v Sloveniji; tak položaj je pridobila v mnogih desetletjih, ustvarila ga je množica profesorjev in študentov. To se ne bo spremenilo, ne glede na to, kdo bo novi rektor.

Sam želim biti rektor univerze in vseh njenih članic, nikakor pa ne rektor, ki bi ga skupina sorodnih strok vsilila drugi skupini. Če bi morebitna moja izvolitev za rektorja povzročala razkol med deli univerze ali kakorkoli povečala nesoglasja, se kandidaturi odrekam. V primeru tako izsiljenega rektorstva bi bila namreč razočaranje na eni in neuspeh na drugi strani zagotovljena. Od stroke neodvisna naloga rektorja je, da skrbi za kvaliteto raziskovalnega in izobraževalnega dela, utrjuje avtonomijo in njen ugled, jo ustrezno predstavlja doma in v tujini, podpira prizadevanja posameznih članic in pospešuje sodelovanje med njimi.

Senatorje prosim, naj pri glasovanju za rektorja ne upoštevajo stroke, ne moje, ne svoje, ampak realizem programa. Izvolitev ali neizvolitev naj bo rezultat strinjanja ali nestrinjanja s programom ter presoje sposobnosti enega od treh kandidatov, da uresniči predloženi program. Neizvolitve ne bom jemal kot osebni poraz, ampak kot večinsko odločitev za drugačen program v tekmi treh enakovrednih kandidatov, ki želijo uresničiti predložene programe.

Dodam naj še, da univerza ne more služiti politiki, zato vnaprej zavračam podporo, ki bi temeljila na takšni ali drugačni politični ali strankarski opredelitvi. Rektor želim postati kot univerzitetni učitelj, ki so ga izvolili senatorji univerzitetni učitelji in ki ga kot rektorja sprejemajo in podpirajo študentje te univerze.

Jože Mencinger
V Ljubljani, junija 1997

Bolj ali manj podobne misli je vseboval Program razvoja, 1998–2001, ki je bil predstavljen senatu januarja leta 1998; reintegracija Univerze v Ljubljani naj bi temeljila na načelu: »Vse funkcije, ki jih je mogoče učinkovito izvrševati na ravni članic, ostajajo članicam, na ravni univerze zadošča skladen sistem pravil.« Po Programu naj bi bili cilji Univerze v Ljubljani poleg splošnih, povedanih že v »Programu kandidata«, že bolj določni: organizacija podiplomske šole na ravni univerze, kreditni sistem, ocenjevanja učiteljev s strani študentov, postopno uresničevanje finančne avtonomije ter okrepitev položaja glavnega tajnika v upravljanju univerze.

Pri podiplomski šoli na ravni univerze naj ne bi šlo za ustanavljanje nove institucije, kar je bila ideja nekaj let prej, ampak za sodelovanje med članicami Univerze v Ljubljani pri izvedbi interdisciplinarnega podiplomskega študija posameznih področij. Okrepitev vloge glavnega tajnika v upravljanju univerze naj bi zamenjala prejšnjo idejo o ločitvi funkcije rektorja, odgovornega za pedagoško in raziskovalno delo ter predstavljanje univerze, od posloводства; glavni tajnik naj bi v odnosu do tajnikov fakultet dobil položaj, podoben rektorjevemu v odnosu do dekanov fakultet. Večjo finančno avtonomijo naj bi prinesla

ureditev, po kateri vsa javna sredstva za izobraževalno dejavnost na račune članic ne prihajajo neposredno, ampak prek računa Univerze v Ljubljani. S temi spremembami naj bi Univerza v Ljubljani postala primerljiva drugim evropskim univerzam in se lažje vključila v programe mednarodnega sodelovanja, čeprav bi integriranost temeljila predvsem na postopnem povečevanju pripadnosti univerzi.

Kmalu po izvolitvi sem se udeležil nekakšnega »tečaja« za nove rektorje, ki ga je organizirala CRE (Stalna konferenca rektorjev evropskih univerz) v Groningenu na Nizozemskem; na njem so zagovarjali centralizirano in podjetniško univerzo, kar pa me ni prepričalo. Prvi mednarodni preskus je bil »follow up« obisk ocenjevalne komisije CRE. Poročilo, ki je sledilo prvemu obisku, je bilo vljudno kritično in skladno s takratnimi pogledi o centralizirani in podjetniški univerzi. Zahtevalo je, če poenostavimo, odpravo avtonomije fakultet in centralizacijo, povečanje moči rektorja in univerzitetne administracije, kar je bilo v nasprotju s temeljno idejo programa o »integrirani univerzi z visoko stopnjo decentralizacije«, ki je upoštevala velikost, raznolikost, prostorsko razpršenost in zgodovino Univerze v Ljubljani. Nekaj zahtev komisije je bilo vsebovanih že v programu iz januarja leta 1998 ali pa jih je Univerza v Ljubljani sprejela že prej, nekatere zahteve, predvsem idejo o večji centralizaciji, pa je zavrnila kot neskladne z velikostjo in tradicijo Univerze v Ljubljani.

O sestavi Senata UL je medtem odločilo Ustavno sodišče RS, ki je odpravilo omejitev glasovanja na redne profesorje, zahtevalo vključitev (brez glasovalne pravice) predstavnikov študentov in odpravilo ureditev, po kateri je Biotehniška fakulteta zaradi nekdanjih TOZD-ov imela več senatorjev kot druge fakultete.

V tem razdobju so se začeli poskusi integriranja Univerze v Ljubljani brez centralizacije upravljanja. Sem sodijo stalni »kolegiji dekanov«, na katerih naj bi razpravljali o problemih, ki zadevajo celotno univerzo, in se seznanili s sklepi, ki naj bi jih formalno sprejemali na sejah Senata Univerze v Ljubljani,

in letno »srečanje na Mežakli« v začetku vsakega šolskega leta. K integraciji je pripomoglo še nekaj stvari, ki na prvi pogled nimajo nobene zveze z njo; obnova deželnega dvorca, vselitev Računalniškega centra Univerze v Ljubljani, ustanovitev Informacijskega centra, ki naj bi vzpostavil sezname vseh študentov in zmanjšal razlike v ocenjevanju, omogočil identifikacijske kartice in uveljavitev kreditnega sistema. Prizadevanja za enoviti informacijski sistem na ravni Univerze v Ljubljani so dejansko bila neuspešna. Ker naj bi bila kvaliteta izobraževanja podcenjena v primerjavi z raziskovalnim delom, je senat ustanovil Komisijo za samoocenjevanje, ki naj bi se ukvarjala s poročili in analizami kvalitete izobraževanja in ki naj bi enkrat letno poročala senatu. Vodil jo je malone preveč prizadevni docent Bogomir Mihevc. Glede na rezultate že v letu 1997 izvedene poskusne ankete je senat sprejel letno anketo, ki naj bi jo izpolnili študenti po zaključku predavanj, njihove rezultate pa bi uporabili ocenjeni učitelji, vodstva fakultet in habilitacijska komisija Univerze v Ljubljani.

Potem ko je novi Zakon o visokem šolstvu vzpostavil univerzo kot edino pravno osebo, je to zahtevalo en tekoči račun in kontrolo finančnih tokov oziroma spremembo od povsem decentralizirane v bolj centralizirano ureditev, ki pa zaradi odpora članic, posebej tistih z veliko tržne aktivnosti, razmeroma skromne univerzitetne administracije in neustreznega modela upravljanja, pa tudi pogledov vodstva univerze, ni bila v celoti uveljavljena. K boljši organiziranosti Univerze v Ljubljani naj bi prispeval projekt »Model upravljanja Univerze v Ljubljani«, ki ga je financiral Tempus. Po njem naj bi izdelali novo upravljavsko strukturo, ki bi poleg finančnega vsebovala še splošno zaposlovalno in administrativno področje. Prav veliko koristi od tega ni bilo, prevladalo je bolj ali manj pragmatično prilagajanje dogajanjem v okviru že nekaj let prej napisanega poslanstva univerze. Slog vodenja, ki mi je blizu, in probleme, s katerimi se je soočala Univerza v Ljubljani, razkrivajo razni dopisi iz tistega čas, denimo pismo dekanom, napisano pol leta po izvolitvi.

Spoštovani gospod dekan,

v prilogi pošiljamo Pogodbo o sredstvih za izvedbo študijske dejavnosti (pogodba z MSS), ki je del tkim. Krovne pogodbe med MSS in UL. Prosim, če jo pregledate, podpišete in vrnete na rektorat.

Poleg tega pošiljamo še prvi osnutek »Pravilnika o razdeljevanju plač, drugih osebnih prejemkov in nadomestil v zvezi z delom ter drugih materialnih in nematerialnih stroškov«. Gre za prvi osnutek, ki bi omogočil, da podobne pravilnike sestavite po fakultetah. S tem bi rešili eno od pripomb Računskega sodišča. O njem bo jeseni razpravljal tudi UO, zato prosim za pripombe do 5. septembra.

V prilogi so tudi:

- najpomembnejše tabele finančnega plana UL, ki ga je na 26. seji 8. julija sprejel UO, in ki kažejo osnovne značilnosti delovanja univerze in članic;
- sporočilo NUK in CTK o uporabi baz podatkov.

V nekaj dneh bomo z rektorata na vpogled poslali še »Aneks k pogodbi o uporabi sredstev za pokrivanje ustanoviteljskih obveznosti v letu 1998«. Gre za pogodbo med MZT in UL, ki še ni dokončna, najbrž pa ne bo bistveno drugačna. O njej nekaj spodaj.

Zahvaljujem se vam za pomoč v preteklih šestih mesecih. Nekaj stvari, ki smo jih kolegij, uprava in Upravni odbor z Vašo pomočjo in razumevanjem poskušali narediti, je uspelo, nekaj pa ne. Med uspele uvrščam predvsem:

- Izdelavo planskih dokumentov, ki jih je izdelal UO oziroma njegova komisija, ki jo je vodil prorektor dr. Vižintin; v jeseni naj bi poskusili še z vsebinskim planom.
- Začasno sistemizacijo, za katero imata največ zaslug prorektorica dr. Breskvarjeva in glavna tajnica gospa Vilfanova in ki gre v smer, ki se zdi edino normalna, to je, da UL pridobi tkim. koeficiente za celo univerzo, nato jih sistemizacijska komisija razdeli med članice, znotraj članic pa jih po svoji presoji uporabi dekan, ki je za smotrno izrabo odgovoren. Pot je prava, čeprav počasna, ter pelje stran od rigidnega predpisovanja obsega ur s strani ministrstva, pri katerem se moramo tako ali drugače »znajti«.
- Podpis večletne krovne pogodbe z MSS, na kateri temeljijo aneksi za posamezne članice. Zdi se, da je takšna pogodba ob uveljavitvi načela, da je pri vsakoletni kvantifikaciji treba upoštevati obseg financiranja v preteklem letu, spremembo obsega dela in revalorizacijo proračuna, korak naprej v stabilnost financiranja. V nadaljevanju si bomo prizadevali v tako imenovane materialne stroške vključiti čim več stroškov, predvsem zemljiške prispevke, zavarovanje stavb in podobno.
- Podobno krovno pogodbo bomo poskušali doseči še z MZT. Letošnja pogodba o financiranju ustanoviteljskih obveznosti gre v to smer; univerza je s tem pridobila, kar ji je bilo pred leti odvzeto. UO je sprejel sklep, po katerem bomo v skladu s 4. odstavkom 70 odstotkov denarja razdelili med članice glede na njihove raziskovalne kapacitete, 30 odstotkov oziroma znesek, ki je nominalno enak lanskem rektorjevemu skladu MZT, pa po razpisu, ki ga bomo imeli jeseni. Predlog pravil za razdelitev tega dela bom septembra predložil UO, prav tako kot tudi predlog pravilnika za razdelitev rektorjevega sklada MSS.
- Podpis Dogovora z vlado, pri katerem smo uveljavili vse, o čemer smo se dogovorili na Senatu.

- Pogajanja s Telekomom, ki smo mu dolžni cca 27 milijonov SIT, dobro tečejo: dolg bomo poplačali brez obresti postopoma v dveh letih, obenem pa naj bi se mesečni stroški za METULj bistveno zmanjšali.

Med neuspele gre uvrstiti naslednje:

- Povsem negotova je situacija glede ustanavljanja gospodarskih družb na fakultetah. Od vlade, ki bi morala dati takšno dovoljenje, po štirih mesecih še nismo dobili dovoljenja.
- Podobno neuspešni so bili poskusi, da bi dobili vrnjen denar in s tem možnost upravljanja s podatkovno bazo INSPEC, ki ga je MZT preneslo na CTK. Še več, v času, ko smo se dogovarjali, je CTK že nabavila letošnjo bazo podatkov, vse pritožbe pa so bile bolj ali manj neuspešne.

V poletnih mesecih bo nekaj časa tudi za premislek o tem, kako naprej. Pri tem Vas bom ponovno prosil za pomoč, za zdaj pa Vas prosim vsaj za razmislek o naslednjih bolj ali manj pomembnih predlogih in nekaj stvareh, ki bi jih rad spremenil, a ne vem, kako.

- Morda bi veljalo dogovoriti se za enodneven povsem neformalen sestanek vseh dekanov in vodstva univerze v septembru kje v bližini Ljubljane.
- Habilitacijski in pritožbeni postopki na senatu so mučni predvsem za kandidate in pritožnike, obenem pa se mi zdi, da do kandidatov niso povsem pravični. Sam, razen nekaj dodatnih tehničnih sprememb o glasovanju, ki jih bom predlagal jeseni, ne vem, kaj narediti, zdi pa se mi, da bomo nekaj le morali narediti.
- Predlagam nekaj sprememb za promocije. Menim, da bi se pri predstavitvi doktorandov ne smeli ukvarjati z datumi in imeni raznih komisij, ki so odobrile to ali ono, ampak bolj z doktorandom in omeniti le datum in komisijo pri zagovoru. Predstavitve doktorskih disertacij naj bi bile krajše, v njih spet ne gre naštevati, koliko strani je dolga, koliko je bilo virov, kako je tekel postopek pri poskusih itd. Prosim Vas še, da govorov ne bi kar naprej začenjali s »spoštovanim gospodom rektorjem«; pri 14 doktorandih sem zdaj v uri in pol običajno to kar 42-krat.
- Predlagam tudi, da bi v osmrtnicah za člane in bivše člane fakultet ne pisali več imen dekana in rektorja; zadošča članica in univerza.
- Diplome, ki jih podpisujem, nam niso v čast. Vsaka fakulteta na papirje različnih barv podatke o diplomantih vpisuje po svoje, ena »na roko«, druga s pisalnim strojem, tretja z računalnikom. Tiskarna je zdaj zagotovila, da bo barva diplom enaka. RCU ima izdelan program za vpis podatkov na diplome. Zato predlagam, da bi od jeseni vse podatke o diplomantih na disketi predali tiskarni, ki bi potem tiskala diplome za celo univerzo.

Poleti bom z nekaj krajšimi izjemami večinoma v Ljubljani. Na rektoratu bodo vedeli, kje lahko dobite mene ali katerega od prorektorjev.

V imenu prorektorjev in v svojem imenu Vam želim prijetne počitnice

Jože Mencinger, rektor
V Ljubljani, 9. julija 1998

Krovna pogodba o financiranju med Univerzo v Ljubljani in Ministrstvom za izobraževanje in šport naj bi povečala finančno stabilnost Univerze v Ljubljani. Določala je dolgoročne finančne obveznosti ministrstva, kar naj bi bil prvi korak k zagotovitvi »lump sum« financiranja in finančne avtonomije univerze. Ministrstvo za znanost in tehnologijo je v istem razdobju prešlo s financiranja projektov na financiranje programov, kar bi stabiliziralo finančne tokove, namenjene raziskovalnemu delu. Obe ministrstvi bi pod posebnimi pogoji skupaj financirali interdisciplinarne podiplomske študije.

V letu 2000 smo se veliko ukvarjali z novim statutom Univerze v Ljubljani; nosilca tega sta bila nova glavna tajnica gospa Miša Kranjc in predsednik Statutarne komisije profesor Janez Kranjc. Novi statut je senat sprejel januarja leta 2001; omogočal je delovanje Univerze v Ljubljani kot integrirane in obenem decentralizirane institucije z nekoliko omejeno pravno osebnostjo članic, ki pa so obdržale veliko finančne avtonomije, tudi tekoče račune in matične številke.

Kot rektor sem imel srečo z »oblastmi«, to je predvsem s takratnim Ministrstvom za šolstvo in šport, ki ga je pretežen del mandata vodil Slavko Gaber; podobno dobri so bili odnosi z ministrom Pavlom Zgago in ministrico ter pozneje rektorico Univerze na Primorskem Lucijo Čok. Ministrstvo ni oviralo univerze, hitro se je privajalo na njeno avtonomijo in na njeno pravico, da po članicah sama razporeja denar, ki ga pridobi od države in da se umakne iz rigidnega predpisovanja obsega ur. To ni bistveno spremenilo dotedanje razdelitve denarja med članice, letna krovna pogodba Univerze v Ljubljani z Ministrstvom za šolstvo in šport je upoštevala obseg financiranja v preteklem letu, spremembo obsega dela in revalorizacijo proračuna, šlo pa je za pomemben simbolni korak v integriranju Univerze v Ljubljani in stabilnosti njenega financiranja. Nekoliko manj uspešna ja bila Univerza v Ljubljani pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo, čeprav je pogodba o financiranju ustanoviteljskih obveznosti šla v podobno smer.

Med »drobnimi« problemi tega razdobja je treba omeniti nejasnost in negotovost glede ustanavljanja gospodarskih družb na članicah, nujnost

sprememb mučnih habilitacijskih in pritožbenih postopkov na Senatu, spremembe promocijskih postopkov, neenotnost diplomskih listin.

V letu 2000 se je začela obnova notranjosti in zunanosti deželnega dvorca, ki je potekala gladko in v kateri je družno sodelovalo celotno vodstvo Univerze v Ljubljani. Končala se je konec novembra leta 2004, že blizu konca drugega mandata. Zasluge za obnovo se navadno pripišejo rektorju, čeprav večino dela opravijo drugi; največ bi jih morali pripisati prorektorju Petru Fistru ter neutrudni Miši Kranjc. Tudi obnovi je botrovala sreča. Bila je mogoča, ker se je iz stavbe izselila Pravna fakulteta; zato pri zaslugah za obnovo dvorca ne gre spregledati takratnega dekana Pravne fakultete Janeza Kranjca, ki se je kar za nekaj let spremenil v gradbenega nadzornika in dnevno vodil obnovitvena dela v novi stavbi Pravne fakultete na Poljanskem nasipu. Denar za obnovo deželnega dvorca sem začel zbirati s prošnjami pri takrat še dobro stoječih podjetjih, katerih »rdeči« direktorji še niso povsem pozabili samoupravljanja in odgovornosti do širše družbe; kar nekaj se je nabralo. Upravni odbor je odločil, da za obnovo lahko uporabimo »skrite« rezerve, ki so ostale od privatizacije stanovanj. Večji del denarja je prispevalo Ministrstvo za šolstvo in šport; tu so pomagale izkušnje gospoda Slobodana Milojevića, ki se je z ministrstva preselil na univerzo. Dvorec je dobil podobo, kakršno naj bi imel pred stoletjem; če je bil v resnici takšen, kot je zdaj, ne vem, saj se barve fasad na starih razglednicah razlikujejo; na nekaterih je skoraj bel, na drugih rjavo rumen, na tretjih spet siv. Univerza v Ljubljani je z njim dobila simbol in nekakšno »skupno hišo«, Ljubljana pa najbrž najbolj mogočno stavbo, ki naj bi tudi oblasti pokazala pomen Univerze v Ljubljani. Malo bahaštva je bilo gotovo v tem in nekaj pritožb, da se ob siceršnji stiski preveč bohotimo, je bilo najbrž upravičenih. A bilo jih je malo, najbrž tudi zato, ker je v času mojih mandatov kar nekaj članic dobilo nove ali obnovljene prostore, ki pa sem jih le slavnostno odprl, vse ostalo pa so naredila vodstva fakultet in ministrstvo. Nasploh se je pokazalo, da je pravzaprav vse odvisno od zagretosti in spretnosti posameznega dekana; poleg Pravne fakultete so nove, povečane ali prenovljene stavbe dobili še

Visoka šola za zdravstvo, Fakulteta za farmacijo, Fakulteta za družbene vede, Fakulteta za matematiko in fiziko in Visoka upravna šola. Ambicije so bile večje; novi prostori za tri akademije, novi stavbi za Fakulteto za kemijo in kemijsko tehnologijo in Fakulteto za računalništvo ter rešitev prostorske stiske Filozofske fakultete. A dosti dlje od načrtov pri tem nismo prišli. Zmeraj je šlo kaj narobe; akademije bi na primer lahko zgradili v Domžalah, a to naj bi degradiralo umetnost, na Metelkovi je že nastala »svobodna cona«, v Rogu naj bi bilo premalo prostora. Za rešitev prostorskih problemov Filozofske fakultete bi bilo najbolje pridobiti stavbo šole prek ceste, Fakulteto za računalništvo bi bilo smiselno postaviti na bolj ali manj opuščenem zemljišču nasproti Fakultete za matematiko in fiziko, kjer naj bi bili v času elektrifikacije po drugi svetovni vojni simulirali delovanje hidroelektrarn. A ni šlo; včasih so kakšnemu predlogu nasprotovali kar učitelji, saj bi jim selitev zmanjšala udobje ali jim spremenila utečene navade. Največkrat pa je šlo za račune brez krčmarja. Potem, ko je na Univerzo v Ljubljani prišla še arhitektka gospa Branka Arnautović se je želja po gradnjah in po tem, da Univerza v Ljubljani postane tudi formalni lastnik vseh nepremičnin, ki jih uporabljajo njene članice, povečala, a vpisi nepremičnin v zemljiško knjigo vsaj do mojega odhoda niso uspeli.

Na Univerzi v Ljubljani se nismo posebej trudili za podpisovanje slovesnih listin o sodelovanju s tujimi univerzami, nismo pa odklanjali pobud univerz, ki so to želele, ali članic, ki so svoje sodelovanje hotele prenesti tudi na univerzitetno raven. Sam bolj verjamem, da je najbolj plodno sodelovanje, ki se začne med učitelji. No, povsem brez mednarodnega sodelovanja, začetega na univerzitetni ravni, ni šlo. Junija leta 2001 smo organizirali prvo srečanje rektorjev univerz iz držav nekdanje Jugoslavije, ki naj bi postalo tradicionalno; udeležili so se ga rektorji iz vseh nekdanjih republik razen iz Hrvaške, čeprav je Univerza v Ljubljani dobro sodelovala tudi s hrvaškimi univerzami. Med pomembnejšimi obiski tujih politikov na Univerzi v Ljubljani velja omeniti obisk grškega predsednika in španskega kralja ter rektorja znamenite moskovske univerze Lomonosov. Najbolj pa bo vsem gotovo ostal v

spominu na Filozofski fakulteti zamišljeni obisk daljame, ki je povzročil nekaj jeze Kitajcev in malo zadrege takratne slovenske politike, ki pa nam je dejansko pomagala. Med podelitvami častnih doktoratov se seveda najraje spominjam dveh podelitev svojima učiteljema in mentorjema: akademiku Aleksandru Bajtu ter nobelovcu Lawrenceu Kleinu, slednji jo je prejel takrat kot znameniti filozof Noam Chomsky; zdaj bi najbrž moja prizadevanja za častna doktorata svojima nekdanjima učiteljema imeli za koruptivno dejanje.

Nekaj rektorskih »modrosti«

Po prvem mandatu naj bi bil že izkušen rektor; naučil sem se, kako sprostiti napetosti, kadar se je kaj zapletlo, ugotovil sem, da biti rektor velike in stare univerze pravzaprav ni preveč zahtevno in predvsem ne stresno delo in da je na primer mnogo težje biti dekan ali pa rektor majhne in nove univerze. Zato morda semkaj, torej med dva mandata, sodi nekaj »modrosti« o funkciji rektorja. Prepričan sem na primer, da rektor ne sme imeti preveč časa, da je zato prav, da ostane učitelj in raziskovalec in da si plačo služi kot učitelj. Samoumevno je, da je rektor »kriv« za mnogo odločitev dekanov, o katerih sploh nič ne ve, kaj šele, da bi jih sprejel; izgovori na »oddaljeno oblast« so nekaj normalnega. Dobro je upoštevati, da je vsaka fakulteta drugačna, da je njihovo delovanje odvisno tudi od značilnosti strok, s katerimi se ukvarjajo, zato je za kakšno med njimi nekaj kaosa normalno in koristno stanje stvari; poseganje v kaos lahko kaos še poveča ali pa uniči ustvarjalnost. Prav se je zavedati, da je pripadnost fakultet univerzi velika, kadar so v težavah in iščejo pomoč, a mnogo manjša, kadar jim gre dobro ali kadar je treba deliti denar. Posegi rektorja v odnose na posameznih fakultetah so tvegani in se jih velja lotiti le, če drugače ne gre, in samo, če si malone prepričan, da poseg stvari ne bo še poslabšal. Razlog je preprost; vseh plati problema, ki naj bi ga razrešil, v resnici ne poznaš, informacije, ki jih imaš, so najbrž precej pristranske. No, nekajkrat sem le moral posredovati, v treh primerih sem celo moral postaviti dekana, saj se na članici niso mogli sporazumeti. Med posredovanji mi bo najbrž najbolj

ostala v spominu gladovna stavka profesorja Iztoka Ostana s Fakultete za pomorstvo in promet. Njegova stališča o izrednem študiju so mi bila blizu, a bil sem na čelu institucije, ki sem jo moral braniti. Kar nekaj noči nisem dobro spal, a ko sem kolegu predlagal, da prepire zamenjava z vrčkom piva, je gladovno stavko končal.

Raziskovalno delo učiteljev, ki se mu se univerza ne more odreči, brez njega je le še srednja šola, omogoča prilagajanje izobraževanja novim dosežkom in potrebam, predvsem pa izpolnjevanju temeljne vloge univerze – oblikovanju človeka, ki je sposoben razumeti in kritično razmišljati.

Trditve, da je Univerza v Ljubljani prevelika in da se zato prepočasi odziva na potrebe okolja, so le delno upravičene. Počasno odzivanje na »potrebe« okolja in še bolj na zahteve oblasti ni zmeraj kar slabo. Posebno ne v okolju, v katerem vsak novi minister meni, da je svet nastal, ko je postal minister, in da je treba kar naprej spreminjati zakonodajo o visokem šolstvu. S počasnim odzivanjem na razne reformatorske ideje se je najlaže izogniti mnogim neumnostim, ki jih kar naprej prinašajo različni reformatorji, ki običajno vedo, da je treba nekaj reformirati, manj pa, zakaj, in nič o tem, kakšne bodo posledice njihovih reform. Pri tem mnoge stvari, ki jih razglašajo za novosti, to sploh niso, univerze so jih poznale stoletja. Mobilnost učiteljev in študentov na primer je bila v prejšnjih stoletjih gotovo mnogo večja kot je zdaj, priznavanje izpitov z drugih univerz je enako staro kot univerze. Slabo je le počasno odzivanje univerz na nova znanstvena spoznanja.

Univerza ni podjetje, njena temeljna naloga je širjenje znanja in kritičnega razmišljanja, ki se ga ne da zmeraj prodati, a je za vsako družbo nujno; tako imenovano bazično raziskovalno delo sodi na univerzo, aplikativno pa bolj na inštitute. Sicer pa razlikovanje med bazičnim in aplikativnim raziskovalnim delom ni pomembno, pomembno pa je razlikovanje med slabim in dobrim, slednje pa je mnogo bolj kot od denarja odvisno od tega, ali tistega, ki raziskuje, stvari, ki jih raziskuje, v resnici zanimajo. Če ga ne, denar ne pomaga. Gotovo je dobro, če so rezultati raziskovanja tudi neposredno uporabni, a tržne dejavnosti univerze so lahko le postranske in ne smejo ogrožati njenega poslanstva.

Raziskovalnemu delu se nobena univerza ne more odreči; je srž njenega obstoja, brez raziskovalnega dela je univerza le še srednja šola. Samo raziskovalno delo univerzitetnih učiteljev omogoča prilagajanje izobraževanja novim dosežkom in potrebam, predvsem pa izpolnjevanju temeljne vloge univerze – oblikovanja človeka, ki je sposoben razumeti, razmišljati in stvari povezovati. Radovednost in dvom o vsakokratnih samoumevnostih sta lastnosti dobrega univerzitetnega učitelja. Čeprav je zelo verjetno, da bo večina med nami kar naprej odkrivala že odkrito ali pa k odkritemu v najboljšem primeru dodala kakšno malenkost, ostaja raziskovalno delo učitelja temelj njegovega poklica. Če se mu odreče, se tudi njegovo izobraževalno delo spremeni v ponavljanje vsakokrat modnih resnic in resnic v narekovaju. Če je koga treba k raziskovanju siliti, čeniti malo ne dvomi v vsakokratne samoumevnosti, je bolje, da vse skupaj pusti in se loti kakšnega bolj dobičkonosnega posla, ali kar podjetništva. Če prihaja »v službo« v uradnih urah in odhaja »iz službe«, ko se uradne ure končajo, je gotovo le, da ne bo odkril kaj velikega, ne glede na količino denarja, ki jo bo zahteval in morda tudi dobil.

Impresivne številke o številu študentov in prebivalcev Slovenije z visokošolsko izobrazbo ne zagotavljajo, da se je za toliko povečala količina znanja oziroma »človeškega kapitala«. Izredno hitro povečanje števila študentov, ki ga v raznih mednarodnih primerjavah obravnavajo kar kot dokaz, da smo »družba znanja«, ima tudi drugo, manj bleščečo plat. Malone popolna prehodnost v srednjem šolstvu in vpis skoraj celotne generacije na univerzo (že ob najbrž povsem sprejemljivi predpostavki, da je pamet porazdeljena po Gaussovi normalni porazdelitvi) pomeni, da se povprečna kakovost študentov znižuje. To zmanjšuje »učinkovitost« univerze, ki naj bi jo merili s spet zgrešenima meriloma: hitrostjo in prehodnostjo študija. Dejansko velik vpis slabih študentov le podaljšuje študij in znižuje njegovo kvaliteto, hkrati pa univerze spreminja v socialne institucije, ki socialno nesprejemljivo »odkrito« brezposelnost pretvarjajo v socialno bolj sprejemljivo »prikrito« brezposelnost. Univerza v Ljubljani je zato tudi največja slovenska socialna ustanova; govoriti o njeni učinkovitosti in skrajševanju študija

je sprenevedanje in zatiskanje oči pred gospodarsko realnostjo in nezaposljivostjo, ob kateri je najbolje podaljševati status študenta, saj ta zagotavlja osnovno socialno varnost in tudi občasno dninarstvo na trgu dela, v svetu, v katerem je dobiček spet edino merilo uspešnosti.

V osmih letih sem slišal mnogo razprav o kakovosti, takšnih in drugačnih samoevalvacijah, akreditacijah in podobnih stvareh. Prav veliko na vse to ne dam, samoevalvacije me spominjajo na samokritike, akreditacije na ISO-standarde, ki jih bogati prodajajo revnim in naivnim. Kvalitete šole ne določajo potni listi njenih učiteljev, dveurna predavanja slavnega tujega profesorja, eno- ali večtedenski sklopi hitrih kurzov ali bahanje s spiski učiteljev, ki na šoli nikdar niso in ne bodo predavali. Kvaliteta šole se kaže predvsem v širini znanja in v sposobnosti kritičnega razmišljanja njenih diplomantov ali pa v njihovi uspešnosti, kadar nadaljujejo študij v tujini.

Podobno je z razvpito avtonomijo univerze. Tudi ta ni nič drugega kot na znanju utemeljena samozavest njenih učiteljev in študentov in pripravljenost vselej braniti svoja prepričanja. Oboje, kvaliteta in avtonomija, čeprav predmet nenehnih razprav, sta nemerljivi; ve se le, da kvaliteta daje samozavest, ki je potrebna za avtonomijo, in da je slednja istočasno pogoj za kvaliteto. Obe določa tudi stopnja pripadnosti učiteljev, zaposlenih in študentov univerzi. Zavest, da pripadamo dobri univerzi, ki je sposobna premišljeno slediti sodobnim tokovom, pa tudi samozavestno odklanjati razne modne prebliske, ne glede na to, od kod prihajajo, je nujna tudi za njen ugled med drugimi univerzami.

Še nečemu se najbrž ne morem izogniti – bolonjski reformi. Znano je, da sem bil in ostal njen nasprotnik, a ustaviti povodenj, ki je oziroma bo usodno zaznamovala visoko šolstvo v Sloveniji in Evropi, ni bilo mogoče. Še naprej se sprašujem, ali jo bo univerza, pa ne le ljubljanska, preživela in ostala univerza? Se bo mogoče vrniti k načelom »Magne Charte Universitatum«, ki so jih septembra 1988 podpisali rektorji evropskih univerz, zbrani na praznovanju devetstoletnice Univerze v Bologni. Po njih naj bi bile univerze varuhi evropske

humanistične tradicije, odgovorne za kulturni, znanstveni in tehnološki razvoj, kar morejo opraviti le, če so avtonomne in če sta raziskovanje in učenje neločljiva ter neodvisna od politične in gospodarske moči. Enajst let pozneje so ministri iz 29 evropskih držav spet v Bologni podpisali Bolonjsko deklaracijo. Njeni cilji so bili ustvariti Evropski visokošolski prostor, povečati zaposljivost in mobilnost državljanov ter mednarodno konkurenčnost evropskega visokega šolstva. V njej se kaže prepričanje, da je vse mogoče rešiti s trgom, da bi morale biti univerze organizirane kot gospodarske družbe, da bi morale kot gospodarske družbe tekmovati, svojo ponudbo neprestano prilagajati povpraševanju in proizvajati nekaj, čemur pravijo »človeški kapital«. Po njej je univerza nekakšna tovarna, v katero študentje prihajajo kot kosi reprodukcijskega materiala, iz nje pa naj bi, ko smo jim dodali »dodano vrednost«, odhajali kosi dokončanih produktov. To naj bi dosegli z uvedbo dvostopenjskega študija, ECTS-kreditnega sistema, evropskim nadzorom zagotavljanja kvalitete in odpravo ovir za svobodno gibanje študentov, učiteljev, raziskovalcev in administrativnih delavcev. Trditi, da bolonjski proces ni prinesel nič dobrega, je narobe, a najbrž se zdaj tudi nekdanja tiha večina že strinja, da je škoda mnogokrat večja od koristi.

Se je bolonjska reforma v nekakšno birokratsko nočno moro spridila le pri nas? Ali le mi seštevamo in odštevamo nesmiselne ECTS-merske enote, drobimo predmete in ugotavljamo, kako z raznovrstnimi ECTS-vsotami ostati pri starem, preiti od starega na novo ali od študija biologije na prvi stopnji do doktorata iz prava? Se le mi ukvarjamo s stotinami nesmiselnih postopkov, kot je akreditacija, ki spominja na ISO-standarde, ali samoevalvacija, ki spominja na nekdanjo kitajsko samokritiko? Najbrž ne. Se je študij skrajšal in izboljšal? Nič od tega. A vse to je bilo mogoče pričakovati. Nikoli namreč nismo dobili odgovorov na povsem enostavna vprašanja, kot so: Kje naj bodo temeljni predmeti? Na začetku ali na koncu? Ali naj bo program tistih študentov, ki naj bi študij nadaljevali na drugi stopnji, enak programom tistih, ki naj bi ga končali po prvi? Je temeljni študij posamezne vede na prvi stopnji lahko kar preskočiti in se z nekakšnimi

plačljivimi pripravljalnimi tečaji vpisati na drugo in tretjo stopnjo povsem druge vede? Zdaj ponavljati stara vprašanja se zdi nesmiselno, kriviti politiko za to, kar imamo, prav tako. Krivi smo sami oziroma naša poniglavost. V času uveljavljanja reforme sem bil kot rektor na kar nekaj konferencah o bolonjski reformi priča tej poniglavosti; mnogi rektorji so, ko smo zvečer sedeli ob mizi, ogorčeni postavljali vprašanja, ki sem jih omenil zgoraj, naslednje jutro pa na govorniškem odru vneseno ponavljali krilatice s prejšnjih srečanj in nove krilatice, ki so jih izumili organizatorji vsakokratne nove konference. Tudi Univerza v Ljubljani se je prilagodila »evropeizaciji« univerz. Senat Univerze v Ljubljani je v začetku 2003 ustanovil delovno skupino za spremljanje bolonjskega procesa, ki jo je vodil profesor Pavle Zgaga, v njej pa so sodelovali tudi študenti. Nekaj stvari, ki jih pripisujejo bolonjskemu procesu, je Univerza v Ljubljani uvedla že prej (uvedba ECTS in Priloge k diplomi, letne samoevalvacije članic in Univerze v Ljubljani, mobilnost in izmenjava študentov in učiteljev v okviru programov, na primer Socrates/Erasmus in podobno).

Do »izrednega« študija sem zadržan, a mu ne nasprotujem; saj je gotovo, da imajo od njega koristi država, posamezna članica in s tem posredno Univerza v Ljubljani kot celota, včasih pa tudi »izredni« študentje. Vendar je treba ločiti med študenti, ki se dejansko izobražujejo ob delu, in študenti, ki sodijo v »normalno« študentsko populacijo in ki se na posamezni študij niso mogli vpisati zaradi prevelikega števila boljših kandidatov.

Drugi mandat 2001–2005

Univerza v Ljubljani se je v času prvega mandata soočala z različnimi bolj ali manj pričakovanimi problemi ter spremembami v okolju. Menil sem, da smo jih reševali razumno in skladno s programom dela, uspešnim delom rektorata ter predsedniki komisij senata in upravnega odbora, pa tudi z dobrim sodelovanjem z dekani, senatorji ter Študentskim svetom. Biti rektor, mi ni bilo težko; veliko zaslug za to sta imeli prorektorica Katja Breskvar in gospa Tanja Pibernik, ki sta mi stali ob strani vseh osem let. Brez njiju si svojega dela ne znam zamišljati.

Sploh pa na rektoratu nismo imeli »kadrovskih problemov«, za katere bi vedel; zmeraj sem imel občutek, da mi zaposleni ne pomagajo le zato, ker morajo to početi po službeni dolžnosti. Zato sem se, ker je bil del nalog iz prvega mandata opravljenih na pol in ker me je nekaj fakultet pozvalo k temu, odločil, da ponovno kandidiram. Program, s katerim sem kandidiral, je bil podoben prvemu. Njegovi cilji so bili:

- ostati raziskovalna univerza ter najpomembnejša znanstvena in izobraževalna ustanova v Sloveniji;
- zadržati znanstveno in politično ter povečati izobraževalno in finančno avtonomijo;
- zagotavljati vključevanje v evropske in svetovne tokove izobraževanja;
- omogočati članicam strokovno dejavnost na področjih, na katerih opravljajo izobraževalno in raziskovalno delo;
- biti integrirana univerza z decentralizacijo upravljanja na ravni članic;
- reševati prostorske probleme in probleme, povezane z opremljenostjo;
- dobro sodelovati z visokošolskimi, raziskovalnimi in drugimi institucijami.

Za rektorja sem bil v drugi mandat izvoljen po spremenjenem volilnem sistemu; volilni upravičenci so bili vsi učitelji Univerze v Ljubljani in študenti, ki so volili s pomočjo predstavnikov in so imeli petino glasov na posamezni članici. Bil sem edini kandidat; volitev tako ni bilo mogoče izgubiti; odstotki glasov po članicah naj bi pokazali le strinjanje ali nestrinjanje z vodenjem v prejšnjem razdobju; na vseh fakultetah sem dobil večino glasov.

Jeseni leta 2001 se je začel drugi mandat. Za nadaljevanje funkcije prorektorice v drugem mandatu 2001–2005 sem spet naprosil Katjo Breskvar, pridružila sta se ji Ivan Leban s Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo, ki je s prislovično prostodušnostjo sproti odpravljal napetosti, in Matjaž Omladič s Fakultete za matematiko in fiziko z mnogimi idejami in veliko voljo po spreminjanju in preurejanju. Predsednik Upravnega odbora je postal Dušan Mramor z Ekonomske fakultete, ki je bil izredno spreten pri pridobivanju denarja; kot

predsednik Upravnega odbora je postal prvi pravi direktor Univerze. Ko je postal minister, ga je zamenjal Miroslav Glas, ki je s strpnostjo omogočil razumen prehod iz enega v drug sistem financiranja; njuno delo pa je nadaljeval Janez Hribar, ki je probleme reševal z optimizmom in z obilno uporabo zdrave pameti.

Značilna dogajanja na Univerzi v Ljubljani v tem razdobju spet kaže kar dopis rektorjevega kolegija Senatu in Upravnemu odboru Univerze v Ljubljani. Primerjava predlogov v dopisu z dejanskimi dogajanja pa kaže še, kako se lahko veliko stvari povsem "sfiži" ali kako od idej do uresničitve lahko preteče desetletje ali več.

Senatu in Upravnemu odboru UL

1 Uvod

Senat in Upravni odbor UL bosta morala v začetku naslednjega študijskega leta sprejeti nekaj odločitev, ki bistveno posegajo v organizacijo UL, reševanje prostorskih problemov, habilitacijo učiteljev in financiranje pedagoškega dela. V to silijo tudi velike, še precej neznane spremembe, ki jih prinašajo (1) Zakon o delovnih razmerjih, (2) Zakon o sistemu plač v javni upravi, (3) novo povprečno financiranje pedagoškega in z njim povezanega raziskovalnega dela ter (4) negotovost bodočega financiranja raziskovalnih programov. Zato želi rektorjev kolegij že vnaprej tudi pisno seznaniti Senat in Upravni odbor UL s svojimi razmisleki in predlogi o:

- reorganizaciji NTF;
- razreševanju prostorskih problemov;
- spremembah pri habilitiranju učiteljev;
- financiranju pedagoškega dela.

2 Reorganizacija NTF

2.1 Stanje: Rektorjev kolegij je aprila 2003 sklenil sestati se z vodstvi fakultet, ki bi jih mogle spremembe najbolj prizadeti, in skupaj z njimi iskati rešitve, ki bi zagotovile čim manj boleče prilagoditve, predvsem pa socialno varnost zaposlenih. Ker je osnova za delovanje UL predvsem financiranje pedagoškega in z njim povezanega raziskovalnega dela, **je bil kriterij za ugotovitev potencialne ogroženosti posamezne članice vpis študentov.**

Po tem kriteriju so najbolj ogroženi posamezni oddelki Naravoslovno tehnične fakultete in s tem sama NTF. Na prvem sestanku med vodstvoma NTF in UL, ki je bil 15. maja, naj bi se obe vodstvi seznanili s pogledi na: organizacijo NTF, vpisom, prehodnostjo oziroma pogoji za prehod študentov med letniki ter prostorskimi problemi NTF in članic UL, v katerih ima NTF prostore. Vodstvo UL je na podlagi pogovorov NTF poslalo svoje videnje problemov in rešitev, vodstvu NTF pa naj bi tudi samo predložilo realistične rešitve nastalih problemov; po nekaj prestavljanjih je bil ponovni sestanek 30. junija 2003.

NTF je po razpadu Fakultete za naravoslovje in tehnologijo nastala iz oddelkov, ki niso imeli možnosti ali ambicij ustanoviti lastne fakultete. Zato jo sestavljajo oddelki, ki jih je le težko povezati v smiselno celoto in ki so razkropljeni po različnih stavbah drugih fakultet in inštitutov. Fakulteta je bila med vsemi članicami UL daleč najbolj prizadeta z dogajanja v slovenskem gospodarstvu in z razpadom Jugoslavije, od koder je prihajalo veliko študentov in kjer je bila NTF izredno cenjena institucija. Zanimanje za študij na nekaterih oddelkih se je drastično zmanjšalo, velik del vpisanih pa so študentje, ki si z vpisom zagotavljajo predvsem status študenta. Dogajanja v gospodarstvu in analize vpisa ne kažejo, da bi se zanimanje za vpis na posamezne oddelke NTF v bližnji ali bolj daljni

prihodnosti lahko bistveno povečalo. Na to kaže pregled števila razpisanih mest in prijav študentov po posameznih oddelkih in oblikah študija (redni, izredni, univerzitetni, visokošolski), ki se v zadnjih štirih letih ni bistveno spremenil. Posebno kritična je situacija na »osrednjih« univerzitetnih programih NTF, to je na **Oddelku za geotehnologijo in rudarstvo** in na **Oddelku za materiale in metalurgijo**; samo malo boljša je na visokošolskih programih obeh oddelkov. Nekoliko bolje je na univerzitetnem programu **Oddelka za tekstilstvo** – smer grafična tehnologija, nič bolje pa ni na smeri tekstilstvo. Povsem drugačna je situacija na visokošolskih programih tega oddelka (z izjemo izrednega programa konfekcijske tehnike) in na rednem univerzitetnem oddelku oblikovanja tekstilij in oblačil, na katerih prijave bistveno presegajo število razpisanih mest. **Oddelek za kemijsko izobraževanje in informatiko** nima lastnih študentov; učitelji tega oddelka opravljajo pedagoške obveznosti na drugih članicah UL, oddelek pa je tudi prostorsko dislociran. Vodstvo UL je, da bi v danih okoliščinah zagotovilo obstoj oddelkov NTF in socialno varnost učiteljev, predlagalo, da NTF tudi sama predlaga ukrepe za razrešitev nastale situacije. Žal se zdi, da veliko alternativ ni.

2.2 Predlogi: Vodstvo UL meni, da je treba razmisliti tudi o ukinitvi NTF in pridružitvi posameznih oddelkov drugim članicam UL, in sicer:

- (1) pridružitvi **Oddelka za geologijo** in **Oddelka za geotehnologijo in rudarstvo Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo**;
- (2) pridružitvi **Oddelka za kemijsko izobraževanje in informatiko Pedagoški fakulteti in/ali Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo**;
- (3) pridružitvi velikega dela **Oddelka za tekstilstvo**, ki se ukvarja predvsem z oblikovanjem, **Oddelku za oblikovanje Akademije za likovno umetnost**, ki bi se preimenovala v **Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje**;
- (4) pridružitvi **Oddelka za materiale in metalurgijo Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo**, iz katere bi nastala **Fakulteta za kemijo in materiale**;
- (5) pridružitvi dela **Oddelka za tekstilstvo Fakulteti za strojništvo**.

3 Razreševanja prostorskih problemov

3.1 Stanje: Prostorski problemi UL po nekaj uspešnih letih konec devetdesetih let (FFA, FDV, FU, PF) ostajajo že nekaj let nespremenjeni oziroma so iz leta v leto večji. V prostorskih načrtih se poleg nadgrajenij oziroma manjših novogradenj, financiranih iz lastnih virov članic in drugih virov (FME, FFA, del študentskega stolpiča ob FDV, VŠZ, FF-Urška, glavna stavba UL, Jadranska 10), kot prioritete že nekaj let pojavljajo večje novogradnje za vse tri akademije, FKKT in FRI.

UL si je po podpisu pisma o nameri med Ministrstvom za kulturo, takratnim Ministrstvom za šolstvo in šport, Mestno občino Ljubljana in UL v letu 2000 tudi sama prizadevala za odstranjevanje ovir za gradnjo akademij na Metelkovi. Žal pa je, zaradi povsem nesmotrne uporabe prostora in nesposobnosti oziroma nepripravljenosti mestnih in državnih oblasti na posege v »osvobojeno ozemlje« na Metelkovi, pred mesecem postalo jasno, da gradnja akademij na Metelkovi ni mogoča. Ponujana alternativna lokacija »Rog« je mnogo predraga, negotova in neprimerna. Medtem je MOL na posredovanje MŠZŠ našel dve novi prostorski alternativni; nekdanja »klavnica« v Poljanskem predmestju in »POP« ob Linhartovi cesti za Bežigradom. Na obeh lokacijah je MOL lastnik manjšega dela zemljišča, na obeh so potrebni veliki dodatni odkupi zemljišč. Pri tem bi bil nakup v alternativni »klavnica« enostavnejši, saj je Mercator komunalno opremljeno zemljišče pripravljen prodati, zapleti pa lahko nastanejo zaradi visoke cene in varstva kulturne dediščine. Nakup na lokaciji »POP« bi bil zaradi več lastnikov bolj zapleten, najbrž pa bi odpadli problemi z varstvom kulturne dediščine.

Novogradnji FKKT in FRI naj bi bili na lokaciji zahodno od Biotehnične fakultete oziroma južno od Večne poti. Velik del za gradnjo potrebnega zemljišča na lokaciji »Večna pot« je že v lasti MOL, vendar se Vlada RS in MOL ne moreta sporazumeti o ceni, odkup pa bi omogočil hiter začetek gradnje obeh fakultet, če bi temu namenili del poskusnih polj BF (ki so dejansko neuporabljena).

Upravni odbor UL je že v preteklem letu vladi in pristojnim ministrstvom predlagal, da del sredstev za gradnjo študentskih domov in posodabljanje univerze pridobi z ustrezno ureditvijo poslovanja študentskih servisov pri posredovanju dela študentom. Ta predlog UL ni nikdar dobil odgovora, v letošnjem letu pa je vlada sprejela nekakšno minimalistično rešitev o povečani koncesijski dajatvi, namenjeni gradnji študentskih domov. Istočasno je Vlada RS po posvetovanju z vodstvom UL sprejela sklep, po katerem je parlamentu predložila Zakon o poroštvu RS za kredite UL, UM in ŠOS. Po tem zakonu bi UL lahko v tujini najela kredit v višini 5.250.000.000 SIT; kredit bi črpala v skladu s svojimi prioritetami in ga odplačevala po pogodbi, ki bi jo sklenila z MŠZŠ. Kredit bi skupaj s sredstvi v proračunih do leta 2009 (v skupni višini 18 mrd. SIT) omogočil novogradnje le ob zelo smotrni izrabi sredstev in prostorov, ki jih UL že ima.

3.2 Predlog: Brez podrobnejših izračunov se kot realistični kažeta dve alternativni. Po prvi, ki je povezana tudi z reorganizacijo NTF, je smiselno na lokaciji »Večna pot« zgraditi vse tri akademije in FRI, ne pa FKKT, ki bi ostala na zdajšnji lokaciji zaradi pridružitve dela NTF in sinergije s FFA. V tem primeru bi morali obnoviti prostore FKKT in NTF, dokončno izseliti vse druge oddelke iz FF, ki bi v letu 2003 pridobila še prostore v glavni stavbi UL in v »Urški«, realistična pa postaja morebitna izpraznitev stavbe srednjih šol na Aškerčevi. Časovno bi bila to najkrajša in tudi najcenejša varianta, saj je v dogovoru z MOL in z zamenjavami mogoče doseči, da cena zemljišča ne bi povečevala stroškov gradnje.

Po drugi alternativni bi FKKT in FRI gradili na lokaciji »Večna pot«, za akademije pa bi si skupaj z MŠZŠ prizadevali pridobiti lokacijo »klavnica« ali »POP«. V tem primeru bi bilo dodatno odkupovanje zemljišč od zasebnih lastnikov na lokaciji »Večna pot« najbrž nepotrebno. Časovno ja varianta manj ustrezna in mnogo dražja.

4 Spremembe v habilitiranju učiteljev

4.1 Stanje: UL ima kar 1500 različnih habilitacij, kar daleč presega število na katerikoli univerzi v svetu. Zato vodstvo že nekaj časa opozarja na smiselnost habilitacij po širših področjih namesto po predmetih. Širše habilitacije so smiselne tako za reševanje morebitnih socialnih problemov, povezanih z novim načinom financiranja, ki bo mnogokrat zahteval opiranje predvsem na polno zaposlene učitelje na članicah ali znotraj UL. Poleg tega imajo širše habilitacije in istočasno zahteva, da je učitelj na dodiplomski ravni sposoben predavati več predmetov s svojega področja, velik pomen tudi za dvig kvalitete pedagoškega dela. Vse ugledne univerze v svetu (posebno v ZDA) od svojih učiteljev zahtevajo sposobnost predavati splošni predmet, ki je temelj njegove specialnosti, in celo letno menjajo predavatelje splošnih predmetov.

4.1 Predlog: Vodstvo UL prosi članice, da pred prvo jesensko sejo Senata razmislijo o širjenju habilitacijskih področij in istočasnem krčenju njihovega števila.

5 Enačba za financiranje pedagoškega dela

5.1. Stanje: Vodstvo UL je Senat UL že na prejšnji seji s posebnim papirjem seznanilo s problemi uvedbe novega načina tako imenovanega povprečnega financiranja. Medtem se oblikovanje ustrezne enačbe za finansiranje pedagoškega in z njim povezanega raziskovalnega dela nadaljuje v

komisiji MŠZŠ, v kateri sodelujejo tudi učitelji UL. Delovna skupina za novo financiranje na UL je izvedla veliko simulacij financiranja članic in pri tem upoštevala različne načine delitve sredstev, ki jih poznajo evropske dežele.

5.2. Predlog: Vodstvo UL meni, da enačba za izračune deležev financiranja, ki bi upoštevala samo število študentov in diplomantov ter razdelitev članic v pet skupin, za UL zaradi raznolikosti ni primerna; v edini deželi, kjer so jo uporabili, to je na Portugalskem, je tak način imel katastrofalne posledice in so ga pravkar opustili. UL sicer za notranjo razdelitev lahko uporabi svojo enačbo, vendar pa vodstvo UL meni, da se »nacionalna« enačba zaradi deleža, ki ga ima UL v visokošolskem izobraževanju v Sloveniji, ne bi smela bistveno razlikovati od enačbe UL. UL pri tem predlaga, da se v enačbi poleg študentov z veliko utežjo pojavijo tudi učitelji oziroma »dota«. Čeprav je gotovo, da je sedanji sistem financiranja povzročil nepravilno porazdelitev učiteljev po fakultetah (v preteklosti odvisno predvsem od dobrih »zvez« posameznih članic z MŠZŠ), pa ni mogoče delati revolucionarnih sprememb. Na osnovi opravljenih simulacij kolegij predlaga delovni skupini na MŠZŠ, da uvede v Uredbo komponento za osnovno delovanje univerz po eni od predlaganih rešitev ali kakšni sorodni varianti, ker bo le tako možno zagotoviti dolgoročno stabilno financiranje.

Zato rektorjev kolegij daje v razmislek eno od variant za enačbo:

A: uvedba štirih komponent: KOPD 37 %, SRK 37 %, pedagoški output 20 % in raziskovalni output 6 %,

ali B: model »učiteljskih mest«: PUM 74 %, pedagoški output 20 % in raziskovalni output 6 %.

Predvidena reorganizacija Naravoslovnotehniške fakultete je spodletela, reševanje prostorskih problemov se je premaknilo za desetletje, zmanjšanje števila habilitacijskih področij in njihovo širjenje je le delno uspelo, zdaj pa naj bi vse skupaj spet šlo v nasprotno smer, kolikokrat so spremenjali sistem financiranja, pa ne vem. Nasprotovanj delno uspešnemu zmanjšanju števila habilitacijskih področij – na Univerzi v Ljubljani jih je bilo kar 3000, uspelo nam jih je zmanjšati na 400 – nisem nikoli dobro razumel; brez dvoma so učitelji lahko strokovnjaki na zelo ozkem področju, a vsak mora biti sposoben predavati osnove bolj splošnega predmeta na ravni dodiplomskega študija; nič ni narobe, če je nekaj učiteljev habilitiranih za isti, a širši predmet; še zmeraj se ve, na katerem ozkem področju je vrhunski strokovnjak. Odzivi fakultet so se razlikovali: nekatere so bile

takoj pripravljene skržiti število in razširiti področja ali pa so jih že imele, druge so se upirale. Komisiji Senata, v kateri sta sodelovala še profesorja Janez Kranjc s Pravne fakultete in dolgoletni predsednik habilitacijske komisije profesor Aljožij Kodre s Fakultete za matematiko in fiziko, je po dolгих prizadevanjih uspelo najti nakakšen ne preveč konsistenten kompromis.

Med stvarmi, ki jih nisem maral početi, je sodilo pisanje strategij in poročil; zdi se mi, da za delovanje Univerze v Ljubljani povsem zadošča izredno dobro napisano Poslanstvo Univerze v Ljubljani, ki naj bi ga mnogo let prej napisal profesor Ivan Svetlik, in da ne potrebujemo nič drugega. Strategiji sem se do konca uspešno izmikal, poslovnim poročilom, ki sem jih prej ko ne le podpisal, sestavili pa so jih drugi, pa ne. Spet bom za prikaz problemov uporabil kar poslovno poročilo za leto 2003.

Poslovno poročilo za leto 2003

1 Zakonske in druge pravne podlage, ki pojasnjujejo delovno področje

Univerza v Ljubljani je v letu 2003 opravljala izobraževalno, znanstvenoraziskovalno, umetniško, strokovno in drugo dejavnost v skladu z naslednjimi predpisi:

- **Zakon o visokem šolstvu** (Uradni list RS 67/93, 99/99 in 64/01),
- **Odlok o oblikovanju Univerze v Ljubljani** (Uradni list RS, 28/00),
- **Statut Univerze v Ljubljani** z dne 9. januarja 2001,
- **Nacionalni program visokega šolstva v RS** z dne 26. 2. 2002.

Univerza je posredni proračunski uporabnik, ki ga zavezujejo določbe **Zakona o javnih finan-
cah** (Uradni list RS 79/99) in **Zakona o računovodstvu** (Uradni list 23/99).

2 Dolgoročni cilji Univerze v Ljubljani

Program, ki ga je za razdobje 2001–2005 v letu 2001 sprejel Senat UL, izhaja iz programa za prejšnje razdobje, temelji na **Poslanstvu** in **Statutu UL**, upošteva predvideni razvoj visokega šolstva (kakršnega opredeljuje pozneje sprejeti Nacionalni program visokega šolstva) in raziskovalne dejavnosti v Republiki Sloveniji, tradicijo UL, njeno velikost (60.205 študentov, 4.326 zaposlenih, sestavljenost in raznolikost – 22 fakultet, ena visoka šola in tri umetniške akademije) ter dejanski obseg (razliko med normativi in financiranjem) in predvideni način financiranja.

Dolgoročni cilji Univerze v Ljubljani so:

- ostati raziskovalna univerza ter najpomembnejša znanstvena in izobraževalna institucija v Sloveniji;
- zadržati znanstveno in politično ter povečati izobraževalno in finančno avtonomijo;
- zagotavljati vključevanje v evropske in svetovne tokove izobraževanja;
- omogočati članicam strokovno dejavnost na področjih, na katerih opravljajo izobraževalno in raziskovalno delo;
- biti integrirana univerza z veliko decentralizacijo upravljanja na raven članic;
- reševati prostorske probleme in probleme, povezane z opremljenostjo;
- dobro sodelovati z visokošolskimi, raziskovalnimi in drugimi institucijami doma in v tujini.

3 Letni cilji Univerze v Ljubljani

Letni cilji Univerze v Ljubljani so sestavina dolgoročnih ciljev oziroma njihova konkretizacija v posameznem letu. V letu 2003 so bili poudarjeni:

- sistematično spremljanje in izboljševanje kvalitete pedagoškega procesa ter postopno zmanjševanje deleža izrednih študentov;
- izboljšanje habilitacijskih postopkov in ocenjevanja kvalitete učiteljev s strani študentov (ankete);
- uveljavljanje bolonjskega procesa in uvedba kreditnega sistema in dodatka k diplomi;
- nadaljevanje uveljavljanja interdisciplinarnih programov na ravni UL in sodelovanja z gospodarstvom ter z drugimi visokošolskimi in raziskovalnimi organizacijami;
- informatizacija UL (kadrovska, študijska in poslovna informatika);
- uveljavitev enotne podobe UL;
- priprave na nov način financiranja;

- razreševanje lastninskih razmerij, pridobitev in vpis premoženja, ki po Zakonu o visokem šolstvu prehaja v last UL;
- nadaljevanje obnove »deželnega dvorca«.

4 Ocena uspeha pri doseganju zastavljenih letnih ciljev

Čeprav UL v letu 2003 ni izpolnila vseh za to leto zastavljenih ciljev, se ni umikala od dolgoročneje poti, načrtane v Poslanstvu UL iz leta 1996. UL se je v letu 2003 soočala z različnimi bolj ali manj pričakovanimi problemi ter spremembami v okolju. Probleme je razreševala razumno in skladno s programom dela.

4.1 Sistematično spremljanje in izboljševanje kvalitete pedagoškega procesa ter postopno zmanjševanje deleža izrednih študentov

Na UL je bilo v šolskem letu 2003–2004 vpisanih 60.205 študentov, od tega 45.054 rednih in 10.685 izrednih; 35.523 na univerzitetnih in 20.216 na visokošolskih programih ter 4.466 na podiplomskih programih. UL je tudi v preteklem letu nadaljevala s postopnim zmanjševanjem deleža izrednih študentov v skladu s pravili, da število izrednih študentov ne more biti večje kot 50 odstotkov števila rednih študentov in da je vsakemu rednemu študentu omogočen prestop oziroma vpis med redne študente višjega letnika po pogojih, ki veljajo za redne študente, če so zato zagotovljeni prostorski pogoji.

UL je tudi v letu 2003 spremljala kvaliteto pouka na svojih članicah na podlagi poročil Komisije za samoocenjevanje kakovosti, ki so jih obravnavali Senat in drugi organi UL; poročila kažejo na veliko enotnost v pogledih na nujnost izboljšanja kvalitete študija in na poti, kako to doseči.

V letu 2003 je na dodiplomskih programih diplomiralo skupaj 7.560 (v letu 2002 7.775) študentov, od tega 4.147 na univerzitetnih in 3.413 na visokošolskih. V letu 2003 je doktoriralo 319 (311), magistriralo 641 (690), specializacijo pa končalo 106 (64) študentov. UL je septembra 2003 imela skupaj 4.326 (4.398) zaposlenih; od tega jih je bilo 3.652 (84,4 %) (3.582, 81,4 %) v rednem, 188 (4,4 %) (178,4 %) v dodatnem, 134 (3,1 %) (66, 1,5 %) v dopolnilnem delovnem razmerju, 352 (8,1 %) (572, 13,0 %) oseb pa je bilo zaposlenih po pogodbah. Temu je ustrezalo 31.071 (30.194) količnikov za plače: 96,8 % (93,1 %) za redno zaposlene, 1,3 % posebej za asistente stažiste in 1,9 % za zaposlene po pogodbah.

Kvaliteta pedagoškega dela je tesno povezana s kvalitetnim raziskovalnim delom. K temu so prispevala sredstva za individualno raziskovalno delo in sodelovanje v raziskovalnih programih. V njih je sodelovalo 40 odstotkov raziskovalcev (doktorjev, magistrrov in drugih raziskovalcev) oziroma 68 odstotkov doktorjev znanosti. Ker je UL imela 287 FTE-jev, je doktorju znanosti pripadlo v povprečju 0,18 FTE-jev, na raziskovalca pa 0,095 FTE-jev.

4.2 Nadaljnje uveljavljanje interdisciplinarnih programov na ravni UL in sodelovanja z gospodarstvom ter z drugimi visokošolskimi in raziskovalnimi organizacijami

UL je že v letu 2002 (po Biomedicini uveljavljeni v letu 2000) začela nova podiplomska univerzitetna programa Statistika in Varstvo okolja; manj uspešno pa je bilo ponovno dogovarjanje o uvedbi univerzitetnega podiplomskega programa Materiali.

UL je tudi v letu 2003 sodelovala s tujimi univerzami v okviru sklenjenih sporazumov pri izmenjavi učiteljev in študentov z državami EU, vzhodnoevropskimi državami, ZDA in Japonsko. UL je povečala aktivnost v Evropskem združenju univerz (EAU), Združenju univerz glavnih mest (UNICA) ter v Utrechtski mreži. Povečala se je tudi izmenjava števila študentov v okviru Socrates/Erazmus programa. UL je podpirala tudi neposredno mednarodno sodelovanje članic.

Po dolgotrajnih razgovorih z ustanovitelji Podiplomske šole IJS je prišlo do dogovora, po katerem naj bi podiplomsko šolo ustanovili brez soustanoviteljstva UL, ki pa bo po njeni ustanovitvi

z njo podpisala okvirni sporazum o sodelovanju učiteljev UL. Podobne krovne sporazume je UL podpisala z Univerzo v Mariboru in novo Primorsko univerzo.

Kljub drugačnemu splošnemu mnenju sodelovanja UL z gospodarstvom ni malo, je pa razpršeno in na različnih fakultetah različno organizirano. V preteklem letu je UL začela postopke za ustanovitev univerzitetnega inkubatorja, ki so se konec leta končali; v bodoči inkubator naj bi vključili nekaj oblik sodelovanja z gospodarstvom.

4.3 Uveljavljanje bolonjskega procesa in uvedba kreditnega sistema in dodatka k diplomam

Senat UL je ustanovil Komisijo za spremljanje bolonjskega procesa in pozval članice k pripravi programov. Obenem je sprejel sklep o uvedbi ECTS-kreditnega sistema za vse dodiplomske študijske programe. S tem je končana prva faza uvedbe ECTS-kreditnega sistema, za njegovo izvedbo predvsem na področju izmenljivosti pa bo v prihodnjih letih potrebno dodatno usklajevanje med članicami. Izdelani so tudi obrazci Priloge k diplomam v slovenščini in angleščini; članice so pripravile vzorce za 80 študijskih programov na dodiplomski ravni, pripravljeni pa so tudi vzorci za podiplomska univerzitetna študijska programa Biomedicina in Statistika.

4.4 Izboljšanje habilitacijskih postopkov in ocenjevanja kvalitete učiteljev s strani študentov (ankete)

Ker je kakovostno univerzitetno izobraževanje nujno podprto z raziskovalnim delom učiteljev, je UL vztrajala na visokih raziskovalnih merilih za napredovanje, ki jih je na svojih članicah uveljavljala prek habilitacijske komisije (HK) Senata UL. HK je v preteklem letu obravnavala približno 400 zadev in sama ali prek Senata UL uveljavljala merila, ki bi zagotovila hitrejšo in pravičnejšo postopke napredovanja. To je pogoj za uveljavitev ustavnega načela avtonomnosti UL oziroma neiztožljivost napredovanj. Postopoma se je uveljavljal enoten sistem študentskih anket in njihova obdelava. HK je skupaj s Statutarno komisijo nadaljevala s pripravo meril za priznanje umetniških del na ravni UL, s katerimi bi dela na umetniškem področju mogli primerjati z doktoratom znanosti.

4.5 Informatizacija UL

V letu 2003 se je nadaljevala prva faza uvajanja informatizacije UL, ki temelji na Strateškem planu informatizacije, ki ga je sprejel UO UL. Z njim naj bi si UL zagotovila informacije o študijskih, kadrovskih in poslovnih procesih in njihovo usklajevanje na ravni UL in posameznih članic. Pri tem se je UL odločila, da izkoristi že obstoječo informatizacijo na posameznih področjih in jo poveže v celoto. Zaradi novega načina financiranja, ki do konca leta še ni bil povsem dorečen in uveljavljen z Uredbo o financiranju, je pri uvedbi poslovnega sistema nastal zamik. Nadaljevala se je tudi modernizacija Metulja.

4.6 Uveljavitev celostne podobe UL

UL je v letu 2003 dokončno uspešno uveljavila novo celostno podobo UL z novimi indeksi, diplomami, znaki, enotnimi študentskimi izkaznicami za vse knjižnice znotraj UL ter za NUK in CTK. Večina članic je sprejela in začela uporabljati celostno podobo, nekaj pa jih zaenkrat vztraja pri svojih dosedanjih podobah.

4.7 Priprave na nov način financiranja

S pripravi na nov način »lumpsum« financiranja se je UL ukvarjala skoraj polovico leta 2003 in pri tem tesno sodelovala z MŠZŠ pri pripravi Uredbe o financiranju. Skrbne priprave in uveljavitev sistema 80:20 s prehodom na 70:30 naj bi omogočilo zanesljiv prehod na nov sistem financiranja v začetku 2004.

4.8 Razreševanje lastninskih razmerij, pridobitev in vpis premoženja

Pri razreševanju lastninskih razmerij se je nadaljeval nerazumljiv zastoj na strani MŠZŠ, zato ostaja vprašanje dejanskega prenosa premoženja na UL, ki ga zahteva ZVŠ še naprej nejasno. Še

večji zastoji so, kljub dobremu sodelovanju z ustreznimi službami, nastali pri razreševanju prostorskih problemov univerze, saj so se potencialne lokacije za akademije in ostale članice UL (FKKT, FRI), ki bi omogočile razrešiti prostorske probleme tudi drugih članic (FF), vedno znova pokazale za nerealistične.

4.9 Nadaljevanje obnove »deželnega dvorca«

V letu 2003 je bila uspešno dokončana obnova notranjosti, strehe in notranje fasade glavne stavbe UL, konec leta pa so se začele priprave za obnovo zunanje fasade, ki naj bi jo opravili v letu 2004.

5 Nastanek morebitnih nedopustnih ali nepričakovanih posledic

Pri izvajanju programa dela v letu 2003 ni prišlo do nedopustnih ali nepričakovanih posledic, pri čem pa do velikih zamikov v izpolnjevanju ciljev, predvsem pri razreševanju prostorskih problemov.

6 Ocena uspeha pri doseganju zastavljenih ciljev v primerjavi z doseženimi cilji iz poročil preteklega leta

V preteklem letu se je v primerjavi z letom prej povečalo število študentov, število novo vpisanih študentov, zmanjšalo pa se je število diplomantov na dodiplomskem in podiplomskem izobraževanju. Čeprav tudi v preteklem letu ni prišlo do izrazitega izboljšanja učinkovitosti študija oziroma njegovega skrajševanja (ob poslabšanju razmerja študent/učitelj bi večja učinkovitost – skrajševanje časa študija – mogla kazati celo na zmanjšanje kvalitete). Vendar se je osip študentov iz prvega v drugi letnik zmanjšal, saj je prehodnost znašala 58 % (lani le 53 %). Prehodnost je bila precej višja na univerzitetnih programih, poveča pa se tudi v višjih letnikih; na prehodu iz drugega v tretji letnik znaša 83, na prehodu iz tretjega v četrti letnik pa 89 odstotkov.

Stopnja prehodnosti se med posameznimi članicami močno razlikuje. Velik osip v prvem letniku ima več razlogov; najpomembnejši so: prevelika prehodnost v srednjih šolah, sistem vpisa, ki samo navidez omogoča vpis po dejanskih željah, množičnost in poslabševanje razmerja študent/učitelj ter fiktiven vpis, povezan z materialnimi bonitetami statusa študenta.

7 Ocena gospodarnosti in učinkovitosti poslovanja

Univerza z javnimi sredstvi, ki jih pridobiva za pedagoško delo, doslej pravzaprav sploh ni mogla gospodariti, saj je poraba sredstev malone popolnoma določena z državnim proračunom in »krovno« pogodbo med MŠZŠ in UL. V njej določena sredstva za plače in druge osebne prejemke (ki so v celoti določeni s strani države) predstavljajo iz leta v leto večji delež finančnih sredstev, medtem ko se je delež sredstev za materialne izdatke skrčil na 8 odstotkov skupnih sredstev, delež vnaprej nedoločenih sredstev za razvoj (rektorjev sklad) pa na tisočinko skupnih sredstev. Javnih sredstev, ki bi na ravni univerze omogočala gospodarjenje, zato skoraj ni, saj zasebna sredstva za javno dejavnost pridobivajo članice UL in z njimi zagotavljajo svoje normalno poslovanje, samo v izredno majhnem delu pa jih po sklepu UO namenjajo realizaciji skupnih nalog.

8 Ocena delovanja sistema notranjega finančnega nadzora

Finančni nadzor UL se je v preteklem letu ob prizadevnem strokovnem delovanju Upravnega odbora močno izboljšal, obenem pa je UL pridobila lastnega revizorja. Poslovanje, ki so ga omogočili v letu 2002 zaključen vpis UL in njenih članic v sodni register ter vpis v Poslovni register, ter v istem letu pridobljene davčne in nove matične številke omogočajo jasno identiteto članic ter njihovo

polno odgovornost za dejavnost po 16. členu Statuta UL oziroma 10. členu ZVŠ. Priprave na nov način financiranja v letu 2003 naj bi omogočale tudi transparentno delovanje sistema in ustrezen finančni nadzor s strani univerzitetnega revizorja, to pa tudi nadzor s strani MŠZŠ. Zamude pri tem bi lahko povzročile le zamude pri informatizaciji poslovanja.

9 Pojasnila na področjih, kjer zastavljeni cilji niso bili doseženi, in predlogi za doseganje zastavljenih ciljev

Univerza v Ljubljani zaradi svoje velikosti, sestavljenosti in tradicije lahko cilje dosega le s strpnim dialogom znotraj univerze in z drugimi organizacijami, ki so podobno kot UL omejene z natančnimi predpisi in finančnimi sredstvi.

Tudi v letu 2003 se je nadaljevalo nespoštovanje normativov s strani države, ki naj bi omogočali kvalitetno delo (kadrovski, prostorski in tako dalje), saj so sredstva za približno 20 % manjša, kot pa bi morala biti po normativih. To se ob povečanju števila študentov kaže v neustreznem razmerju študent/učitelj in še bolj v kritičnem pomanjkanju sredstev za materialne izdatke. Zdajšnje razreševanje problemov s tako imenovanim izrednim oziroma plačljivim študijem je neustrezno in dolgoročno škodljivo. Ker ni verjetno, da bi se financiranje nacionalnega programa bistveno povečalo, bo UL morala ob zagotovitvi večje avtonomije pri porabi sredstev v okviru novega sistema financiranja povečati tudi odgovornost za njihovo racionalno uporabo.

Največ problemov je v letu 2003 povzročila negotovost o uveljavitvi novega načina financiranja pedagoškega in raziskovalnega dela. UL je izdelala vrsto simulacij delovanja novega sistema financiranja in njegovih posledic za univerzo in posamezne članice. Veliko problemov je bilo tudi na področju financiranja raziskovalnega dela, saj se je izteklo prejšnje petletno in začelo novo petletno obdobje financiranja raziskovalnih programov. V finančnem agregatu se sicer položaj UL ni poslabšal, posamezne članice pa so imele veliko pripomb na izbirne postopke in na odvzem pasovnega financiranja tudi na področjih, na katerih ima UL raziskovalce, ki niso pedagoški delavci, in še več na delitev sredstev za infrastrukturno dejavnost, ki je v popolnem nesorazmerju z obsegom raziskovalnega dela.

Za začetek uveljavljanja bolonjskega procesa je nujna sprememba nekaj členov Zakona o visokem šolstvu, ki pa niso bili spremenjeni. Senat UL se je odločil proti hitenju in za previdno, selektivno uveljavljanje procesa ter ustanovil poseben odbor za spremljanje dogajanj v bolonjskem procesu.

V letu 2003 kljub prizadevanjem UL ni prišlo do premikov pri izboljševanju izredno slabih prostorskih razmer na nekaj članicah: začetka gradnje akademij na Metelkovi in novih prostorov za Fakulteto za kemijo in kemijsko tehnologijo in Fakulteto za računalništvo in informatiko, kar bi omogočilo razrešiti prostorske probleme drugih fakultet. Uspešno pa je potekalo delo na obnovi deželnega dvorca.

Delo pri uveljavljanju statusa nepremičnin, ki jih mora po Zakonu o visokem šolstvu država prenesti v last UL, ta pa jih vpisati v zemljiško knjigo, je kljub prizadevanjem uprave UL, da se dokonča vsaj za vse nepremičnine, na katerih je lastniški status nesporen, zastalo zaradi povsem nerazumljivega zavlačevanja ustreznih služb na MŠZŠ.

10 Ocena učinkov poslovanja neposrednega uporabnika na druga področja, predvsem na gospodarstvo, socialo, varstvo okolja, regionalni razvoj in urejanje prostora

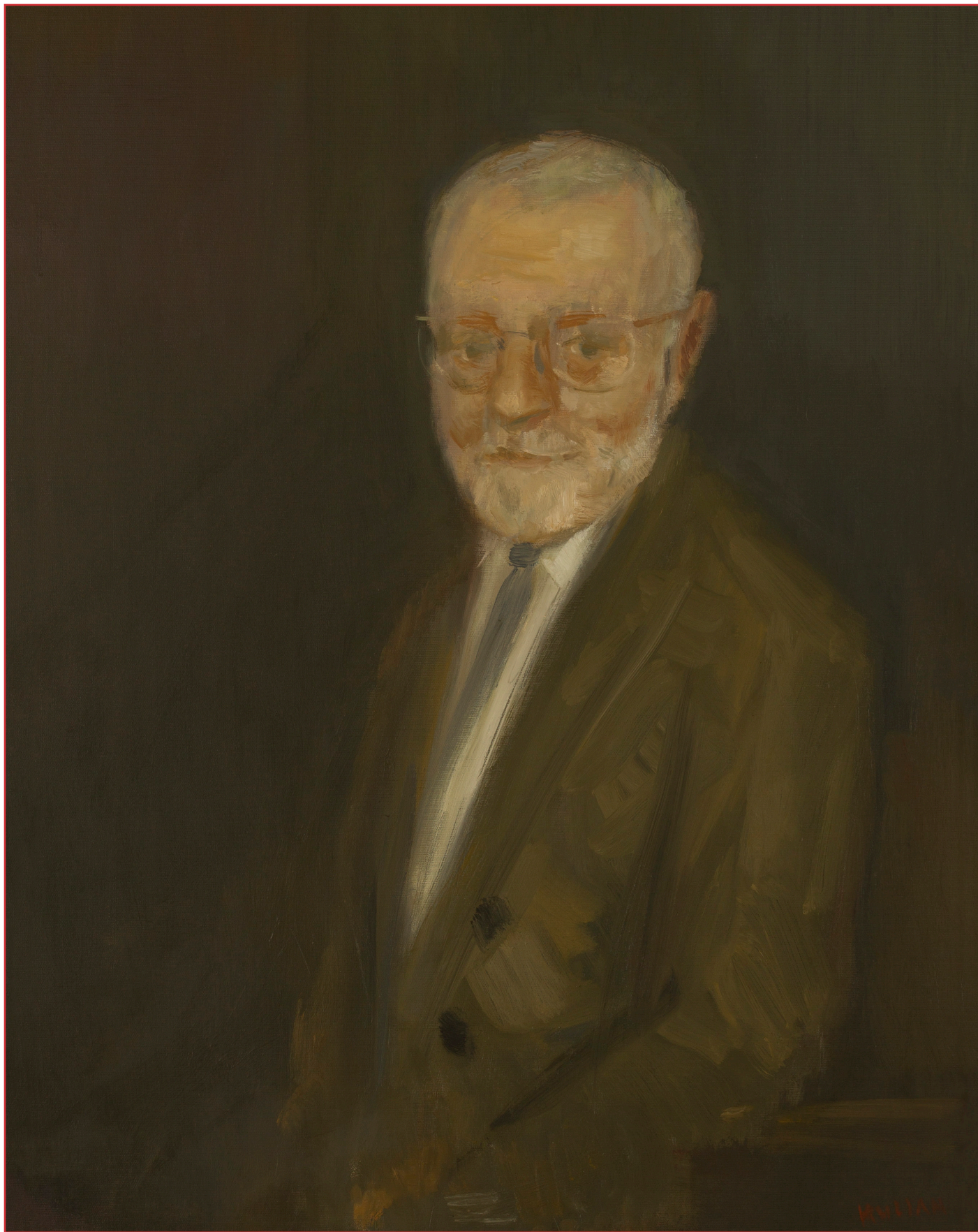
Univerza v Ljubljani je daleč najpomembnejša visokošolska in tudi raziskovalna organizacija v Sloveniji; na druga področja vpliva predvsem z izobraževanjem, pa tudi z raziskovalnim delom

ter s povezovanjem z gospodarstvom. Njenih vplivov ni mogoče enostavno kvantificirati, brez dvoma pa je povečevanje znanje daleč najpomembnejši element gospodarskega in družbenega razvoja. UL opravlja tudi pomembno socialno funkcijo, saj študentje UL predstavljajo 3 % prebivalstva Slovenije.

Rektor
Jože Mencinger
V Ljubljani, 20. februarja 2004

Moje rektorsko delo se je počasi končevalo; v letih 2004 in 2005 se ni zgodilo nič takšnega, kar bi se bistveno razlikovalo od tistega, kar se je dogajalo v letih pred tem. Morda sem kaj pozabil, vse važne stvari pa sem povedal v poslovnem govoru, ko sem »oblast« predal novoizvoljeni in obenem prvi rektorici profesorici Andreji Kocijančič.

Ljubljana, september 2012

AKAD. PROF. DR. JOŽE MENCINGER

(portret: Zdenko Huzjan)

prof. dr. Andreja Kocijančič

41. rektor, prva rektorica, v letih 2005–2009

Prof. dr. Andreja Kocijančič se je rodila 28. julija 1942 v Ljubljani, kjer je opravila tudi vse stopnje formalnega izobraževanja. Diplomirala je leta 1966 na Medicinski fakulteti, specialistični izpit iz interne medicine je opravila leta 1971, doktorirala pa je leta 1976. Od leta 1975 je raziskovalno delovala in vodila projekte s področja metabolnih in hormonskih motenj. Objavila je 218 znanstvenoraziskovalnih in strokovnih člankov v recenziranih revijah in knjigah, več znanstvenih in strokovnih monografij ter bila soavtorica univerzitetnih učbenikov in številnih monografskih publikacij. Delovala je v domačih in tujih strokovno-administrativnih telesih ter organizirala mednarodne kongrese in domača strokovna srečanja.

Po diplomi je bila zaposlena v različnih zdravstvenih ustanovah, kjer je zasedala vodstvene položaje. Akademsko kariero je začela leta 1978, kot docentka na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani za področje interne medicine. Izredna profesorica je postala leta 1984, redna profesorica pa leta 1989. Bila je mentorica 6 magistrandom in 10 doktorandom. Med letoma 1995 in 2003 je bila predstojnica Katedre za interno medicino Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani in v obdobju 1996–2002 prodekanja Medicinske fakultete UL. Poleg funkcij na fakulteti je opravljala tudi pomembne funkcije na univerzi, kjer je bila predsednica Komisije za diplomski in doktorski študij in ena izmed glavnih

ustanoviteljic univerzitetnega, interfakultetnega podiplomskega študija Biomedicina. Bila je tudi predsednica Sveta za visoko šolstvo Republike Slovenije.

Na predlog Senata Medicinske fakultete jo je 21. junija 2005 Senat Univerze v Ljubljani v drugem krogu tajnih volitev izvolil za prvo rektoro Univerze v Ljubljani. Dr. Andreja Kocijančič je na podlagi dolgoletnega poznavanja delovanja Univerze v Ljubljani in ob upoštevanju dveh pomembnih listin (Magna Charta Universitatum iz leta 1888 in Poslanstvo Univerze v Ljubljani iz leta 1996) izoblikovala program sodobne, evropsko usmerjene univerze.

Rektorski mandat dr. Andreje Kocijančič je zaznamovala prenova študijskih programov, ki se je začela leta 2004, se v njenem mandatu intenzivirala in bila uspešno zaključena do zakonskega roka leta 2009. Zavzemala se je za uresničevanje osnovnih bolonjskih načel, opozarjala na nezadostne pogoje za izboljšave študija in na nekatere napačne sistemske ukrepe ter kritično opozorila na pomanjkljivosti v novi programski strukturi. Aktivna je bila tudi v razpravah o spremembah zakonov v zvezi z univerzo in v slovenski Rektorski konferenci, ki jo je nekaj časa tudi vodila.

Za boljšo povezanost univerze z gospodarstvom je bil na pobudo rektorce oblikovan kolegij gospodarstvenikov. Leta 1999 je prejela zlato plaketo Univerze v Ljubljani, leta 2010 pa naziv zaslužna profesorica.

POGLEDI REKTORICE NA DELO UNIVERZE V LJUBLJANI

Motivi za kandidaturo in volilni program

Kot zdravnica sem vse življenje delala v bolnišnicah, hkrati pa sem od svojega 29. leta učila na Medicinski fakulteti (MF) v Ljubljani. Vedela sem, da je Medicinska fakulteta del Univerze v Ljubljani, vendar te povezave nisem niti najmanj občutila. Najbrž nič drugače kot dobršen del asistentov in učiteljev drugih fakultet in akademij, katerih prostorska razpršenost in organizacijska samostojnost niti ne omogočata občutka pripadnosti širši akademski skupnosti. Prav tako se nisem niti povsem zavedala prednosti, ki jih lahko nudi univerzitetna raznolikost, niti nisem občutila kakšnih posebnih dolžnosti do nje. Opažala sem, da tako čuti tudi večina študentov, ki je univerzo zaznavala bolj kot zgradbo na Kongresnem trgu kot pa skupnost, ki ji pripadajo.

Prvi pravi stik z Univerzo v Ljubljani sem imela kot članica (od 1995 do 1999) in nato kot predsednica Komisije za podiplomski in doktorski študij (od 1999 do 2003). Takrat sem šele doumela pomen in veličino univerzitetne institucije. In prav to, vzbuditi občutek pripadnosti Univerzi v Ljubljani, je bil eden od motivov za mojo kandidaturo.

Drugi motiv je bilo spoznanje, da je naša univerza premalo cenjena doma in v mednarodnem prostoru. Prepičana sem bila, da je kakovost Univerze v Ljubljani mnogo večja od stereotipnih omalovaževalnih mnenj, ki so posledica pomanjkanja samozavesti oziroma poveličevanja tujega. Moje prepričanje je utrjevalo tudi vedenje, da so bili naši diplomanti vedno cenjeni in lahko zaposljivi doma in v tujini. Torej bi bilo treba univerzo drugače predstaviti in ji dati ugled, kot ga zasluži.

To sta bila tudi glavna motiva za mojo kandidaturo, ki sta odločilno vplivala na pripravo volilnega programa.

Poglede na vodenje Univerze v Ljubljani sem strnila v sedem točk:

- Univerza v Ljubljani mora ostati enotna in avtonomna.
- Univerzo v Ljubljani je potrebno internacionalizirati.
- Potrebno je preseči razdrobljenost raziskovalnega dela.
- Potrebno je dvigniti kakovost in jo stalno spremljati.
- Univerzo v Ljubljani je potrebno povezati z gospodarstvom in družbenim okoljem.
- Potrebno je nameniti posebno skrb reševanju prostorskih problemov.
- Potrebno je izboljšati organiziranost in poslovanje na Univerzi v Ljubljani.

Program sem predstavila na vseh članicah Univerze v Ljubljani razen na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo, od koder je bil eden od mojih protikandidatov. Ne vem, ali je bila prepričljivost programa ali moja neodvisnost od bolj ali manj znanih univerzitetnih interesnih skupin, ki jih tedaj niti nisem poznala, ali kaj drugega tisto, kar je prepričalo večino volilcev. Gotovo pa ni bil zanemarljiv vpliv neformalnih interesnih skupin in njihovih vodij, katerih moč sem občutila med rektorovanjem in tudi pozneje pri volitvah mojega naslednika.

Prorektorska ekipa, Upravni odbor, Študentski svet

Po izvolitvi sem se najprej lotila sestave prorektorske ekipe izmed kandidatov in kandidatov, ki so jih evidentirale univerzitetne članice. Pred dokončno odločitvijo sem se posvetovala s prejšnjim rektorjem prof. dr. Jožetom Mencingerjem in glavnim tajnikom Univerze v Ljubljani dipl. iur. Mišo Kranjc. Izbrali smo zares dobro ekipo. Še danes mi je žal, da zaradi statutarnih omejitev nisem mogla povabiti k sodelovanju še nekaterih evidentiranih

in izjemnih profesorjev. V izbrani rektorski ekipi so sodelovali: prof. dr. Peter Maček, zadolžen za znanstvenoraziskovalno delo, pravice intelektualne lastnine, knjižnično dejavnost in doktorski študij, prof. dr. Julijana Kristl, zadolžena za izobraževalno dejavnost, bolonjsko prenovo in informatizacijsko infrastrukturo, in prof. dr. Ivan Svetlik, zadolžen za področje kakovosti in mednarodnega sodelovanja ter za delo s študenti (do leta 2008, ko postane minister za delo in socialne zadeve).

Že v svojem programu sem zapisala, da bom ločila funkcijo rektorice od funkcije upravljanja. Menila sem, da je za to delo primernejši poslovni direktor univerze. Čeprav je več kot razumljivo, da rektorica univerze brez ustreznih ekonomsko-menedžerskih znanj ni sposobna urejati finančnih poslov tako velike univerze, je bilo zelo težko priti do ustrezne delitve vodenja Univerze v Ljubljani. Statutarna komisija je nasprotovala ideji poslovnega direktorja, je pa sprejela kompromisni predlog za uvedbo prokurista in nato po mojem velikem naprežanju preimenovala prokurista v prorektorja za poslovne in ekonomske zadeve. To funkcijo je prevzela mag. Helena Kamnar, dipl. oec., ki je dejansko že od vsega začetka mojega mandata to delo tudi opravljala. Zelo dobro je delala do leta 2008, ko je odšla na Ministrstvo za finance in jo je nadomestila ga. Mihaela Bauman Podojsteršek. Po odhodu dveh prorektorjev, čeprav šele proti koncu štiriletnega mandata, je bilo delo na rektoratu mnogo težje. Sredi leta 2007 se je upokojila tudi zelo izkušena glavna tajnica Univerze v Ljubljani Miša Kranjc, ki je dolga leta povsem obvladovala delo na rektoratu in usklajevala delo glavnih tajnikov na članicah. Šele po več neuspešnih razpisih nam je uspelo zapolniti to vrzel s pravnikom dr. Mirkom Pečaričem, dipl. iur., ki pa je zapustil mesto glavnega tajnika takoj po prenehanju mojega mandata in odšel na docentsko mesto na Fakulteti za upravo.

Vsaj po mojem mnenju smo do zadnjih mesecev našega mandata imeli srečo s sestavo in vodenjem Upravnega odbora. Predsednik Upravnega odbora je bil prof. dr. Janez Hribar, ki je razumel in sprejel vsebino štiriletnega programa in z vsemi močmi pomagal pri njegovi uresničitvi. Leta 2009 je bil izvoljen nov Upravni odbor. Žal je imela

sestava novega Upravnega odbora precej drugačno videnje bistva univerze in umestitve članic v univerzitetno skupnost. Strateški plan rektorske ekipe pa je bil že skoraj udejanjen in tako ni bil več odvisen od aktualnega predsednika prof. dr. Dušana Mramorja in drugih članov Upravnega odbora.

V rektorski ekipi je dejavno sodeloval tudi predsednik (predsednica) Študentskega sveta Univerze v Ljubljani. Sodelovanje s študentsko organizacijo je bilo izrazito dobro do konca leta 2008. Podpisali smo listino o partnerstvu in sodelovali pri več projektih, na primer prenovi študentskih anket o pedagoškem delu učiteljev in sodelavcev. Želela sem, da bi predstavniki Študentskega sveta (ŠS) in Študentske organizacije (ŠOU) bolje sodelovali, zato sem imela enkrat mesečno »zajtrk« z obojimi. Sodelovanje s Študentskim svetom se je žal povsem porušilo ob zadnji napovedani menjavi predsednika Študentskega sveta jeseni leta 2008, saj si je aktualni predsednik samovoljno podaljšal mandat. To so nekateri povezovali z volitvami prihodnjega rektorja.

Rektorski ekipi pri vodenju pomaga kolegij dekanov, in to posvetovalno telo nam je bilo v veliko pomoč. Manj sem bila zadovoljna s Senatom UL, natančneje z njegovo sestavo. Senatorji so v glavnem dekani članic, zato je razumljivo, da so nekateri preveč izrazito zastopali predvsem koristi svojih fakultet in ne koristi celotne univerze. Takšna sistemska ureditev sama po sebi ustvarja konfliktne napetosti med univerzitetnim vodstvom, ki mora skrbeti za univerzo kot celoto, in senatorji dekani, ki zastopajo koristi posameznih članic. Po mojem mnenju bi morali univerzitetni senatorji imeti večji občutek univerzitetne pripadnosti.

Odnos politike do Univerze v Ljubljani

Politična struktura takratne vlade in Ministrstva za visoko šolstvo in tehnologijo ni bila naklonjena Univerzi v Ljubljani. Predsednika vlade gospoda Janeza Janšo, diplomanta naše univerze, sem večkrat neuspešno prosila za sprejem. Na večkratna vabila, da bi obiskal Univerzo v Ljubljani ali se udeležil svečanih sej Univerze v Ljubljani, se ni odzival. Njegov minister za visoko šolstvo in tehnologijo prof. dr. Jure Zupan je pripravljajl nov zakon, s katerim naj

bi razdelil Univerzo v Ljubljani na dva dela – tehnični in družboslovni. Temu smo se na Univerzi v Ljubljani složno in brez izjeme upirali, vse dokler ni minister predčasno (leta 2008) zapustil ministrski stol. Nasledila ga je gospa Mojca Kucler Dolinar, katere delovanja pa nismo občutili.

Ena od namer takratne vladajoče politične kolicije je bila decentralizacija visokega šolstva. Tako so na Svetu za visoko šolstvo, ki je bil podaljšana roka vlade, akreditirali vrsto novih zasebnih visokošolskih zavodov in številne nove študijske programe. Skoraj izključno so bili to programi družboslovnih smeri. Vse novo akreditirane šole so dobile tudi koncesijo od države. Nihče se takrat ni vprašal, ali Slovenija te šole potrebuje, ali ima dovolj sredstev, da takšne šole dolgoročno tudi financira, in ali premoremo dovolj učiteljev za novo nastale visokošolske ustanove. Nove šole namreč večinoma niso imele lastnih kadrov in so poskušale angažirati že zaposlene na štirih slovenskih univerzah. Menim, da šola, ki temelji samo na potujočih pogodbenih učiteljih, katerih motiv je predvsem dodatni zaslužek, ne more biti dobra. Nenavadno se mi je zdelo, da politika, ki zagovarja zasebno visoko šolstvo, to polno financira z javnimi sredstvi. Smisel zasebnega šolstva drugod po svetu je prav v tem, da pritegne zasebna sredstva in tako razbremeni javna.

Prav iz težnje, da bi zavrli odliv naših učiteljev na novo nastale zasebne visokošolske ustanove, smo uvedli konkurenčno prepoved za vse, ki so imeli že več kot 120 odstotkov delovne obveznosti. Smo pa dovoljevali, da so učitelji in raziskovalci imeli deljena delovna razmerja. Konkurenčna prepoved se je zdela marsikomu nesmiselna in prav nič v nasprotju s pripadnostjo lastni ustanovi in dolžnosti do dobrega dela s študenti. Vendar se mi je zdelo, da je kljub nekaterim nasprotovanjem večina to sprejela.

Strategija Univerze v Ljubljani

Zaradi prilagajanja in večje prepoznavnosti v mednarodnem prostoru smo po zgledu drugih univerz pripravili prvo univerzitetno strategijo v zgodovini Univerze v Ljubljani. Strategija Univerze v Ljubljani 2005–2009 je časovno opredelila posamezne dejavnosti in zadolžila posamezne člane rektorske

ekipe za njihovo izvedbo. Oblikovali smo vizijo in poslanstvo ter ocenili naše zunanje in notranje prednosti in slabosti. V podrobnosti smo izdelali program dela za celotno mandatno obdobje. Pisanje strategije je bilo za članice Univerze v Ljubljani nekaj povsem novega, da ne rečem nenavadnega. Že sama ideja pisati strategijo za celotno Univerzo v Ljubljani, ob izraziti težnji članic, da so absolutno avtonomne in bolj kot ne slučajno tudi del Univerze v Ljubljani, se je zdelo bogokletno. Pa vendar je bila strategija sprejeta na senatih vseh članic in nato, z določenimi popravki, tudi na Senatu Univerze v Ljubljani. Nekatere članice so nato na podlagi strategije Univerze v Ljubljani oblikovale tudi svoje strategije. To so bile predvsem članice, ki težijo k mednarodni akreditaciji, te pa brez ustrezne lokalne (fakultetne) in centralne (univerzitetne) strategije ni moč pridobiti.

Zunanja neodvisna evropska evalvacija Univerze v Ljubljani

Rektorsko ekipo je zanimalo mnenje tujih strokovnjakov o stanju univerze in tudi o naših načrtih za nadaljnje delo. Zato smo se odločili, da zaprosimo Združenje evropskih univerz (European University Assotiation, EUA) za evalvacijo celotne univerze, ki je bila končana leta 2007. Ocenjevalci so imeli glavne pripombe na organiziranost Univerze v Ljubljani, bolonjski proces, vprašanje raziskovanja in prednostnih raziskovalnih nalog in sistem spremljanja in zagotavljanja kakovosti. Na podlagi poročila ocenjevalcev smo sprejeli akcijski načrt za odpravo pomanjkljivosti in ga poslali komisiji ocenjevalcev Združenja evropskih univerz. Načrtovali smo reevalvacijo v letu 2010 in nato mednarodno akreditacijo Univerze v Ljubljani. To idejo smo posredovali naslednjemu rektorju.

Realizacija zastavljenega programa in strategije

1 Univerza v Ljubljani mora ostati enotna in avtonomna

Pogosto je bilo slišati očitke, da je Univerza v Ljubljani prevelika in zato težko obvladljiva. Morda,

toda popolna prestolnična univerza je v Evropi bolj konkurenčna. Pa tudi primerjave z drugimi univerzami po svetu so pokazale, da je Univerza v Ljubljani razmeroma velika po številu študentov, po številu zaposlenih pa je bila v povprečju evropskih univerz. Univerza v Ljubljani ima tradicijo, na katero je ponosna, in ta je težko deljiva. Samo enotna Univerza v Ljubljani je ustanova, ki se lahko pojavlja v mednarodnih projektih in je mednarodno konkurenčna.

Enotna univerza lahko zagotavlja boljše razmere za izvedbo izobraževalnih, znanstvenoraziskovalnih in umetniških programov. Na univerzi, ki združuje vse vede, od tehničnih do umetniških, je mnogo lažje organizirati sodobni interdisciplinarni študij, ki zadosti željam študentov in zahtevam tržišča.

Eden od pomembnih razlogov za ohranitev enotne Univerze v Ljubljani je tudi dejstvo, da je združena Univerza v Ljubljani močnejša v zagotavljanju in obrambi avtonomnosti šol in učiteljev. V tej luči smo tudi videli namere osnutka novega zakona o visokem šolstvu, ki ga je pripravljala takratni minister dr. Zupan in ki je želel še dodatno razdeliti prav ljubljansko univerzo, in sicer tako, da bi dal vsaki članici popolno pravno in finančno avtonomijo, nekatere kadrovske funkcije pa celo podredil ministrstvu. Ta projekt je bil močno zgrešen in v nasprotju s težnjami po poslovno centralizirani organizaciji evropskih univerz in po združevanju univerz v evropskem visokošolskem prostoru. Na srečo so se vsi člani univerzitetne skupnosti ministru enotno uprli.

2 Univerzo v Ljubljani je treba internacionalizirati

Ko se je Slovenija priključila Evropski uniji, se je hkrati priključila njenim prizadevanjem, da postane evropsko gospodarstvo konkurenčno in dinamično ter zasnovano na znanju. Takšen cilj je zahteval spremembe v izobraževanju in usposabljanju.

Smernice za spremembe in poenotenje evropskega visokošolskega prostora so zajete v Bolonjski deklaraciji iz leta 1999 in z njo povezanih poznejših dokumentih.

Glavne točke Bolonjske deklaracije so uvedba sistema z dvema glavnima študijskima stopnjama

(dodiplomsko in podiplomsko), vzpostavitev kreditnega sistema kot ustreznega sredstva za čim širšo mobilnost študentov in pospeševanje evropskega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti.

Prenova študijskih programov v skladu z Bolonjsko deklaracijo in njihova uvedba v študijski proces sta bili glavni nalogi našega mandata in velika večina vseh sprememb in prenove se je dogodila prav v času našega mandata. V kolikor Univerza v Ljubljani ne bi izpeljala bolonjske prenove, bi ostala izolirana ter manj zanimiva za Evropo in njene znanstvenoraziskovalne ustanove in univerze. Univerza v Ljubljani ne bi mogla z evropskimi univerzami izmenjavati študentov in učiteljev, skupni programi z evropskimi univerzami ne bi bili možni.

Zavedali smo se, da je projekt prenove študija zelo zahteven. Zajema prenovo vsebin in uvajanje intenzivnega in praktično usmerjenega pouka, ki bo po prvi in drugi stopnji izobrazbe dal diplomantom takšna znanja, ki bodo zanimiva za trg delovne sile. Želeli smo razviti vsebinsko prenovljene, mednarodno prepoznavne in primerljive programe.

Po mojem mnenju smo uspeli samo deloma – na nekaterih fakultetah in akademijah manj, na drugih, ki so hoteli razumeti in delati vsebinsko, pa več. Prav gotovo kakovost prenove programov ni bila bistveno odvisna od rektorske ekipe. Vsi, zlasti pa prorektorica prof. dr. Julijana Kristl, smo se trudili, da bi dano priložnost prenove programov izkoristili v prid kakovosti. Ob pregovorno veliki negibnosti akademske srenje in v njeni težnji, da ostane vse tako, kot je bilo, pa je to težko doseči. Posamezne članice so prenavljale programe tako, da so gledale predvsem na svoje učitelje in temu ustrezno prilagodile program. Tako smo dobili programe s prevelikim številom predmetov, s preveč poučevanja in premalo samostojnega študija, z nepotrebniimi prekrivanji in podvojevanji med programi. Vse to se je dogajalo ne glede na to, da smo v vodstvu neprestano opozarjali na te pomanjkljivosti in celo sprejeli merila, ki so določala najmanjše število kreditov, ki jih študent lahko nabere prosto po lastni izbiri, največje število ur predavanj *ex cathedra* in največje število predmetov na semester. Tudi pri tem početu so se pokazale sistemske pravne pomanjkljivosti v organizaciji in vodenju Univerze v

Ljubljani, pokazala se je nemoč vodenja Univerze v Ljubljani, ko demokratsko in formalno sprejeti sklepi Senata Univerze v Ljubljani ne obvezujejo članice, da te sklepe tudi izvršijo. Pa vendar smo uspeli prenoviti vse programe in dodatno akreditirati 19 skupnih interdisciplinarnih programov. Tako smo vsaj formalno spremenili programe in jih uskladili z evropskim izobraževalnim sistemom.

V smislu bolonjske prenove naših programov smo oblikovali programe za stalno strokovno izpopolnjevanje in programe za pridobitev višje stopnje izobrazbe že zaposlenih oseb.

Spremembe v načinu izvajanja in vodenja študijskih programov, povezanih z bolonjsko prenovo, so narekivale prenovo informacijskega sistema za študente. V letu 2007 smo pričeli z uvajanjem spletne aplikacije e-Študent-3G, ki je vodena in vzdrževana centralno in omogoča integracijo podatkov v realnem času na ravni seznama študentov in predmetov za celotno Univerzo v Ljubljani. Ko smo zapuščali mesta na univerzi, je bil informatizacijski sistem uveden na 10 članicah.

Internacionalizacija univerze se kaže tudi v izmenjavi učiteljev in študentov z najboljšimi univerzami v Evropi in svetu ter v oblikovanju skupnih programov z evropskimi univerzami. Uspeli smo akreditirati sedem mednarodnih skupnih programov, kar je dober začetek za uveljavitev univerze v evropskem prostoru. Število učiteljev, ki so odhajali na tuje univerze, je od leta 2005 do leta 2009 narastlo za 50 odstotkov. Prav tako se je povečalo število gostujočih učiteljev na naši univerzi. Število naših študentov, ki so opravili del študija na tuji univerzi (Erasmus/Sokrates), je v letih 2005–2009 narastlo z 875 na 1035. Povečalo se je tudi število študentov, ki so na našo univerzo prišli iz tujine, in sicer z 612 na 977. Pridobili smo dodatna sredstva iz gospodarstva, da smo lahko ustanovili štipendijski sklad, ki je bil namenjen predvsem študentom jugovzhodne Evrope deloma pa tudi našim študentom, ki so odhajali na študij v tujino; skupno smo podelili 152 štipendij.

Internacionalizacija raziskovalnega dela na naši univerzi je že tradicionalna in nekako sama po sebi razumljiva. Pomemben kazalnik mednarodne uspešnosti raziskovalnega dela naše univerze

je odmevnost mednarodnih znanstvenih objav, merjena s številom citatov. Število in analiza citatov znanstvenih objav na Univerzi v Ljubljani za preteklo desetletno obdobje nas uvrščata v prvi odstotek vseh institucij (univerz in raziskovalnih institutov) na svetu, ki jih ISI Web of Science oziroma Essential Science Indicators (Thomson Reuters) sploh navajata. Število mednarodno pomembnih člankov je izrazito poraslo od 1.307 v letu 2005 na 1.668 v letu 2008 (vir: ISI Web of Knowledge), kar nas je uvrstilo v zgornje tri odstotke najboljših univerz na svetu.

3 Treba je preseči razdrobljenost raziskovalnega dela

Raziskovalno delo in doktorski študij sta neločljiva in dajeta pečat univerzi. Raziskovalno delo v svojem bistvu ne pozna meja. Menili smo, da je vsa Slovenija zelo majhna za kakovostno raziskovalno delo. Zato smo spodbujali povezovanje raziskovalcev iz vseh visokošolskih zavodov in povezovanje z znanstvenoraziskovalnimi inštituti. Formalno smo podpisali sporazume o sodelovanju z Institutom Jožef Stefan, Kemijskim inštitutom in Nacionalnim inštitutom za biologijo. Želeli smo, da se raziskovalci združujejo pri skupnih projektih. Samo tako bi lahko v celoti in bolj učinkovito izkoristili vse materialne in človeške vire v raziskovalni sferi.

Dejstvo pa je, da je za Univerzo v Ljubljani značilno raziskovanje znotraj posameznih članic in njihovih raziskovalnih enot – centrov, programskih skupin, laboratorijev in tako dalje. V vsakem od njih je koncentracija raziskovalcev, finančnih sredstev in raziskovalne opreme razmeroma skromna, čeprav se v posameznih primerih dopolnjuje s sodelovanjem s samostojnimi inštituti. Sodelovanje med različnimi skupinami in enotami je kljub delujočim infrastrukturnim centrom premajhno. To pa daje v svetovnem merilu manj vrhunskih raziskovalnih rezultatov, kot bi si želeli.

Vodstvo univerze se je zavedalo, da vrhunskih raziskovalnih rezultatov ni mogoče dosegati na vseh področjih. Zato smo si prizadevali določiti prioritete na področju raziskovanja. Žal smo bili povsem neuspešni. Verjetno bi bili uspešnejši, če bi imeli na Univerzi v Ljubljani lastna sredstva za raziskave,

na primer pasovno financiranje, kot ga poznajo na inštitutih, ali kosovno financiranje, ki je običajno v tujini. Če bi bili odvisni od lastnih sredstev in ne od Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), bi lahko opredelili prioritete in jih tudi ustrezno financirali. V tej smeri so tekli številni pogovori. Pred realizacijo pa bi bilo treba spremeniti zakon, kar je dolgotrajen proces, in nismo verjeli, da ga bomo dočakali.

Zato smo se odločili, da naredimo to, kar je v naših močeh. Poskusili smo združiti raziskovalce z več fakultet in pridobiti najmodernejšo raziskovalno opremo. Ustanovili samo interdisciplinarni center, ki je združil devet članic, in poznani avstrijski inštitut. Članice so prispevale osnovna sredstva in se vključile v program. Pravega uspeha, ki bi ga lahko vrednotili z mednarodnimi objavami, pa program vsaj do leta 2009 ni dosegel. Premalo je bilo povezovalne energije, premalo volje za skupno delo in manjkal je dober in zavzet koordinator.

Razpršene infrastrukturne centre, ki jih financira ARRS, smo povezali v Mrežo raziskovalnih infrastrukturnih centrov Univerze v Ljubljani in dosegli njihovo izdatnejše financiranje. Žal pa so univerzitetni infrastrukturni centri še vedno premalo financirani v primerjavi s tistimi na raziskovalnih inštitutih.

Institucionalno smo, predvsem po zaslugi prorektorja prof. dr. Petra Mačka, podprli sodelovanje v evropskih projektih in programih, tako da smo kljub odporom nekaterih večjih članic ustanovili Univerzitetno pisarno za evropske projekte. Naloga te pisarne je bila obveščati vse članice o možnostih prijav in pomoč pri prijavi projektov. Podpora je bila izrazito uspešna. Članice Univerze v Ljubljani so sodelovale pri številnih programih, kot na primer EUREKA, COST, Safer Internet Plus, Intelligent Energy for Europe, LIFE+, DAPHNE, CULTURE, TEMPUS, Lifelong Learning Programme. Število evropskih projektov se je od leta 2005, ko jih je bilo 119, povečalo na 236 v letu 2009. Izdelali smo tudi programsko opremo za podporo evropskim projektom 4PM, ki pa nikdar ni v celoti zaživela.

Posebej smo bili ponosni na novo ustanovljeno Službo za upravljanje z izumi in pravicami intelektualne lastnine. Z njo so se uresničile že starejše

namere rektorja prof. dr. Alojza Kralja. K njenemu zagonu je veliko pripomogel skupni projekt z Uradom za intelektualno lastnino Republike Slovenije in Evropskim patentnim uradom. Veliko prepričevanja resornega ministrstva in drugih državnih uradnikov je bilo potrebnega, da smo pridobili nujno potrebna sredstva. Tako je univerza začela širiti kulturo inovativnosti med zaposlenimi in študenti, ustvarjati portfolio lastnih patentov ter licencirati nekaj izumov. Pripravili smo tudi pravne podlage za ustanavljanje odcepljenih (spin-off) podjetij.

Največji uspeh pri združevanju znanstvenoraziskovalnega dela pa smo dosegli z ustanovitvijo doktorske šole pod vodstvom prof. dr. Katje Breskvar. Postavili smo stroga merila in dovolili doktorski študij samo najboljšim učiteljem in študentom. Doktorski študij je postal praviloma interdisciplinaren. Tako smo iz prejšnjih 82 doktorskih programov prišli na 19 vrhunskih doktorskih programov. Ločeno smo opredelili predmete z generičnimi znanji oziroma spretnostmi, ki veljajo za vse doktorske programe.

Nenavadno je, da ljubljanska univerza ne premore lastne osrednje univerzitetne knjižnice, kot jo opredeljuje zakonodaja. Tako smo v pomoč učiteljem, raziskovalcem in študentom ustanovili Službo za knjižnično dejavnost, ki je uspešno povezovala knjižnično-informacijski sistem in naj bi bila v strokovnem smislu nekakšen zametek univerzitetne knjižnice. Povečalo se je število elektronskih virov, ki so jih v sodelovanju s Centralno tehniško knjižnico in Narodno in univerzitetno knjižnico pregledno povezali na spletnem portalu digitalne knjižnice Univerze v Ljubljani (DiKUL).

4 Dvig kakovosti in spremljanje kakovosti

Rektorska ekipa se je zavedala, da mora zagotoviti kakovost znanstvenoraziskovalnega in izobraževalnega področja ter vzpostaviti mehanizme za nje-
no trajnostno zagotavljanje. Mnenje ocenjevalcev Združenja evropskih univerz (EUA) je sicer bilo, da Univerza v Ljubljani uživa velik akademski ugled in ima večinoma dobre in motivirane učitelje in študente. Vodilni na ravni univerze in tudi članic so po mnenju ocenjevalcev naravnani v prihodnost, univerza pa uživa podporo zunanjih partnerjev ter

ima dobro razvito mednarodno sodelovanje tako pri izmenjavi študentov kot na področju raziskovanja. Taka ocena nam je godila. Hkrati pa smo videli celo vrsto ovir za resnični dvig kakovosti.

Kakovost izobraževalnega dela je odvisna od kakovosti učiteljev in študentov. Ocenjuje se s številom študentov na učitelja, deležu diplomantov v primerjavi s številom vpisanih v prvi letnik, dolžino študija, prehodnostjo iz letnika v letnik, številom ponavljavcev in sodobnimi metodami poučevanja.

Možnost vpisa na Univerzo v Ljubljani ne govori v prid kakovosti. Dostopnost na univerzo je neverjetno velika, saj kar 60 odstotkov vseh mladih vstopa v visokošolski ali univerzitetni program. Članice, ki so dobivale sredstva od MVZT glede na število študentov, so bile več kot zainteresirane, da sprejmejo čim več študentov. Tako je število študentov na učitelje, ki učijo na univerzitetnih in visokošolskih programih, v povprečju razmeroma visoko, čeprav so ogromne razlike med posameznimi članicami. Na Univerzi v Ljubljani je bilo v našem mandatu povprečno 12,8 študentov (brez absolventov) na enega učitelja.

Ker ni pravega filtra za vstop na univerzo, je tudi osip študentov že v prvem letniku izrazit, odstotek diplomantov glede na število vpisanih pa sramotno nizek (34 odstotkov v študijskem letu 2008/2009). K sreči se je na Univerzo v Ljubljani od leta 2005 do 2009 vpisalo 4.400 manj brucov, in to ne zaradi strožjih meril sprejema, ampak zaradi demografskih gibanj manjšanja populacije, zrelih za vpis v visokošolske institucije.

Mnogo zakonskih predpisov je uperjenih proti kakovosti visokošolskih ustanov. Naj navedem samo nekatere: možnost šestkratnega ponavljanja izpitov, absolventski staž, nekontrolirane možnosti ponovnega vpisa na drugo fakulteto oziroma visoko šolo. Nekateri študentje pač iščejo predvsem prednosti, ki jih ponuja status študenta. S takimi, bolj ali manj nezainteresiranimi študenti je težko doseгти visoko raven pouka. Res pa je tudi, da status študenta pomeni možnost preživetja za nekatere mlade: nudi možnost bivanja v študentskih domovih, študentsko delo, bone za prehrano. Z drugimi besedami, študentski status predstavlja socialni korektiv v sedanjih družbi. Zato je trajanje študija

v povprečju zelo dolgo in ga z nikakršnimi posegi nismo mogli skrajšati. Morali bi spremeniti zakon o visokem šolstvu, kar smo neuspešno tudi poskušali.

Za visoko kakovost študija je prav gotovo moteče tudi to, da so v isti ustanovi pomešani visokošolski in univerzitetni programi. Merila za izvajanje obeh vrst programov niso dovolj razmejena, prav tako pa tudi ne organizacija in upravljanje obeh segmentov študijske dejavnosti.

Predvsem je moteče to, da isti učitelji učijo na obeh ravneh. Vsebinska ločitev visokošolskih od univerzitetnih programov in delitev učiteljev na predavatelje na eni oziroma drugi ravni žal nista uspeli.

Pedagoški proces pa ima tudi nekatere notranje slabosti, kot so premajhna povezanost univerzitetnih programov s temeljnim raziskovanjem, prevelika množičnost teh programov, premajhna praktična naravnost strokovnih programov in njihova povezanost z bodočimi delovnimi okolji. To bi lahko presegli, če bi univerza delovala kot celota in ne kot skupek povsem neodvisnih članic. To bi lahko dosegli že, če bi se članice držale večinsko sprejetih sklepov na Senatu Univerze v Ljubljani.

Učitelji so strokovno dobro podkovani, ker to od njih zahtevajo habilitacijska merila. Zaradi zaprtosti univerze pa je kadrovska struktura obrnjena na glavo. Vsako leto je več rednih in izrednih profesorjev in manj asistentov. Zato smo poskušali zaostri habilitacijska merila, predvsem v segmentu doseganja docentskega in profesorskega naziva. Proces spreminjanja novih habilitacijskih meril je bil dolgotrajen. Težko je uveljavljati enaka merila za tehniko in naravoslovje na eni in za družboslovje in humanistiko na drugi strani. Na koncu mandata smo vseeno sprejeli nova kompromisna habilitacijska merila, za katera pa ne vemo, ali so tudi zaživila.

Habilitacija v naziv je v načelu zgrešena. Morali bi imeti odprta delovna mesta učiteljev in sprejeti na delovno mesto najboljšega od vseh prijavljenih kandidatov. Vendar je bila že misel na tako spremembo heretična. Še kar nekaj časa bo preteklo, da se bo ta ideja uresničila, čeprav je to običajna praksa na vseh znanih univerzah na svetu. Univerzo smo poskušali odpreti tudi tako, da smo vsa razpisana delovna mesta objavili na mednarodnem spletu. Mednarodni razpisi so se sicer formalno uveljavili.

Dejansko pa so komisije za izbiro kandidatov na članicah vedno dajale prednost lastnim kadrom in ne spomnim se, da bi kdaj uveljavljeni strokovnjak iz tujine, čeprav Slovenec, uspel zasesti delovno mesto na naši Univerzi v Ljubljani.

Prorektor prof. dr. Ivan Svetlik je za spodbujanje kakovosti pedagoškega dela uvedel tutorski sistem na vseh članicah Univerze v Ljubljani. Letno smo organizirali tečaje za tutorje, izdali priročnik za tutorje in prirejali njihova srečanja. Prav tako je ustanovil Karierni center na Univerzi v Ljubljani. Univerzitetni karierni center je nudil pomoč dijakom pri odločitvah pred vpisom na univerzo oziroma svetoval študentom, ki so že bili v študijskem procesu. Ni se zdelo smiselno, da bi prav vsaka članica Univerze v Ljubljani imela svoj karierni center. Ti imajo mesto na večjih članicah. Tako je bil univerzitetni karierni center mišljen na eni strani kot koordinator centrov na večjih članicah in na drugi strani kot pomoč manjšim članicam, na katerih karierni centri niso racionalni. Iz kariernega centra so prihajale spodbude, da članice ustanovijo svoje alumni klube.

Za spremljanje kakovosti na Univerzi v Ljubljani je odgovorna Komisija za kakovost, ki zbira in pregleduje letna samoevalvacijska poročila. Komisija za kakovost Univerze v Ljubljani je oblikovala nove kazalnike spremljanja kakovosti. Pri tem so kakovost opredelili kot sposobnost članic za doseganje zastavljenih ciljev, ki izhajajo iz poslanstva in strategije ter letnega programa dela Univerze v Ljubljani oziroma članice. Namen kazalnikov je bil podpora pri odločanju in upravljanju dejavnosti, ki se odvijajo na članicah Univerze v Ljubljani, in sicer na naslednjih področjih:

- izobraževalna dejavnost;
- raziskovalno-razvojna in umetniška dejavnost;
- mednarodno sodelovanje;
- sodelovanje članic Univerze v Ljubljani na študijskem in raziskovalno-razvojnem področju;
- upravljanje in finance.

Nabor kazalnikov obsega vse omenjene dejavnosti, dodatno pa smo jih ločili na vhodne, procesne in izhodne kazalnike. Pri vsakem kazalniku so opredeljeni njegov namen ter način merjenja

in smiselnost uporabe. Številni kazalniki članicam omogočajo primerjanje med seboj in z ustanovami v tujini, kar jim lahko služi kot podlaga za izboljšanje delovanja na navedenih področjih.

Pomanjkljivost komisije je, da nima možnosti reagirati na ugotovljene napake. Sistem torej ni zaprt in nima zaželenih povratnih ukrepov. Tako ostajajo samoevalvacijska poročila žal bolj sama sebi namen in ne sprožajo ustreznih reakcij. Tudi zunanji ocenjevalci iz Združenja evropskih univerz (EUA) so ugotovili, da na Univerzi v Ljubljani sicer obstajajo posamezni segmenti spremljanja in zagotavljanja kakovosti, vendar ti niso povezani v celovit sistem.

Podobno se dogaja s študentskimi anketami, na kar so nas tudi opozorili zunanji ocenjevalci iz Združenja evropskih univerz (EUA). Po njihovem mnenju bi morale študentske ankete imeti večji povratni vpliv na kakovost pedagoškega dela. Študentske ankete so se namreč ustavile pri vodstvu članice, pri dekanu ali na dekanskem kolegiju. Ker z njimi niso bili seznanjeni tisti, ki v prvi vrsti odgovarjajo za izobraževalni proces, na kritične pripombe v anketah ni bilo primerne odgovora. To smo nemudoma popravili. Na Senatu Univerze v Ljubljani smo sprejeli sklep, da morajo ankete analizirati vodje oddelkov, ki so odgovorni za normalen potek študijskega programa.

Zagotavljanju kakovosti študija so namenjene tudi obštudijske dejavnosti. Njihova naloga je obogatitev univerze in življenja študentov v njej. Na Univerzi v Ljubljani so dokaj razvejene, raznolike in na članicah različno prisotne. V veliko primerih so vezane na dejavnost študentskih svetov, ki izvajajo zanimive programe za študente v sodelovanju z vodstvi članic in s Študentsko organizacijo Univerze v Ljubljani.

Med kulturnimi in umetniškimi dejavnostmi se največkrat pojavljajo oblike aktivnega udejstvovanja, kot so pevski zbori in glasbeni ansambli ter organizacije razstav in drugih kulturnih prireditev.

Štejemo si v čast, da smo na univerzo ponovno vključili Akademski pevski zbor Tone Tomšič in mu nudili tudi ustrezne prostore. Od leta 2006 je Univerza v Ljubljani del uradnega naslova uspešnega zbora Tone Tomšič (Akademski pevski zbor

Tone Tomšič Univerze v Ljubljani). Pod svoje okrilje smo vzeli tudi tolkalni orkester Univerze v Ljubljani. Hoteli smo vsake dve leti organizirati festival vseh zborov in orkestrov Univerze v Ljubljani, vendar nam je žal zmanjkalo časa.

Športu kot obštudijski dejavnosti smo namenili zelo veliko časa in naporov. Šport na Univerzi v Ljubljani se je prestrukturiral v obštudijsko dejavnost, ki jo izvaja Center za univerzitetni šport (CUŠ). Športni programi Centra za univerzitetni šport so namenjeni vsem študentom, ki imajo v tekočem letu veljaven status študenta Univerze v Ljubljani. Poleg kreditno ovrednotenih programov Center za univerzitetni šport izvaja tudi programe športne rekreacije in študentske športne počitnice. Oblikovali smo merila za priznavanje obštudijskih dejavnosti kot del študijske obveznosti. S tem je bila uresničena ključna sestavina institucionalne podpore izvajanju obštudijske dejavnosti v okolju bolonjsko prenovljenih programov.

Center za univerzitetni šport organizira tudi medfakultetna tekmovanja in v sodelovanju s Slovensko univerzitetno športno zvezo (SUSA) pošilja študente na mednarodna tekmovanja. Po osvojenih medaljah je bila Univerza v Ljubljani v letu 2008 druga, v letu 2009 pa najbolj uspešna univerza v Evropi (rangiranje EUSA).

Socialne dejavnosti študentov so razvite na mnogih članicah, vendar niso povezane v celoto na ravni univerze. Zato smo ustanovili Komisijo za obštudijske dejavnosti študentov, ki naj povezuje in spremlja njihove kulturne, športne in socialne dejavnosti kot pomembne elemente doseganja višje stopnje kakovosti univerze.

Ne nazadnje kaže na kakovost univerze tudi preoblikovanje Visoke šole za zdravstvo v Zdravstveno fakulteto.

Kakovosti univerze pripomore tudi Arhivsko muzejska služba univerze. Ta se je v zadnjih letih razvila v središčno mesto, mesto kontinuitete znotraj univerze, pa tudi v mesto, kjer se univerza predstavlja kot celota. V težnji popularizirati preteklost in tradicijo univerze in ju čim bolj nazorno predstaviti slovenski in tuji javnosti, je Arhiv univerze v tem času pripravil pet arhivsko-muzejskih razstav, ki so jih spremljali strokovno zasnovani in bogato opremljeni

katalogi z besedili v slovenskem, angleškem in nemškem jeziku. Ob 90-letnici ljubljanske univerze je Arhiv univerze pripravil izdajo razstavnega kataloga o rektorjih Univerze v Ljubljani v angleškem jeziku, izdajo obsežne monografije Alojza Cindriča o študentih s Kranjske na dunajski univerzi v letih od 1848 do 1918 ter postavil razstavo z obsežnim in kakovostnim razstavnim katalogom o ustanavljanju Univerze v Ljubljani v letih 1918 in 1919. Ob 90-letnici Univerze v Ljubljani je Arhiv strokovno zasnoval in uredil obsežno in bogato strokovno monografijo Univerze v Ljubljani z naslovom *90 let Univerze v Ljubljani: med tradicijo in izzivi časa*.

5 Univerzo v Ljubljani je treba povezati z gospodarskim in družbenim okoljem

Univerza v Ljubljani je bila in bo povezana z gospodarstvom. V času našega mandata se je povečal pretok znanja v gospodarstvo. Iz projektov z gospodarstvom smo povečali prihodke Univerze v Ljubljani s 6,8 odstotka v letu 2005 na 12,2 odstotka v študijskem letu 2008/2009. To smo dosegli s celo vrsto prijemov. Eden takih je bil ustanovitev Kolegija gospodarstvenikov, ki je imel dvojni namen. Pritegniti gospodarstvo in ponuditi dodatne možnosti za sodelovanje. Drugo pa, želeli smo informirati gospodarstvenike o delu univerze in vseh možnostih, ki jih univerza ponuja gospodarstvu.

Gospodarstveniki so menili, da je zelo lahko stopiti v stik z eno fakulteto in rešiti enostaven gospodarski problem. Težko ali skoraj nemogoče pa je dobiti od univerze odgovor na kompleksen problem, ki naj ga rešuje po možnosti več fakultet in celo akademij. Odgovor na to je bila ustanovitev Inovacijsko-raziskovalnega inštituta (IRI), ki je imel nalogo povezovati raziskovalce z različnih članic v reševanju gospodarskih izzivov. Pokazalo se je, da povpraševanja iz gospodarstva ni toliko, kot smo predvidevali. Tako je moral Inovacijsko-raziskovalni inštitut sam iskati poti do gospodarstva in sam ponujati ideje, ki so se zdele pomembne za gospodarstvo. Nasproti nam je prišla država z razpisom centrov odličnosti, ki so temeljili na povezavi gospodarstva z raziskovalci. Pri tem projektu pa je znova imela država v rokah škarje in platno in nekateri najboljši raziskovalci univerze, tisti, ki bi lahko

največ dali gospodarstvu, so ostali brez projektov. Slabo, slabo za državo in za univerzo.

Neposredna vez med Univerzo v Ljubljani in gospodarstvom je Ljubljanski univerzitetni inkubator (LUI). Univerza v Ljubljani ga je ustanovila in mu pomagala v prvih kritičnih letih z zagonskimi sredstvi in prostorom. Precej pogajanj z državnimi institucijami je bilo potrebnih, da je na razpisu Ljubljanski univerzitetni inkubator pridobil potrebna sredstva in da se je leta 2009 vselil v lastne prostore in pričel polno izvrševati svoje poslanstvo, to je krepiti podjetništvo med študenti in zaposlenimi. Pod vodstvom Ljubljanskega univerzitetnega inkubatorja je nastala vrsta novih, tudi mednarodno uspešnih mladih podjetij.

6 Posvetiti posebno skrb reševanju prostorskih problemov

Prostorsko so povsem podhranjene akademije. Vse tri delujejo v nemogočih razmerah. V letih 2007 in 2008 je potekala izdelava dokumentacije za prostorski akt, ki ga je mesto sprejelo spomladi 2009. Takoj za tem je bil izdelan idejni projekt in začel projekt za gradbeno dovoljenje. Sprejemanje vseh potrebnih aktov pa se je vlečlo in vlečlo in na koncu se zna zgoditi, da država ne bo imela potrebnih sredstev za gradnjo.

Več sreče je bilo pri zbiranju dokumentov za izgradnjo novih zgradb Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo ter Fakultete za računalništvo in informatiko. Za to gradnjo so na razpolago sredstva Evropskega sklada za regionalni razvoj, tako da je gradnja mogoča. Kljub obsežni adaptaciji Filozofske fakultete njeni prostorski problemi niso rešeni. Počakati bo morala, da se Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo preseli v nove prostore. Dograjen je bil prizidek k Biotehnični fakulteti. Izvedena je bila celotna rekonstrukcija Peterlinovega paviljona Fakultete za matematiko in fiziko.

Glavna pomanjkljivost celotne Univerze v Ljubljani pa sta prostorska razdrobljenost in pomanjkanje skupnega kampusa.

7 Izboljšati organiziranost in poslovanje

Univerza v Ljubljani je organizacijsko visoko decentralizirana s preveliko avtonomijo članic in

šibko centralno upravo, ki ne more v zadostni meri razvojno delovati, na kar je opozorila tudi zunanja evalvacija Združenja evropskih univerz. Ocenjevalci niso mogli razumeti razdrobljenosti vodenja in se niso mogli načuditi, kako sploh uspevamo obvladovati celoto. To smo čutili tudi sami. Vedeli smo, da je odločanje na ravni univerze pogosto premalo učinkovito oziroma da posamezne na Senatu Univerze v Ljubljani sprejete odločitve razvojenijo in da niso udejanjene. Pa vendar smo menili, da ima visoka avtonomija članic tudi dobro stran. Zagotavlja več razvojnih pobud od spodaj, hitrejše odzivanje na okolje, na primer na povpraševanje po raziskovalnih, razvojnih in izobraževalnih storitvah, hitro razreševanje problemov na mestih, kjer nastajajo, prilagajanje posebnostim programov, ki jih izvajajo članice, in posebnostim, ki izhajajo iz prostorske razpršitve univerze. Te prednosti lahko odtehtajo slabosti, kot so večji napori in daljši čas, ki so potrebni za skupne odločitve na ravni univerze kot celote. Na drugi strani bi večja centralizacija resda vodila v večje poenotenje rešitev in manj podvajanja dejavnosti, hkrati pa bi povzročala tudi »preobremenitev centra« s posledicami, kot so daljše in manj ustrezno reševanje problemov, ki se pojavljajo na posamezni članici.

Glede na navedeno smo menili, da je potrebno krepiti integracijo univerze, vendar tega nismo enačili s centralizacijo in z zmanjševanjem avtonomije članic. Integracijo in učinkovitost Univerze smo povečali z razvojem novih funkcij, ki so bile do tedaj nerazvite, in z dograjevanjem funkcij, ki so bile razvite samo na posameznih članicah. V tem smislu je potrebno ocenjevati naše napore za vzpostavitev univerzitetnih služb, kot so karierni center, tutor-ski sistem, center za univerzitetni šport, služba za notranjo revizijo, knjižnična dejavnost, pisarna za prenos tehnologij in druge.

Pravo podlago za večjo učinkovitost univerze pa smo videli v enotnem informacijskem sistemu. Zato smo nesorazmerno veliko vlagali v informacijsko infrastrukturo. Vzpostavili smo enotni skupni imenik digitalnih identitet zaposlenih in študentov. Uvedli smo enotno kadrovsko in deloma tudi enotno poslovno informatiko ter platformo za IP-telefonijo. Z drugimi besedami, postavili smo podlago

za vsebinsko dobro integrirano, vendar decentralizirano univerzo.

Na področju poslovanja se v obstoječi organizacijski shemi po nepotrebnem porablja ogromno sredstev. Stvari se pomnožujejo in nihče nima niti vpogleda v to, kaj se dogaja na celotni univerzi. Posledica te popolne zaprtosti članic je, da plača univerza letno približno tri milijone evrov davkov iz dobička, ker si nekatere fakultete kopičijo denar, druge pa komaj vežejo konec s koncem. Zakaj fakultete varčujejo denar in iz tega naslova plačujejo davke? Ker želijo kupiti dražjo aparaturo ali pa izboljšati bivalne prostore. Ne zaupajo vodstvu univerze, da bi sredstva pravočasno prerazpodelilo in jih tako obvarovalo pred davki. Ne zaupajo niti to, da bi vodstvo univerze vedelo, s kakšnimi sredstvi razpolagajo. Branijo se vsakega informacijskega sistema, ki bi omogočal vpogled v njihovo finančno stanje. Tako univerza kot celota izgublja možnost normalnega racionalnega poslovanja. Posledično je to slabo za vsako posamezno članico. Pa vendar je vsak premik v racionalno smer bogokleten. Škoda! Z dobrim informacijskim sistemom bi se lahko članice povezale v učinkovito celoto. Vendar mora vsaka od njih čutiti to kot potrebno in koristno in ne kot prisilo. Morda bo ekonomska kriza nekoliko pripomogla k poslovnemu poenotenju. V tem delu ima Univerza v Ljubljani še velike rezerve.

V našem mandatu smo sprejeli oziroma posodobili celo vrsto aktov, kot na primer Pravilnik o varovanju osebnih in zaupnih podatkov na Univerzi v Ljubljani, Pravilnik štipendijskega sklada, Pravilnik o sistemu spremljanja in zagotavljanja kakovosti Univerze v Ljubljani, Pravilnik o izmenjavi študentov med članicami Univerze v Ljubljani, Pravilnik o prevzemu inovacij in izumov, Pravilnik o upravljanju z izumi in pravicami intelektualne lastnine, Pravilnik o volitvah organov. Prav slednji je bistveno vplival na izvolitev novega rektorja, saj tudi v drugem krogu volitev zahteva splošne tajne volitve in ne, kot doslej, volitve v senatu.

Ob koncu mandata lahko samo upam, da sem uresničila ambicije ob vstopu na mesto rektorice. Upam, da je pripadnost članov večja, kot je bila pred mojim mandatom. Pripadnost Univerzi v Ljubljani sem spodbujala na vse možne načine, z najbolj

preprostimi, pa tudi bolj vsebinskimi prijemi. Med najpreprostejše uvrščam univerzitetne zastave, ki visijo na stavbah vseh članic, enotni univerzitetni logotip na vseh uradnih papirjih, slovestnost ob sprejemu brucov na Kongresnem trgu, enotni nastop celotne univerze na Študentski areni, Informativi, protokol ob podelitvi doktorjev znanosti.

Bolj vsebinski povezovalni elementi članov akademske skupnosti so bili prenova spletne strani, intranetna povezava, izdajanje informativnih predstavitvenih publikacij o univerzi, izdajanje poslovnih poročil v obliki posebnih publikacij, etični kodeks.

Med vsebinsko najuspešnejše povezovalne elemente pa štejem Doktorsko šolo z interdisciplinarnimi programi, kjer je dejansko vidna moč v povezovanju posameznih članic univerze.

Voditi Univerzo v Ljubljani je velika čast, pa tudi velika odgovornost. Vsak rektor s svojo ekipo pusti pečat univerzi. Pa vendar, naša ekipa je želela nadaljevati v smeri, ki so jo začrtali naši predhodniki. Dobro smo se zavedali, da se tako gradi tradicija, ki jo univerza za svojo uveljavitev nujno potrebuje.

V svojem programu sem obljubila, da bo Univerza v Ljubljani postala mednarodno vidna univerza. Menim, da sem obljubo izpolnila. Od leta 2006 je Univerza v Ljubljani na vseh seznamih najboljših univerz na svetu. Ponosna sem na našo univerzo in vem, da je lahko še boljša in da zmore še več.

Ljubljana, april 2014

PROF. DR. ANDREJA KOCIJANČIČ

(portret: Simon Svetlik)

prof. dr. Radovan Stanislav Pejovnik

42. rektor v letih 2009–2013

Prof. dr. Radovan Stanislav Pejovnik je bil rojen 4. maja 1946 v Dolenji vasi pri Žalcu. Na tedanji Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo je leta 1970 diplomiral iz kemije in kemijske tehnologije. Tam je leta 1975 magistriral in leta 1978 doktoriral. Po diplomi se je zaposlil kot asistent na Institutu Jožef Stefan. Akademsko kariero je zgradil na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, kjer se je zaposlil leta 1975, leta 1982 postal izredni in leta 1989 redni profesor. Med letoma 2005 in 2009 je opravljal funkcijo dekana na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo. Leta 2009 je bil izvoljen za rektorja Univerze v Ljubljani.

Postopek za izvolitev 42. rektorja se je zavlekel. Po večmesečnih zapletih je Senat UL spremenil Statut UL, ki je uvedel nov dvokrožni sistem neposrednih volitev. V svojem volilnem programu je poudaril zagotovitev sistema, ki bi veljal dolgoročno, saj univerza potrebuje predvsem ustvarjalni mir in stabilnost. Pri uresničevanju tega cilja se je moral soočiti s finančnimi rezi na področju pedagoške in raziskovalne dejavnosti. Zaradi teh je bila ljubljanska univerza prisiljena v letu 2012 odsloviti 300 univerzitetnih sodelavcev. Rektor je obžaloval predvsem izgubo dobrih mladih sodelavcev, ki so bili zaradi finančnega stanja prisiljeni zapustiti univerzo, in vseh dobrih pedagogov, ki so bili predčasno upokojeni. Proti takemu stanju je univerza pod vodstvom rektorja Pejovnika večkrat povzdignila glas. Najodmevnejši je bil shod študentov, profesorjev in admin-

istrativnih delavcev pred parlamentom ter sklenitev živega obroča okoli poslopja. Kljub težavam, s katerimi se je soočala, je Univerza v Ljubljani zadostila strogim kriterijem Nacionalne agencije za kakovost in ponovno pridobila akreditacijo za nadaljnjih sedem let. K temu je veliko prispeval nov projekt Kakovost Univerze v Ljubljani. V času rektorja Pejovnika se je začela gradnja Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo ter Fakultete za računalništvo in informatiko, intenzivne so bile tudi dejavnosti v zvezi z reševanjem prostorskih težav treh akademij ljubljanske univerze.

Po prenehanju rektorske funkcije se je dr. Pejovnik vrnil na mesto rednega profesorja za materiale na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo Univerze v Ljubljani. V svoji bogati karieri je poleg pedagoškega in raziskovalnega dela opravljal tudi številne druge profesionalne aktivnosti, bil član ter funkcionar v znanstvenih in profesionalnih organizacijah ter gostoval na več tujih ustanovah.

Za svoje delo je prejel številne nagrade in priznanja. Univerza v Ljubljani mu je podelila naziv zaslužni profesor (2016) in zlato plaketo »Pro universitate labacensi« (2015), med drugim je postal Ambasador znanosti RS (1994), predsednik Inženirske akademije Slovenije (2013–2017) in prejel častni doktorat Clarkson University iz ZDA (2012).

BIL SEM REKTOR

V času, ko sem deloval kot rektor Univerze v Ljubljani (UL), pa tudi že leto ali dve prej, se je moje življenje močno spremenilo. Čeprav sem bil navajen trdega dela, tudi ob zelo neobičajnih urah, me je vrtinec dogajanj vsrkal in pogosto zahteval še dodatno delo. Ne pritožujem se. Po štirih letih sem se zadovoljen z opravljenim, sicer malo utrujen, a še vedno poln načrtov, vrnil na svojo matično Fakulteto za kemijo in kemijsko tehnologijo (FKKT). O tem, kako sem delo rektorja opravil, pa sam ne bom presojal. To so ves čas počeli drugi, večinoma korektno; o tistih, ki niso bili korektni, pa pripravljam daljši tekst samo na to tematiko.

V prispevku seveda ne bom mogel popisati vseh dogajanj v tem času. Odločil sem le za izbrana poglavja, ki so mi posebej ostala v spominu in so, po moji oceni, zanimiva tudi za širši krog.

Kako sem postal rektor Univerze v Ljubljani

Odločitev za kandidaturo je v meni dozorevala dolgo časa. Dozorela pa je z delom v Senatu univerze, ko sem kot senator in dekan FKKT pogosto nastopal z mnenji in stališči, ki niso bila enaka stališčem takratnega vodstva univerze. Pogosto razpravljanje in celo nasprotovanje predlogom me je utrdilo v prepričanju, da moram vsaj kandidirati za mesto rektorja, če hočem biti dosleden pri zastopanju svojih mnenj in se izogniti obtožbam, da le kritiziram, nisem pa pripravljen sam prevzeti vodenja. Res pa je tudi, da sem se že takrat odločil, da bom rektorski položaj, če bom seveda izvoljen, po enem mandatu zapustil. Pa o tem več pozneje.

Tako so stekli postopki za izvolitev novega rektorja. Marca 2009, torej skoraj natančno s statutarno predpisanim datumom za začetek postopkov (6 mesecev pred iztekom mandata aktualni rektorici), je Senat UL sprejel sklep o začetku volilnih postopkov volitev rektorja Univerze v Ljubljani in imenoval volilno komisijo. Za predsednika komisije je bil

imenovan prof. Bojan Bugarič, njegov namestnik pa je bil prof. Miro Cerar – oba s Pravne fakultete. Po hodnikih so hitro začele krožiti novice, da veljavni postopek, po katerem v prvem krogu volitev volijo vsi na univerzi zaposleni visokošolski učitelji, znanstveni delavci in visokošolski sodelavci ter študentje, ki jim pripada ena petina glasov od skupnega števila glasov visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in visokošolskih sodelavcev na posamezni članici, zaradi načina volitev v drugem krogu ni sprejemljiv in ni zakonsko ustrezen. V 43. členu takrat veljavnega statuta je bilo namreč določeno: »Volitve v drugem krogu potekajo v senatu univerze.« Pri dotedanjih volitvah rektorjev se je ob volitvah v senatu že dvakrat zapletlo. Enkrat ob prvih volitvah v senatu nihče od kandidatov ni prejel potrebne večine, ob ponovljenih volitvah pa se je rezultat obrnil tako, da je v prvem krogu poraženi kandidat zmagal in prejel potrebno večino ter postal rektor. V volitvah rektorja v prejšnjem mandatu (2005) pa je poraženi kandidat trdil, da je volitve izgubil, ker so bili študentje na strani kandidatke, učitelji pa naj bi večinsko volili njega. Tega se ob tajnih volitvah seveda ne da niti dokazati niti ovreči. Je pa po volitvah večkrat (tudi javno) zahteval, da se Statut Univerze v Ljubljani popravi in se tudi drugi krog volitev izvede na enak način kot prvi – torej z istim volilnim telesom – vsi zaposleni visokošolski učitelji, znanstveni in strokovni sodelavci ter študentje z 20 % glasov.

Sledilo je kar nekaj mesecev, preden so presekali omenjeni gordijski voz. Senat je volilne postopke začel, ustanovljena volilna komisija pa je pod vodstvom kolegov Bugariča in Cerarja soglasno sprejela (na dopisni seji, kar je za takšno odločitev res »unikum«) ugotovitev, da sta Statut Univerze v Ljubljani in Pravilnik o volitvah neusklajena z Zakonom o visokem šolstvu in da je potrebno akte univerze spremeniti tako, da tudi v drugem krogu voli rektorja enako volilno telo kot v prvem krogu. Senat je na seji konec aprila 2009 zadolžil statutarno komisijo, ki jo je dolgo vrsto let vodil prof.

Janez Kranjc, naj pripravi predlog dopolni in sprememb Statuta UL ter Pravilnika o volitvah organov UL, ki opredeljujejo volitve rektorja tako, da bodo usklajeni z Zakonom o visokem šolstvu. Statutar-na komisija je nalogo opravila in senat je na seji v začetku maja 2009 sprejel minimalen popravek statuta, istočasno pa odločil, da se volitve rektorja izpeljejo po veljavnem statutu. Ker senat ni sprejel/potrdil sklepa komisija za volitve, sta 14. maja 2009 predsednik komisije in njegov namestnik izstopila iz volilne komisije. Kmalu se je pokazalo, da je zaplet skrajno resen, saj nihče s Pravne fakultete ni bil pripravljen sodelovati pri delu komisije, ki bi delovala na podlagi obstoječega sistema volitev rektorja.

Sledila je vrsta usklajevalnih sestankov, pogajanja s študentskim svetom, sklici in odpovedi sej senata. Končno je 9. junija 2009 Senat Univerze v Ljubljani sprejel spremembe Statuta Univerze v Ljubljani v delu, ki se nanaša na volitve rektorja. 12. junija je v enakem besedilu spremembe in dopolnitve sprejel Upravni odbor UL. S tem so bili izpolnjeni vsi pogoji za ponoven začetek postopkov za volitve rektorja in imenovana je bila nova Volilna komisija za izvedbo postopka volitev, ki jo je vodil prof. dr. Albin Igličar. Najkrajše povedano se postopek volitev v prvem krogu ni spremenil, za drugi krog med dvema najvišje uvrščenima kandidatoma pa je bilo določeno, da poteka z istim volilnim telesom kot prvi krog. S tem naj bi odpadle vse možnosti nekorektnega vplivanja na izid volitev.

Pri vseh teh postopkih, usklajevanjih in pogajanjih nisem sodeloval, saj sem na 33. seji senata

odstopil kot senator UL. V zapisniku te seje je pod točko 5 zapisano:

Na koncu je senator prof. dr. Pejovnik obvestil senat, da odstopa kot senator, ker je bil na senatu fakultete evidentiran za kandidata za rektorja univerze in zato ne želi več sodelovati pri delu Senata univerze, ki bo sprejemal različne akte v zvezi s postopki za volitve rektorja, da ne bi s svojim glasovanjem vplival na potek postopkov. Dejal pa je, da pričakuje, da bo tudi vodstvo univerze odstopilo, če 1. oktobra ne bo izvoljen nov rektor.

Volilna komisija je takoj začela z delom in je na drugi seji (17. julija) ugotovila, da so v predpisanim roku skladno z vsemi pravili prijavo oddali štirje kandidati: prof. dr. Jože Duhovnik, ki ga je predlagal Senat Fakultete za strojništvo, prof. dr. Janez Hribar (Biotehniška fakulteta in podpora Senata Veterinarske fakultete), prof. dr. Rudi Rizman (Filozofska fakulteta) in jaz (Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo ter podpora Fakultete za računalništvo in informatiko). Volilna komisija je zaprosila Študentski svet, naj oblikuje mnenje o kandidatih do 11. 9. 2009, ter kandidate obvestila, da bo javna predstavitev programov kandidatov 3. 9. 2009 na Pravni fakulteti. Programi kandidatov za rektorja so bili objavljeni na internetni domači strani univerze. Volitve so bile razpisane za 21. september 2009.

V programu dela sem kot kandidat za mesto rektorja v avgustu 2009 pod naslovom *Zakaj sem se odločil za kandidaturo* zapisal naslednje:

Na svoji življenjski in strokovni poti sem do sedaj imel priložnost dokaj dobro spoznati Univerzo v Ljubljani (UL). Na njej sem diplomiral (1970), magistriral (1975) in doktoriral (1978) ter dosegel vse akademske nazive – docent (1978), izredni profesor (1982) in redni profesor (1989). Na UL sem se kot asistent zaposlil leta 1975, nato pa redno delovno razmerje večkrat prekinil, večinoma pa sem ostal zaposlen v dopolnilnem delovnem razmerju. Najdaljša prekinitev je trajala skoraj 17 let, ko sem bil direktor Kemijskega inštituta, Ljubljana (1982–1999), nato pa sem bil še tri leta državni sekretar za visoko šolstvo na Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport (2000–2003). Krajše prekinitev so vezane na moja bivanja v tujini; kot doktorand na Inštitutu Maxa Plancka v Stuttgartu in kot gostujoči profesor na North Carolina State University, Raleigh, ZDA (1987) ter na Tehniški univerzi Gradec, Avstrija (1992). Tudi v tem obdobju sem tesno sodeloval z UL in na FKKT pretežno ves čas predaval. Pomembnejša oziroma vodstvena delovna mesta na UL in FKKT pa sem opravljal od

leta 2003 dalje. Najprej sem bil dve leti prodekan FKKT, nato štiri leta dekan. Bil sem izvoljen za člana Upravnega odbora UL (2005–2008) in senatorja UL (2005–2009).

Opravljal sem še vrsto drugih odgovornih nalog. Vse so našteje v življenjepis na domači strani FKKT.

Menim, da sem z opravljanjem opisanih nalog dobil potrebno znanje za opravljanje nalog rektorja. Star sem 63 let in delo rektorja bi zaključil primerno star za upokožitev. Prepričan sem tudi, da sem se naučil poslušati in slišati ter ustvarjalno voditi in usmerjati delovanje skupine enakovrednih sodelavcev. Prav slednje je po mojem najpomembnejše za bodočega rektorja Univerze v Ljubljani.

In potem se je začel ritual pred volitvami.

Predstavitve kandidatov za rektorja so potekale od 3. septembra dalje skoraj vsak delovni dan in predstavljali smo se na skoraj vseh fakultetah. Samo kolega Rizman je v javnosti objavil, da ima volilni štab in zame je bilo veliko presenečenje, ko sem izvedel, da sta člana njegovega štaba dva kolega z naše fakultete. Še večje presenečenje pa so bile javne objave kolega Rizmana, ki ni prav posebej izbiral besed in je z dokaj ostrim, predvsem pa neakademskim načinom utemeljeval, da po njegovem nisem najprimernejši kandidat za rektorja. Ne vem, ali je tak, politični potek kampanje izbral on sam ali so mu tako svetovali v njegovem volilnem štabu. Danes pa vem, da je imel sicer tiho, vendar pa kar močno podporo takratnega vodstva univerze, pa tudi ene politične stranke. Prav tako so mi prijatelji iz družboslovja sporočali, da sem sicer kar v redu, morajo pa podpreti kolega s področja humanistike in družboslovja. Prijatelji iz naravoslovja in tehnike pa so skoraj zahtevali, da v javnosti odgovarjam na zapise, saj me sicer ne bodo mogli podpreti. Tako izgledi za uspeh pred samimi volitvami niso bili najboljši. Trije kandidati s področja tehnike so pomenili, da si bomo medsebojno močno konkurirali in razdelili glasove z naših fakultet. Smo se pa vsi trije kandidati pred javnimi predstavitvami sestali in se dogovorili, da bomo sicer predstavljali vsak svoj program, ne bomo pa se medsebojno obremenjevali z nekorektnimi napadi. Dogovor smo vsi trije ves čas spoštovali.

Na prvi predstavitvi na Pravni fakulteti smo dejansko predstavili vsak svoja stališča in brez težav odgovarjali na vprašanja, ki jih ni bilo težko predvideti. Na vseh ostalih predstavitvah pa so postajali

pogledi (besede) kandidatov vedno bolj identični in na zadnji predstavitvi že skoraj enaki. Predstavitve so postajale ritual in dvomim, da smo z njimi močno vplivali na mnenje in izbiro volilnega telesa. Študenti sem imel veliko pogovorov in ni me posebej presenetilo, da so na seji študentskega sveta s kar veliko večino podprli mojo kandidaturo.

Odločil sem se, da bom v predvolilnih postopkih postopal strogo akademsko. Nisem se spuščal v javne razprave, saj so volitve rektorja stvar univerze. Strogo sem se držal pravila, da v predvolilni fazi nisem izbral ekipe (prorektorjev) in nisem obljubljal nikakršnih koncesij. O vseh postopkih pa sem si zapisoval najpomembnejše dogodke in »ocvirke«. Ker so vsi osebno obarvani, jih na tem mestu ne bom komentiral, prav tako ne dveh anonimnih pisem niti anonimnih osebnih obtožb, saj so se v času od takrat že izkazale za neresnične, predvsem pa nepomembne. Bolj kot se je bližal dan volitev, bolj je postajalo jasno, da bo zelo verjetno potreben drugi krog volitev in da bo kandidat s področja tehnike, ki bo zbral največ glasov, dokaj resen tekmelec kolegu Rizmanu v drugem krogu. V bistvu je bil prvi krog dejansko izbira kandidata s področja tehnike. To so pokazali tudi rezultati. Ker so volitve rektorja prvič v zgodovini univerze potekale v celoti s sodelovanjem vseh visokošolskih učiteljev in s sodelovanjem zastopnikov študentov, se mi zdi prav, da predstavim rezultate in potek volitev malo obširneje.

Rezultati prvega kroga volitev

(povzetki iz zapisnikov volilne komisije)

Na volitvah je bilo 3164 volilnih upravičencev – od tega 2637 učiteljev in 527 študentov. Volitev se je udeležilo 1991 volilnih upravičencev ali 62,9 %,

od tega 1661 visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in visokošolskih sodelavcev, zaposlenih na UL s polnim delovnim časom in tistih, ki izpolnjujejo pogoje za člane senata univerze (63 %) in 330 študentov – elektorjev (62,6 % od celotnega števila elektorjev).

Kandidati so prejeli naslednje število glasov:

- a) za kandidata prof. dr. Janeza Hribarja je glasovalo 517 volilnih upravičencev ali 26 % od vseh udeležencev volitev;
- b) za kandidata prof. dr. Jožefa Duhovnika je glasovalo 216 volilnih upravičencev ali 10,8 % od vseh udeležencev volitev;
- c) za kandidata prof. dr. Rudija Rizmana je glasovalo 658 volilnih upravičencev ali 33 % od vseh udeležencev volitev;
- č) za kandidata prof. dr. Radovana Stanislava Pejovnika je glasovalo 573 volilnih upravičencev ali 28,8 % od vseh udeležencev volitev;
- d) 27 glasov ali 0,85 % od vseh glasovnic je bilo neveljavnih.

To je seveda vodilo v drugi krog volitev. Volilna komisija Univerze v Ljubljani je v skladu s sprejetim rokovnikom za izvedbo volitev rektorja na vseh članicah Univerze v Ljubljani razpisala drugi krog za 29. september 2009 v času med 8.00 in 16.00 uro. Do končne odločitve je ostal en teden in v tem času sem obiskal vodstva fakultet, kjer sem dobil najmanjše število glasov, in se ponovno pogovoril z zastopniki študentov. Imel sem dober občutek in bil sem skoraj prepričan, da je bilo najtežje biti izbran za drugi krog. Profesor Hribar, s katerim sva bila vedno izvrstna kolega in prijatelj, in sva to tudi danes, je bil izjemno dober protikandidat in nihče ni mogel napovedati, kdo od naju se bo uvrstil v drugi krog. Zato me ni prav nič presenetil, ko mi je povedal, da so ga zastopniki iz Rizmanovega volilnega štaba vabili za prorektorja v Rizmanovi ekipi. Ponudbo je zavrnil in me o njej obvestil. V drugem krogu volitev sem prejel 985 glasov, 54 % (Rizman pa 850 glasov, 46 %) in 30. septembra pozno popoldne izvedel, da sem bil izbran za 42. rektorja Univerze v Ljubljani. Naslednji dan, 1. oktobra, sta potekala primopredaja poslov in svečani sprejem brucev na Prešernovem trgu. Na trgu sem

brucke in bruce nagovoril s stavkom: »Tudi jaz sem danes bruc – bruc rektor.«

Izbira ekipe

Iz izkušenj sem vedel, da je izbira sodelavcev izjemno pomembna. Pri tem pa seveda nisem mogel delovati povsem v skladu z osebnimi željami, saj sem moral upoštevati splošno znane zahteve, kot so zastopanost fakultet, spolov, zaposlenih na rektoratu, pa tudi medsebojna razmerja izbranih in podobno. Mesto glavnega tajnika je zasedal kolega Miro Pečarič. Ob prvem pogovoru je izrazil željo, da bi se zaposlil kot visokošolski učitelj, ko bo habilitiran. Dogovorila sva se za sodelovanje do habilitacije. Nasledila ga je Andreja Kert, ki mi jo je priporočil kolega Mramor. Obema se zahvaljujem za sodelovanje.

Ker sem bil prepričan, da v rektorjevem kabinetu potrebujem pravnega in finančnega strokovnjaka, sem predlagal spremembo statuta, ki bi rektorju dovolila zaposliti pomočnika za ti področji. Nalogo sta pozneje izjemno dobro opravila Mihaela Bauman in Miro Birk. Njuni nasveti in poznavanje univerze kot celote so pripomogli k dovolj hitri realizaciji sprejetih sklepov in zelo dobri povezavi s tajniki fakultet.

Pri izbiri prorektorjev nisem imel popolne svobode, saj sem moral upoštevati predloge senatov fakultet. Imena kandidat in kandidatov so senati izbrali, preden so bili znani rezultati volitev. Med predlaganimi sem se najprej odločil, da prorektorica Julijana Kristl nadaljuje prorektorsko delo. V prejšnji ekipi je sodelovala pri izpeljavi bolonjske reforme, zato je bilo najprimerneje, da izvedbo pomaga izpeljati do konca. Nisem se odločil za nadaljevanje dela drugih prorektorjev. Na listi kandidatov, ki jo je potrdil senat univerze, je bil tudi prejšnji prorektor Peter Maček. Ker sem poznal njegov odnos do organizacije univerze kot centralistično vodene s strani rektorata z zelo zmanjšanimi pristojnostmi fakultet, ga nisem videl na mestu prorektorja, in to sem mu odkrito in naravnost povedal. Kmalu sem ugotovil, da je to pri njem sprožilo veliko nezadovoljstvo in zamero, ki jo je kasneje izjemno nekorektno kazal z odkritim nasprotovanjem in ne

vedno točnim ocenjevanjem mojega dela v javnosti. Večje pozornosti pa si ne zasluži, saj je po splošnem mnenju sodelavcev s svojim neobjektivnim delom močno škodoval ugledu Univerze v Ljubljani. Prorektor za finančne zadeve je postal Andrej Kovačič na predlog ekonomske fakultete. Za prorektorja sem sam izbral kolega Miha Juharta in zaprosil Senat Pravne fakultete, naj ga predlaga in s tem potrdi mojo željo. Miha je postal moj najtesnejši sodelavec in na njegove nasvete in napotke sem se lahko vedno popolnoma zanesel. Miha, hvala! Izbor četrtega prorektorja pa je bil ponovno vezan na spremembo statuta. Prejšnje vodstvo je statut spremenilo tako, da je vpeljalo prorektorja za finance, ki ni bil nujno redni profesor. Predlagal sem in senat ter UO sta sprejela vrnitev na staro stanje, da mora biti prorektor redni profesor. Poleg tega sem vpeljal mesto prorektorja za umetnost in izbral kolega Aleša Valiča. Hitro smo postali homogena skupina, si razdelili delo in se na kolegijih dogovorili za izpeljavo dogovorjenega. Vsem prorektorjem iskrena zahvala za res korektno in skupinsko delo.

Moram omeniti še dva sodelavca, s katerima sem sodeloval prav vsak dan. Ko sem zjutraj prišel v pisarno, me je pri vratih vedno nasmejana pozdravila Tanja Pibernik. Kar prvi dan delovanja sva se dogovorila, da bo skrbno »čuvala« vstop v rektorjevo sobo, do konca mandata in nato odšla v pokoj.

Bila je izjemna sodelavka in znala ter upala je priti v sobo in reči »rektor, tole pa ne bo šlo« ali »tole pa ni dobro ...« ter v nekaj stavkih dokazala, da je njenemu mnenju treba prisluhniti ali ga pa kar upoštevati.

Ga. Tanja, hvala. Tudi zaradi vas je bilo prijetno vsako jutro priti v službo. In potem je tu še mladenič Gregor Jagodič, ki se je pri nas učil in naučil voditi Službo za odnose z javnostmi. Imel je izredno širok krog znancev in prijateljev med novinarji in naučil se je, kako varovati ugled univerze. Bila sva v stiku vsak dan in sproti reševala tudi kakšen problem, ki ga brez njega ne bi bilo. Ampak rešila sva pa vse.

To je bila ekipa, ki se je tedensko srečevala na rektorjevem kolegiju, na katere je bil vedno vabljen tudi predsednik Upravnega odbora, kolega Dušan Mramor, in vsakokratni predsednik

Študentskega sveta UL. Sestanki kolegija so bili večinoma kratki, dobro premišljeni in namenjeni predvsem izpeljavi nalog.

Ko se danes oziram nazaj, lahko ocenim, da smo bili homogena in prijazna skupina, ki je želela delati dobro in v korist univerze.

Bolonjska reforma

Bolonjska reforma je bila ena od osrednjih točk delovanja rektorata. Čeprav smo se z nastopom mandata znašli v fazi, ko je bila izvedba reforme že blizu zaključevanja, se je zelo kmalu odprlo veliko vprašanj, dvomov in različnih ocen, ki so nas zaposlovali od začetka do konca mandata.

Pa naj najprej podam svoje stališče do te reforme, s katero so se ukvarjale prav vse države znotraj, pa tudi zunaj Evropske unije.

V času od začetka prenove smo se v slovenskem prostoru vedno znova srečevali z razpravami, predvsem pa kritikami na račun novih bolonjskih programov in načinov njihovega izvajanja. Kritike so prihajale tako iz vrst profesorjev, izvajalcev in študentov kot tudi gospodarstva oziroma trga dela. Skoraj nihče pa se ni več ukvarjal s kakovostjo obstoječih programov, z njihovo aktualnostjo in postopkom izvedbe. Nastal je splošen vtis, da bodo novi programi vsiljeni, da se bo kakovost brez dvoma zmanjšala. Vtis je bil napačen. Nihče, verjetno hote, ni naredil analize obstoječega stanja, stanja pred reformo. Obstoječi programi večinoma niso bili prilagojeni razmeram, saj so večinoma nastali v obdobju planskega gospodarstva. Tudi če ne bi bilo bolonjske reforme, bi univerza morala celovito spremeniti obstoječe programe in se v celoti posvetiti kakovostnemu izvajanju. Od kod torej ta v bistvu poenoten odpor?

Moram pa tudi takoj ugotoviti, da sama izvedba reforme ni bila najboljša in je povzročala in povzročila nepotrebne zaplete. Na UL pred začetkom reforme žal ni bilo skupne odločitve o enotni strukturi študijskih programov, zato so se uveljavili vsi mogoči modeli in trajanja, ki jih je omogočil zakon o visokem šolstvu. Posledično ima UL akreditirane vse vrste študijskih programov, poleg tega pa še skupne študijske programe (»joint programmes«),

ki jih izvajajo članice UL v sodelovanju z domačimi ali tujimi univerzami. Obstajajo pa tudi študijski programi za izpopolnjevanje. Glede na formalne možnosti, so se pojavili različni modeli tudi na primer na eni članici, ki ima zdaj programe po modelu 3+2+3 in 4+1+3 (prva stopnja tri ali štiri leta; druga stopnja dve ali eno leto in doktorat tri leta). Uvedba stopenjskega študija ni najboljša usmeritev za vse študije. Rigidna odločitev prejšnjega vodstva, da ne bo dopuščalo nikakršnih izjem in je v celoti nasprotovalo enovitim magistrskim študijem (5+0), ni bila najboljša odločitev. Enoviti magistrski študijski programi so bili znotraj slovenskega visokošolskega prostora skoraj v celoti prepovedani in stopenjski program je bil vsiljen celo Pravni fakulteti, ki se je neuspešno zoperstavljala nepotrebnemu stopenjskemu študiju. Enoviti programi so bili izpeljani le za naslednje študije: medicina, dentalna medicina, veterina, farmacija, teologija, pedagoška matematika in arhitektura.

Pobuda in priprava prenovljenih študijskih programov je bila v celoti prepuščena fakultetam, znotraj fakultet pa katedram, in najbolj inventivni profesorji so celo samostojno ali skupaj s somišljeniki »izumljali« nove programe. Celovitost prenove so formalno nadzirale tri komisije senata, Komisija za dodiplomski študij in novoustanovljena Komisija za magistrski študij ter Komisija za doktorski študij, potrjeval pa jih je Senat UL. Tam se je pogosto vnela resna razprava in dejansko je senat preprečeval največje nedoslednosti. Ni pa senatu uspelo ohraniti principa »matičnosti« osnovnih ved. Matematiki in fiziki so sicer uspeli v dokaj visoki meri preprečiti izgubo »matičnosti«, biologi, kemiki, ekonomisti, pravniki in ostali družboslovci pa pri tem niso bili posebej uspešni. To so bile glavne slabosti, ki so se neprestano ponavljale. NAKVIS, ki je na koncu podal soglasja za vse programe, pa je delno nekorrektno vpeljal še dodatno napačno informacijo o enormno povečanem številu programov. Jasno je, da se je število programov z uvedbo stopenjskega študija podvojilo. Štiriletni program Kemija, ki so ga študenti zaključili v dobrih šestih letih, se je po bolonjski reformi spremenil v triletni bolonjski študijski program 1. stopnje in dvoletni bolonjski študijski program 2. stopnje. Danes lahko trdim,

da obe stopnji študenti prav tako končajo v povprečju v dobrih šestih letih, ob tem pa imajo novo, peto leto predavanj, ki jih država Slovenija nikoli ni plačala in jih še vedno ne plačuje. Dodatno pa so posamezniki ustvarjali slabo podobo reforme z neprestanim ponavljanjem in z izjavami o pretirano birokratskem postopku priprave programov, ki naj bi od njih zahteval popolnoma nepotrebno izpopolnjevanje neumnih formularjev. Po njihovem naj bi tako univerza kot NAKVIS programe ocenjevala le po birokratski kakovosti njihove priprave. To enostavno ni točno. V javnosti pa še vedno velja negativna ocena reforme in mnenje, da so študijski programi slabši, kot so bili prej. Ta trditev nikoli doslej ni bila v celoti preverjena z ustrežno študijo.

Zato smo v letu 2010 ustanovili **Službo za kakovost, analize in poročanja**, ki je dobila nove pristojnosti in naloge pri vsakoletni samoevalvaciji članic ter pri pripravi skupnega samoevalvacijskega poročila UL, ki je postal del letnega poročila o delu UL.

V programu dela rektorja sem zapisal, da univerza nujno potrebuje Center za razvoj visokega šolstva, ki bi opravljal celovite analize visokošolske dejavnosti. Žal mi ustanovitev (financiranje) ni uspela. Služba za kakovost pa je naredila analizo kakovosti uvajanja študija po bolonjski reformi. Rezultati so objavljeni v knjigi z naslovom *Bolonjska prenova po ljubljansko*: (<https://www.uni-lj.si/elektronske-knjige/01%20Bolonja%20po%20ljublansko,%20listajoca%20knjiga/Bolonja%20po%20ljublansko.html>).

Veliko dela, tako pri študiju kot pri celovitem usmerjanju službe, je opravila dr. Janja Komljenovič, ki zdaj deluje na Univerzi v Lancstru, Velika Britanija. Če bo komu od sedanjih ali bodočih rektorjev uspelo ponovno ustanoviti neodvisen Center za razvoj visokega šolstva, naj v vsakem primeru poskuša prepričati Janjo, da se vrne domov in prevzame vodenje. Jaz pa lahko le zapišem: Hvala, Janja.

Tu naj navedem le enega od zaključkov iz knjige:

Ob vseh kritičnih ocenah študentov, na katere se bo UL morala odzvati z ustreznimi ukrepi, naj še enkrat poudarimo tudi posebej izpostavljene pozitivne ocene. UL je visoko zaželeno visokošolska institucija, ki omogoča večini študentov,

da izberejo želeni program študija. Splošno zadovoljstvo s študijskimi programi in predmeti je visoko, posebej pa so študenti zadovoljni s svojimi profesorji. Študenti tudi visoko ocenjujejo izvajanje programov, ki je skladno s programi samimi in brez večjih sprememb, o katerih ne bi bili pravočasno obveščeni. Posebej je razveseljivo, da študenti nekatere fakultete in programe ocenjujejo izrazito pozitivno. Zrelost njihovih ocen pa kaže tudi to, da nekatere fakultete ocenjujejo tako pozitivno kot kritično.

Anketa je bila narejena v letnem semestru 2012. Takrat je bilo v prenovljene programe že

vpisanih skoraj štirideset tisoč študentov in na spletni vprašalnik jih je odgovorilo približno deset tisoč. To daje anketi verodostojnost za prvo-stopenjske programe, saj je bilo veliko študentov prvič vpisanih v prvi letnik druge stopnje, rezultati za drugo stopnjo pa niso ustrezni, saj se večina predavanj še ni izvajala. Žal anketa ni bila ponovno narejena v zadnjih letih in to je opravek, ki Univerzo v Ljubljani še čaka. Celoviti rezultati so podani v knjigi.

V knjigi pa ni podatkov, ki smo jih kot vodstvo univerze naredili interno. Če strnem ugotovitve zelo na kratko:

1. Izjemno uspešno smo na Univerzi v Ljubljani reformirali doktorski študij. Število doktorskih programov smo zmanjšali za kar petkrat – od 104 programov pred bolonjsko reformo smo jih imeli ob zaključku mojega mandata 21. In še vedno imamo 23 fakultet in 3 akademije. To enostavno pomeni, da je večina doktorskih programov medfakultetnih, kar pa seveda pomeni, da smo v plotove vgradili vrata in jih naredili prehodne. Znatno del k temu uspehu, ki v javnosti ni dovolj poznan, sta prispevali rektorica Kocijančičeva in kolegica Breskvarjeva kot vodja doktorske šole. Hvala obema.
2. Korektno in v skladu s pričakovanji smo izpeljali reformo univerzitetnega študija in vpeljali dvo-stopenjski sistem po anglosaksonskem vzoru. Žal pa nismo imeli dovolj poguma, da bi vse študije osnovnih znanstvenih disciplin pripravili kot enovite magistrske programe in se izognili vsem nepotrebnim »ovinkom« za doseg tega naziva. Samo dejstvo, da več kot 90 % diplomiranih študij konča z nazivom magister, je dovolj, da bi k taki reformi univerza pristopila čim prej.
3. Največja napaka, ki smo jo naredili, pa je, da na magistrsko stopnjo vpisujemo diplomante visokošolskih strokovnih programov skoraj brez vsake omejitve. S tem smo odprli pot za tako imenovani »cik-cak« študij, ki omogoča vrsto izigravanj in brez dvoma zmanjšuje kakovost diplomantov.
4. Visokošolski strokovni programi imajo vrsto pomanjkljivosti. Glavna težava z obstoječimi programi je ta, da po treh letih študija diplomanta ne pripravijo za poklic. Na te programe naj bi se vpisovali predvsem tisti študenti, ki bi želeli preiti v poklic po končanih treh letih študija – torej po prvi stopnji. To se žal ni zgodilo in velika večina udeleženi v tem študiju nadaljuje na magistrski (drugi) stopnji univerzitetnega študija. Prehod iz strokovnega v univerzitetni študij je žal mogoč večinoma neposredno, in tako so programi, namenjeni izobraževanju za poklic, dejansko postali pripravljavnica (in to slaba) za magistrski študij. S tem so izgubili svoj namen.

Ta problem seveda odpira drugo, vsebinsko pomembnejše vprašanje. Ali je sploh mogoče, in še bolj, ali je sploh smotno, da na isti fakulteti z istimi univerzitetnimi učitelji poteka strokovno in univerzitetno izobraževanje? Po temeljitem razmisleku in skrbni analizi sem v drugem letu »rektorovanja«

sklical celodnevni posvet dekanov na temo bolonjskega študija. V uvodnem delu smo se dogovarjali o tem, kaj mora univerza pri izvedbi reforme popraviti, in poslušali, kakšne korekcije so že naredili na fakultetah, ki so v prenovu programov vstopile prve (na primer Ekonomska fakulteta). Tu smo hitro

poenotili stališča. Ugotovili smo, da so programi prenatrpani (preveč izpitov v nižjih letnikih) in da je število izbirnih predmetov preveliko. Zato so bile glavne korekcije narejene z zmanjšanjem obremenitev študenta.

V drugem delu pa sem zelo jasno odprl problem visokošolskih strokovnih programov. Razložil sem temeljne probleme binarnega modela in v razpravo dal predlog, da v okviru univerze ustanovimo dve novi organizaciji – visoko šolo za družboslovje in visoko šolo za inženirstvo kot univerzi pridruženi ustanovi. Visoka šola (»koledž«) za inženirstvo naj bi, na primer, domovala v stavbi bivše občine Vič-Rudnik, kjer bi potekal pouk, vse laboratorijske vaje pa bi izvajali v laboratorijih tehniških fakultet v neposredni okolici. K sodelovanju bi povabili več strokovnjakov iz industrije, jih habilitirali in s svojimi izkušnjami bi študente pripravljali za poklic. Bil sem prepričan, da sem dobro utemeljil predlog in z zanimanjem čakal na razpravo. Ta pa se je obrnila v smer, ki je bila daleč od pričakovane. Dekani so brez izjeme, sicer vljudno, a zelo jasno izrazili mnenje, da ideja ni izvedljiva, ker fakultete ne morejo finančno preživeti brez teh programov. Ne bom podrobneje povzemal razprave, ker sem hitro uvidel, da se korenitih sprememb znotraj delujočega sistema ne da izpeljati brez dodatnega financiranja. Idejo še vedno podpiram in trdno sem prepričan, da bi dala dobre rezultate ter preprečila sedanje »cik-cak« poti do ustrezne diplome. Kaj mislim s tem? Dijak se vpiše v srednjo strokovno šolo, s strokovno maturo se lahko vpiše v visokošolski strokovni program in nadaljuje delo na drugi stopnji univerzitetnega študija. Sledi doktorat. Namesto ene (univerzitetne) imamo dve pripravljalnici za drugo stopnjo (univerzitetno in strokovno). Ne da bi se v celoti zavedali, pa za poklic nismo izobrazili kadra z visoko strokovno izobrazbo. To je, po mojem, ključna slabost »bolonjske reforme po ljubljansko«, ki pa je relativno enostavno rešljiva, če bi država za izvedbo našla potrebna (ne pretirano visoka) sredstva, dekanji pa pokazali večjo pripravljenost za spremembe.

Resnična in največja težava bolonjske reforme pa je, da država nikoli ni v celoti plačala dodatnega leta (peto leto), ki ga je vpeljala reforma. O tem problemu se veliko premalo govori in piše, lahko

pa vsak ugotovi, da je to res, kar takoj in jasno pokažejo letni indeksi financiranja fakultet. Žal pač novinarje bolj zanimajo posamezniki, ki naj bi v dvanajstih letih dodatno zaslužili enormne vsote (skupno preko »enormnih« 150.000 € v desetih letih) ali pa si izplačevali dodatke, zapisane v kolektivni pogodbi, na, po napačnem mnenju ministra, nezakonit način. Zakonito pa naj bi bilo to, da na sklep ministra ni mogoča pritožba. O vsem še vedno potekajo sodni spori. Ko bodo po nekaj letih bodisi zastarali ali pa zavrženi, nikogar več ne bo zanimala usoda tistih, ki so jih s postopki umazali. Umazali pa niso samo njih, ampak tudi in predvsem univerzo, ki je veliko breme reforme izpeljala brezplačno z veliko odgovornostjo in resnično dobrimi nameni in izvedbo. Velika zahvala gre vsem zaposlenim na Univerzi v Ljubljani.

Kaj mi je najbolj ostalo v spominu?

1 Novogradnja UL FKKT in UL FRI

Največji projekt, tako po obsegu vloženih sredstev kot po obsegu vloženega dela, predstavlja novogradnja Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo (FKKT) ter Fakultete za računalništvo in informatiko (FRI). Skupna neto površina stavb znaša 42.046 m² od tega 10.516 m² parkirišč. Celokupna vrednost naložbe je znašala 81.628.958 €, od tega 46.410.765 € iz kohezijskih sredstev (sklad za regionalni razvoj – ERDF), 20.625.722 € iz proračuna Republike Slovenije in 14.565.471 € iz drugih virov. K tej vsoti je potrebno prišteti še sredstva za nakup preko 50.000 m² stavbenih parcel, postavitev mostu preko Glinščice in ureditev okolice. Zgradili smo tri stavbe in ustvarili prostor za bodoči inženirski kampus Univerze v Ljubljani.

Celoten projekt se je dejansko začel pred dvajsetimi leti. Rojstno leto projekta je 1994, ko je bila izgradnja stavbe za FKKT uvrščena v program prioriteten naložb na področju visokega šolstva. Skoraj deset let so tekale priprave za izgradnjo in v povprečju vsaka tri leta je bila izbrana nova lokacija, ker se je prejšnja pokazala za ali nezazidljivo ali neustrezno. V fazi iskanja je bilo zavrženih vsaj pet potencialnih lokacij. Ko je bil objekt končno

uvrščen v Zakon o temeljnih razvojnih programih na področju izobraževanja (2003), sem bil na fakulteti izvoljen za prodekana UL FKKT za gradnjo. Tega leta smo se dokončno odločili za lokacijo na Brdu. Vsem arhitektom, ki menijo, da se je univerza preselila na prekrasne in urejene pašnike na obrobju mesta in da ni več mestna univerza, pa priporočam, da pridejo na ogled novih stavb. Peš bodo od parlamenta da fakultet potrebovali dobrih 20 minut. Pred začetkom gradnje pa so bila na tej lokaciji močno degradirana poplavna zemljišča. S postopki sanacije in z izgradnjo suhega zadrževalnika na Poti Roberta Blinca smo področje spremenili v prvovrstno okolje in pri tem ohranili naravno okolje, ki ga danes veliko prebivalcev uporablja za vsakodnevne sprehode in rekreacijo.

Končna odločitev, potrjena na Upravnem odboru univerze, pa je bila, da je v projekt vključena tudi FRI, ki je prav tako iskala primerno lokacijo vsepovsod po Ljubljani, a realno zazidljive lokacije ni bilo mogoče dobiti. Kdo je odločil, da bodo na Langusovi zgradili nova ministrstva na prostoru, rezerviranem za razvoj univerze, pa naj se arhitekti in snovalci urbanega prostora v mestu dogovorijo med sabo.

Mestna občina Ljubljana je začela z odkupom zemljišč od lastnikov in sprejela spremenjeni zazidalni načrt za predvideno območje gradnje na lokaciji Brdo. Junija 2005 sta županja Danica Simčič in rektor Mencinger podpisala pogodbo o prodaji skoraj 50.000 m² zemljišč. Za izgradnjo obeh fakultet bi sicer zadostovalo manj kot 15.000 m². Že takrat se je univerza zavestno odločila, da bo nakupila dovolj zemljišč za realizacijo 30 let starega programa o izgradnji biološkega središča (kampus) Univerze v Ljubljani. Sledili so povsem običajni postopki, ki pa so zaradi kompliciranih postopkov vzeli kar veliko časa. Prvi arhitekturni natečaj ni bil uspešen, v drugem pa je po vabljenem arhitekturnem natečaju uspel projekt, ki so ga pripravili Boštjan Kolenc, Mladen Marinčič in Mojca Švigelj Černigoj iz podjetja Arhitektura – Inženiring 4M. Izgradnja stavb za Fakulteto za kemijo je zaradi zahtevnih varnostnih predpisov izjemno težek arhitekturni zalogaj. Pred pripravo projekta smo skupaj z arhitekti obiskali vrsto

novogradenj kemijskih fakultet po vsej Evropi in prepričan sem, da je fakulteta izjemen arhitekturni, gradbeni, energetski in urbanistični dosežek. Hvala arhitektom, ki so naredili res lep, predvsem pa funkcionalen objekt.

Z izgradnjo vseh med seboj povezanih objektov (protipoplavni zidovi, suhi zadrževalnik, ustrezni nasipi itd.) pa je prej degradiran in poplavni del Ljubljane zaživel in postaja znanstveno mesto v mestu Ljubljana. V enoto povezana tehnološki park in inženirski kampus predstavljata popolno novost v Ljubljani. Dodatni botanični vrt in eksperimentalna polja Biotehniške fakultete pa zagotavljajo, da bo novo znanstveno mesto ostalo zeleno in prekrasen del mesta Ljubljana.

V letu 2007 smo začeli z izdelavo projektov in dovoljenj. Gradbeno dovoljenje smo dobili oktobra 2009. Po javnem razpisu smo za gradnjo izbrali konzorcij SGP Pomgrad, Beograd in IMP ter z nosilnim podjetjem (Pomgrad) podpisali pogodbo. Tako kot skoraj vsi javni razpisi, ki so nato za pohištveno, laboratorijsko in računalniško opremo potekali med samo izgradnjo, je tudi razpis za gradnjo moral prestati postopek na državni revizijski komisiji. Ko bi zakonodajalci izpeljali en sam projekt podobnega obsega, bi bili, tako kot sem jaz sedaj, več kot prepričani, da je zakonodajni postopek za javno naročilo nesprejemljivo kompliciran in netransparenten.

Zato smo za spremljanje gradnje imenovali še lasten nadzor, imenovali direktorja projekta, prejšnjega dekana Fakultete za gradbeništvo in geodezijo prof. Majesa (hvala, Bojan), imenovali mednarodni gradbeni odbor in bili vsak dan na gradbišču.

Omenil pa bi rad še izkušnjo o pripravi projekta za Evropsko komisijo. Ker je bila celokupna investicija oziroma nepovratna sredstva iz Bruslja višja od 50 mio €, je projekt obravnavala in odobraval neposredno komisija, usklajevalno delo z direktorati in komisarji pa je opravljala agencija JASPERS (Joint Assistance to Support Projects in European Regions). Glavna naloga JASPERS je pomoč (dejansko nadzor) pri pripravi velikih projektov, ki so sofinancirani iz dveh EU strukturnih skladov (v našem primeru regijskega in kohezijskega sklada). Obstajajo obširna navodila za

pripravo in navodila, kaj vse mora projekt vsebovati. Zapletalo pa se je predvsem pri zahtevi, kako utemeljiti uspešnost vlaganj (»cost benefit«) v projekt in kako pripraviti indikatorje, na osnovi katerih bo mogoče slediti uspešnost projekta. Danes lahko priznam, da prva verzija predloga projekta, ki smo ga pripravili, ni bila najboljša. Pripombe, ki smo jih prejeli, so bile kakovostne in večinoma utemeljene. Zelo hitro sem ugotovil, da priprava takšnega projekta ni možna brez odlične ekipe strokovnjakov in brez vodje, ki je pripravljen prebirati, popravljati in usklajevati tekste od začetka do konca, in to tolikokrat, kot je potrebno. Organiziral sem ekipo, nosilci pa so bili Mihaela Bauman in Andreja Kert, Majda Širok (ki se je za nekaj časa preselila v pisarne na rektoratu), Niko Zimic z UL FRI in Janez Topovšek z UL FKKT ter Bojan Majes kot tehniški ekspert in usklajevalec tehniškega dela poročila. Sam sem prevzel vlogo vodje projekta in v dobri polovici leta smo s pomočjo vrste kolegic in kolegov izdelali nov projekt. Ta pa je bil resnično dober in odobren s strani JASPERS, direktorata in Komisije EU v rekordnem času. Tako so bili izpolnjeni vsi pogoji za začetek gradnje. Seveda ne smem pozabiti pomoči ministra Gregorja Golobiča in njegove ekipe na ministrstvu. Vsem omenjenim iskrena hvala za njihov trud in veliko zagnanost pri pripravi projekta. Brez njih odobritve v Bruslju ne bi bilo in kemija bi še naprej gostovala na 13 naslovih v mestu, študentje pa bi se dnevno vozili z enega naslova na drugega. Če je to mestna univerza, kot jo utemeljujejo nekatere arhitekturne avtoritete,

se jim zanjo lepo zahvaljujem in menim, da razen prometnih zagat ne prinaša mestu nič dobrega.

Gradnjo smo zaključili v rekordnem času – leto in pol, brez aneksov in s prihrankom (znižano ceno) skoraj 20 mio €. Tudi o tem dosežku ni bilo poročil v javnosti. O kakšnih aferah tudi ni bilo mogoče pisati, saj ni bilo nikogar, ki bi prišel na obisk z aktivko, polno ustrezno natiskanega papirja. Prepričan sem, da s takšnimi nameni hodijo le k tistim, ki so si s svojimi dejanji prislužili potreben sloves. K nam ni bilo nikogar, celo posredovanj ni bilo, kar je tudi mene presenetilo. Res pa je, da sem ob prvem rahlem poskusu nagovarjanja, da je to in to podjetje resnično kakovostno in tako naprej, jasno povedal, da bomo o razgovoru, če ga želijo nadaljevati, napisali zapisnik in ga dali v arhiv in kopijo poslali na ustrezno mesto.

2 Protest pred parlamentom

Po letu 2008 se je finančno stanje UL neprestano slabšalo. Višek pa je bila ugotovitev, da je predlog proračuna za leto 2013 predvideval 16 odstotkov manj denarja za izobraževanje in 20 odstotkov manj denarja za raziskovanje glede na 2011. Zato sem v fazi obravnave proračuna poslance pozval, naj zavrnejo predlagani proračun. Ker so v odborih Državnega zbora vse predloge zavrnil, sem se odločil za javni protest študentov in zaposlenih pred parlamentom. Glavna tajnica Univerze v Ljubljani Andreja Kert je dobila nalogo, da uredi vse postopke prijave protesta na policijo in ustrezne službe, sam pa sem 4. decembra 2012 na zaposlene in študente po elektronski pošti naslovil naslednje pismo:

Študentke in študenti, asistentke in asistenti, strokovne sodelavke in sodelavci, raziskovalke in raziskovalci, profesorice in profesorji, vsi zaposleni.

Pošiljam vam pismo z opisom stanja, v katerem smo se znašli. Če se s pismom strinjate, vas prosim, da to s podpisom potrdite. Podpis je zelo pomemben, saj mi bo dal privoljenje, da govorim v imenu celotne Univerze v Ljubljani.

Univerza v Ljubljani, osrednja slovenska visokošolska organizacija, se je z znižanji sredstev za njeno dejavnost znašla v brezizhodnem položaju. Že z dosedanjimi rezi je bilo delovanje Univerze v Ljubljani resno ogroženo. Napoved novih nižanj v predlogu proračuna za leto 2013 pa dejansko pomeni poseg v samo vitalno jedro ustanove. Opozarjamo, da pristojno ministrstvo za tako drastične

reze ni pripravilo nobene utemeljitve niti analize posledic takšnega nerazumnega varčevanja za prihodnost visokega šolstva. To bi morali narediti. Ne samo zato, ker je takšno »varčevanje« nesorazmerno glede na varčevanje na drugih področjih in še zlasti glede na pomen znanja in znanosti. Tako pa poteka zmanjševanje sredstev ob popolni nevednosti vlade o negativnih posledicah takšnega »varčevanja« v visokem šolstvu in znanosti. Predlog proračuna za leto 2013 pomeni za univerze 16 % zmanjšanje sredstev za izobraževanje in 20 % zmanjšanje sredstev za raziskovanje glede na leto 2011. A v letu 2013 pričanja Univerza v Ljubljani v celoti z izvajanjem 5. letnika bolonjskih programov, kar pomeni znatno povečanje obsega dela in stroškov ob izjemnem znižanju sredstev. Nobena notranja racionalizacija tega izpada ne more nadoknaditi. Tudi za nobeno dodatno preusmeritev sredstev med tržno, raziskovalno in pedagoško dejavnostjo ni več prostora, saj je Univerza v Ljubljani že do sedaj v največji možni meri razporejala sredstva med posameznimi viri in je dejansko »plačevala« javno službo visokošolskega izobraževanja iz virov, pridobljenih na trgu. Poleg tega pa sta zaradi zmanjševanja proračunskih sredstev za raziskovanje ogroženi tako razvojna kot raziskovalna dejavnost univerze.

Ministri v sedanji vladi ter poslanke in poslanci v DZ očitno pozabljajo, da so bili sami deležni kakovostnega in brezplačnega študija na javnih visokošolskih ustanovah. S svojimi sedanjimi dejanji in nesprejemljivimi odločitvami pa dejansko odrekajo sedanjim in bodočim generacijam študentk in študentov priložnost za enakopraven dostop do brezplačnega javnega visokega izobraževanja. Kvalitetno in brezplačno javno šolstvo je nujni pogoj za obstanek demokratične in socialne države, predvsem pa družbe, ki temelji na solidarnosti in spoštovanju vseh ljudi.

Škoda, ki nastaja sedaj, se ne more nadoknaditi v nekih boljših, bolj bogatih časih. Generacije, ki študirajo sedaj, bodo nepopravljivo žrtvovane za slabo domišljene načine »varčevanja«.

Zato odločno nasprotujemo takšni uničevalni politiki. Ne moremo, ne smemo in nimamo pravice pristati na napovedane drastične reze. Takim posegom se moramo upreti, vsi skupaj, tukaj in zdaj. Obenem izražamo našo solidarnost z vsemi javnimi ustanovami, ki so v podobnem položaju, s celotno kulturno sfero ter z vsemi sodržavljanji.

Od Vlade RS pa zahtevamo, da spremeni in zmanjša načrtovana nižanja sredstev v visokem šolstvu za leto 2013. Poslanke in poslance Državnega zbora pozivamo, da zavrnejo načrtovani predlog proračuna.

Prosim, da mi vaše mnenje na zgornje sporočilo posredujete. To naredite tako, da pošljete pismo na elektronski naslov: rektorjevo.pismo@uni-lj.si in v zadevo sporočila zapišete le »Se strinjam« oziroma »Se ne strinjam«. Pod vsebino sporočila lahko obrazložite vaše stališče.

Lep pozdrav, Stane Pejovnik, rektor UL

PRIPIS:

Univerza v Ljubljani želi izraziti svoje nestrinjanje z ukrepi, ki bodo temeljito posegli v delovanje in s tem imeli negativne posledice na celotno družbo. Zato nas rektor poziva na zbor zaposlenih in študentov UL v četrtek, 6. decembra 2012. Zbor je predviden ob 9. 50 uri pred stavbo UL na Kongresnem trgu, od koder bomo odšli pred Državni zbor RS v času zasedanja. Tam bomo kulturno izrazili nestrinjanje in opozorili na škodljive posledice aktualnih sprememb.

Odziv je bil presenetljiv. Najbolje ga ponazori moje drugo pismo z dne 5. decembra vsem zaposlenim in študentom:

Včeraj sem vam poslal pismo, v katerem sem na kratko predstavil finančno stanje naše univerze in visokega šolstva. V njem sem vas prosil za podporo in v manj kot 24 urah je prispelo več kot 11.000 podpisov strinjanja. Podpisi podpore pa še vedno prihajajo. Hvala!

Današnji shod študentov in zaposlenih pred Državnim zborom RS pomeni prvi pomembni korak k ohranjanju kakovostnih javnih univerz. Danes sprejeta amandmaja k proračunu RS 2013 pomenita zgolj omilitev oteženih razmer, nikakor pa ne dokončne rešitve.

V naših skupnih akcijah do sedaj smo bili močni. Še naprej si bomo prizadevali za zagotavljanje ustreznih pogojev za delo, kot tudi za demokratično, socialno in pravno državo.

S spoštovanjem, Stane Pejovnik, vaš rektor

V četrtek, 6. decembra 2012, so se zaposleni in študentje Univerze v Ljubljani začeli zbirati na Kongresnem trgu pred poslopjem rektorata. Pridružil se jim je poln avtobus zaposlenih in celotnega vodstva Univerze v Mariboru z rektorjem Danijelom Reboljem na čelu. Prav tako so prišli na shod nekateri zaposleni in študentje z obeh primorskih univerz. Zbralo se nas je več kot 3000 in mirno ter urejeno smo odkorakali na trg pred parlamentom,

kjer je bilo zbranih še dodatnih 3000 udeležencev. Trg je bil popolnoma poln. Protestu so se pridružili člani Akademskega pevskega zbora Tone Tomšič, ki so se porazdelili med protestnike po vsem trgu in po dogovoru začeli prepevati *Gaudeamus Igitur*. Takoj so se pridružili vsi in po trgu je resnično odmevala akademska himna. Sledil je nagovor predstavnice študentov, ki je prebrala naslednji tekst:

Spoštovani državljani!

Na današnjem miroljubnem shodu smo se zbrali študenti, učitelji in ostali zaposleni Univerze v Ljubljani, Univerze v Mariboru in Univerze na Primorskem.

Predstavniki univerz želimo na naš lasten, akademski način opozoriti na dogajanja v naši družbi.

Povod za današnje zborovanje so nedvomno ostri rezi v javno visoko šolstvo, ki ne obetajo nič drugega kot drastičen padec kvalitete študija in lahko vodijo do propada javnih univerz.

Pristojno ministrstvo in vlada za tako drastične reze nista pripravila nobene utemeljitve niti analize posledic takšnega nerazumnega varčevanja za prihodnost visokega šolstva, znanosti in kulture.

Ministri v sedanjih vladi, poslanke in poslanci, ki pravkar glasujejo o proračunu in bodo z glasovanjem potrdili nesprejemljive sklepe, očitno pozabljajo, da so bili sami deležni brezplačnega študija na javnih visokošolskih ustanovah. Vladna politika ne obeta nič drugega kot konec kakovostnega javnega šolstva in postopni razkroj vseh družbeno tvornih instanc, ki jih le-to omogoča.

Kakovostno in brezplačno javno šolstvo je nujen pogoj demokratične socialne države, predvsem pa družbe, ki temelji na solidarnosti in spoštovanju vseh ljudi. Degradacija, ki jo že nekaj časa doživlja ves javni sektor s šolstvom na čelu, zato pomeni nepopravljivo škodo celotni družbi, ki jo bodo občutile tudi generacije za nami.

Škoda, ki nastaja sedaj, se ne more nadoknaditi v nekih boljših, bolj bogatih časih. Generacije, ki študirajo sedaj, bodo nepopravljivo žrtvovane za slabo domišljene načine »varčevanja«.

Zato odločno zavračamo uničevalno politiko te vlade!

Vse poslanke in poslance pozivamo, da zavrnejo načrtovani predlog proračuna. Zavrnitev bi lahko bila prvi korak k ustavitvi vladnega stampeda v javnem sektorju in oblikovanju dolgoročne

državne strategije razvoja, ki bi na njegovo prvo mesto postavljala ravno znanost, izobraževanje, kulturo in socialo.

Obenem izražamo našo solidarnost z vsemi javnimi institucijami, ki se nahajajo v podobnem položaju, s celotno kulturno sfero, ki je bila prva namenjena rušenju, z vsemi državljani in državljkami Republike Slovenije, ki že čutijo negativne učinke vladne politike, ter z vsemi mirnimi demonstranti, ki po mestih po vsej državi izražajo svoje nezadovoljstvo nad to isto politiko.

Slovenske javne univerze izražamo skrb nad nezadostno mero demokratičnosti upravljanja države. Pripravljeni smo bili in smo na dialog z vlado, a žal z vladne strani ni odgovora.

Univerze so bile, so in vedno bodo temelj slovenskega naroda in slovenske države. Zato sedaj predlagam, da zapojemo Zdravljico in se mirno razidimo.

Poziv, naj se protestniki mirno razidejo pa ni uspel. Sam se moral oditi na podelitev nazivov rednim profesorjem Univerze v Ljubljani. Slavnostna seja je potekala v senatni dvorani rektorata v okviru tedna univerze. Študentje so se pričeli zbirati pred parlamentom in obstajala je nevarnost izpadov posameznikov, ki sta jo izvrstno preusmerila kolegica prof. dr. Sandra Bašić Hrvatinić in kolega prof. dr. Boris A. Novak. Prijela sta se za roke in pozvala študente, da se jima pridružijo. Naredili so živi krog okrog parlamenta in se po tem spontano in mirno razšli. S tem se je v celoti uresničilo pričakovanje, da znamo protestirati, kadar je to potrebno, in smo pri tem lahko uspešni. Poslanke in poslanci nas niso mogli prezreti in kmalu smo prejeli sporočilo, da sta bila sprejeta dva amandmaja k proračunu in da so univerze prejele dodatnih 16 milijonov €. 7. decembra sem vsem zaposlenim in študentom poslal zadnje pismo in iz njega navajam:

Shod študentov in zaposlenih pred Državnim zborom RS v četrtek, 6. decembra 2012, pomeni prvi pomemben korak k ohranjanju kakovostnih javnih univerz. Na ta dan sprejeta amandmaja k proračunu RS 2013 pomenita zgolj omilitev oteženih razmer, nikakor pa ne dokončne rešitve.

V naših skupnih akcijah do sedaj smo bili močni. Še naprej si bomo prizadevali za zagotavljanje ustreznih pogojev za delo, kot tudi za demokratično, socialno in pravno državo.

S spoštovanjem, Stane Pejovnik, vaš rektor

Proti varčevanju v visokem šolstvu so sicer že v sredo protestirali na zboru zaposlenih in študentov

ljubljske filozofske fakultete. Na nesmiselnost načrtovanih rezov v visoko šolstvo pa so s prvim dnevom upora v petek opozorile vse tri univerze. Okrog 80.000 študentov in profesorjev je namreč za uro ali dve prekinilo predavanja ter se pridružilo »prvemu dnevu upora slovenskih univerz«¹ proti dodatnemu krčenju sredstev za visoko šolstvo in znanost. Prikazali so, da ni nobene smiselne razlage za nadaljnje in nesorazmerno krčenje sredstev.

Razmislek o Univerzi v Sloveniji

Pa naj zaključim. Kako naprej sicer ni osnovno vprašanje za rektorja, ki je mandat zaključil. Ampak gotovo drži, da rektor zadnji dan svojega mandata najbolj natančno ve, kaj bi moral početi prvi dan. Isto velja za vse dni po zaključenem mandatu. Lepo vedenje in akademska drža pa zahtevata, da to znanje ne uporabi za poučevanje naslednikov, ki so prav tako, kot je bil sam, soočeni z vrsto dnevnih težav, ki pogosto onemogočijo drzne poglede in ukrepanje. Verjamem, da smo vsi rektorji Univerze v Ljubljani delovali po svojih najboljših močeh v dobro ustanove, ki nam je bila zaupana v vodenje.

Na tej točki pa se moram, vsaj delno, izločiti iz razmišljanj, povezanih samo z Univerzo v Ljubljani. Slovenski znanstveni in visokošolski sistem bi morali obravnavati kot celoto. Pri tem nisem za poenostavljene rešitve, kot so pridruženo članstvo inštitutov v univerzo. To bi mogoče še veljalo za Ljubljano, ni pa rešitev za Maribor. Ponovno bi dobili mastodonta v Ljubljani, ki bi namesto rešitve vnašal v sistem nove probleme. Slovenija je majhna

in to bi nas moralo voditi v izdelavo sistema, ki bi majhnost spremenil v prednost, ki bi na osnovi kakovostnega povezovanja onemogočal nepotrebne in pogoste neumne delitve na osnovi izmišljenih kriterijev. Slovenija je tako majhna, da bi se brez težav dalo povezati vso javno službo na področju raziskovanja in visokega šolstva v povezan sistem z visoko stopnjo avtonomije za tiste dele sistema, kjer je to smotno. Kaj bi kazalo povezati? Prav gotovo vse tri javne univerze, zelo verjetno tudi Univerzo v Novi Gorici, ki je glede lastnine celotnega premoženja bliže javnemu sektorju kot zasebnemu. Temu jedru bi priključil tiste javne raziskovalne zavode, ki pretežno opravljajo javno službo. V tak sistem bi spadala tudi oba univerzitetna klinična centra, kar pa bi pomenilo, da morata Ljubljana in Maribor dobiti mestne bolnišnice. Takšen sistem bi seveda zahteval predhodno spremembo Zakona o zavodih, Zakona o visokem šolstvu in vsaj dopolnitev

Zakona o zdravju. Sistem bi se lahko imenoval Univerza v Sloveniji in bi predstavljal osnovo državnega inovacijskega sistema, ki ga sedaj nimamo. Ali smo ravno prav veliki za tak podvig, pa je vprašanje, ki bo ostalo neodgovorjeno, če ne bomo o predlogu vsaj razpravljali.

Namesto zaključka

Celovite ocene o svojem delu v času opravljanja vloge rektorja seveda ne more in ne sme pisati rektor sam. Končno in pravilno oceno vedno poda čas. Mnoge razprave in vprašanja so se odpirala po koncu mandata in mnoga še vedno nimajo vseh potrebnih odgovorov za dokončne ocene. Počasi pa se stvari bistrijo in trdno verjamem, da na koncu vedno zmaga pravilno mnenje. Zato sem se odločil, da bom zapis končal z govorom, ki sem ga imel ob koncu mandata in svečani inavguraciji rektorja Svetlika.

Govor ob kocu mandata

Spoštovani gospod predsednik Republike Slovenije, gospod Borut Pahor, spoštovani visoki zbor!

Štiri leta so minila izjemno hitro, veliko prehitro, da bi lahko izpeljal marsikateri načrt, ki sem si ga zastavil ob začetku mandata. Verjetno pričakujete, da bom nanizal, kaj smo v teh štirih letih skupaj naredil, česa nismo in kako nas pesti finančna kriza. Pa ne bom. Odločil sem se, da bom spregovoril o treh rečeh, ki so me najbolj zaposlovale med mojim madatom: o slabem povezovanju in posledično nepotrebnem drobljenju sil, o ustvarjalnosti-kreativnosti in o prenosu znanja.

Pa začnimo pri prvem. Že dolgo časa se zavedam, da je ena največjih težav, s katero se soočamo v Sloveniji, drobljenje in samozadostnost. Že tako smo majhni, a žal to našo majhnost še nadgrajujemo s slabim sodelovanjem, postavljanjem plotov okrog naših malih vrtičkov in sploh ne opazimo, da smo skoraj v vsaki točki našega delovanja daleč od velikosti, ki bi bila nujno potrebna za uspeh in preboj v evropskem in svetovnem merilu. Žal to velja tudi za visokošolski, raziskovalni in razvojni sistem, ki jih najbolj poznam. Tudi na tem področju je povezovanja bistveno premalo. Pa naj najprej pometem pred svojim pragom. Univerza bi morala biti zgled mobilnosti, notranjega prelivanja znanja, študenti bi morali hoditi na predavanja na različne fakultete vseh slovenskih univerz, raziskovalno delo naj bi potekalo na vseh napravah ne glede na to, ali so v laboratorijih univerz ali inštitutov. Pa smo daleč od visoke mobilnosti celo znotraj posamezne ustanove. Večkrat sem se pošalil, res s precej kislim nasmehom, da so naši profesorji in študenti bolj mobilni v mednarodnem prostoru kot znotraj univerze. Z zadovoljstvom lahko ugotovim, da smo na tem področju v zadnjih osmih letih veliko dosegli na doktorskem študiju. Število doktorskih programov smo zmanjšali za petkrat, da, petkrat – od 104 programov pred bolonjsko reformo jih imamo danes 21. In še vedno imamo 23 fakultet in 3 akademije. To enostavno pomeni, da je večina doktorskih programov medfakultetnih, kar pa seveda pomeni, da smo v plotove vgradili vrata in jih naredili prehodne. Seveda je vsakomur jasno, da je to

šele prvi korak. Kako velik je, nam najbolje opiše dejstvo, da je zanimanje ostalih univerz v naši bližnji in daljni okolici za naš model izjemno. Pa vendar bi se dalo narediti še več. V tako majhnem sistemu, kot je Slovenija, bi morali vsaj javni visokošolski sistem bolj povezati. Naj tudi danes na glas povem, da ne bi odkrili nič posebnega, če bi slovenske univerze povezali v sistem ali mrežo, in takšna slovenska univerza, ki bi kot enakopravne članice povezovala tudi inštitute, bi bila kot University of Slovenia mednarodno ne samo prepoznavna, ampak tudi zelo zelena destinacija za študij.

Sicer pa je temeljna naloga vsake dobre univerze, da vzgoji najboljše diplomante. To je naše poslanstvo: dati študentom čim več znanja in jih čim prej naučiti odgovornosti ter jim omogočiti poiskati primerno zaposlitev. A to ne pomeni, da jih bomo učili tako, da bodo jutri znali delati v tovarni A, B, C. To pomeni naučiti jih, da bodo znali delati 40 let, in to v katerikoli tovarni, na kateremkoli delovnem mestu, da bodo znali zamenjati poklic, če bo treba, da se bodo sproti izobraževali. Naj parafraziram znanega pedagoga Devryja – izobraževanje ni priprava na življenje, izobraževanje je življenje samo. (Education is not preparation for life; education is life itself.) To je naša glavna naloga. Seveda pa univerza ne more popraviti vseh napak, ki nastanejo v fazah šolanja pred univerzitetnim študijem. Ne bom našteval vseh, zelo pa me skrbita dve – skoraj popolno razvrdenje poklicnih srednjih šol in izjemno pomanjkljiva vzgoja veščin in kreativnosti. Ni slučaj, da smo v našo strategijo do leta 2020, ki smo jo sprejeli lani, zapisali kot naše osnovno vodilo: hočemo biti odlični in ustvarjalni. Zakaj?

Učiti tako, da vzpodbujamo ustvarjalnost, je zelo zapletena zgodba. V bistvu se kreativnost v človeku ustvarja v izjemno zgodnjih fazah razvoja celo ko otroci sploh še ne gredo v šolski sistem. V tej fazi otrokovega razvoja, je bolj treba vzgajati starše kot otroke. Naj to ponazorim s primerom. Analizirali so risbe, ki jih rišejo otroci v različnih starostnih obdobjih. Raziskovalci so ugotovili, da so v predšolski fazi otroci izjemno inovativni, da so njihove risbe domiselne, da imajo neskončno domišljijo. Ko začnejo hoditi v šolo, risbe nenadoma postanejo uniformirane. Ko pridejo v fazo pubertete, vsi otroci rišejo enako, enake rožice, enake hiše, enak sonček, enako luno, nikjer več ni inovativnosti. Kaj smo naredili iz teh otrok? Naučili smo jih misliti enako – uniformno, in če je naša šola taka, je z njo nekaj zelo narobe. Ne trdim, da je povsod tako, omenjena raziskava tudi ni bila narejena v Sloveniji, je pa strašljiva in značilna. Ali ni mogoče, da celotna družba, celoten sistem prehaja v fazo, kjer hočejo bolj vzgajati poslušne kot pa inovativne ljudi. Sicer zelo na glas govorijo o inovativnosti, ampak za oblast je bolj pomembno, da smo poslušni. Nadaljevanje razmišljanja prepuščam vam. Upam, da še ni prepozno. No, za nas, za Univerzo v Ljubljani, glede na zapisano velja, da bomo vsaj do leta 2020 odlični in ustvarjalni.

Jasno pa je, da univerza ne more narediti dobrega diplomanta, če sočasno na njej ne poteka raziskovalna dela, če sočasno ne rešujemo realnih vsakodnevnih problemov industrije, uprave, zdravstva in vseh ostalih proizvodnih in družbenih podsistemov. Pri tem smo neprestano izpostavljeni kritiki, da nismo uspešni pri prenosu znanja. Pa si zastavimo vprašanje, kaj je prenos znanja. Prenos znanja poteka po veliko poteh, ena od njih je prek diplomantov; ta je daleč najuspešnejša za našo univerzo. Naši diplomanti so uspešni.

Prenos znanja, kot ga razume velika večina ljudi, pomeni, katere patente je univerza prodala, kako so patente z univerze udejanjili podjetniki in koliko dobička je kdo imel. To je način, ki je najmanj značilen za univerzo, je pa lahko najbolj viden. Zato tudi pogosto slišimo: univerza oziroma širše akademska sfera ni uspešna pri prenosu znanja. To je seveda res, če prenos znanja razumemo le na opisani način. Ampak prenos znanja je bistveno bolj širok in kompleksen. Če hoče neka država vzpostaviti uspešen prenos znanja, mora razviti uspešen inovacijski sistem. Ena izmed glavnih napak, ki jih je Slovenija v svoji mladi zgodovini naredila, se je zgodila kmalu po osamosvojitvi. Takrat

smo se zelo uspešno, pravzaprav enako uspešno kot Finska in veliko bolj uspešno kot velika večina drugih tranzicijskih držav, prilagodili na nove trge. Zelo hitro smo našli zamenjavo za nezahtevne trge, na katerih je bilo mogoče prodati vse, in uspeli smo na zahtevnih trgih. Toda vse države, ki so nam bile (in so še danes) za zgled, na primer Irska in Finska, so sočasno naredile še en korak: postavile so inovacijski sistem. Tega Slovenija ni naredila, nasprotno, v tistih časih je pričela prevladovati logika zniževanja stroškov, in ta logika je naredila veliko opustošenje po raziskovalnih enotah v gospodarstvu. Namesto da bi gradili inovacijski sistem, smo razgradili razvojni sistem v gospodarstvu, in tega do danes nismo popravili. Kaj naj torej storimo?

Prva stvar, ki jo moramo narediti, je, da razvojno delo vrnemo v gospodarstvo. Trdno sem prepričan, da se slovenska podjetja zavedajo, da brez vpeljave novih izdelkov ne bodo preživela. Zato se zelo hitro spet pojavlja interes za razvojno delo, ampak žal inovacijskega sistema ni. Tega se ne da postaviti brez konsenza in v kratkem času, nikakor ne v mandatu ene vlade. To pomeni, če hočemo v tej deželi postaviti inovacijski sistem, se bodo najprej morali strankarski voditelji katerekoli barve med sabo dogovoriti, da je to tako pomemben korak, kot se je bilo pomembno osamosvojiti in iti v Evropsko unijo. Tega brez konsenza ni mogoče narediti. Pri tem ne mislim na spravo, temveč na preprosto dejstvo, da je za realizacijo potrebnih vsaj 10 let in v tem času se zanesljivo zamenjajo vlade. Na Finskem, na primer, je nekdanji predsednik vlade Esko Aho odstopil, ker se niso držali takšnega konsenza. In če se politične stranke v Sloveniji ne bodo zavedale te nuje, če ne bo zdaj naslednji cilj v Sloveniji vzpostavitev inovacijskega sistema, bomo pač ugotavljali, da nas države, ki smo jim bili desetletja za vzgled, prehitujejo po levi in desni. V tem hipu je daleč najboljši zgled Avstrija, in ne Finska. Avstrija je tako rekoč edina članica Evropske unije, ki se približuje sicer ne-realnemu lizbonskemu cilju – trije odstotki vlaganja v raziskave in razvoj. Pas uspešnih držav, ki so ohranile socialno komponento, bi nam moral postati vzgled. To so Avstralija, skandinavske države, Kanada, to so države dogovora, države, kjer človek resnično udejanja svoja najvišja hotenja.

Pa naj zaključim. Kako naprej sicer ni osnovno vprašanje za rektorja, ki mandat končuje. Ampak v zadnjem času sem večkrat dejal, da rektor zadnji dan svojega mandata najbolj natančno ve, kaj bi moral početi prvi dan. Recept je splošen. Treba je trdo in pošteno delati, s pošteno mislim, biti pošten sam do sebe, predvsem da veš, kdaj česa ne veš. V bistvu je ta ločnica med resničnim vedenjem in mislijo, da nekaj že vemo, zelo pomembna. Hitro smo namreč prepričani in v svojih glavah prehitro verjamemo, da vemo več, kot vemo v resnici. Ko sem prišel na fakulteto na predavanje pokojnega profesorja Brčića, nas je študente na tabli čakal napis: Malo znanja je nevarno. Zelo rad bi ta rek položil na srce vsem, ki kakorkoli odločajo. Tisti, ki odločajo, bi morali natančno vedeti, da je malo znanja res nevarno. Ampak pri odločanju ne mislim samo na politike, mislim tudi na direktorje, pa seveda tudi na nas profesorje.

Preden zaključim pa bi se rad zahvalil vsej akademski skupnosti Univerze v Ljubljani, študentkam in študentom, profesoricam in profesorjem, vsem zaposlenim. Skupaj smo uspeli obdržati dober glas o univerzi in skupaj smo dokazali, da zmoremo. V veliko čast mi je, da sem smel biti rektor naše univerze. Zato: VIVAT, CRESCAT, FLOREAT UNIVERSITAS LABACENCIS!

Ljubljana, februar 2015

PROF. DR. RADOVAN STANISLAV PEJOVNIK

(portret: Klarisa Sipoš)

prof. dr. Ivan Svetlik

43. rektor v letih 2013–2017

Prof. dr. Ivan Svetlik je bil rojen 4. septembra 1950 v Srednji Kanomlji pri Idriji. Leta 1973 je diplomiral na tedanji Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, današnji Fakulteti za družbene vede. Po diplomi se je zaposlil na fakulteti, kjer je leta 1977 končal magistrski študij iz sociologije in leta 1983 dosegel doktorat.

Raziskovalna in pedagoška dejavnost profesorja Ivana Svetlika se nanaša na področje dela in zaposlovanja, področje upravljanja človeških virov, področje izobraževanja, področje kakovosti življenja in področje socialne politike.

Poleg raziskovalnega, pedagoškega in svetovalnega dela je prof. Svetlik opravljal tudi več funkcij na fakulteti in univerzi. V letih 1993–1997 je bil dekan Fakultete za družbene vede in pod njegovim vodstvom se je začela gradnja novih prostorov fakultete. V obdobju od 2005 do 2008 je bil prorektor Univerze v Ljubljani. V tej vlogi je bil pisec prvega »Poslanstva UL«, sooblikoval je prvo Strategijo UL 2006–2009, vzpostavil sistem tutorstva in karierni center ter koordiniral drugo zunanjo evalvacijo UL. Sodeloval je tudi pri pripravi Strategije UL 2012–2020 ter pri evalvacijski študiji Bolonja po ljubljansko. V širšem družbenem okolju je bil prof. dr. Svetlik prvi predsednik Sveta za visoko šolstvo v samostojni Sloveniji, ki je začel z akreditacijo visokošolskih študijskih programov, ter predsednik Nacionalne komisije za prenovu študijskih programov. V letih 2008–2011 je bil tudi minister za delo, družino in socialne zadeve.

Leta 2013 ga je Fakulteta za družbene vede predlagala za kandidata za novega rektorja Univerze v Ljubljani. 18. junija 2013 je v prvem krogu volitev premagal drugega kandidata prof. dr. Jožeta Duhovnika. V obdobju rektorja Svetlika se je povečalo število tujih študentov, za katere je bil pripravljen program »Leto plus«. Univerza je ponovno pridobila sredstva za sofinanciranje doktorskega študija, v porastu je bilo število tujih akademskih sodelavcev. Povečalo se je število in vrednost mednarodnih projektov ter število vključenih v programe izpopolnjevanja. Vzpostavljen je bil sistem spremljanja in zagotavljanja kakovosti. Več članic univerze je dobilo mednarodne akreditacije svojih programov. V času rektorja Ivana Svetlika se je zaključila gradnja novega univerzitetnega centra Fakultete za kemijo in kemijsko tehnologijo ter Fakultete za računalništvo in informatiko. Nov objekt je dobil Inštitut za biologijo celice in biokemijo MF, Fakulteta za matematiko in fiziko dodatne prostore, Akademija za gledališče, radio, film in televizijo pa se je preselila v prostornejše najemne prostore. V poročilu ob koncu svojega mandata je rektor Svetlik zapisal, da je po štirih letih Univerza v Ljubljani boljše vključena v mednarodno okolje in da se je povečala njena kakovost na vseh področjih delovanja. Univerza v Ljubljani je prof. dr. Ivanu Svetliku leta 2001 podelila zlato plaketo.

REKTORSKO OBDOBJE 2013–2017

Uvod

Obdobje 2013–2017 je bilo za Univerzo v Ljubljani posebej dinamično. Zaznamovali so ga zlasti poglobitev internacionalizacije, vzpostavitev celovitega sistema kakovosti, sprejem novega statuta, razgibano dogajanje v okolju, zlasti političnem, pa tudi nekatere medijsko izpostavljene afere, ki s temeljnim delovanjem univerze niso imele veliko skupnega. Celotna vodstvena ekipa se je spoprijemala s številnimi izzivi, ki pa nas ob koncu mandata navdajajo tudi z zadovoljstvom ob doseženih rezultatih.

Kandidatura

Za kandidaturo za mesto rektorja Univerze v Ljubljani sem se odločil iz prepričanja, da ta osrednja znanstvena in visokošolska ustanova, ki pokriva slabo polovico raziskovalnega in dobro polovico izobraževalnega prostora v državi, skriva v sebi ogromni intelektualni in s tem tudi razvojni potencial, ki ga kaže bolje izkoristiti. Do tega prepričanja sem prišel kot nekdanji dekan Fakultete za družbene vede, predvsem pa kot prorektor v času mandata rektorice prof. dr. Andreje Kocijančič. Ne nazadnje me je h kandidaturi spodbudilo tudi sodelovanje s prejšnjim rektorjem profesorjem dr. Stanetom Pečovnikom, zlasti pa priprava *Strategije Univerze v Ljubljani 2013–2020* in evalvacijska analiza *Bolonja po ljubljansko*. Sodil sem, da bi mi pri opravljanju rektorske vloge lahko pomagale tudi izkušnje ministra za delo, družino in socialne zadeve, ki sem jih nabiral v letih od 2008 do 2012.

K uspešni kandidaturi za rektorsko mesto, ki sem ga dobil s skoraj dvema tretjinama glasov, so brez dvoma prispevale tudi druge okoliščine. Med njimi naj omenim nepisano pravilo o kroženju vloge rektorja med različnimi znanstvenimi področji, pri čemer sta bila predhodna rektorja s področji medicine in naravoslovja, podporo vplivnih kolegov in dekanov različnih fakultet, majhno zanimanje za to mesto, k čemur je najbrž prispevalo znatno

poslabšanje finančnega položaja univerze, pa tudi predstavitve, ki sva jih imela z edinim protikandidatom profesorjem dr. Janezom Duhovnikom po članicah univerze v času volilne kampanje.

Personalne zadeve

Eden od prvih izzivov na mestu rektorja je bil najti primerne sodelavce. Rektor nima dovolj znanja, časa in zmožnosti absorpcije informacij, da bi lahko o vsem odločal sam. Potrebuje kvalificirane in motivirane sodelavce, ki si tudi sami oblikujejo svoja področja dela, poskrbijo za primerne razvojne usmeritve in zanje prevzamejo odgovornost. Mislim, da sem imel pri oblikovanju ožje ekipe sodelavcev, ki je sestavljala kolegij rektorja – prorektorji, dva svetovalca, glavna tajnica, predstavnica za odnose z javnostmi ter predsednik upravnega odbora po funkciji –, srečno roko. Ni pa šlo brez zapletov. V senatu je bilo kar nekaj mnenj, da glavni tajnik ne more biti nekdo, ki nima pravne izobrazbe, pa tudi namero, da bi lahko shajali s tremi prorektorji, brez posebnega prorektorja za področje umetnosti, sem moral opustiti. Po začetnem usklajevanju je naše delo steklo intenzivno ob konstruktivnem razreševanju različnih mnenj. Žal nas je sredi mandata zapustila ena najbolj dejavnih članic prorektorica prof. dr. Maja Makovec Brenčič, ki je prevzela vlogo ministrice za izobraževanje, znanost in šport.

Novi dekani fakultet in akademij so bili že potrjeni, prav tako pa tudi člani novega senata, ki so bili po večini dekani. Pač pa je bilo treba sestaviti komisije senata, v katerih smo želeli imeti enakomerno zastopanost znanstvenih področij oziroma članic univerze, na čelu pa ljudi z najboljšimi referencami. Izbira je bila bolj ali manj posrečena, saj ljudje z najboljšimi referencami niso vedno tudi najboljši vodje. Za delo komisij so bili poleg njihovih predsednikov posebej zadolženi tudi prorektorji, sam pa sem intenzivno sodeloval s komisijo za etična vprašanja in predsedoval komisiji za nagrade in priznanja. Prav v slednji smo se takoj na začetku soočili z vprašanjem, ali naj podelimo naziv zaslužnega

profesorja prof. dr. Lovru Šturmu s Pravne fakultete, o čemer se komisija predhodnega senata ni bila odločila. Upravni odbor pod vodstvom profesorja dr. Janeza Hribarja je bil že konstituiran in je z ostalimi organi dobro sodeloval. Vsi so pozdravili prakso rednih mesečnih kolegijev dekanov, ki smo jih sklicevali po članicah univerze in tako omogočili boljše razumevanje posebnosti članic, izmenjavo izkušenj in konstruktivno sodelovanje med njimi.

Omeniti moram tudi vlogo strokovnih služb na rektoratu, ki jih rektor seveda ne izbira. Zelo mi je koristil predhodni obisk vseh vodij služb. Menim, da so v celotnem mandatu delovale zavzeto in v duhu podpore dobremu delovanju celotne univerze. Rečem lahko, da sem imel tako med strokovnimi delavci kot med dekani in ožjim vodstvom odlične sodelavce, ki so v večini primerov imeli pred očmi ne le svojih interesov oziroma koristi članic, pač pa interese univerze kot celote. To je bilo še posebej pomembno zaradi pomanjkanja sredstev, s katerimi se je soočala univerza. Celoten mandat je tako potekel brez večjih notranjih sporov.

Delo in dosežki

Najbrž se vsakemu rektorju na začetku mandata zgodi, da ga obiščejo mnogi, pogosto isti sodelavci univerze in ljudje iz okolja. Želijo opozoriti nase, se pritožiti čez predhodnike in iztržiti kaj zase. Čeprav mora biti človek prijazen do njih, kaj pomembnega za univerzo večinoma ne prispevajo. Zato je tem bolj pomembno osredotočiti se na temeljne cilje, ki si jih kot rektor postavi, ter na oblikovanje ukrepov za njihovo doseganje.

Raziskovanje in prenos znanja

Univerza je najprej raziskovalna organizacija. Vsak član akademske skupnosti vključno s študenti mora biti usmerjen k ustvarjanju novega znanja. Brez tega pade univerza na raven navadne šole, ki zajema znanje iz zakladnice drugih in ga prenaša na študente. Zato je eden največjih izzivov univerze, kako vključiti v raziskovanje vse svoje sodelavce in študente, pri čemer pa mora raziskovanje dati rezultate, ki jih priznava mednarodna znanstvena skupnost. Menim, da so prav v izkoriščanju intelektualnega

potenciala akademske in študentske skupnosti univerze največje rezerve.

Člani akademske skupnosti se večinoma zavejajo svojega temeljnega raziskovalnega poslanstva. Zato je na načelni ravni o tem na univerzi soglasje visoko. Večje težave pa nastopijo, ko gre za odločanje o posameznikih: o primernosti njihovih raziskovalnih dosežkov za izvolitev v naziv in za prevzemanje posameznih vlog na univerzi. Tudi v našem mandatu je zato tekla stalna razprava o merilih za volitve v nazive, pri čemer je obstajalo načelno soglasje o potrebi njihovega zaostrovanja. Ko pa se je razprava dotaknila posameznih področij ali konkretnih posameznikov, je prevladala težnja po upoštevanju posebnosti področij in osebnih razmer. To se je kazalo v zahtevah, naslovljenih na habilitacijsko komisijo, po interpretaciji ali natančnejši opredelitvi posameznih določil, za katerimi se je pogosto skrivalo pričakovanje rešitve, ugodne za posameznika ali članico. Tako se zdi, da se kljub splošnemu zaostrovanju zahtev po boljših raziskovalnih rezultatih ti le počasi izboljšujejo, merila za njihovo presojo pa postajajo vse bolj zapletena. Zato je bil eden zadnjih sklepov, da je treba habilitacijska merila postaviti na novo.

Možnosti za doseganje boljših raziskovalnih rezultatov smo opazili na dveh področjih. Najprej v zmanjšanju rigidnosti raziskovalnih skupin, ki pogosto dušijo pobude mlajših raziskovalcev. Zato smo oblikovali sklad univerze za spodbujanje prijav na evropske projekte, ki je posebej namenjen prav mladim z dobrimi raziskovalnimi idejami. Rešitev je naletela na zelo dober odziv in daje prve rezultate. Zato smo razvojni sklad razširili še na druga področja spodbujanja razvoja in ga dopolnili z novimi internimi viri, kot je prispevek od izplačil po avtorskih pogodbah za delo na univerzi in zunaj nje. Izhajali smo iz predpostavke, da moramo biti na univerzi tudi sami sposobni mobilizirati določena razvojna sredstva, ne vseh sproti porabiti za tekoče poslovanje in ne računati zgolj na zunanje financiranje. Drugo možnost smo videli v boljšem povezovanju med raziskovalnimi skupinami oziroma raziskovalnimi področji. Tu so premiki posebej težavni zaradi sistema financiranja raziskovanja, ki poteka preko agencije za raziskovanje in takega povezovanja ne spodbuja. Zato smo v pričakovanju

razpisa za projekte pametne specializacije sprožili poseben proces identifikacije raziskovalnih skupin z največjim razvojnim potencialom ter proces njihovega povezovanja na posameznih problemskih področjih. Tudi ta ukrep je dal dobre rezultate, saj je univerza že na prvem razpisu iz programa pametne specializacije z medsebojnim sodelovanjem raziskovalnih skupin znotraj in zunaj univerze pridobila več kot deset milijonov raziskovalnih sredstev.

Možnosti za uspešnejše prijave na mednarodne raziskovalne razpise in za kakovostnejše raziskovanje smo videli v tesnejšem povezovanju z uglednimi tujimi univerzami. Zato smo začeli z izbranimi tujimi univerzami sklepati strateška partnerstva. Eno takšnih smo podpisali s Katoliško univerzo Leuven. Skupaj z njo in še petimi univerzami iz Prage in Budimpešte smo oblikovali poseben sklad CELSA za pripravo skupnih prijav na evropske razpise Horizon in v nekaj letih lahko pričakujemo vidne rezultate.

Za neposreden prenos znanja v okolje smo iskali tudi nove institucionalne poti. Skupaj z več kot dvajsetimi gospodarskimi in vmesnimi organizacijami smo ustanovili Slovensko inovacijsko stičišče, ki se uspešno vključuje v izvajanje programa pametne specializacije. Okrepili smo vezi z zunanjimi vmesnimi organizacijami, kot sta Tehnološki park in Pospeševalnik ABC. Znotraj univerze pa smo podpirali zlasti delovanje Ljubljanskega univerzitetnega inkubatorja, rektorjevo nagrado za najinovacijo, start up vikende in druge projekte v organizaciji študentov.

Naša prizadevanja za izboljšanje raziskovanja žal niso imela podpore s strani države. Po letu 2011 se je javno financiranje raziskovanja zmanjšalo za več kot četrtno, kar je vplivalo na upad števila raziskovalnih projektov in števila mladih raziskovalcev. To pa se je pokazalo tudi v slabših raziskovalnih rezultatih oziroma v zmanjšanju števila znanstvenih publikacij. Kljub velikim naporom za pridobivanje evropskih projektov izpada domačega financiranja ni bilo mogoče nadomestiti.

Pregled glavnih raziskovalnih rezultatov v mandatnem obdobju 2013–2017 pokaže, da se je število mednarodnih projektov povečalo za devet odstotkov, njihova vrednost pa za dvajset. Vrednost

projektov z gospodarstvom se je povečala za deset odstotkov. Za polovico se je povečalo število udeležencev na programih izpopolnjevanja. Pridobili smo prvi dve štipendiji ERC. Število objav se je povečalo za štiri odstotke, citiranost del naših raziskovalcev pa kar za polovico, kar lahko ocenimo kot izjemno lep dosežek v smeri kakovosti raziskovanja.

Izobraževanje

Izobraževanje je v času mojega mandata že v celoti steklo po novih bolonjskih programih. Njihovo število se je na nekaterih področjih, kot sta družboslovje in humanistika, povečalo preko razumnih meja. Želja po novih programih pa je bilo še veliko. Poleg tega je bilo število študentov na učitelja neugodno. Pokazalo se je tudi, da sprememba programov samih ni kaj dosti vplivala na vsebino in metode študijskega procesa. Kot vemo, je najtežje učiti učitelje. Pri zmanjševanju financiranja univerze in posledično tudi zmanjševanju števila učiteljev je zato trpela kakovost izobraževalnega procesa. Srečna okoliščina pri tem je bila, da se je število študentov zmanjševalo in doseglo število okrog 40.000, kar je izboljšalo razmerje med učitelji in študenti na raven, primerljivo s povprečjem OECD.

Eno osrednjih področij našega delovanja je bilo namenjeno dvigu kakovosti. To smo naslovili v posebnem projektu Kakovost Univerze v Ljubljani, ki ga je financiralo resorno ministrstvo in se je začel že v času rektorja prof. Pejovnika. Rezultat tega projekta je vzpostavitev celovitega sistema spremljanja in zagotavljanja kakovosti, ki ga tvori več elementov: letno načrtovanje in poročanje o kakovosti ter izboljšavah na tem področju, posvetovalni obiski med fakultetami, usposabljanje učiteljev, okrepljeno študentsko in učiteljsko tutorstvo, mednarodno akreditiranje članic in njihovih programov, kjer je bilo to mogoče, prenovljena študentska anketa, spremljanje zaposljivosti diplomantov in zadovoljstva zaposlenih, spremljanje uvrstitve Univerze v Ljubljani na mednarodnih lestvicah in podobno. Posebej je bil sprejet ukrep restriktivnejšega odobranja novih programov, ki je mogoče le ob zagotovljenih finančnih in kadrovskih virih in ko gre za mednarodne in interdisciplinarne programe ali za zamenjavo obstoječih. Splošni cilj je bil zmanjšati

število programov. Tako je na primer Fakulteta za družbene vede izvedla reformo bolonjske reforme in pri tem zmanjšala število programov. Ves čas pa ostaja odprto vprašanje posodabljanja pedagoškega oziroma študijskega procesa, ki je povezano zlasti z uvajanjem in usvajanjem novih izobraževalnih tehnologij tako v hard- kot v softverski obliki. V ta namen smo začeli s programom usposabljanja učiteljev, ki je naletel na izjemno dober odziv. Največji izziv pa ostaja dejavnejše vključevanje študentov v raziskovalno delo.

V našem mandatu je univerza dala skoraj 50.000 diplomantov, od tega približno 9.000 zaradi zakonskega roka za dokončanje študija po starih predbolonjskih programih. Podelili smo tudi deset in enajsttisoči doktorat znanosti. Naši študenti so osvojili vrsto najvišjih mest na svetovnih in evropskih mednarodnih tekmovanjih na področjih prava, tehnike, naravoslovja, humanistike in umetnosti.

Internacionalizacija

Za uveljavljanje Univerze v Ljubljani je nujna njena večja vključenost v mednarodni prostor. To ne pomeni le pridobivanja mednarodnih raziskovalnih projektov in objavljanja raziskovalnih rezultatov v najuglednejših svetovnih revijah. Nujna je tudi internacionalizacija osebja, študentov in programov. Vse to v veliki meri vpliva na položaj univerze na mednarodnih lestvicah, kjer smo v tem obdobju uspeli ohraniti svoj položaj.

Zavedajoč se nujnosti internacionalizacije se ob sestavljanju vodstvene ekipe nisem odločil za prorektorja za mednarodno sodelovanje, saj sem bil mnenja, da je treba celotno dejavnost organizirati po mednarodnih standardih in jo bolje povezati v mednarodni prostor. Tako so bili vsi prorektorji in strokovno osebje zadolženi, da nekaj prispevajo k temu. Med drugim je prorektorica profesorica Makovec Brenčič pripravila posebno Strategijo internacionalizacije Univerze v Ljubljani.

Internacionalizacija je na Univerzi v Ljubljani tradicionalno potekala od spodaj navzgor, kar pomeni, da se je začela z medosebnimi stiki posameznikov, ki so se srečali na mednarodnih konferencah in se dogovorili za konkretne oblike sodelovanja na raziskovalnem ali izobraževalnem

področju. Naknadno so se obračali na vodstva članic in vodstvo univerze, da so taka sodelovanja pokrili tudi z medinstitucionalnimi sporazumi. Tako ima Univerza v Ljubljani sklenjene dogovore z več kot tisoč drugimi univerzami po svetu. Res pa je, da mnoga sodelovanja trajajo omejeni čas, ker se po končanem dogovorjenem projektu ne nadaljujejo. Tako je mnogo v preteklosti sklenjenih sporazumov danes praznih. Zato smo se odločili tradicionalni pristop dopolniti s pristopom od zgoraj navzdol. To pomeni, da smo z omejenim številom posebej izbranih uglednih univerz sklenili strateške sporazume o dolgoročnem poglobljenem sodelovanju. To bo dolgotrajnejši proces, ki pa z nekaterimi univerzami, kot so Katoliška univerza Leuven, Univerza Karl Franzes Graz, KNU iz Daeguja v Južni Koreji in Sichuan iz Chengduja na Kitajskem, že dajejo vidne rezultate. V ta kontekst brez dvoma sodi tudi graditev Platforme za sodelovanje med univerzami Zahodnega Balkana na področju doktorskega študija, kjer se obnavljajo vezi med najboljšimi univerzami nekdanje države.

Najtrši oreh internacionalizacije je internacionalizacija osebja. Med zaposlenimi še vedno prevladuje prepričanje, da je treba mlade kadre za potrebe univerze vzgajati doma in da tujci pomenijo neželjeno konkurenco domačim doktorjem znanosti. Ne glede na to smo zaostriili zahteve po odprtih mednarodnih razpisih za mesta visokošolskih učiteljev, uvedli prakso zaposlovanja gostujočih učiteljev in olajšali pot za izpolnitev habilitacijskih pogojev za tujce. Premiki so majhni, a vidni. Za večjo internacionalizacijo osebja bo treba vložiti še veliko naporov in doseči tudi večjo podporo državnih institucij pri odstranjevanju administrativnih ovir za zaposlovanje tujcev.

Največji premik smo naredili na področju internacionalizacije študija. K temu je veliko prispeval evropski program financiranja mobilnosti študentov Erasmus kakor tudi razpisi resornega ministrstva za spodbujanje internacionalizacije. Število tujih študentov, ki pridejo k nam na izmenjavo, se je povečalo za 45 odstotkov. Hkrati pa smo s promocijo naših programov v tujini ter z njihovo boljšo predstavitvijo na domači strani, v medijih in na sejmih za četrtno povečali tudi število tujih pri

nas vpisanih študentov. Tako je število vseh tujih študentov na Univerzi v Ljubljani preseglo 11 odstotkov. Ne gre pa spregledati tudi novoustanovljene Svetovne mreže Univerze v Ljubljani, v katero se povezujejo na tujih akademskih ustanovah delujoči Slovenci in diplomanti naše univerze.

Pogoji za delo in študij

Brez zagotavljanja ustreznih razmer za delo in študij na univerzi ni mogoče pričakovati dobrih rezultatov. Vse se začne pri denarju. Kot javna univerza smo odvisni od javnega financiranja. To pa se je v letu 2011 radikalno zmanjšalo, in sicer na področju raziskovanja za več kot četrtno in na področju izobraževanja za okrog 12 odstotkov. Tako je bila univerza prisiljena v strogi varčevalni program, ki je vseboval zmanjševanje števila zaposlenih, zmanjševanje plač in drugih oblik nagrajevanja zaposlenih, zmanjševanje števila raziskovalnih projektov, siromašenje raziskovalne opreme in podobno. Materialnih motivov za delo ni več, plače močno zaostajajo za plačami na naših partnerskih univerzah, drugi viri dohodkov so vse bolj omejeni in nadzorovani. Stanje se je nekoliko izboljšalo šele v zadnjem letu.

Drugi pomemben pogoj za delo in študij sta ustrezen prostor in oprema. Na srečo so bili z evropskimi sredstvi iz prejšnje finančne perspektive zgrajeni novi prostori za Fakulteto za računalništvo in informatiko ter Fakulteto za kemijo in kemijsko tehnologijo na Brdu. Ekipa pod vodstvom rektorja Pejovnika je bila pri tem tako uspešna, da je prihranila sredstva še za investicijo v prostore Medicinske fakultete. V tekoči finančni perspektivi pa žal evropskih sredstev za investicije v prostore ni več, domačih pa tudi ne. Hkrati pa nekatere članice, zlasti umetniške akademije, delajo v nemogočih prostorskih razmerah in jih najemodajalci mečejo na cesto. Zato smo se odločili za strategijo malih korakov. Akademija za gledališče, radio, film in televizijo se je tako preselila v stavbo na Trubarjevi ulici. Stekla so dela za preureditev »stare kemije«, s čimer bo prostorski problem te akademije rešen. Akademija za glasbo je dobila prostore Kazine, kjer so se začela obnovitvena dela in postopna selitev. V načrtu je dozidava prostorov na vrtu za Kazino. Rešitve za Akademijo za likovno umetnost in

oblikovanje se še iščejo. Uspeli pa smo tudi urediti prostore za Fakulteto za socialno delo. Na srečo so nekatere fakultete, kot so Biotehniška fakulteta, Fakulteta za matematiko in fiziko, Fakulteta za elektrotehniko, Fakulteta za pomorstvo in promet ter Fakulteta za arhitekturo prihranile nekaj sredstev in jih same investirale v izboljšanje prostorskih razmer. Na dveh članicah smo izvedli energetske sanacije in vpeljali program varčevanja z energijo. Omeniti velja tudi donacijo koncertnega klavirja in orgel, ki jih je pridobila Akademija za glasbo.

Tretje pomembno področje je področje informatike in informiranja. Dosegli smo soglasje o prenovitvi poslovnega informacijskega sistema, kar se bo odvijalo v naslednjih nekaj letih. Vzpostavili smo elektronsko bazo nepremičnin in študijskih programov. Bistveno smo okrepili notranje informiranje in komuniciranje, na primer z uvedbo e-biltenov za zaposlene, za študente, za mednarodno okolje in za sporočanje o dogajanju na članicah. Menim, da so prav okrepljeni notranji tok informacij, redno srečevanje z dekani in odkrito informiranje o odprtih vprašanjih pripomogli k razmeroma mirnemu urejanju razmer v zahtevnem obdobju, kot je bilo naše.

Posebej velja omeniti urejanje notranjih razmerij s pomočjo normativne dejavnosti. Osrednji akt je novi Statut Univerze v Ljubljani. Na njegovi podlagi in ob njem pa smo uredili tudi vrsto drugih področji, kot so področja zaposlovanja, dela zunaj univerze, etičnih vprašanj, prenosa tehnologij, delovnih obremenitev zaposlenih in podobna. Ne nazadnje smo z novim statutom zagotovili podlago za ustanovitev Knjižnice Univerze v Ljubljani.

Na pot sprejemanja statuta je stopilo že prejšnje vodstvo, ta proces pa smo v našem mandatu vodili tri leta. Na dolgotrajnost postopka je vplivalo čakanje na novo visokošolsko zakonodajo. Nekatere članice so spremembam na začetku dokaj ostro nasprotovale. Veliko pa je bilo tudi razprav o modelu univerze, kjer smo se odločili okrepiti model univerze kot skupnosti akademskega osebja, študentov in strokovnih delavcev. Strokovni delavci so tako prvič dobili možnost odločanja o vodstvih univerze in članic. Našo rešitev je povzela tudi novela Zakona o visokem šolstvu. Statut je bil po mnogih razpravah na članicah, s sindikati in študenti sprejet soglasno.

Odnosi z okoljem

Omenil sem odnose z mednarodnim okoljem. Enako pomembni, a bolj zapleteni, pa so bili odnosi z institucijami v domačem prostoru. Med njimi velja omeniti odnose z resornim ministrstvom in drugimi državnimi organi, z drugimi univerzami in inštituti, s študenti in študentsko organizacijo, s sindikati in z mediji.

Odnosi z Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport

Odnosi z resornim ministrstvom so bili za Univerzo v Ljubljani kot največjo visokošolsko in znanstveno ustanovo v državi vedno zelo pomembni, a nikdar preprosti. To velja tudi za obdobje mojega mandata. Najprej je treba omeniti pomanjkanje stabilnosti, saj so bile v štiriletnem mandatu na položaju ministra kar štiri osebe, ena na srečo le nekaj tednov. To pomeni, da je bilo isto zgodbo informiranja in medsebojnega usklajevanja treba ponoviti vsaj trikrat. Hkrati pa ministri niso imeli časa za uveljavitev resnih sistemskih sprememb. Šele zadnji, ministrici dr. Maji Makovec Brenčič, je uspelo zaustaviti padanje sredstev za visoko šolstvo in raziskovanje ter dopolniti Zakon o visokem šolstvu, ki zagotavlja stabilnejše financiranje v prihodnje. Seveda pa je to mnogo manj, kot smo želeli mi in najbrž tudi ona sama.

Za ministre velja znana sociološka ugotovitev, da vloga, ki jo prevzamejo, bolj določa njihovo ravnanje, kot pa jo oblikujejo oni sami. Čeprav so vsi ministri izšli iz naše univerze, so v novi vlogi delovali vse bolj politično. To pomeni, da je bilo zanje bolj pomembno, kaj so se dogovorili s kolegi v vladi, kot pa kaj bi potrebovala univerza. Začeli so preštrevati glasove, pri čemer je bil glas male zasebne šole enako vreden kot glas Univerze v Ljubljani, ki predstavlja polovico visokošolskega in raziskovalnega prostora v državi. Glasovi sindikatov in študentske organizacije so bili zanje bolj pomembni kot glasovi akademskih skupnosti univerz, saj prvi razpolagajo z večjo mobilizacijsko močjo množic. Bolj se jim je zdelo pomembno slediti zahtevam nadzornih državnih ustanov, kot je računsko sodišče, kot pa se boriti za avtonomijo univerz.

Po izkušnjah iz štiriletnih odnosov z ministrstvom in drugimi oblastnimi institucijami lahko z gotovostjo trdim, da na področju visokega šolstva in raziskovanja Slovenija še ni dosegla ravni modernih družb. Še vedno oblastveni organi gledajo na univerzo hierarhično kot na njim podrejeno in ne prirejeno ter funkcionalno avtonomno ustanovo. Vse bolj si prizadevajo krepiti nadzor nad njo in spraviti akademsko osebje v položaj državnih uslužbencev, ki so zavezani istim pravilom vedenja kot državni uradniki. Red ima prednost pred ustvarjalnostjo. Želeli so določati, kdo lahko opravlja vlogo dekan, kako naj bodo določeni delovniki in spremljanje delovnih obremenitev na članicah in podobno. To vse bolj duši temeljno poslanstvo univerz, to je njihovo ustvarjalnost in kritični odnos do okolja. S tem naše univerze izgubljajo zmožnost tekmovati z drugimi, ki delujejo v mnogo bolj sproščenem okolju. Vsa posamoosvojitvena politika doslej ni bila sposobna udejanjiti sicer vizionarsko zapisanih 58. in 59. člena Ustave, ki govorita o avtonomiji univerz in o akademski svobodi. Od tod trdno prepričanje, da brez zakona o univerzah bistvenega napredka na področju raziskovanja in visokega šolstva ni mogoče pričakovati.

Odnosi z drugimi univerzami in inštituti

V našem mandatu smo vodili politiko sodelovanja in iskanja sinergije z drugimi univerzami in inštituti. Univerza v Ljubljani je še vedno izgubljala delež sredstev na račun Univerze na Primorskem. A vendar smo poskušali zlasti s sodelovanjem v okviru rektorske konference, ki sem ji predsedoval prvi dve leti, iskati skupne interese in delovati čim bolj usklajeno nasproti državnim institucijam. To sodelovanje žal ni dalo velikih uspehov, če izvzamemo dopolnitev Zakona o visokem šolstvu. Naši predlogi in zahteve so bili večinoma zavrnjeni ali spregledani.

Prav tako kot z univerzami smo želeli krepiti sodelovanje z raziskovalnimi inštituti. Pri tem nismo uspeli priti dlje od splošnih sporazumov o sodelovanju, ki sicer na posameznih področjih doktorskega študija in mešanih raziskovalnih skupin poteka dobro, drugje pa ga skorajda ni. Nismo uspeli preseči paradigme konkuriranja za omejena

domača raziskovalna sredstva. Večina je zadovoljna s svojimi vrtički, spoznanje o potrebi po združevanju kadrov, referenc in opreme za uspešen nastop v mednarodnem prostoru pa ni prodrlo. To se je najbolje pokazalo ob našem predlogu, da bi zahtevali skupni zakon o univerzah in raziskovalnih inštitutih, ki ga inštituti niso podprli.

Odnosi s študenti, študentsko organizacijo in sindikati

Študentska populacija je fluidna, zato se tudi odnosi s študenti lahko hitro spremenijo. Kot vodstvo univerze smo imeli nekaj napetih odnosov s študentsko Iskro, ki je kot iskra zažarela, a tudi ugasnila. Pred poslopjem rektorata je pripravila enega ali dva protesta ter organizirala nekaj nenajavljenih akcij po fakultetah. Sicer pa je bilo sodelovanje s predstavniki študentov v študentskem svetu in v senatu ves čas konstruktivno. Posebej velja omeniti zavzeto sodelovanje študentov pri oblikovanju in sprejemanju novega statuta univerze.

Manj intenzivno in konstruktivno je bilo sodelovanje s študentsko organizacijo. Ta je organizirana in deluje politično. Je pod vplivom različnih političnih skupin oziroma strank in njeni predstavniki si pogosto želijo zasedi politične položaje. Njena stališča so bila v javnih razpravah vedno bližje stališčem oblasti kot stališčem vodstva univerz. Zavzemala se je za več nadzora nad univerzo in ne za več njene avtonomije. Bolj se je zavzemala za sindikalne pravice študentov, kot so brezplačni oziroma cenejši študij, manjše študijske obremenitve in podobno, kot pa za resnejše študijsko delo.

Odnosi s sindikati so bili nekje vmes med odnosi s študenti in s študentsko organizacijo. Sindikati so se po eni strani zavzemali za pravice zaposlenih, glede česar smo našli z njimi več konstruktivnih rešitev, na primer glede položaja knjižničarjev, habilitiranih učiteljev na asistentskih mestih, raziskovalcev, zaposlenih za določen čas, in podobno. Prav tako smo imeli konstruktivno sodelovanje pri sprejemanju statuta. Po drugi strani pa so sindikati organizacije, katerih vodstva skrbijo za svojo vidnost in dokazovanje potrebnosti ter se želijo uveljaviti kot sogovornik državne politike. V tem primeru so delovali podobno kot študentska organizacija.

Odnosi z mediji

Odnosi z mediji bi zaslužili posebno analizo, zato v tem prispevku o tem vprašanju le na kratko. V splošnem bi lahko ocenil, da gre pri odnosu z množičnimi javnimi mediji, kot so časopisi, radio in televizija, za obojestransko razočaranje in da je svetlih izjem malo. Zato smo zmanjšali prizadevanja po konstruktivnem sodelovanju in omejili odzivanje na pričakovanja medijev na najnujnejše. Množičnih javnih medijev temeljno poslanstvo in delovanje univerze ne zanima niti toliko, da bi ga poskušali razumeti in predstavljati javnosti. Na drugi strani univerza razume takšno delovanje medijev, a ga prav zaradi svojega poslanstva ne more sprejeti. Pri tem mislim, da razumemo, da je njihov temeljni cilj prodaja, branost in gledanost programov. Ni pa sprejemljivo, da ta cilj dosega jo s pristranskim, neobjektivnim in neuravnoveženim poročanjem, aferastvom, ščuvanjem proti posameznikom in institucijam ter zastrupljanjem ozračja v javnem prostoru.

Za potrditev navedenih trditev bi lahko navedel vrsto primerov. Ne nazadnje jih potrjuje tudi analiza klippingov, ki se nanašajo na univerzo v celoti in na njene članice. Iz nje brez dvoma izhaja, da so med novicami prevladovalle novice o aferah, ki jih komentiram v nadaljevanju in so jih v veliki meri napihovali prav mediji. Te novice so se pojavljale na prvih straneh in v mastnem tisku, novice o dosežkih, ki jih ni bilo malo, pa so bile mnogo skromnejše in predstavljene nekje v ozadju. Med neprijetnimi izkušnjami sodelovanja z mediji lahko omenim zamere, če niso bile informacije in osebe na voljo takoj in v terminih, ki so jih določili mediji, vnaprejšnje obsodbe in zgodbe medijev, katerih drugačno videnje z naše strani mediji večinoma niso sprejeli, prirejanje izjav z njihovim rezanjem in izvemanjem iz konteksta, nedovoljeno poseganje v zasebnost posameznikov, kar je med drugim potrdilo tudi sodišče, hvalisanje z razkrivanjem informacij, ki so jih sicer večinoma posredovali posamezniki z univerze, izrabljanje univerze za pritiske na politične osebnosti in podobno. Seveda ni nihče pričakoval, da ne bi obveščali javnosti tudi o slabostih in problemih univerze. Vendar je način, kako so to mediji počeli, daleč od veljavnih standardov

objektivnosti in zanesljivosti v akademskem prostoru, pa tudi od standardov uravnoteženosti in preverljivosti, ki jih razglašajo mediji sami.

Afere

Ne bi bilo prav, če ne bi komentiral tudi afer, ki so zadevale univerzo v našem mandatu. Vse so bile inkubirane že poprej, le na dan so prišle v tem obdobju. Generirale so jih slabosti v notranji ureditvi univerze, v javnost pa so jih večinoma spravili ljudje z univerze. V vsaj dveh primerih je šlo za napad na politične osebnosti, pri čemer je bila univerza kolateralna žrtev. Brez dvoma so afele predvsem po zaslugi medijev vplivale na zmanjšanje ugleda in javne podpore univerzi v domačem okolju. Na srečo pa niso bistveno vplivale na temeljno dejavnost univerze, doseganje njenih ciljev in njen ugled in položaj v mednarodnem prostoru. Gre za tri afele, in sicer za doktorat o »informirani vodi«, izplačevanje avtorskih honorarjev in dodatke za stalno pripravljeno.

Doktorat o »informirani vodi«

Sporni doktorat je po vsebini, metodologiji in kakovosti primerljiv z mnogimi drugimi doktorati, ki so bili obranjeni na Univerzi v Ljubljani. V resnici v njem ne gre za trditev o tem, da voda lahko sprejme in ohranja določene informacije, saj je avtorica sama na podlagi svojih analiz to hipotezo ovrgla. Poleg tega je izpeljala nekaj drugih analiz, ki so bile predstavljene v priznanih mednarodnih znanstvenih revijah. Ozadje spora je v različnih pogledih pri doktoratu tako ali drugače sodelujočih akademikov in v njihovih medsebojnih nesoglasjih predvsem glede komercializacije izdelkov, ki se jim lažno pripisuje znanstvena verifikacija. K ozadju spora sodijo tudi zamere glavnega kritika doktorata prejšnjemu rektorju dr. Pejovniku kakor tudi njegovo ozko razumevanje akademske svobode in metodoloških načel pri raziskovanju. Podrobnejša analiza je pokazala, da je šlo pri vodenju postopkov odobritve doktorata za premajhno pozornost vpletenih. Razkrila pa je tudi slabost v samem postopku, ki je dopuščal, da se je razprava o strokovno zahtevnih vprašanjih oddaljila od stroke in prenesla na raven univerze.

Te slabosti so sedaj odpravljene, doktorat pa je bil tudi podeljen. Bilo bi namreč nesprejemljivo, da bi za nesoglasja med člani akademske skupnosti in nedoslednosti v postopkih ceno plačala kandidata, katere delo so vodili in potrjevali drugi in ki je nazadnje prišla tudi do ustreznih v mednarodni skupnosti verificiranih in objavljenih znanstvenih rezultatov.

Avtorski honorarji

Afera z avtorskimi honorarji je bila značilno politična. Res je, da do nje ne bi moglo priti, če bi na univerzi imeli izplačevanje avtorskih honorarjev urejeno tako, kot smo ga uredili pozneje, in če Komisija za preprečevanje korupcije ne bi objavila izplačil honorarjev posameznikom z univerze in s tem, kot je ugotovilo sodišče, nezakonito posegla v njihove osebne zadeve. Toda ključ afere je bil napad na takratno ministrico za visoko šolstvo, znanost in šport dr. Stanko Setnikar Cankar, ki je prihajal z Univerze v Ljubljani in se je znašla na vrhu omenjenega seznama KPK. Naše ugotovitve niso pokazale večjih nepravilnosti oziroma nezakonitosti v izplačevanju honorarjev, so pa opozorile na sporen način odobravanja izplačil in na nezadosten prispevek za skupne potrebe članic in univerze. Treba je navesti, da so bile vsote prikazane za obdobje dvanajstih let in da so vključevale tudi druge transakcije na osebnih računih posameznikov in ne zgolj honorarjev. Prikazani zneski so bili torej večji, kot so jih posamezniki v resnici prejeli, videti pa so bili veliki, saj konec koncev tudi posameznik, ki prejema minimalno plačo, v dvanajstih letih prejme precej več kot sto tisoč evrov. Javni pritisk je gradil na tezi, da ministrica, ki je bila v času kriznega varčevanja med največjimi zaslužkarji, ne more terjati varčevanja v šolstvu, in ministrica je odstopila. Mediji, KPK, informacijska pooblaščenka, politični nasprotniki, sindikati in mnogi drugi so triumfirali. Univerza je bila prikazana kot leglo zaslužkarjev na račun študentov in javnih sredstev, kar je povzročilo veliko vznemirjenja tudi znotraj univerze. Nedavni sklep sodišča, da je bila objava podatkov o avtorskih honorarjih nezakonit poseg v zasebnost posameznikov, pa žal ne more popraviti nastale škode.

Dodatki za stalno pripravljenost

Ozadje afere z dodatki za stalno pripravljenost je prav tako politično. Šlo je za napad na finančnega ministra dr. Mramorja in ministrico za visoko šolstvo, znanost in šport dr. Makovec Brenčičevo, ki sta bila oba deležna teh dodatkov, minister Mramor pa pravzaprav njihov avtor. Sicer pa ima ta afera še mnoge druge razsežnosti, kot so maščevalnost oziroma zamere univerzi s strani nekaterih državnih uradnikov, medsebojna politična obračunavanja in opogumljenost medijev z izidom afere o avtorskih honorarjih.

Kontraverznost afere z dodatki za stalno pripravljenost se med drugimi kaže v naslednjem:

- Izplačevanje dodatkov za stalno pripravljenost je pravno neurejeno. Povsem nejasno je, zakaj ni mogoče na univerzi, dobiva pa jih več sto državnih podsekretarjev, pa tudi posamezniki v osnovnih in srednjih šolah in na raziskovalnih inštitutih, za katere je pristojno isto ministrstvo. Ali univerzi ni zagotovljena enakost pred zakonom?
- Nekateri nadzorni organi, kot je Računsko sodišče, so bili mnjenja, da izplačevanje ni problematično, kolikor je urejeno s pravilniki, upravna inšpekcija jih je razglasila za nezakonite. Kaj lahko rečemo o konsistentnosti državnih organov in pravni varnosti?
- Nezakonitost izplačevanja dodatkov za stalno pripravljenost ni bila dokazana še v nobenem sodnem postopku, čeprav mediji sami neprestano to ponavljajo. Še več, sodišče je presodilo, da posameznikom teh dodatkov ni treba vračati. Na drugi strani jih resorno ministrstvo od univerze zahteva po sodni poti.
- Obstaja vprašanje etičnosti prejemanja teh dodatkov s strani akademskega osebja, katerega poslanstvo je trajna posvetitev raziskovalnemu in izobraževalnemu delu. Seveda pa je neetično od akademskega osebja zahtevati dodatna dela brez ustreznega povračila, za kar je pri teh dodatkih večinoma šlo.

Zgodba o dodatkih za stalno pripravljenost se še ni razpletla do konca. Vsekakor pa je povzročila veliko škodo ugledu univerze v domači javnosti. Pri

tem krivda univerze ni bila dokazana in je najmanj deljena z državnimi institucijami, ki niso vzpostavile reda v ustreznih predpisih in njihovi interpretaciji. Je pa brez dvoma vplivala tudi na odstop ministra dr. Mramorja in na oslabitev položaja ministrice dr. Makovec Brenčič.

Sklep

Univerza v Ljubljani leta 2017 gotovo ni takšna, kot je bila leta 2013. V tem obdobju smo dosegli: povečanje števila in vrednosti mednarodnih raziskovalnih projektov, prvi dve štipendiji Evropskega raziskovalnega sveta, za polovico večjo citiranost del naših raziskovalcev, podeljen 11.000. doktorat znanosti in skoraj 50.000 podeljenih diplomskih listin, skoraj polovico več tujih študentov na izmenjavi in četrtno več pri nas vpisanih tujih študentov, ki jih je med vsemi že več kot 11 odstotkov, mednarodne uspehe študentov in raziskovalcev, strateška partnerstva z uglednimi tujimi univerzami, vzpostavitev Svetovne mreže Univerze v Ljubljani, uspešno vključitev univerze v program pametne specializacije, izboljšanje razmer za delo in študij na več članicah, ureditev notranjih odnosov na univerzi z novim statutom in drugimi akti vključno z vzpostavitvijo sistema spremljanja in zagotavljanja kakovosti, razvojnega sklada in univerzitetne knjižnice ter ureditev dela zunaj univerze, izboljšanje pretoka informacij na univerzi in podobno. To so dosežki, ki so zaznamovali dogajanje na univerzi in na katere smo lahko ponosni. Ne morejo in ne smejo jih zasenčiti afere, ki so jih mediji gradili okrog za univerzo obrobni pojav.

Naš mandat se je začel v prepričanju, da Univerza v Ljubljani s 4.000 doktorji znanosti pomeni za slovenske razmere ogromen intelektualni in razvojni potencial, ki lahko da več in boljše rezultate na področju ustvarjanja in prenosa znanja. Zato ga kaže bolje vključiti v domača in mednarodna razvojna prizadevanja. Navedeni rezultati kažejo, da smo del teh ambicij uresničili. Mandat pa končujemo z enakim prepričanjem, namreč da je možnosti za izboljšave še veliko. Končujemo pa ga tudi s prepričanjem, da bo do bistvenih izboljšav v delovanju univerze lahko prišlo le, če bodo državne

institucije opustile vse močnejša prizadevanja po tesnem nadzorovanju univerze in postavljanju akademskega osebja v položaj državnih uradnikov. Za ustvarjalnost, ki je temeljna zaveza akademskega osebja in študentov, je birokratsko urejanje dela in življenja na univerzi uničujoče in ga je treba omejiti na najmanjšo možno mero. Univerza potrebuje ustvarjalni nemir in ustvarjalni nered. Zato menim, da je skrajni čas, da nekdo v tej državi začne resno uresničevati 58. in 59. člen Ustave Republike Slovenije, ki govorita o avtonomiji univerze in akademski svobodi. Le tako bodo Univerza v Ljubljani in druge univerze lahko enakopravno tekmovali z odličnimi univerzami po svetu.

Ljubljana, december 2017

PROF. DR. IVAN SVETLIK

(portret: Simon Svetlik)

Avtorji biografij rektorjev

Tea Anžur, Igor Steiner / 34.–39. rektor

Tea Anžur, dr. Jože Ciperle, dr. Bogomir Mihevc / 41. rektor

Dr. Jože Ciperle, Tea Anžur Tatjana Dekleva / 40. rektor

Tatjana Dekleva / 42. in 43. rektor.

Najpomembnejši uporabljeni viri in literatura

34. ZAMU IV-1726, Zahvalni govor dr. Ivana Kristana ob prevzemu rektorskih dolžnosti (11. 9. 1985).
ZAMU IV-2872.
ZAMU IV-2873.
Enciklopedija Slovenije, 6, 16.
Predaja in prevzem rektorskih dolžnosti, Vestnik UL, 14/7 (1984/1985), 218–226.
35. ZAMU IV-1728, Zahvalni govor dr. Poldeta Leskovarja ob prevzemu rektorskih dolžnosti (8. 9. 1987).
ZAMU IV-1847.
Enciklopedija Slovenije, 6, 139–140.
Umrli je prof. dr. Polde Leskovar, rektor Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Vestnik UL, 17/1 (1987/1988), 1–9.
36. ZAMU IV-1728, Imenovanje novega rektorja.
ZAMU IV-1849, Republiška konferenca SZDL Slovenije: Obvestilo o kandidatih za rektorja Univerze Edvarda Kardelja.
ZAMU IV-1849, Poročilo Univerzitetnega sveta Univerze Edvarda Kardelja z dne 29. 6. 1987.
Enciklopedija Slovenije, 8, 297.
Prevzem rektorskih dolžnosti, Vestnik UL, 17/3 (1987/1988), 120–124.
37. ZAMU IV-1058, Zapisnik 14. sestanka rektorjevega kolegija (23. 4. 1991).
ZAMU IV-1043, Osnutek Zakona o Univerzi (1990).
Pravilnik o postopku evidentiranja in imenovanja rektorjev in prorektorjev (1989), Vestnik UL, 18/3 (1988/1987), 128–129.
Dr. Boris Sket, Moji pogledi na Univerzo, posebej slovensko in ljubljansko, Vestnik UL, 19/1-2 (1989/1990), 4–8.
- Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev 1956–1966, 2. knjiga, Ljubljana 1969, 631.
38. ZAMU IV-1064, Delovni osnutek Zakona o visokem šolstvu (1992).
ZAMU X-87.
ZAMU IV-3139.
Iz programa novega rektorja prof. dr. Mihe Tišlerja, Vestnik UL, 22/1-2 (1992), 4–5.
Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev 1919–1956, Ljubljana 1957, 288–289.
39. ZAMU IV-3139, Vabilo Združenja evropskih Univerz (CRE) rektorju na informativni Seminar o institucionalnem evalvacijskem programu (10. 7. 1996).
ZAMU IV-3137.
Enciklopedija Slovenije, 5, 371.
Prevzem rektorskih dolžnosti, Vestnik UL, 26/8-9 (1995), 7–8.
40. Enciklopedija Slovenije, 7, 67.
Prevzem rektorskih dolžnosti, Vestnik UL, 29/1-3 (1998), 6–7.
41. Izvoljena prva rektorica Univerze v Ljubljani. Vestnik Univerze v Ljubljani, 36, 3-4/2005.
Poslovna poročila rektorice za leta 2005, 2006, 2007.
Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev. 3/II, 1981, 873–874; 4/II, 1995, 1265–1267; 5/II, 1998, 1577–1979.
42. Poslovna poročila rektorja za leta 2010, 2011, 2012, 2013.

Maja Čepin Čander: Univerza v Ljubljani bo vendarle dobila novega rektorja. Dnevnik, 10. 6. 2009.

Jasna Kontler Salamon: Mesec dni do rektorskih volitev. Delo, 22. 8. 2009.

43. Poslovna poročila rektorja za leta 2013, 2014, 2015, 2016.

Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev. 3/I, 1979, 314; 4/I, 1995, 383-385; 5/III, 1998, 2029-2033.

Utemeljitev evidentiranja kandidata za rektorja UL – red. prof. dr. Ivan Svetlik.